MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Stan STOICA

Dragoș Sebastian BECHERU

ISTORIE

Manual pentru clasa a V-a

EDITURA CD PRESS
www.cdpress.ro

ISTORIE. Manual pentru clasa a V-a
Editor: dr. Costin DIACONESCU
Redactor: Mihaela STĂNESCU
Layout, tehnoredactare și hărți: Clara ARUȘTEI
Pregătire tipar: George BIRIȘ
Coordonator tehnic și IT: Răzvan SOCOLOV
Referenți de specialitate:
Prof. univ. dr. Alexandru BARNEA, *professor emeritus* al Facultății de Istorie a Universității din București, cercetător științific I la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" al Academiei Române;
Prof. gr. I Nicoleta BĂJENARU, inspector istorie, socio-umane și geografie, Inspectoratul Școlar Județean Ilfov

Credite foto/ilustrații:
Imagini puse la dispoziție prin amabilitatea Muzeului Național de Istorie a României, București; © MNIR: pag. 92, jos: Coiful dacic de aur de la Coțofenești, sec. IV î.H.; pag. 93, jos: Rhyton-ul de la Poroina, com. Poroina Mare, jud. Mehedinți, sec. III-II î.H., foto Marius AMARIE; pag. 109, stânga: Cloșca cu puii de aur, obiecte din Tezaurul de la Pietroasa, sec. IV î.H.
pag. 52, jos: Megistias, Classical Numismatic Group, Inc., http://www.cngcoins.com; Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0; pag. 96, jos: Classical Numismatic Group, Inc., http://www.cngcoins.com; Wikimedia Commons, CC BY-SA 2.5; AMII static pag. 96, imagine dreapta jos: Classical Numismatic Group, Inc., http://www.cngcoins.com; Wikimedia Commons, CC BY-SA 2.5; pag. 6, dreapta sus: Sharon Mollerus, Wikimedia Commons, CC BY 2.0; pag. 21. stânga sus: Rafy, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0; pag. 23, imagini sursa 4, dreapta sus: The Portable Antiquities Scheme/ The Trustees of the British Museum, CC BY-SA 2.0; pag. 23, centru dreapta: Chamberi, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0; pag. 27: stânga jos: Phillip Maiwald, CC BY-SA-3.0; pag. 57, sus: © Giovanni Dall'Orto (G.dallorto); pag. 80, dreapta sus: Wikimedia Commons CC BY-SA 2.0; dreapta jos: Wikimedia Commons CC BY 3.0; pag. 87, jos: GerardM , Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0; pag. 88, dreapta jos: Wikimedia Commons CC BY 2.5; © Sol90 Images: pag. 20, jos stânga, jos dreapta; pag. 21, jos stânga, jos dreapta; pag. 22, jos; pag. 29, jos; pag 32, jos; pag. 32-33; pag. 46-47, jos; pag. 52, sus; pag. 54, stânga; pag 54-55, jos; pag. 56, jos; pag. 57, jos; pag. 72, dreapta jos; pag. 79, jos; pag 81; pag. 99, jos; pag. 100; pag. 101; pag. 102; pag. 103, dreapta; pag. 114-115, jos; pag. 118-119, jos; pag. 122-123, sus; pag. 124-125, jos; pag. 126, jos stânga, secțiune catedrală; pag. 127; AMII static pag. 29 - *Locuință sumeriană urbană - secolul III î.H.*; AMII static pag. 31 - *Construirea piramidelor*; AMII static pag. 37 - *Templul lui Solomon*; AMII static pag. 47 - *Oikos – locuința grecilor înstăriți*; AMII static pag. 84 - *„Casa faunului" din Pompei* – imagine stânga; AMII static pag. 100 - *Răspândirea Islamului în lume astăzi*; AMII static pag. 101 - *Kaaba*; AMII static pag. 103 – *Recapitulare*; imagine stânga sus;
Celelalte imagini: Dreamstime, Wikimedia Commons, arhiva CD PRESS;

Credite video:
Material video pus la dispoziție prin amabilitatea Muzeului Național de Istorie a României, București; pag. 92: Coiful dacic de aur de la Coțofenești, sec. IV î.H.
Materiale video puse la dispoziție prin amabilitatea Asociației Terra Semper Fidelis - Perspectivă pentru Viitor, parte din proiectul *Tomis Reborn*: pag. 80: *Reconstituire: Viața într-un oraș roman*; pag. 82: *Reconstituire a unui oraș roman: Tropaeum Traiani*; pag. 87: *Reconstituire: Basilica cu transept din Tropaeum Traiani*; pag. 88: *Reconstituire: Vechiul oraș Tomis, după romanizare*;
Celelalte materiale video: Dreamstime, Videoblocks, Audioblocks, arhiva CD PRESS;

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STOICA, STAN
Istorie : manual pentru clasa a V-a / Stan Stoica, Dragoș Sebastian Becheru. - București : CD PRESS, 2017
ISBN 978-606-528-365-7

I. Becheru, Dragoș Sebastian

94

© Copyright CD PRESS 2017
Această lucrare, în format tipărit și electronic, este protejată de legile române și internaționale privind drepturile de autor, drepturile conexe și celelalte drepturi de proprietate intelectuală. Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi reprodusă, stocată ori transmisă, sub nicio formă (electronic, fotocopiere etc.), fără acordul expres al Editurii CD PRESS.

Editura CD PRESS
București, str. Logofătul Tăutu nr. 67, sector 3, cod 031212
Tel.: 021.337.37.17, 021.337.37.27, 021.337.37.37 Fax: 021.337.37.57
e-mail: office@cdpress.ro • www.cdpress.ro • Editura CD PRESS

Comenzi:
manuale@cdpress.ro • ☎ 021.337.37.37
www.cdpress.ro

EDITURA CD PRESS
www.cdpress.ro
REVISTE • CARTE ȘCOLARĂ • MANUALE DIGITALE • DOTĂRI ȘCOLARE
Prima alegere în domeniul produselor și al proiectelor educaționale românești de calitate pentru școală și familie

Scanează codul și consultă catalogul complet de titluri al Editurii CD PRESS.

Inspectoratul Școlar al Județului/Municipiului .....
Școala/Colegiul/Liceul .....

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT DE:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				format tipărit		format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1							
2							
3							
4							

Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni:* ***nou, bun, îngrijit, neîngrijit, deteriorat.*
• Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.
• Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

Deșteaptă-te, române!

Versuri: Andrei Mureșanu

Deşteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croieşte-ți altă soarte,
La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine,
Româna națiune, ai voştri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!" strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creştină,
Deviza-i libertate şi scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăşi în vechiul nost' pământ!

CUPRINS

Recapitulare inițială 8
Evaluare inițială 10

UNITATEA 1. Alfabetul Istoriei. Reconstituirea trecutului 11
Ce este Istoria? Izvoare istorice 12
Timpul istoric. Cronologia 13
Spațiul istoric 14
Recapitulare 15
Evaluare 16

Unitatea 2. Preistoria 17
Primii oameni 18
Revoluția neolitică 20
Inventarea metalurgiei 22
Recapitulare 25
Evaluare 26

Unitatea 3. Orientul Antic 27
Mediul natural și viața cotidiană în Orientul Antic 28
Temple și piramide 31
Orașul-stat Babilon 32
Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic 34
Chinezii 36
Evreii 37
Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet 38
Epopeea lui Ghilgameș 41
Codul lui Hammurabi 42
Recapitulare 43
Evaluare 44

Unitatea 4. Civilizația greacă și sinteza elenistică 45
Mediul natural și ocupațiile grecilor 46
Ceramica: între utilitate și artă 49
Adevăr și legendă: miturile grecilor 50
Polisul – apariția și organizarea internă 52
Procesul de colonizare 53
Sparta 54
Atena 56
Histria, Tomis și Callatis 58
Războaiele medice 60
Bătălia de la Maraton 61
Războiul peloponeziac 62
Alexandru Macedon și civilizația elenistică 64
Frumos și cunoaștere în lumea greacă 66
Acropola ateniană 68
Jocurile Olimpice 69
Moștenirea lumii grecești 70
Recapitulare 71
Evaluare 72

Unitatea 5. Lumea romană 73
Fondarea Romei 74
Statul roman: expansiunea 76
Statul roman: apogeul 77
Statul roman: decăderea și dispariția 78
Armata romană 79
Viața cotidiană în lumea romană 80
Orașul și monumentele publice 82
Pompei, orașul îngropat de viu 84
Colosseum și gladiatorii 85
Zeii și templele romanilor 86
Creștinismul 87
Romanizarea 88
Recapitulare 89
Evaluare 90

Unitatea 6. Geto-dacii 91
Geții și dacii – rânduieli, obiceiuri, credințe 92
Burebista 94
Războaiele daco-romane 95
Recapitulare 97
Evaluare 98

Unitatea 7. Civilizația islamică 99
Islamul – credința, apariția și expansiunea sa 100
Recapitulare 103
Evaluare 104

Unitatea 8. Europa Medievală 105
Formarea popoarelor europene 106
Popoarele romanice. Etnogeneza românească 108
Europa creștină în mileniul I 110
Creștinarea francilor. Carol cel Mare 112
Imperiul Bizantin 113
Viața cotidiană în Evul Mediu (I) 114
Viața cotidiană în Evul Mediu (II) 116
Domeniul feudal 118
Cavalerism și onoare 120
Cruciadele – prima expansiune europeană 122
Orașul medieval – spațiu al libertății 124
Catedrale și universități 126
Statele medievale din Apusul Europei 128
Lumea românească. Statele medievale românești 132
Diversitate culturală în lumea românească 134
Recapitulare 135
Evaluare 136

Studiind ISTORIA...

- ... ne stabilim identitatea. Simțim nevoia să știm cine suntem!
- ... ne obișnuim să trăim într-o societate democratică, în care deciziile sunt luate prin consens.
- ... înțelegem regulile și beneficiile unei conviețuiri civilizate, cunoscând ce s-a întâmplat în epocile de decădere a civilizației.
- ... știm să stabilim ce e rău și ce e bine în ceea ce fac conducătorii din zilele noastre; pe baza unor experiențe din trecut, știm că o anumită măsură nu poate avea o urmare bună. Prin urmare, este important să alegem conducători buni.

- .... învățăm că pentru orice conflict există soluții pașnice; este preferabil să negociem, nu să declanșăm un război.
- ... învățăm să învățăm, căutând informații în diferite surse istorice;
- ... ne dăm seama cât de importante sunt cunoașterea și inventivitatea pentru progresul omenirii.
- ... înțelegem importanța resurselor naturale pentru dezvoltarea societății; vom respecta natura!
- ... învățăm să analizăm diferențele și asemănările între diferite evenimente și personaje; vom gândi analitic!
- ... ne dezvoltăm limbajul; vom putea să comunicăm cu diferite persoane.
- ... înțelegem că schimbarea face parte din viața noastră și a societății.
- ... realizăm grafice, tabele, scheme, analizăm hărți... ne va ajuta și la alte discipline!

Acestea sunt competențele pe care le vei dobândi în acest an școlar la orele de **Istorie**:

Competențe generale

1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu
2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice
3. Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socio-culturale
4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente

Competențe specifice

1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu
1.1. Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/proceselor istorice
1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice

2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice
2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite

3. Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socio-culturale
3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice

4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente
4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

Prezentarea manualului de *Istorie*

Manualul tipărit

Manualul are o structură inedită și modernă, care permite studierea istoriei așa cum ar face-o un istoric: pe baza izvoarelor istorice. Pornind de la textul lecției, manualul tipărit și cel digital oferă o **selecție de documente grafice, foto și video** care prezintă izvoare istorice relevante pentru lecția respectivă (construcții, ceramică, tablouri, arme, bijuterii, hărți, monede, texte din documente ale epocii etc.). Aceste documente sunt însoțite de o scurtă descriere (tipul sursei, locul unde poate fi văzut în original obiectul etc.). Manualul mai cuprinde **aplicații, întrebări incitante**, **propuneri de proiecte, jocuri** care vor face studiul istoriei mai interesant decât ți-ai fi putut imagina.

Întrebare de deschidere a lecției. Are rolul de a-i crea elevului o stare de interes și așteptare activă.

Pagină de învățare

Amintește-ți
Îndemn recapitulativ prin care se realizează conexiunea dintre competențele anterioare și cele care urmează a fi formate.

Textul lecției
Prezintă într-o manieră clară și coerentă informațiile cele mai importante pe care trebuie să le cunoască elevul. Este informație „la zi" din punct de vedere științific, redată într-un mod adaptat vârstei elevilor.

3 ORIENTUL ANTIC

Care crezi că au fost primele imperii?

Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic

Amintește-ți pe ce fluvii au apărut primele civilizații.

Ce este un popor?
Fiecare popor din Orientul Antic era un grup numeros de oameni, vorbitori ai aceleiași limbi, cu un trecut comun și **solidaritate** de grup. Ei aveau tradiții, obiceiuri și valori comune, se organizau și acționau în interesul comunității lor.

Limba e principalul element de identitate pentru popoare. Oamenii care vorbesc aceeași limbă împărtășesc idei și planuri comune, ferite de străinii care vorbesc alte limbi. Însă, comerțul a permis **împrumuturile** de cuvinte și scrieri, transformând popoare și identități, dând naștere la noi popoare și noi limbi.

Imperii care se succed
Popoarele și civilizațiile Orientului Antic s-au dezvoltat separat și adesea au **conviețuit**, concurând pentru aceleași resurse, fie că era vorba de teren fertil, apă, pășuni, păduri, mine sau poziții strategice.

Aceste popoare s-au întrecut între ele pentru influență, putere politică și militară, dominând pe rând regiunea și celelalte culturi vecine. Competiția dintre comunități a condus la numeroase conflicte, dar și la apariția unor invenții, sisteme de valori, tehnici de exploatare a pământului sau arme noi.

VECHII INDIENI
CHINEZI
EGIPT
AKKAD
ASSIRIA
HITIȚI
VECHIUL BABILON
NOUL BABILON
MEZI și PERȘI
EVREI
FENICIENI
SUMER
4500 3000 2500 2000 1500 1000 500 1 d.H. 500 1000

Sursa 1 ( ) Popoarele și civilizațiile Orientului Antic

HITIȚI
ASIRIENI
FENICIENI
EVREI
AKKADIENI
SUMERIENI
EGIPTENI
MEZI ȘI PERȘI
CHINEZI
VECHII INDIENI
Tigru
Eufrat
Nil
Indus

DICȚIONAR
A fi asimilat = a se contopi cu alte populații, pierzând unele trăsături originale ca limba, cultura sau religia.

Popoarele Orientului Antic se împart în mai multe categorii. În funcție de limbă: **semiți, hamiți, indo-europeni.** Semiții au fost cei mai numeroși în regiune, lăsând ca principali urmași **popoarele arabe** și **evreii**. Urmași ai hamiților sunt astăzi comunitățile de **creștini din Egipt** și câteva **triburi nomade din Nordul Africii**.

Indo-europenii au creat civilizația **iraniană** și cea **indiană**, extinzându-se apoi spre Europa. O parte dintre civilizațiile Orientului au fost izolate lingvistic (fără grupuri înrudite) și, de cele mai multe ori, au sfârșit prin a fi asimilate de către cuceritori. Cele mai cunoscute exemple sunt **sumerienii** și **vechii indieni**.

Sursa 2 ( ) **Harta Orientului Antic și a principalelor civilizații și popoare**
1. Identifică pe hartă principalele fluvii pe lângă care au apărut civilizațiile Orientului Antic.
2. Enumeră cel puțin două civilizații care au apărut în zona numită „Semiluna Fertilă".

Observă în manualul digital harta interactivă cu principalele popoare și civilizații din Orientul Antic și detalii despre parcursul lor istoric.

APLICAȚIE
Realizează un portofoliu de 1-2 pagini cu imagini și detalii despre o civilizație sau un popor din Orientul Antic, în care să îți exprimi părerea despre importanța sa în istorie.

34 Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic

Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic 35

Conținuturile învățării, conform programei școlare

Dicționar – cuvinte și expresii noi.

Clic – informații suplimentare în manualul digital.

Aplicații – instrumente și metode moderne de învățare și evaluare, precum portofoliul, proiectul, jocul de rol, dezbaterea.

Studiu de caz
Este focalizat pe un anumit subiect, cu grad ridicat de relevanță pentru înțelegerea temei.

8 EUROPA MEDIEVALĂ

Cum crezi că era viața unui orășean față de cea a unui țăran?

STUDIU DE CAZ

Orașul medieval – spațiu al libertății

Amintește-ți ce s-a întâmplat cu orașele la sfârșitul Antichității.

La sfârșitul Antichității, unele orașe romane au dispărut pentru totdeauna, transformându-se în ruine. Altele au continuat să fie locuite, dar și-au restrâns foarte mult activitatea, iar numărul de locuitori a scăzut dramatic.

Începând din sec. XI, în Europa are loc o înviorare a vieții urbane. Apar noi orașe, iar cele vechi încep să se dezvolte. La acest lucru au contribuit mai mulți factori: încetarea invaziilor, dezvoltarea comerțului, creșterea populației și a producției agricole. **Noile orașe** au apărut la intersecția unor drumuri comerciale, pe lângă mănăstiri, castele nobiliare sau reședințe episcopale.

În Evul Mediu, orașele depindeau de un mare nobil, de un episcop sau de rege. În schimbul protecției militare, orașele plăteau seniorului sume de bani provenite din impozite. Din sec. XI, în Italia și Germania apare mișcarea comunală, prin care multe orașe se **emancipează** de sub autoritatea feudalilor, fie prin răscumpărare, fie prin revoltă, devenind libere.

Orășenii aveau un grad mai mare de libertate decât țăranii. Meșteșugarii și negustorii se asociau în **bresle** (corporații) și ghilde. Fiecare categorie de meseriași își avea breasla proprie (exista o breaslă a fierarilor, una a olarilor etc.).

Cea mai importantă categorie socială urbană era cea a **patricienilor**, alcătuită din cei mai bogați negustori și din fruntașii breslelor. Alături de meșteșugari și negustori, care alcătuiau majoritatea locuitorilor, în orașe mai trăiau clerici (preoți, călugări), liber-profesioniști (medici, farmaciști, avocați, contabili, profesori), dar și oameni fără ocupație, săraci care trăiau din mila publică sau din furt.

Orașele medievale erau înconjurate cu ziduri și turnuri de apărare. Centrul spiritual era catedrala, iar cel economic și social era piața, ambele situate în centrul orașului. Exista și o clădire administrativă (**primăria**), în care, de multe ori, se afla și judecătoria.

Străzile erau înguste și întortocheate. Inițial, doar străzile principale erau pavate cu piatră, iar gunoiul se arunca la întâmplare. În unele unor epidemii, în sec. XII–XIII, străzile sunt amenajate și se impun reguli mai stricte de igienă.

Sursa 1
Oraș medieval (reconstituire)
Orașele erau numite în Occident cu termenul burg sau variante ale acestuia.

Cele mai dezvoltate orașe din Europa, în perioada medievală, erau orașele italiene și cele germane.

Orașe italiene precum Genova, Veneția, Padova, Florența, Pisa, Bologna, Milano au prosperat pe seama comerțului cu Orientul Apropiat și a meșteșugurilor din atelierele proprii. Prosperitatea economică a dus și la dezvoltarea culturii. Nu întâmplător, primele universități din Europa au apărut în Italia.

Unele orașe germane datorează un comerț intens în Marea Baltică și Marea Nordului: Lübeck, Hamburg, Bremen. Acestea s-au asociat pentru a-și apăra mai bine interesele, formând **Liga hanseatică** (sec. XII). Alte orașe germane erau importante centre politice (Frankfurt era sediul Dietei imperiale) sau sedii episcopale (Köln).

Sursa 2 Casă datând din Evul Mediu, Franța
● Realizează o prezentare, în 3-4 propoziții, a căsuței medievale din imagine și a străzii. Exprimă o opinie cu privire la acestea.

Sursa 3 ( )
Învățăm direct din izvoare istorice
„Nimeni nu poate fi țesător de lână la Paris dacă nu cumpără dreptul de a exercita meșteșugul de la rege. Niciun țesător de lână, nici altcineva, nu poate și nu trebuie să aibă atelier de țesut în interiorul Parisului, dacă nu știe să lucreze cu mâna sa, dacă nu este fiu de meșter. Fiecare țesător de lână din Paris poate avea în casa sa două războaie de țesut mari și unul mic. Fiecare fiu de meșter țesător, atâta timp cât se află în grija tatălui său și a mamei sale, poate să aibă două războaie mari și unul mic în casa tatălui său, dacă știe să facă meșteșugul cu propria mână. Fiecare țesător de lână poate avea în casa sa un ucenic, nu mai mult. Oricine este țesător în Paris, dacă are tarabă în hale pentru a vinde pânza. În fiecare an, pentru fiecare tarabă, este obligat să plătească regelui o taxă."
Etienne Boileau, *Cărțile meseriilor. Statutul tesătorilor din Paris*, 1268

1. Menționează două condiții pentru ca un țesător să-și poată practica meseria, în Paris, în sec. XIII.
2. Precizează modul în care se învăța meseria de țesător, în Evul Mediu.
3. Calculează numărul maxim de războaie de țesut pe care le putea avea o familie de țesători, dacă în acea familie existau doi fii care știau să practice meșteșugul.
4. Exprimă o opinie, în 3-4 propoziții, cu privire la interdicția de a deține un număr mai mare de războaie de țesut. De ce crezi că exista această limitare?

Află mai multe despre Veneția din manualul digital.

DICȚIONAR
Dietă = organism care alegea Împăratul Germaniei.
Emancipare = eliberare.

APLICAȚIE
Organizați o excursie la Sighișoara, cel mai bine conservat oraș medieval din România. Alcătuiește un jurnal cu informații, impresii.

124 Viața cotidiană în Evul Mediu: familia, așezările, alimentația, sărbătorile, economia și tehnologia, credința și biserica, proprietatea, libertatea și dependența; Studiu de caz: Orașul medieval – spațiu al libertății; orașele italiene și orașele germane

Viața cotidiană în Evul Mediu: familia, așezările, alimentația, sărbătorile, economia și tehnologia, credința și biserica, proprietatea, libertatea și dependența; Studiu de caz: Orașul medieval – spațiu al libertății; orașele italiene și orașele germane 125

Descrierea sursei

Învățăm direct din izvoare istorice – citate din diferite texte (cronici, poeme, tratate etc.)

Aplicații și întrebări pornind direct de la documentul-sursă

Manualul cuprinde versiunea tipărită și versiunea digitală.

Manualul este organizat în unități de învățare. Fiecare unitate cuprinde lecții de predare și învățare și se încheie cu o lecție de recapitulare și o lecție de evaluare.

Pagină de recapitulare

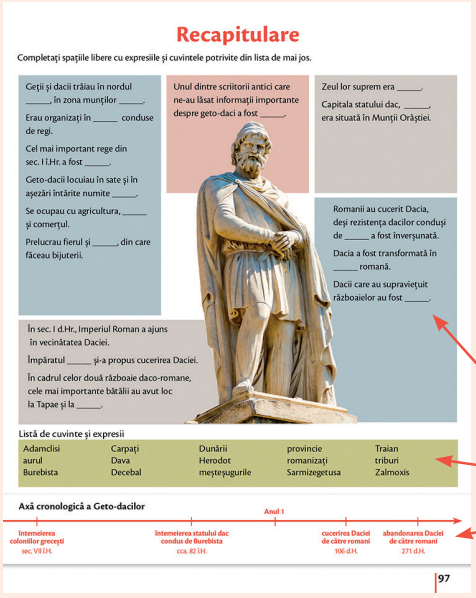

Recapitulează și sistematizează informațiile dobândite pe parcursul unei unități de învățare, pornind de la un text lacunar cu dublu scop. Prin completarea textului, se verifică însușirea noțiunilor noi într-un mod inedit, sub formă de joc. Odată completat, textul devine o sinteză a noțiunilor învățate.

- Text lacunar
- Listă de cuvinte și expresii
- Axă cronologică

Pagină de evaluare

Conțin **exerciții gradate ca dificultate**.
Secțiunea **Organizează** testează însușirea conținuturilor lecției.

Secțiunea **Spune-ți părerea** testează capacitatea de utilizare, interpretare și analiză a informațiilor însușite.

Secțiunea **Aplică** testează capacitatea de sinteză sau de aplicare a noțiunilor învățate.

Barem pentru autoevaluare

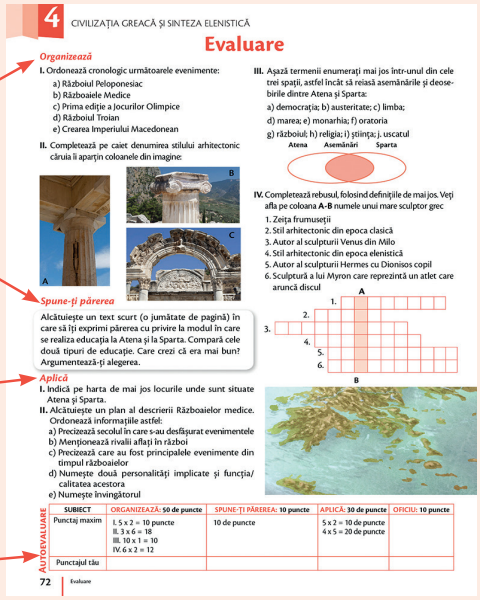

Manualul digital

Pe CD găsești varianta digitală a manualului, completată cu activități multimedia interactive de învățare (AMII).

STATICE

- planșe ilustrate explicative
- fișe de lucru

ANIMATE

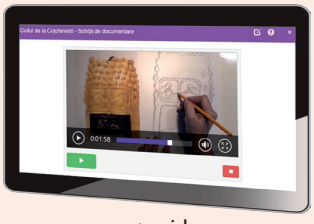

- secvențe video

INTERACTIVE

- jocuri și exerciții

În manualul digital se află, de asemenea, o **recapitulare generală** și o **evaluare finală**, sub forma unor fișe de lucru.

Recapitulare inițială

Completează spațiile libere cu expresiile și cuvintele potrivite din lista de mai jos.

Istoria este știința care studiază trecutul omenirii, de la apariția omului pe Pământ până în _____.

Istoricii află ce s-a întâmplat în trecut în urma studierii _____ istorice.

Acestea pot fi scrise sau _____.

Vestigiile rămase din trecut sunt descoperite în pământ de _____.

Timpul istoric se măsoară în ani, _____, secole și _____.

O familie poate fi reprezentată printr-un arbore _____.

Putem studia istoria comunității locale din care facem parte nu doar la școală, ci și la _____ sau prin vizitarea vestigiilor.

Cele mai importante civilizații ale Antichității, în Europa, au fost Grecia și Roma.

În Grecia a apărut regimul politic numit _____, în care puterea aparține poporului. Tot grecii au organizat primele întreceri sportive, cele mai importante fiind Jocurile _____.

Grecii ne-au lăsat importante creații artistice, cum ar fi temple, mozaicuri și _____.

Unul dintre popoarele cucerite de romani a fost cel geto-dacic.

Un mare rege geto-dac a fost _____.

Capitala Daciei a fost la _____. Imperiul Roman de Apus a dispărut în sec. V, din cauza atacurilor popoarelor _____.

Odată cu dispariția Imperiului Roman de Apus ia sfârșit Epoca Antică și începe Epoca Medievală (Evul Mediu).

Romanii s-au dovedit mari constructori.

Ei au construit amfiteatre, foruri și băi publice.

Apa era adusă în orașe cu ajutorul _____.

Roma a cucerit întinse teritorii, formând un imperiu.

Acest lucru a fost posibil deoarece _____ romană era foarte bine organizată.

Listă de cuvinte și expresii

apeducte	Burebista	genealogic	milenii	Olimpice	statui
arheologi	decenii	izvoare	muzeu	prezent	
armata	democrație	migratoare	nescrise	Sarmizegetusa	

În Epoca Medievală, societatea era dominată de _____.

Aceștia aveau moșii și castele, iar principala lor ocupație era _____.

Majoritatea oamenilor locuiau în _____.

Cele mai importante state medievale din Europa au fost Franța, Anglia, Imperiul Romano-German și Imperiul Otoman.

Acestea erau conduse de _____ sau de împărați. Românii au creat statele medievale Țara Românească și _____.

Transilvania era locuită atât de români, cât și de maghiari, secui și _____.

Cei mai importanți domni au fost _____ și Vlad Țepeș, în Țara Românească, și _____, în Moldova.

Aceștia au luptat împotriva _____, pentru a menține independența statelor românești.

Prima unire a țărilor române a fost realizată de domnul _____.

În Epoca Modernă a avut loc revoluția _____.

Aceasta s-a petrecut ca urmare a inventării motorului cu _____.

Între mașinile care au folosit acest tip de motor se numără vaporul și _____.

Tot în Epoca Modernă au apărut statele naționale. Prin Unirea Principatelor Moldova și Țara Românească s-a format România.

Primul domn al României a fost _____.

Modernizarea țării și cucerirea independenței față de turci a fost obținută în timpul domniei lui _____.

Deoarece multe teritorii locuite de români se aflau încă sub ocupație străină, România a intrat în Primul Război Mondial încercând eliberarea acestora.

La sfârșitul războiului a avut loc Marea Unire, prin unirea Basarabiei, _____ și a Bucovinei cu România.

După al II-lea Război Mondial, în România s-a instaurat regimul _____.

Unul dintre conducătorii din timpul acestui regim a fost _____.

În timpul acestui regim au fost grav încălcate drepturile _____.

Listă de cuvinte și expresii

abur	comunist	Mircea cel Bătrân	omului	sate
Alexandru Ioan	industrială	Moldova	războiul	Ștefan cel Mare
Cuza	locomotiva	Nicolae Ceaușescu	regi	Transilvania
Carol I	Mihai Viteazul	nobili	sași	turci otomani

Evaluare inițială

Organizează

I. Marchează pe axa cronologică de mai jos anii: 100 î.H., 50 î.H. și 300 d.H.

II. Stabilește dacă enunțurile de mai jos sunt adevărate sau false, notând **A** (pentru Adevărat) sau **F** (pentru Fals) în dreptul acestora.

1. Secolul are 10 ani.
2. Mașinile au apărut în Epoca Preistorică
3. Romanii construiau apeducte.
4. Jocurile Olimpice au fost create de fenicieni.
5. Columna lui Traian se găsește la Roma.

III. Stabilește ordinea corectă a epocilor istorice, scriind în căsuțele de deasupra cifrele de la 1 (cea mai veche epocă) la 5 (ultima epocă):

Epoca Antică	Epoca Modernă	Epoca Preistorică	Epoca Contemporană	Epoca Medievală

Spune-ți părerea

Exprimă-ți opinia cu privire la inventarea telefonului și a radioului, în Epoca Modernă. Crezi că au avut un rol în progresul omenirii? La ce crezi că au ajutat aceste invenții, de-a lungul timpului?

Aplică

Alcătuiește câte o propoziție cu fiecare dintre cuvintele de mai jos, astfel încât să exprimi un adevăr istoric: *templu, stat, popor, daci, greci.*

IV. Rezolvă rebusul de mai jos, folosind definițiile date. Vei putea afla astfel cum se numeau luptătorii din Evul Mediu.

1. Domn al Țării Românești care s-a luptat cu turcii conduși de sultanul Baiazid.
2. Arma cea mai folosită în Evul Mediu.
3. Stat medieval românesc care are ca stemă capul de bour.
4. Domn român care aplica pedeapsa tragerii în țeapă.
5. Stat medieval românesc în care locuiau mai multe etnii.
6. Construcție care servea drept reședință pentru un nobil.
7. Întrecere militară specifică Evului Mediu, desfășurată în fața spectatorilor.
8. Primul domn care a unit țările române

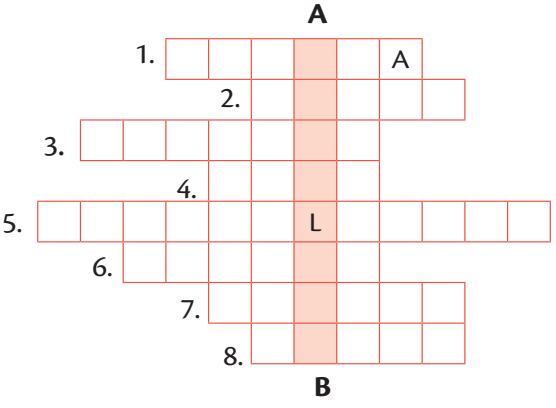

AUTOEVALUARE

SUBIECT	ORGANIZEAZĂ: 50 de puncte	SPUNE-ȚI PĂREREA: 20 de puncte	APLICĂ: 20 de puncte	OFICIU: 10 puncte
Punctaj maxim	I. 3 x 3 = 9 puncte II. 5 x 3 = 15 puncte III. 5 x 2 = 10 puncte IV. 8 x 2 = 16 puncte	20 de puncte	5 x 4 = 20 de puncte	10 puncte
Punctajul tău				TOTAL:

Unitatea 1

Alfabetul istoriei. Reconstituirea trecutului

Imagine dintr-un muzeu

Cercetare arheologică

În această unitate vei învăța:

- Ce este Istoria
- Ce sunt izvoarele istorice
- Cum se măsoară timpul istoric
- Care sunt epocile istorice
- Cum influențează mediul viața oamenilor

Proiect multianual (pentru clasele V-VIII)

Realizează un dosar cu informații despre vizitele tale la muzee și la alte obiective istorice, care să cuprindă fotografii, date despre anumite exponate și impresiile personale, sub forma unui jurnal.

Ce este Istoria? Izvoare istorice

Amintește-ți câteva tipuri de izvoare istorice.

Istoria este știința care reconstituie povestea unei vieți. A vieții întregii omeniri! De la nașterea ei, adică de la apariția omului pe Pământ, până în prezent! Din tot trecutul omenirii, urmărim mai ales ceea ce a dus la **evoluția** acesteia.

Simțim nevoia de a cunoaște trecutul pentru a înțelege prezentul. Și pentru a construi viitorul, pe baza unei experiențe de viață! Cei care se ocupă cu aflarea trecutului sunt istoricii.

„Magia" pe care o fac istoricii, de a afla ce s-a întâmplat în urmă cu mii de ani... sau mai recent, se bazează pe **izvoare istorice**. Acestea sunt dovezi, urme materiale, mărturii care ne-au rămas de la oamenii din trecut. Ele sunt surse de informații. Pe baza lor se scrie Istoria.

Izvoarele sunt clasificate, îndeosebi, în două categorii:

Izvoare scrise: inscripții, documente vechi, cărți, hărți, ziare, monede, scrisori;

Izvoare nescrise: ruinele unor construcții, morminte, unelte, arme, bijuterii, vase de ceramică, picturi rupestre.

În general, izvoarele istorice sunt scoase „la lumină" de către **arheologi**.

Ulterior, sunt păstrate în muzee, arhive, biblioteci, laboratoare de cercetare.

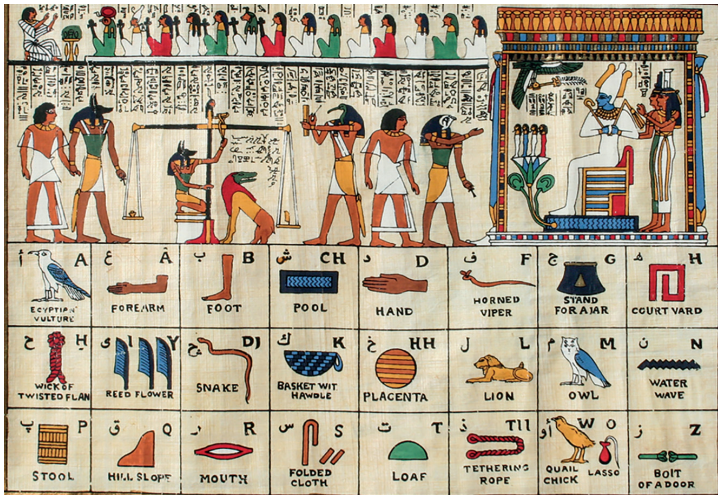

Sursa 3 (▲) Hieroglife egiptene, traduse de un cercetător englez

- Precizează o diferență între această scriere și cea pe care o folosim noi astăzi.

Sursa 1a (◀) și 1b (▼) Instrumente și suporturi pentru scris

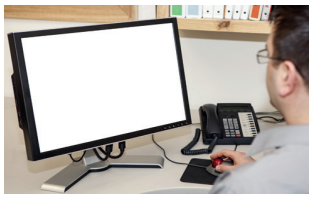

- Identifică instrumentele și suportul de scris și de stocare din imaginile de mai sus, apoi efectuează următoarele sarcini:
  1. Numește instrumentul care asigură cea mai mare viteză de scriere, dintre cele două;
  2. Menționează un dezavantaj al metodei de scriere folosite în imaginea 1a, față de cea din imaginea 1b;
  3. Scrie-ți părerea privind modalitatea în care stocarea și multiplicarea informațiilor poate contribui la evoluția societății.

Sursa 2 (▲) Ruinele cetății Palmyra, Siria

- Menționează două informații pe care le transmit ruinele din imagine despre oamenii din trecut.

clic

1. Rezolvă rebusul din manualul digital pentru a afla un sinonim pentru cuvântul evoluție.
2. Joacă-te pe manualul digital! Împarte izvoarele istorice în cele două categorii: scrise și nescrise.

Timpul istoric. Cronologia

Amintește-ți organizarea calendarului actual, pe săptămâni, luni și ani.

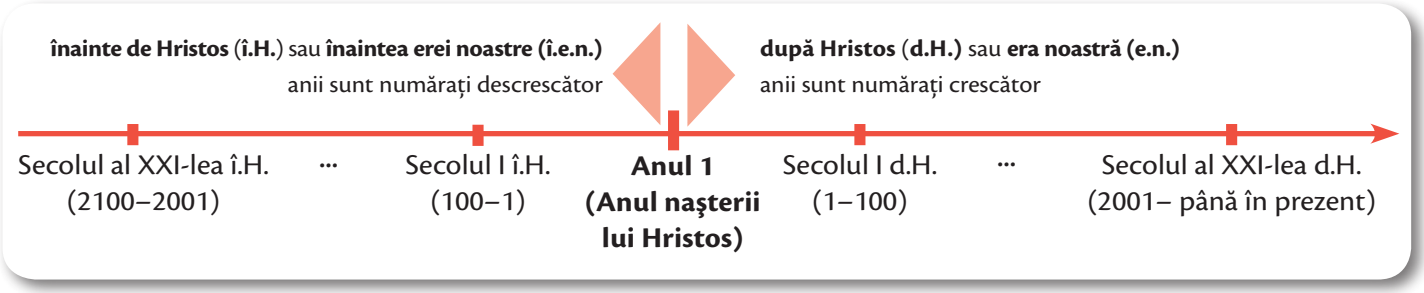

Istoricii sunt întotdeauna preocupați de ordinea în care s-au petrecut evenimentele din trecut, pentru a le putea înțelege mai bine cauzele.

Pentru măsurarea timpului, în cultura noastră, istoricii numără anii, în mod convențional, folosind ca reper momentul nașterii lui Iisus Hristos.

Disciplina care stabilește succesiunea evenimentelor istorice poartă numele de **cronologie**. Unitățile cronologice sunt anul (365/366 de zile), deceniul (10 ani), secolul (100 de ani), mileniul (1 000 de ani) și erele (înainte de Hristos și după Hristos). Numărăm anii de după Hristos în ordine crescătoare, iar pe cei de dinainte de Hristos, în ordine descrescătoare.

Instrumentul folosit de istorici pentru a marca ordinea evenimentelor este **axa cronologică**. Aceasta este o scară a timpului pe care sunt însemnate principalele evenimente.

Timpul istoric este împărțit în epoci istorice deoarece omenirea a avut, în trecutul ei, mai multe faze de evoluție. Epocile se deosebesc între ele prin modul de organizare și de viață al oamenilor, nivelul de dezvoltare tehnologică, relațiile sociale, preferințele estetice etc.

Epocile istorice sunt: Epoca Preistorică, Epoca Antică, Epoca Medievală (Evul Mediu), Epoca Modernă și Epoca Contemporană. Ele ar putea fi considerate și „vârste" ale omenirii, prin analogie cu vârstele omului. Astfel, perioada de început a istoriei, când oamenii au început să acumuleze cunoștințe și să utilizeze scrierea, poate fi considerată „copilăria" omenirii.

clic

Poți vedea caracteristicile fiecărei epoci pe manualul digital și te poți juca aranjând epocile în ordine cronologică.

1. Precizează secolul și mileniul în care te afli.
2. Precizează limitele cronologice ale secolelor IV î.H. și III î.H.
3. Calculează câți ani se află în intervalul 753 î.H.-476 d.H., folosind simularea (modelul) din manualul digital. Vei putea afla astfel durata existenței Romei antice, despre care vei studia în acest an școlar.

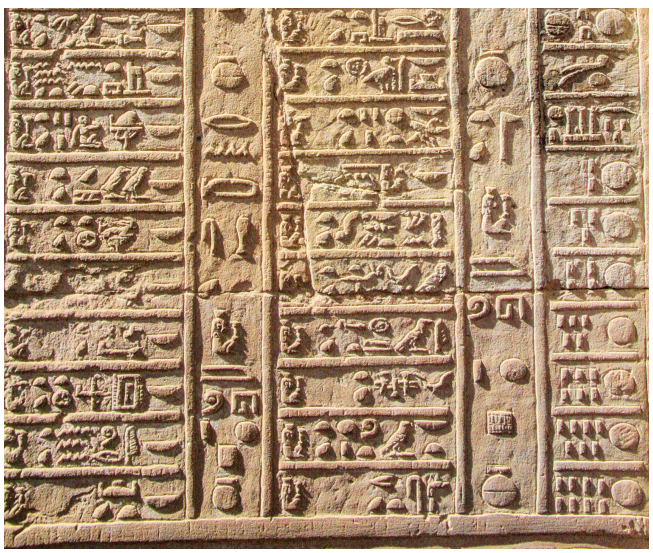

Sursa 1 **Calendar solar egiptean, Templul Kom Ombo, Egipt, sec. II î.H.**

Calendarul vechilor egipteni avea 365 de zile pe an, împărțit în 3 cicluri de 120 de zile. La sfârșitul acestora se adăugau 5 zile.

APLICAȚIE

Axă cronologică. Realizează o axă cronologică a principalelor evenimente din viața ta. Întreabă-ți părinții și bunicii.

De ce crezi că hărțile sunt importante și pentru istorici?

Spațiul istoric

Amintește-ți care sunt elementele unei hărți.

Spațiul istoric este mediul geografic în care au evoluat comunitățile umane. Formele de relief, clima, prezența sau absența apelor au influențat ocupațiile, modalitățile de comunicare, de transport și chiar de organizare ale oamenilor.

Îndeosebi în Epoca Preistorică, dependența oamenilor de resursele din natură (vegetație, faună) a fost totală.

Majoritatea civilizațiilor antice au apărut în zone de câmpie și în apropierea unor mari fluvii. În aceste locuri, oamenii puteau să-și producă hrana cultivând pământul și irigând ogoarele. Puteau pescui și transporta mărfuri pe apă.

Spațiul istoric este reprezentat prin **hărți istorice**. Acestea pot reda zonele de răspândire ale unor popoare sau religii, granițele unor state, direcția de deplasare a unor populații.

Hărțile ne ajută să vedem vecinătățile, să comparăm dimensiunile unor state, să înțelegem conflictele dintre popoare pentru anumite teritorii.

Sursa 1 (▲) Harta lumii desenată de Pietro Coppo, Veneția, 1520

Sursa 2 (▲) Harta lumii azi: continentele locuite

1. Compară cele două hărți. Menționează o asemănare și o deosebire.
2. Numește două continente cu care se învecinează Europa.

APLICAȚIE

Dezbatere. Realizați o dezbatere cu tema *Mediul și dezvoltarea*. Pentru aceasta, descrieți un sat de munte, respectiv, unul situat pe malul unui fluviu, având în vedere resursele și oportunitățile oferite de mediul natural, ocupațiile posibile, avantajele care pot duce la dezvoltare, riscurile existente.

Împărțiți în două grupuri, elevii vor susține avantajele oferite de munte, respectiv, de fluviu, pentru dezvoltare.

Recapitulare

Completează spațiile libere cu expresiile și cuvintele potrivite din lista de mai jos.

Istoria este știința care studiază _____ omenirii.

Simțim nevoia să cunoaștem trecutul pentru a înțelege _____.

Scrierea Istoriei se bazează pe izvoare istorice. Izvoarele pot fi _____ sau _____.

Urmele materiale ale vieții oamenilor din trecut sunt scoase la lumină de _____.

Ele sunt păstrate în arhive, biblioteci, laboratoare de cercetare și _____.

Unitățile de timp istoric sunt anul (365/366 de zile), deceniul (10 ani), _____ (100 de ani), mileniul (1 000 de ani) și erele (înainte de nașterea lui Hristos și după nașterea lui Hristos).

Anii de dinainte de Hristos se numără în ordine _____.

Instrumentul folosit de istorici pentru a marca ordinea evenimentelor este _____.

Timpul istoric este împărțit în epoci. Epocile istorice sunt: Epoca _____, Epoca _____, Epoca Medievală, Epoca _____ și Epoca _____. Spațiul istoric este mediul geografic în care au evoluat comunitățile umane.

Formele de relief, clima, prezența sau absența apelor au influențat _____, modalitățile de comunicare, de transport și chiar de organizare ale oamenilor.

Spațiul istoric este reprezentat prin _____.

Listă de cuvinte și expresii

Antică	Contemporană	hărți istorice	nescrise	prezentul
arheologi	descrescătoare	Modernă	ocupații	scrise
axa cronologică	evoluția	muzee	Preistorică	secolul

Axă cronologică a Epocilor istorice

Evaluare

Organizează

I. Stabilește corespondența între coloanele *A* și *B*.

A	B
1. Secol	**a)** 1 000 de ani
2. Deceniu	**b)** 100 de ani
3. Mileniu	**c)** 10 ani

II. Organizează exemplele de izvoare istorice de mai jos în cele două categorii: scrise și nescrise.

Listă izvoare istorice: *hărți, monede, unelte, cărți, podoabe, arme, morminte, inscripții.*

Izvoare scrise	Izvoare nescrise

III. Precizează mileniul și secolul în care se încadrează anii 509 î.H. și 313 d.H.

IV. Precizează primul și ultimul an din secolul XX d.H.

V. Observă imaginile și completează pentru fiecare denumirea epocii istorice corespunzătoare.

Epoca _____

Epoca _____

Epoca _____

Epoca _____

Epoca _____

Spune-ți părerea

Identifică două avantaje (resurse, facilități) oferite de un mare fluviu locuitorilor de pe malurile sale. Spune-ți părerea despre modul în care acestea influențează viața oamenilor.

Aplică

Analizează datele din tabel. Calculează căror ani din calendarele ebraic și musulman îi corespunde anul 1492 d.H., când Cristofor Columb a descoperit America. Folosește modelul din manualul digital, fișa *Modele de calcul cronologic*.

Evenimentul de la care începe măsurarea timpului	Calendarul	Anul acelui eveniment, raportat la era creștină
Facerea Lumii	Calendarul bizantin	5 508 î.H.
Începutul activității lui Mahomed	Calendarul musulman (Hegira)	622 d.H.

Autoevaluare

SUBIECT	ORGANIZEAZĂ: 60 de puncte	SPUNE-ȚI PĂREREA: 10 puncte	APLICĂ: 20 de puncte	OFICIU: 10 puncte
Punctaj maxim	I. 3 x 5 = 15 puncte II. 8 x 1 = 8 puncte III. 2 x 6 = 12 puncte IV. 2 x 5 = 10 puncte V. 5 x 3 = 15 puncte	10 puncte	2 x 10 = 20 de puncte	
Punctajul tău				TOTAL:

Unitatea 2
Preistoria

Pictură rupestră, peștera Lascaux, Franța

Desene în piatră, Tanum, Suedia

Pictură rupestră, peștera Lascaux, Franța

Venus
din Brassempouy

În această unitate vei învăța:

- Ce este preistoria
- Cum a apărut omul
- Cum a fost descoperită agricultura
- Pentru ce a fost inventată metalurgia

Istoria de lângă noi

clic

Descoperă în manualul digital o hartă cu muzee, exponate, situri arheologice și monumente din România, reprezentative pentru tema unității.

Primii oameni

Amintește-ți principalele epoci ale istoriei.

Preistoria este prima epocă istorică și cea mai lungă. Ea durează de la apariția omului și până la inventarea scrisului.

Teoria evoluției a fost elaborată de **Charles Darwin** și a explicat modificarea organismelor și a speciilor de-a lungul timpului prin „supraviețuirea celui mai bine adaptat la mediu". Aplicată la om, teoria evoluției contrazicea punctul de vedere al religiei privind apariția omului.

Specia umană își are originile în Africa de Est, într-o zonă de savană. Cel mai vechi strămoș cunoscut al omului (*australopitecul*) datează de acum peste 3 200 000 de ani. Fosilele sale au fost descoperite recent în Etiopia. Omul și primatele (maimuțele) au un strămoș comun, evoluând diferit în ultimele 8 000 000 de ani.

Astfel, trecând de la un mediu cu copaci la ierburi înalte, strămoșii omului au evoluat către mersul **biped**, învățând să folosească mâinile pentru treburi utile supraviețuirii precum procurarea hranei și apărarea de prădători. Din Africa, oamenii s-au răspândit pe tot cuprinsul planetei, adaptându-se la mediu și modificându-l pentru nevoile sale de adăpost și hrană.

La începutul Preistoriei, oamenii erau **vânători-culegători** nomazi, care migrau constant în căutarea de plante hrănitoare și animale sălbatice ușor de vânat, pentru a-și asigura supraviețuirea.

Sursa 1 (▲) Unelte preistorice din cremene (piatră)

Sursa 2 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„[Evoluția este] o lege generală, care duce la dezvoltarea tuturor ființelor organice, și anume, [că] se multiplică, se diversifică, lasă pe cel mai puternic să trăiască și pe cel mai slab să moară."

Charles Darwin, *Originea Speciilor*

Sursa 3 (▼) Harta răspândirii omului pe glob

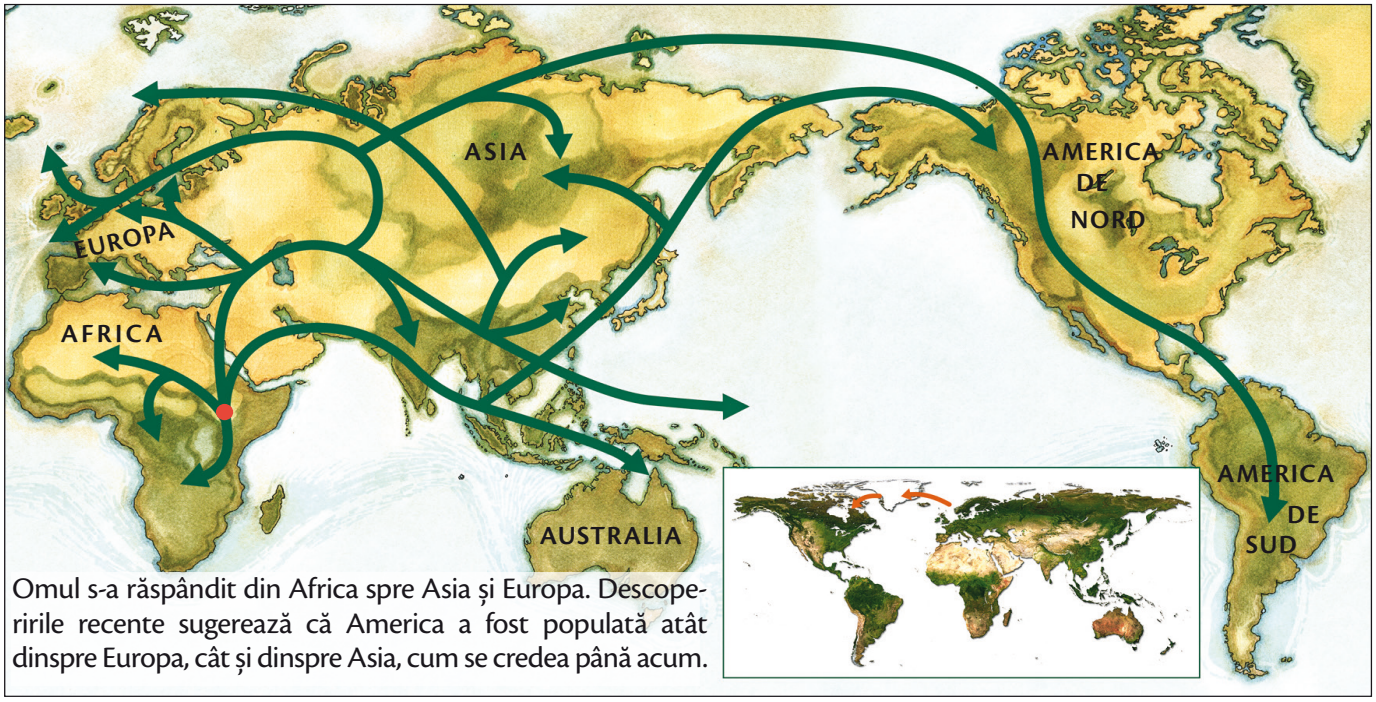

Omul s-a răspândit din Africa spre Asia și Europa. Descoperirile recente sugerează că America a fost populată atât dinspre Europa, cât și dinspre Asia, cum se credea până acum.

O specie sau mai multe?

Homo sapiens sau omul modern a apărut acum cel puțin 200.000 de ani și mult timp a fost vecin în Asia și Europa cu rudele sale *Homo neanderthalensis* și Denisovanul, cu care s-a și amestecat parțial. Au rămas, însă, specii diferite și *Homo sapiens* a supraviețuit până azi pentru că s-a adaptat la mediu cel mai bine și mai rapid.

Gorilă Cimpanzeu Om

Sursa 4 (▲) Scheletul omului și al unor primate mari

Sursa 5 (▲) Omul de Neanderthal (stânga) și omul modern

- Alcătuiește o listă cu principalele deosebiri dintre *Homo sapiens* și *Homo neanderthalensis*

Sursa 6 (▼)

„Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie [...]. Atunci Domnul Dumnezeu a trimis un somn adânc peste om, și omul a adormit; Domnul Dumnezeu a luat una din coastele lui și a închis carnea la locul ei. Din coasta pe care o luase din om, Domnul Dumnezeu a făcut o femeie și a adus-o la om [...].”

Vechiul Testament, Facerea

- Cum e prezentată originea omului de către religia creștină?

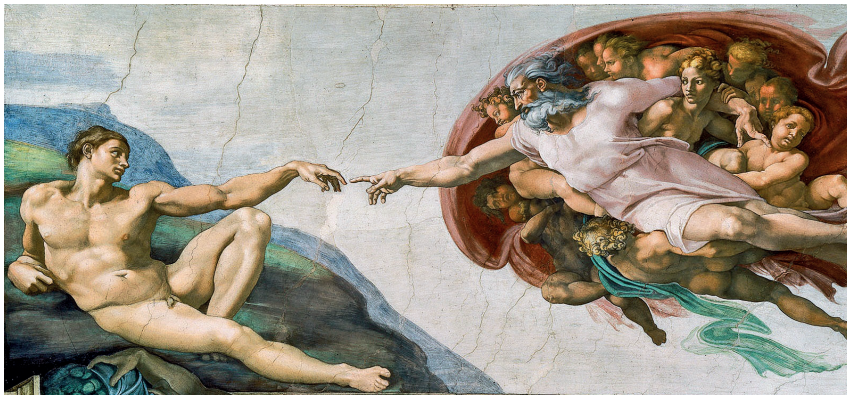

Sursa 7 (▲) *Crearea lui Adam*, pictură realizată de Michelangelo în Capela Sixtină din Vatican, în jurul anului 1512

DICȚIONAR

Biped = (mers) pe două picioare, cu spatele drept.

Savană = zonă de vegetație în regiuni calde, tropicale, cu ierburi înalte și dese și puțini copaci.

Specie = totalitatea organismelor suficient de apropiate biologic între ele, astfel încât să poată avea urmași.

APLICAȚII

1. **Portofoliu.** Alcătuiește un portofoliu de 1-2 pagini în care să descrii modul în care alte culturi explică apariția omului.
2. Imaginează-ți că ești un membru al speciei *Homo sapiens* care întâlnește pentru prima dată un *neanderthal*. Descrie în maximum o pagină modul în care interacționezi sau încerci să comunici prin gesturi și mimică.

Revoluția neolitică

Amintește-ți cu ce se hrăneau primii oameni.

Nicio descoperire nu a influențat dezvoltarea speciei umane atât de mult precum inventarea agriculturii. Prin **agricultură** înțelegem exploatarea naturii pentru procurarea hranei prin cultivarea plantelor și creșterea animalelor.

Trecerea omului de la vânător-culegător la agricultor s-a petrecut treptat și la momente diferite pe cuprinsul globului. Primii pași către **domesticirea** animalelor și cultivarea plantelor au fost îngrădirea turmelor, pescuitul și culegerea selectivă a plantelor. Au fost alese sursele de hrană care asigurau cel mai mare aport de energie și care puteau crește repede.

Apariția și dezvoltarea agriculturii a adus cu sine **sedentarizarea** grupurilor umane, necesară exploatării recoltelor și a animalelor, precum și pentru **stocarea surplusului de hrană**.

Surplusul de hrană a permis eliberarea unor membri din comunitate de obligația de procurare a hranei, aceștia putând să se specializeze în alte ocupații, precum confecționarea uneltelor, producerea de podoabe sau realizarea ritualurilor religioase prin care să explice cum funcționa lumea înconjurătoare. Cele mai importante ocupații nou apărute au fost **olăritul** și **țesutul**.

La începutul **neoliticului**, în regiunea cunoscută drept „Semiluna Fertilă", a avut loc o adevărată **„revoluție"** agricolă, care a permis dezvoltarea de noi tehnologii și idei care s-au răspândit spre zonele învecinate, dând naștere primelor **civilizații**.

Sursa 1 (▲) Colibă de stuf (reconstituire)

DICȚIONAR

Civilizație = o societate umană care atinge un nivel avansat de dezvoltare și de organizare ierarhică, dominând mediul înconjurător și deținând un sistem de comunicare în comun (limbaj scris).

Domesticire = controlarea reproducerii unor animale pentru nevoile casnice sau alimentare ale omului.

Neolitic = „Epoca nouă a pietrei", datând din mileniul VIII î.H. către 4000-2000 î.H.

Sedentarizare = așezarea unor populații nomade într-o regiune, prin construirea de locuințe permanente.

Sursa 2 (▼) Semănatul și culesul cerealelor (reconstituire)

Primele unelte erau realizate din lemn, iar primele cereale cultivate au fost orzul și grâul.

Sursa 3 (▲) Măcinatul semințelor (reconstituire)

Femeile realizau sarcinile care implicau mai puțin efort fizic, precum măcinatul semințelor, gătitul, creșterea copiilor sau confecționarea hainelor.

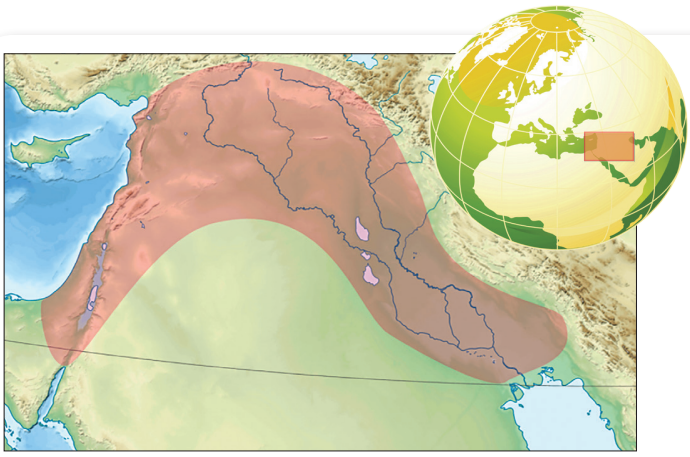

Sursa 4 (◂) Semiluna Fertilă

Este o regiune din Orientul Mijlociu care cuprinde Palestina, Irak, Siria, Liban și sudul Iranului. Aici a avut loc domesticirea celor mai multe animale și cultivarea primelor plante utile omului, dând naștere primelor civilizații înfloritoare ale omenirii.

Alte zone de apariție a civilizațiilor agricole sunt văile fluviilor Indus, Yangtze, sau Nil.

- De ce crezi că au apărut primele civilizații agricole pe văile marilor râuri? Identifică două cauze ale acestui fapt.

Sursa 5 (▲) Folosirea animalelor domestice pentru tracțiune și utilizarea resturilor vegetale ca furaje

Sursa 6 (▲) Hambar de piatră pentru cereale (reconstituire)

Oamenii făceau vase de ceramică pentru a păstra surplusul recoltei și pentru a găti diferite mâncăruri.

1. Frământarea: făceau o bilă de lut pe care o întindeau. **2. Modelarea:** tăiau lutul în fâșii pe care le suprapuneau în cercuri. **3. Netezirea:** frecau modelul cu o pânză umedă pentru a netezi marginile. **4. Arderea:** lutul era apoi ars la temperaturi înalte, în cuptoare.

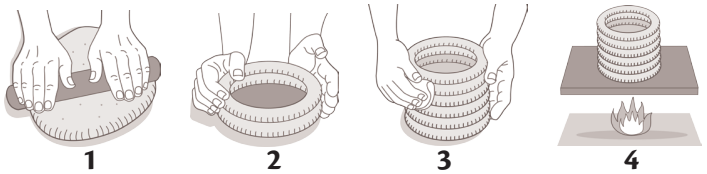

Sursa 7 (▲) Primele țesături au fost realizate din lâna obținută de la oi (reconstituire)

APLICAȚII

1. Alcătuiește două texte de câte o jumătate de pagină în care să descrii o zi din viața unui vânător-culegător preistoric și o zi din viața unui agricultor preistoric.
2. **Dezbatere.** Care ocupație e mai importantă? Cultivarea plantelor sau creșterea animalelor? Împărțiți-vă în două grupuri. Primul grup va aduce argumente în favoarea cultivării plantelor, iar cel de-al doilea, în favoarea creșterii animalelor.

Care crezi că au fost primele obiecte din metal?

Inventarea metalurgiei

Amintește-ți ce unelte foloseau primii oameni.

Cea mai importantă inovație tehnologică a omului preistoric a fost inventarea metalurgiei, însemnând prelucrarea și utilizarea metalelor în scopul îmbunătățirii vieții. Din metale, omul a făcut unelte agricole, arme, materiale pentru construirea locuinței, dar și podoabe, obiecte de artă și de uz religios.

Primele metale utilizate au fost **cuprul**, **cositorul** și **aurul**, datorită ușurinței cu care acestea puteau fi topite, modelate și adaptate nevoilor de zi cu zi. În mine sau exploatări de suprafață, metalele se găseau sub formă de roci numite **minereuri**, din care oamenii extrăgeau metalele cu ajutorul cuptoarelor și al furnalelor.

În natură, minereurile conțin mai multe metale, iar oamenii au descoperit că, amestecând mai multe metale cu diferite proprietăți, pot obține materiale mai bune, în funcție de obiectul creat. Aceste amestecuri se numesc **aliaje**, iar cel mai folosit aliaj a fost, la începutul Epocii Metalelor, **bronzul**.

Sursa 1 (▲) Unelte de bronz (reconstituire)

1. Identifică în imagine cel puțin două tipuri de unelte.
2. Menționează două avantaje ale utilizării uneltelor de metal față de cele de piatră.

Omul a topit, amestecat, bătut, îndoit, întins și presat metalele, încercând să descopere noi variante de aliaje și noi utilizări pentru noua tehnologie descoperită. **Concurența dintre grupurile umane** pentru inventarea și perfecționarea obiectelor de metal a dus la apariția orașelor și civilizațiilor. Acestea făceau schimburi între ele de obiecte și produse (**troc**), răspândind noile îmbunătățiri aduse metalurgiei, dar se și confruntau cu ajutorul armelor de metal care au revoluționat **războiul**.

Sursa 2 (▼) Turnarea și prelucrarea metalelor în Preistorie (reconstituire)

Sursa 3 (▲) Cuptor preistoric (reconstituire)

Folosit pentru a încălzi minereurile la temperaturi înalte, cuptoarele improvizate ardeau impuritățile și separau metalul de piatră pentru a-l putea prelucra mai departe prin turnare sau batere (modelare).

Cel mai important avantaj al metalurgiei ținea de refolosirea (topirea repetată) a obiectelor din metal, ceea ce le făcea o marfă foarte valoroasă.

- Sunteți metalurg. Cum vă organizați atelierul? De ce aveți nevoie? Realizați o schiță și un text de o jumătate de pagină.

Sursa 4 (▲) Foițe de aur pentru decorat lemnul (stânga); inele și fire de aur folosite ca podoabe de purtat (dreapta)

Fiind maleabil, aurul putea fi tras în fire subțiri ce puteau fi împletite; putea fi presat în foi sau turnat și bătut pentru a ajunge la forma dorită. Raritatea sa și abilitatea de a reflecta lumina au făcut ca aurul să devină un metal prețios, ideal pentru troc, podoabe și ornamente care indică bogăția sau puterea.

- Precizează o altă utilizare a aurului, de-a lungul istoriei.

Descoperirea metalelor a îmbunătățit nu doar calitatea vieții de zi cu zi a oamenilor, ci și siguranța și structura societății. Astfel, metalurgia a reușit să devină una dintre cele mai valoroase tehnologii ale Preistoriei, alături de valorificarea focului și inventarea agriculturii.

Sursa 5 (▲) Chei din fier pentru porți

Sursa 6 (◀) Statuie din bronz placată cu aur a zeului Buddha

Metalele și aliajele lor au deschis posibilitatea artiștilor de a rafina tehnica sculpturii prin turnarea în matrițe sau prin modelarea directă a metalului moale. Rezistența metalelor în fața lemnului sau a pietrei, cât și strălucirea lor au inspirat credincioșii diverselor religii care își dedicau meșteșugul slăvirii zeilor.

- Ce alte obiecte de artă sau de uz religios realizate din metal mai cunoașteți? Dați cel puțin două exemple.

DICȚIONAR

Aliaj = amestec de două sau mai multe metale care se topesc la temperaturi similare.

Bronz = aliaj de cupru cu cositor și/sau plumb.

Cositor = metal de culoare argintie, moale și flexibil, care se topește ușor.

Minereu = rocă ce conține cantități semnificative de metal(e), amestecate cu impurități.

Sursa 7 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„...tehnologia produce mai multă tehnologie [...], progresele depind de stăpânirea anterioară a problemelor mai simple. Spre exemplu, agricultorii epocii de piatră nu au trecut direct la extragerea și prelucrarea fierului, care necesită furnale cu temperaturi ridicate. Metalurgia minereurilor de fier a apărut și s-a dezvoltat din mii de ani de experiență [...] cu metale îndeajuns de moi pentru a fi prelucrate prin batere [...]. De asemenea, s-a dezvoltat și din mii de ani de dezvoltare a furnalelor simple pentru arderea oalelor și apoi din extragerea și prelucrarea cuprului și a aliajelor de cupru (bronzului) [...]".

Jared Diamond, *Viruși, Arme și Oțel. Soarta societăților umane*

- Precizează cât timp a fost necesar pentru apariția metalurgiei.

Sursa 8 (▲) **Depozit subteran de minereu de cupru**

Descoperirea metalurgiei a avut loc în mai multe locuri pe glob, la momente diferite, ca rezultat al interacțiunii omului cu mediul său înconjurător.

Inițial oamenii au descoperit minereuri aproape de suprafață. Pe măsură ce au avut nevoie de mai mult metal, au început să îl caute în subteran. Așa au apărut minele.

- Precizează cel puțin un motiv pentru care oamenii au avut nevoie de mai mult metal.

Sursa 9 (▶) **Săbii din bronz (A) și fier (B)**

Armele de fier sunt mai puternice decât cele din bronz, fiind mai grele și mai dure, dar și mai sensibile la deteriorare (rugină). În confruntare directă, armele de fier le tăiau, rupeau sau găureau pe cele de bronz, asigurând un avantaj pe câmpul de luptă, putând garanta victoria militară.

1. Precizează un avantaj și un dezavantaj ale folosirii fierului și bronzului.
2. Numește alte două metale.

APLICAȚII

1. **DESCOPERĂ.** Caută pe Internet cum a evoluat prelucrarea fierului până în ziua de azi. Împărtășește informațiile colegilor.
2. **PROIECT.** Realizează un proiect intitulat *Primitivii de azi*, despre populațiile de pe glob care și astăzi trăiesc ca în Preistorie, prezentând situația unui grup sau trib.

Recapitulare

Completează spațiile libere cu expresiile și cuvintele potrivite din lista de mai jos.

_____ este prima epocă istorică, cuprinzând perioada dintre apariția omului și _____. Teoria _____ a lui Charles Darwin explică apariția omului prin adaptarea la _____ a strămoșilor săi. Omul modern a trăit în același timp cu alte _____ umane, Denisovanul și _____, care au dispărut ulterior.

Primii oameni erau _____, deplasându-se constant în căutarea hranei.

Cu timpul, oamenii au început să controleze sursele de hrană, ducând la _____ animalelor și cultivarea plantelor hrănitoare sau utile pentru munca sa.

Agricultura a asigurat un _____ de hrană ce putea fi depozitat pentru a fi consumat ulterior, determinându-l pe om să se _____.

Asta a permis oamenilor să dezvolte noi ocupații, precum perfecționarea uneltelor.

Inițial, acestea erau realizate prin _____ și ascuțirea _____ sau a oaselor.

Apoi, prin inventarea _____, acestea au fost realizate din cupru, _____, _____, plumb sau alte metale ușor de topit.

Prin combinarea diferitelor metale, se obțineau _____ mai rezistente, precum _____.

Continuând să-și dezvolte tehnologia, comunitățile umane au înlocuit treptat bronzul cu _____, mult mai dur și mai rezistent.

Folosind avantajele uneltelor de metal, omul și-a îmbunătățit viața de zi cu zi, realizând arme, dar și _____.

Listă de cuvinte și expresii

aliaje	cositor	inventarea scrisului	Neanderthalul	sedentarizeze	vânători-culegători
aur	domesticirea	pietrei	specii		
bronzul	evoluției	mediu	Preistoria	surplus	
cioplirea	fierul	metalurgiei	podoabe		

Axă cronologică a Preistoriei

Australopitec	Primele unelte de piatră	Focul	*Homo sapiens*	Agricultura	Metalurgia bronzului	Metalurgia fierului	Prezent
acum 3 200 000 de ani	acum 2 000 000 de ani	acum 1 700 000 de ani	acum 200 000 de ani	acum 10 500 de ani	acum 5 300 de ani	acum 4 000 de ani	

2

Evaluare

Organizează

I. Stabilește ordinea în care au fost folosite materialele de mai jos pentru producerea uneltelor. Scrie deasupra lor, în căsuțe, cifrele de la 1 (primul material din această listă din care s-au realizat unelte) la 5 (ultimul din această listă din care s-au confecționat unelte):

bronz	piatră	lemn	fier	cupru

II. Asociază cuvintele din lista de mai jos modului de viață nomad sau modului de viață sedentar, așezându-le în tabel. Listă cuvinte: *vânătoare, metalurgie, cules, agricultură, peșteră, casă*

Nomad	Sedentar

III. Completează rebusul de mai jos pe baza definițiilor oferite. Veți obține, pe verticala **A–B**, denumirea unui meșteșug apărut în neolitic.

1. Omul modern (denumirea speciei – 2 cuvinte)
2. Armă preistorică
3. Ocupația ce avea ca scop procurarea hranei, la începutul Epocii Preistorice
4. Continentul de origine al omului, conform teoriei evoluționiste
5. Tip de mers, specific uman
6. Animale crescute de om

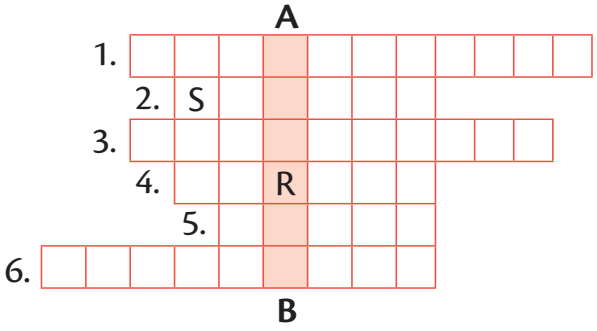

IV. Subliniază, din lista de mai jos, termenii care arată o ocupație sau o activitate în care oamenii se foloseau de foc:

a) Apărarea împotriva animalelor sălbatice

b) Confecționarea uneltelor din metal

c) Confecționarea uneltelor din piatră

d) Cultivarea pământului

e) Prepararea hranei

Spune-ți părerea

Ce părere ai despre introducerea uneltelor din metal în agricultură? Care crezi că au fost urmările acestui fapt? Exprimă-ți opinia în 3-4 propoziții.

Aplică

Alcătuiește un text, de circa 10-15 rânduri, cu titlul *Agricultură și sedentarizare în neolitic*. În cadrul textului folosește și cuvintele: *animale, casă, foc, hrană, lână, oaie, pământ, plante, țarc, țesut*. Pentru a verifica mai ușor dacă ai folosit cuvintele, le poți evidenția prin subliniere, în cadrul textului.

AUTOEVALUARE

SUBIECT	ORGANIZEAZĂ: 60 de puncte	SPUNE-ȚI PĂREREA: 10 puncte	APLICĂ: 20 de puncte	OFICIU: 10 puncte
Punctaj maxim	I. 5 x 2 = 10 puncte II. 6 x 2 = 12 puncte III. 6 x 3 = 18 puncte IV. 5 x 4 = 20 de puncte	10 puncte	10 x 2 = 20 de puncte	10 puncte
Punctajul tău				TOTAL:

Unitatea

Orientul Antic

3

Marele Zid Chinezesc

Masca mortuară a lui Tutankhamon

Nobili persani

În această unitate vei învăța:

- Care a fost rolul mediului în apariția civilizației
- Cum au luat naștere orașele și imperiile
- Cum au evoluat cele mai vechi religii
- Cum a apărut scrisul

și care au fost primele texte

Istoria de lângă noi

clic

Descoperă în manualul digital o hartă cu muzee, exponate, situri arheologice și monumente din România, reprezentative pentru tema unității.

Mediul natural și viața cotidiană în Orientul Antic

Amintește-ți în ce zone s-a dezvoltat agricultura prima dată.

Primele **așezări sedentare permanente** din zona „Semilunii Fertile" și zonele învecinate au urmărit **accesul la apă**, atât pentru alimentarea locuințelor tot mai numeroase, cât și pentru irigarea culturilor. Fluvii ca Nil, Tigru și Eufrat aduceau mâl bogat în minerale importante pentru obținerea recoltelor. Aceste fluvii inundau frecvent malurile și se retrăgeau apoi, lăsând în urma lor pământ ușor de lucrat și foarte productiv.

Succesul **civilizațiilor fluviale** s-a bazat pe exploatarea unor suprafețe tot mai mari de pământ pentru culturi. Pentru aceasta, oamenii au defrișat păduri, au netezit dealuri și au desecat mlaștini.

Nu toți oamenii au ales ca loc de trai câmpiile situate de-a lungul râurilor. Mulți s-au stabilit pe văile munților și în zonele deluroase înalte (Podișul Iranian, Munții Caucaz, Anatolia), ducând o viață **seminomadă**. Ei trăiau mai ales din creșterea animalelor (oi, capre, cai) și se deplasau în căutare de pășuni. Construiau așezări temporare (tabere) sau își mutau corturile. Aceste grupuri pastorale modificau și ele mediul înconjurător, adaptându-l activității lor: defrișau păduri pentru a obține pășuni sau vânau animale sălbatice care le amenințau turmele.

Cele două tipuri de societăți (cultivatorii și păstorii) exploatau resursele mediului și făceau **schimburi** între ele, ducând la o răspândire largă a ideilor și invențiilor. Însă, deoarece mediul natural se deteriora din cauza activităților umane, diverse societăți au ajuns să **concureze între ele** pentru terenuri și apă. Ca urmare, au izbucnit războaie de cucerire și jaf, ceea ce a dus la crearea fortificațiilor, la perfecționarea armelor și la ridicarea imperiilor.

Sursa 1 (▲) Negustori egipteni ducând pâini, pești și vânat la piață pentru a le vinde; pictură murală aflată la Muzeul Luvru, Paris

Surplusul de alimente și alte produse obținute din plante cultivate și animale domestice au permis societăților antice să-și asigure hrana pe termen lung și să facă schimb cu alte produse de care aveau nevoie, inclusiv la distanțe foarte mari. Există dovezi arheologice ale unei activități comerciale intense din Egipt și până în India și China.

1. De ce crezi că oamenii au continuat să vâneze animale sălbatice și după inventarea agriculturii?
2. Imaginează-ți că ești negustor în Egiptul Antic, pe malul fluviului Nil, și plănuiești o expediție către o comunitate de păstori din munți. Ce produse ai lua cu tine să vinzi? Ce ai căuta să cumperi?

Sursa 2 (◀)
Peisaj contemporan din Valea Nilului, Egipt

Terenurile fertile din apropierea apei sunt **cultivate intens**, la fel ca la începuturile agriculturii în Egipt. În plan apropiat se pot vedea ruinele antice la întâlnirea deșertului cu zona verde.

- De ce crezi că vechii egipteni au construit templul și așezările acolo?

Locuințele

Oamenii își construiau locuințele din materiale aflate la dispoziție acolo unde se așezau. Societățile seminomade își construiau locuințele temporare din piei de animale, oase și alte materiale ușoare, pentru a putea fi demontate și transportate. În schimb, locuințele permanente ale sedentarilor au devenit tot mai complexe.

În zonele rurale, locuințele erau rudimentare, asemănătoare bordeielor îngropate în pământ și acoperite cu stuf sau paie.

Cel mai abundent material de construcție în văile râurilor era **lutul**, modelat sub formă de cărămizi și uscat la soare sau ars în cuptoare. Cărămizile erau apoi lipite și tencuite cu mortar din var sau tot cu lut. Casele din lut erau foarte bine izolate, păstrând răcoare vara și căldura iarna.

Sursa 3 (▲) Locuințele rurale (reconstituire)

Primele locuințe sumeriene erau aproape cilindrice, făcute din snopi de trestie și cu acoperișuri de paie. Ele puteau găzdui mai multe familii în același timp. Acest tip de construcție este folosit și astăzi.

Sursa 4 (▼)
Locuință sumeriană urbană de la sfârșitul mileniului III î.H.

- Enumeră în scris cel puțin trei deosebiri dintre locuințele rurale și cele urbane.

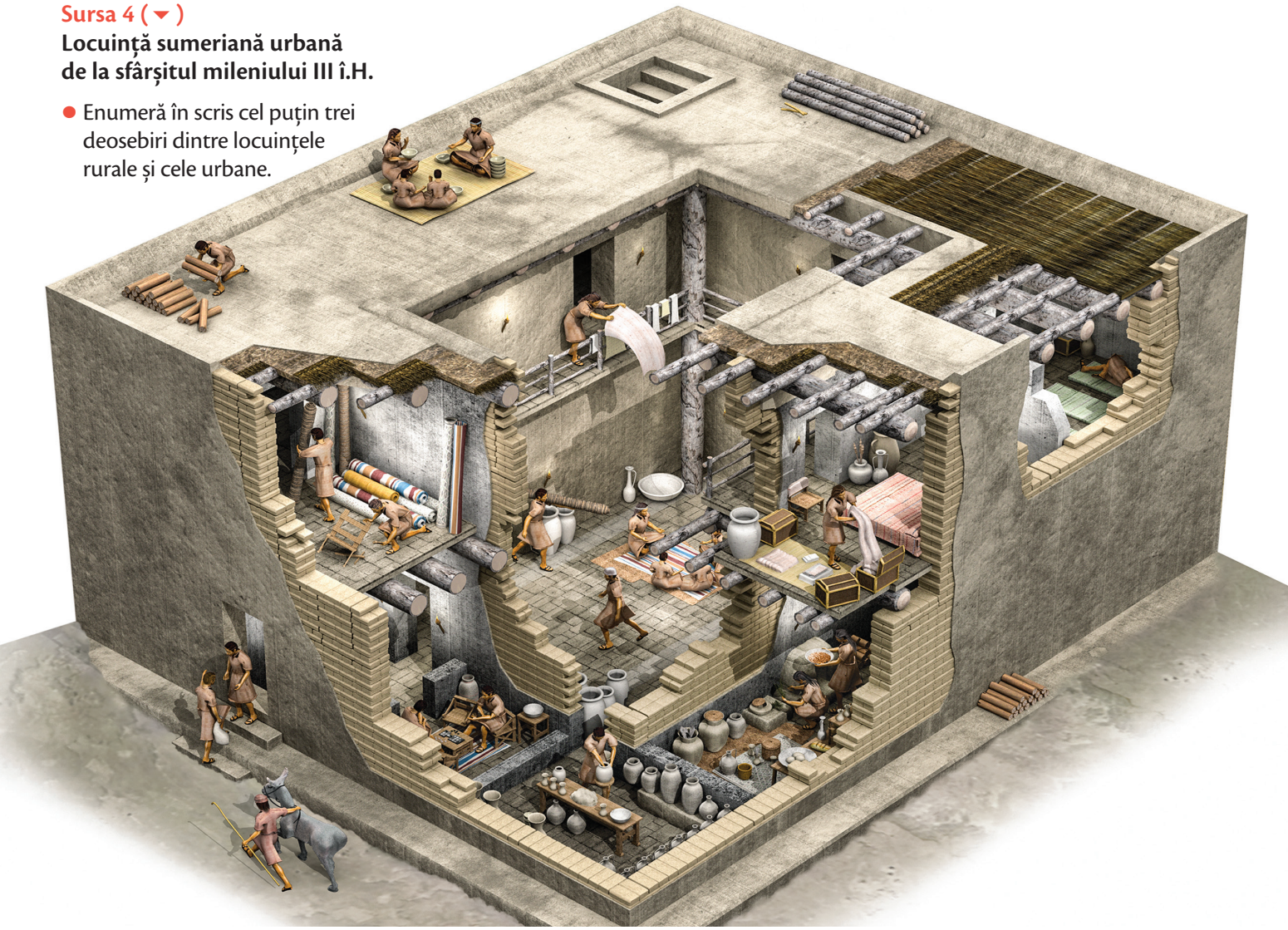

Deși variau de la o regiune la alta, majoritatea caselor aveau acoperișuri plate, unde aveau loc activități casnice în timpul zilei. Acestea aveau și o curte interioară pentru a pătrunde lumina soarelui și aerul proaspăt în locuința fără ferestre. Într-o casă cu două niveluri locuiau mai multe familii din același trib.

Mobilierul era simplu, scund, făcut mai ales din nuiele împletite. Mesele erau joase, iar oamenii stăteau așezați pe podea, pe covoare sau rogojini. Mâncarea era preparată într-o cameră separată, care avea un cuptor din lut pentru pâine, principalul aliment. Carnea pe care o consumau oamenii simpli era, de obicei, de pasăre.

În toată Mesopotamia, dar și în zone din Egipt sau India, casele din lut uscat se deteriorau ușor din cauza ploii și a vântului, fiind adesea dărâmate și reconstruite pe același loc. Straturile succesive de locuințe din lut deveneau treptat mici coline.

Viața cotidiană a oamenilor din Orientul Antic era puternic influențată de **religie**. Ei venerau mai mulți zei, care îndeplineau roluri legate de aspecte precum fertilitatea, sănătatea sau norocul.

Sursa 5 (▲) Chip de bărbat mesopotamian, basorelief, mileniul III î.H.

- Pornind de la imagine, descrie în 2-3 propoziții înfățișarea vechilor mesopotamieni.

Conducătorii au stabilit culte oficiale pentru anumiți zei locali care protejau orașul, tribul sau regatul lor. Acestor zei le-au fost dedicate temple, sanctuare și alte monumente, în care preoții ofereau daruri și jertfe pentru a obține binecuvântarea acestora.

În majoritatea societăților orientale, au apărut ritualuri complexe de **citire a viitorului** sau de interpretare a voinței zeilor. Preoți specializați căutau răspunsurile în poziția stelelor, schimbările vremii, comportamentul animalelor sau arderea flăcărilor.

Sursa 6 (▲) Sigiliul Marelui Preot al zeului sumerian Sin, din 2400 î.H.; descoperit în Irakul de astăzi

Sigiliul înfățișează ghicirea viitorului în stele.

- De ce crezi că era important pentru conducători să cunoască voința zeilor? Dar pentru oamenii obișnuiți? Scrie-ți opinia în 2-3 propoziții.

Invenții din Orientul Antic

Vechii locuitori ai Orientului au descoperit și inventat lucruri pe care le folosim și astăzi: calendarul (inițial bazat pe mișcările Lunii), primele biblioteci, tratamentele medicale și chirurgia, legile publice, școala și manualele și, destul de târziu, roata (inițial folosită pentru olărit și apoi pentru transport).

Sursa 7 (▶) Stindardul din Ur (aproximativ 2600 î.H.) atestă folosirea mijloacelor de transport cu roți

- Cum crezi că transportau vechii mesopotamieni mărfurile înainte de inventarea roții?

APLICAȚII

1. **Portofoliu.** Realizează un portofoliu despre *Școala în Orientul Antic*, în care să descrieți materiile predate și cum se desfășura o zi din viața unui elev. Folosiți informații din reviste, enciclopedii sau de pe internet (căutând „educația în Egiptul Antic" sau „educația în Mesopotamia").
2. Identifică mai multe detalii despre viața cotidiană a vechilor sumerieni în sursa 4 și realizează un text de o pagină despre o zi din viața ta, dacă ai fi locuitor al unui oraș din Mesopotamia antică.

Temple și piramide

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți, de la orele de matematică, definiția unei piramide.

Societățile Orientului Antic au construit **monumente** impunătoare pentru a cinsti atât zeii, cât și suveranii care erau considerați reprezentanții zeilor pe pământ.

Conducătorii orașelor-state sau ai regatelor Orientului Antic cheltuiau resurse importante pentru viața spirituală a societăților pe care le conduceau.

Locuitorii Orientului Antic considerau că bunăstarea societății și succesul militar al regatului depindeau de bunăstarea monarhului ca împuternicit (trimis) al zeilor.

Zeci de mii de muncitori au fost **angajați** să proiecteze și să construiască piramidele, templele și zigguratele pentru care întreaga comunitate contribuia prin impozite.

- Ce alte exemple de monumente la care participă întreaga comunitate cunoști?

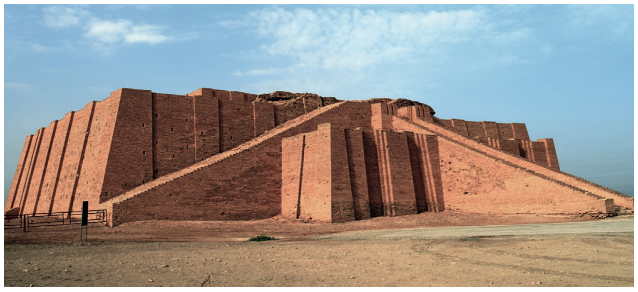

Sursa 1 (▲) Zigguratul din Ur (reconstituire), Irak

Zigguratele au apărut în Mesopotamia și vestul Iranului în mileniul III î.H. ca monumente religioase ale orașelor-state. Ele erau realizate din cărămizi de lut uscat la soare pe interior și lut ars la exterior. Forma piramidală în trepte era menită să susțină greutatea clădirii masive și să tindă spre cer, lăcașul zeilor. Zigguratele cuprindeau temple și clădiri administrative importante pentru funcționarea orașului-stat.

- De ce crezi că templele și administrația erau situate în același loc în orașele-stat mesopotamiene?

Sursa 2 (▲) Templul de la Abu Simbel, Egipt, datând din secolul XIII î.H.

Templele reprezentau clădiri dedicate cultului unuia sau al mai multor zei, construite special pentru a permite credincioșilor să venereze divinitățile prin rugăciuni, ritualuri și ofrande.

Preoții asigurau o permanentă activitate religioasă în temple pentru a atrage bunăvoința zeilor asupra regatului.

- De ce crezi că era important pentru conducători ca templele să fie cât mai mari și mai bine decorate?

Sursa 3 (◀) Mastaba lui Seshemnufer IV (sec. XXIV î.H.) în prim-plan; în plan secund, Marea Piramidă a lui Keops (sec. XXVI î.H.), Gizeh, Egipt

Piramidele au fost morminte regale ale suveranilor Egiptului Antic, construite pentru a-i ghida către viața de apoi, aceștia fiind **venerați ca zei** încă din timpul vieții. Înainte de piramide, regii egipteni erau înmormântați în construcții de lut de tip *mastaba*, iar după decăderea piramidelor, în morminte săpate în stâncă.

- Precizează în scris două asemănări și două deosebiri între piramide și ziggurate.

APLICAȚIE

Proiect. Realizează un proiect de 1-2 pagini despre o piramidă din Egipt sau despre un templu din Orientul Antic, în care să descrii contextul, tehnicile de construcție și importanța pentru societatea care a construit edificiul. Include câteva imagini și o descriere de o jumătate de pagină care să explice cu ce se deosebește de celelalte construcții asemănătoare.

Care crezi că a fost primul mare oraș al Orientului Antic?

Orașul-stat Babilon

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți ce însemna „Semiluna Fertilă”.

Babilonul a fost cel mai longeviv și mai prosper dintre orașele mesopotamiene care și-au creat state.

Sursa 1 (▲) Babilonul pe harta Mesopotamiei

1. Precizează forma de relief pe care este așezat Babilonul.
2. Numește un fluviu care trece prin Babilon.

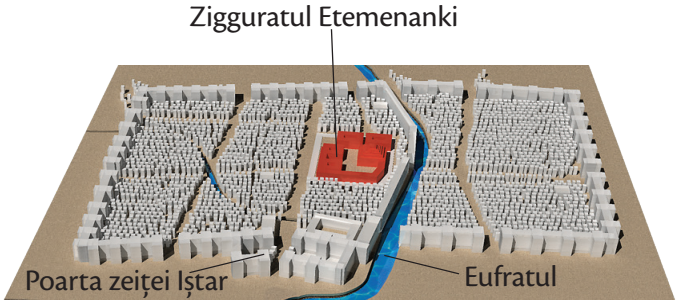

Sursa 2 (▲) Planul orașului Babilon (stânga) și reconstituirea orașului (dreapta) în sec. VII î.H.

Cu ajutorul arheologiei, istoricii au putut reconstitui „harta” orașului din timpul lui Nabucodonosor al II-lea (605–562 î.H.). Orașul era înconjurat de ziduri și fortificații, avea formă dreptunghiulară și era împărțit în două de fluviul Eufrat.

- Enumeră în scris minimum trei motive pentru care Babilonul a fost construit pe fluviului Eufrat.

Fondat în 2300 î.H., Babilonul a concurat pentru resurse cu alte așezări din regiune, pe care le-a cucerit, devenind un **imperiu** (1894-1595 î.H.).

DICȚIONAR

Imperiu = stat aflat în expansiune militară continuă din motive economice, religioase și politice.
Mesopotamia = nume dat de greci în Antichitate regiunii dintre fluviile Tigru și Eufrat.

Babilonul a cunoscut perioade de creștere și descreștere sub diferite dinastii. Deși a fost ocupat de mai multe ori, a supraviețuit și a renăscut ca un nou imperiu sub dinastia chaldeeană (626–539 î.H.). Profitând de poziția sa, conducătorii Babilonului au folosit **comerțul** și **surplusul de hrană** pentru a crea o societate înfloritoare, unde locuitorii se împărțeau după rolul și responsabilitatea lor în **ierarhii** rigide și stabile, în vârful căreia stătea monarhul (numit *lugal* sau „om mare”).

Așezările rurale din afara zidurilor și celelalte orașe supuse întreținеau prosperitatea orașului, care dezvoltase o clasă de funcționari (**birocrație**) care se ocupa de bunăstarea populației și de întreținerea curții imperiale.

Aceștia erau medici, scribi, profesori, perceptori de taxe, astrologi, preoți, judecători, matematicieni, constructori, artiști și arhitecți care au contribuit la dezvoltarea civilizației babiloniene și a cunoașterii științifice de mai târziu.

În sec. VI î.H., Babilonul a fost ocupat de persani și a devenit oraș provincial. Schimbarea mediului și concurența altor orașe noi au dus la decăderea Babilonului și abandonarea sa (275 î.H.).

APLICAȚII

1. **Proiect.** Realizează un proiect de 1-2 pagini despre Grădinile Suspendate ale Semiramidei sau despre Turnul Babel.
2. **Joc de rol.** Imaginează-ți că ești regele Babilonului. Ce indicații ai da judecătorilor? Dar perceptorilor de taxe și profesorilor?

Zigguratul Etemenanki
Avea 90 de metri pătrați la bază și 90 de metri înălțime, fiind împărțit în 7 etaje.

Grădinile Suspendate
Conform legendelor, Nabucodonosor al II-lea a ordonat construirea lor în anul 600 î.H. Ele au fost distruse de cutremure în secolul II î.H.

Care crezi că au fost primele imperii?

Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic

Amintește-ți pe ce fluvii au apărut primele civilizații.

Ce este un popor?

Fiecare popor din Orientul Antic era un grup numeros de oameni, vorbitori ai aceleiași limbi, cu un trecut comun și **solidaritate** de grup. Ei aveau tradiții, obiceiuri și valori comune, se organizau și acționau în interesul comunității lor.

Limba e principalul element de identitate pentru popoare. Oamenii care vorbesc aceeași limbă împărtășesc idei și planuri comune, ferite de străinii care vorbesc alte limbi. Însă, comerțul a permis **împrumuturile** de cuvinte și scrieri, transformând popoare și identități, dând naștere la noi popoare și noi limbi.

Imperii care se succed

Popoarele și civilizațiile Orientului Antic s-au dezvoltat separat și adesea au **conviețuit**, concurând pentru aceleași resurse, fie că era vorba de teren fertil, apă, pășuni, păduri, mine sau poziții strategice.

Aceste popoare s-au întrecut între ele pentru influență, putere politică și militară, dominând pe rând regiunea și celelalte culturi vecine. Competiția dintre comunități a condus la numeroase conflicte, dar și la apariția unor invenții, sisteme de valori, tehnici de exploatare a pământului sau arme noi.

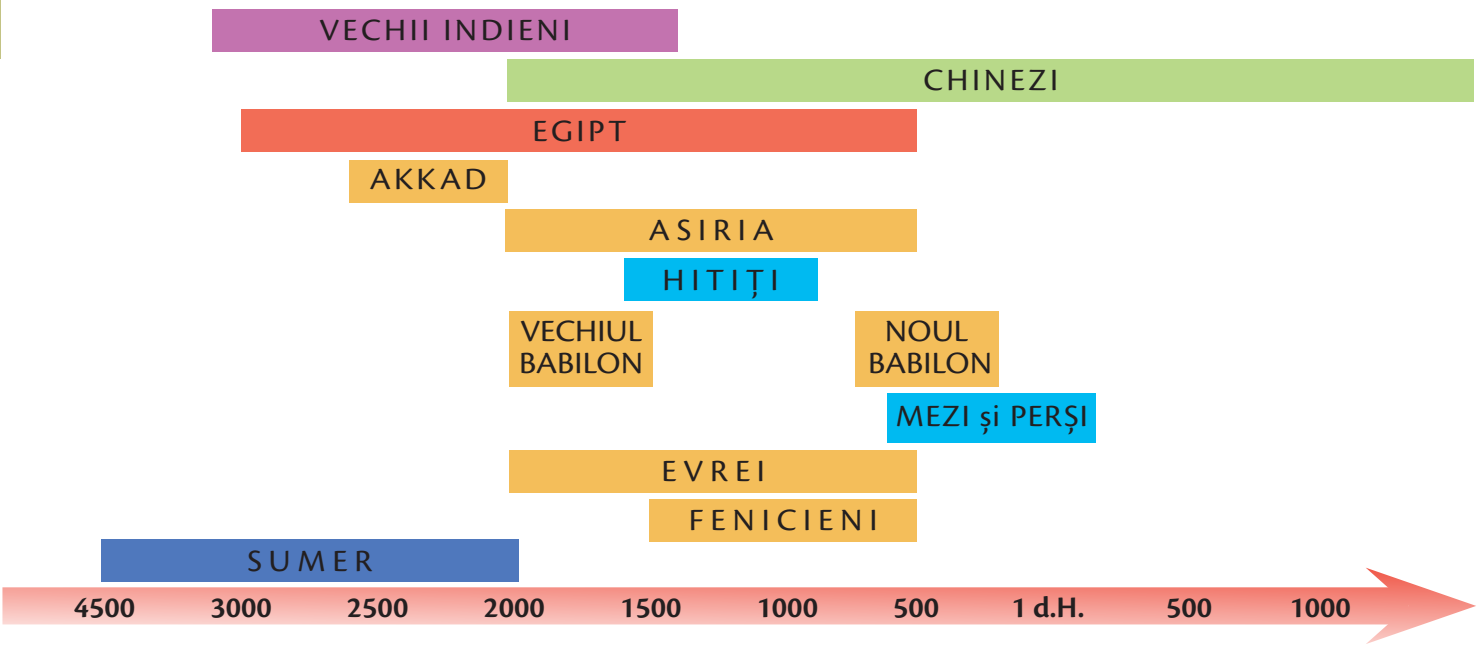

Sursa 1 (▲) Popoarele și civilizațiile Orientului Antic

DICȚIONAR

A fi asimilat = a se contopi cu alte populații, pierzând unele trăsături originale ca limba, cultura sau religia.

Popoarele Orientului Antic se împart în mai multe categorii, în funcție de limbă: **semiți, hamiți, indo-europeni.** Semiții au fost cei mai numeroși în regiune, lăsând ca principali urmași **popoarele arabe** și **evreii**. Urmașii hamiților sunt astăzi comunitățile de **creștini din Egipt** și câteva **triburi nomade din Nordul Africii**.

Indo-europenii au creat civilizația **iraniană** și cea **indiană**, extinzându-se apoi spre Europa. O parte dintre civilizațiile Orientului au fost izolate lingvistic (fără grupuri înrudite) și, de cele mai multe ori, au sfârșit prin a fi asimilate de către cuceritori. Cele mai cunoscute exemple sunt **sumerienii** și **vechii indieni**.

Sursa 2 (◀) Harta Orientului Antic și a principalelor civilizații și popoare

1. Identifică pe hartă principalele fluvii pe lângă care au apărut civilizațiile Orientului Antic.
2. Enumeră cel puțin două civilizații care au apărut în zona numită „Semiluna Fertilă”.

clic

Observă în manualul digital harta interactivă cu principalele popoare și civilizații din Orientul Antic și detalii despre parcursul lor istoric.

APLICAȚIE

Realizează un portofoliu de 1-2 pagini, cu imagini și detalii despre o civilizație sau un popor din Orientul Antic, în care să îți exprimi părerea despre importanța sa în istorie.

De unde crezi că provine numele de China?

Chinezii

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți de ce erau importante fluviile pentru primele civilizații.

Chinezii reprezintă o **civilizație străveche**, apărută în secolele XVIII–XVII î.H. pe câmpiile din Nord-Estul Chinei de astăzi. Fie că regiunea a fost colonizată de alte populații neolitice sau că este rezultatul unei culturi originale, vechea civilizație chineză cunoștea **tehnologia bronzului**, care era prelucrat cu măiestrie. Dezvoltarea regiunii s-a datorat unei **agriculturi eficiente**, bazată în special pe cultivarea meiului și apoi a **orezului**.

Pe teritoriul locuit de chinezi s-au succedat numeroase **dinastii** de conducători (inițial regi), între care dinastiile Shang (sec. XVI–XII î.H.) și Zhou (sec. XII–V î.H.). Începând cu secolul V î.H., regiunea a trecut printr-o puternică dezbinare politică, cunoscută sub numele de „**Epoca Statelor Combatante**", când 8 regate se luptau între ele pentru supremație.

În 221 î.H., regatul **Qin** a reușit să se impună, cucerindu-le pe celelalte, iar regele Qin Shi Huang Di s-a proclamat împărat. El începe construcția celebrului *Zid Chinezesc* din nordul Chinei de azi pentru a se proteja de populațiile nomade.

De la numele dinastiei Qin provine **numele** de astăzi al țării – **China**.

Civilizația chineză a dezvoltat propriul său **sistem de scriere** și a adus omenirii mai multe **invenții** și descoperiri precum hârtia, mătasea, busola sau praful de pușcă.

Sursa 1 (▲) Soldații de teracotă din mormântul primului împărat chinez, Qin Shi Huang Di (221–210 î.H.)

Sursa 2 (▲) Plantații de orez dispuse pe terasamente (imagine contemporană)

Gânditorul *Kong Qiu* (551–479 î.H.), cunoscut de către europeni sub numele de **Confucius**, a influențat gândirea politică și morală a Chinei, promovând ideea respectului reciproc, față de ierarhia de stat și membrii familiei.

Filosofia gândită de el a fost dezvoltată de adepții săi, căpătând forma unei religii – *confucianismul*.

Poate cea mai cunoscută zicală a sa rămâne „ce ție nu-ți place, altuia nu-i face".

Sursa 3 (◀)
Statuia de bronz a lui Confucius
Templul lui Confucius, Shanghai, China

DICȚIONAR

Dinastie = familie de conducători politici ai unui stat, care își transmit puterea din tată în fiu.

APLICAȚIE

LUCRU ÎN ECHIPĂ. Realizează un proiect despre *Invenții din Orientul Antic*, alegând o invenție mesopotamiană, egipteană sau chineză.

Evreii

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți ce popoare stăpâneau regiunea Palestinei de azi.

Vechii evrei erau o populație vorbitoare de limbi **semite**, apărută din rândul triburilor nomade care au migrat către **Palestina** în jurul secolului XIII î.H.

Biblia menționează fuga din Egipt a „poporului ales” al zeului Yahve către „pământul făgăduinței”. În timpul migrației către Palestina, Moise ar fi primit de la Dumnezeu Decalogul („Cele 10 porunci”), pe care se bazează și religia creștină.

Triburile evreiești stabilite în Palestina au format regatele Israel și Iudeea, care s-au unit sub conducerea lui David (1010–970 î.H.). Apogeul regatului unificat e dat de regele **Solomon**, fiul lui David, care construiește și Templul din Ierusalim. La moartea acestuia regatul se împarte din nou în două.

Decăderea celor două regate duce la cucerirea regatului Israel de către Imperiul Asirian în 722 î.H. și a Iudeei de către babilonieni în 586 î.H. Israeliții au fost răspândiți în Asiria și au fost asimilați, pe când iudeii au fost luați ca sclavi și duși în Babilon, fără să-și piardă, însă, identitatea religioasă.

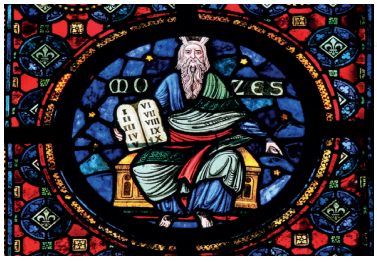

Sursa 2 (◂)
***Moise și Cele 10 porunci,* vitraliu dintr-o biserică din Dinant, Belgia**

Povestea lui Moise și a fugii din Egipt e importantă pentru toate cele trei mari religii monoteiste: iudaism, creștinism și islam.

- Care dintre cele 10 porunci vorbește despre existența unui singur Dumnezeu?

Sursa 4 (◂)
Sulurile cu Tora, cartea sfântă a evreilor

Cele cinci „cărți” din *Tora* (*Geneza*, *Exodul*, *Leviticul*, *Cartea Numerelor* și *Deuteronomul* sunt incluse și în *Vechiul Testament* al *Bibliei* creștine.

- Ce componentă are *Biblia* în plus față de *Tora*?

Sursa 1 (◂)
***David învingându-l pe Goliat,* sculptură din sec. XV, Domul din Milano, Italia**

Înainte de a fi rege, David l-a învins pe uriașul războinic filistin Goliat. Ajuns rege peste evrei pentru această faptă, întărește regatul prin victorii împotriva vecinilor și cucerește Ierusalimul, transformându-l în capitală.

- Ce învățătură transmite povestea luptei lui David cu Goliat?

Sursa 3 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„...cât despre populația Babilonului care, fără voința divină, a îndurat un jug care nu le era menit; le-am alinat slăbiciunile; i-am eliberat din lanțurile lor. Marduk, marele stăpân, a fost bucuros de faptele mele...”

Inscripție de pe *Cilindrul lui Cyrus cel Mare*, 538/539 î.H., British Museum, Londra

La cucerirea Babilonului de către Imperiul Persan, regele Cyrus al II-lea a ordonat **eliberarea** tuturor sclavilor evrei, permițându-le să se întoarcă la Ierusalim. Cilindrul lui Cyrus reprezintă o inscripție menită să comemoreze cucerirea Babilonului. Inscripția e considerată de unii istorici drept **primul decret** din istorie dedicat drepturilor omului.

- Precizează explicația adusă de regele persan Cyrus pentru eliberarea sclavilor din Babilon.

APLICAȚIE

Alcătuiește un text de o jumătate de pagină despre o sărbătoare sau un obicei al culturii evreiești, menționând cel puțin două asemănări și două deosebiri față de obiceiurile și sărbătorile tradiționale românești.

Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet

Amintește-ți ce anume separă Preistoria de epocile următoare.

De ce a apărut scrisul?

Omul a căutat încă din preistorie să exprime gânduri, emoții și idei și să le reprezinte prin sculpturi, picturi, desene sau simple semne.

Pentru ce era utilizat scrisul?

Scrisul a fost inventat de către societățile dezvoltate pentru **scopuri practice**, precum evidența impozitelor, a plăților și a datoriilor cetățenilor față de conducători. Foarte rapid, a devenit o invenție utilă pentru negustorii care țineau **liste de produse** sau pentru preoții care notau ritualuri și **rugăciuni**.

Au apărut profesii noi, precum **scribul** și funcționarul care realizau inscripțiile, apoi profesorul care-i învăța pe viitorii funcționari sau scribi cum să scrie simbolurile.

Conducătorii au folosit scrisul pentru a comunica **legi** populației, pentru a transmite **scrisori** și pentru a-și arăta puterea prin **inscripții** publice.

Sursa 1 (◂) **Desene în piatră preistorice, Wadi Rum, Iordania**

Primele inscripții preistorice mai complexe redau povești și idei prin înșiruirea unor **desene**, pentru a sugera **mișcare**, acțiuni sau cauze.

- Ce ar putea sugera desenul din imagine?

Cea mai veche scriere cunoscută este cea **sumeriană**, datând de la mijlocul mileniului IV î.H. Se scria pe **tăblițe de lut**, prin zgârierea pe lutul moale a unor semne de forme și adâncimi diferite cu un instrument din os ascuțit. După inscripționare, tăblițele erau arse în cuptoare pentru ceramică, pentru a păstra scrisul întreg.

Primele tăblițe cuprindeau o scriere **pictografică**, unde simbolurile reprezentau desene ce exprimau idei și cuvinte. Către anul 3000 î.H., scrierea pictografică a evoluat spre cea **cuneiformă**, cu simboluri stilizate pentru cuvinte.

Limba sumeriană a dispărut treptat ca limbă vorbită, dar scrierea cuneiformă a fost **preluată** de alte popoare și folosită în continuare în Orient timp de 3 000 de ani. Datorită flexibilității ei, scrierea cuneiformă putea reda atât limbi semite, cât și indo-europene.

Inscripția de la Behistun din Iran, datând din 521-486 î.H., cuprinde un text scris cu semne cuneiforme, în trei limbi: persană, elamită și akkadiană. Descoperirea le-a permis istoricilor să descifreze scrierea cuneiformă, prin compararea sensurilor și a cuvintelor din cele trei limbi diferite.

Sursa 2 (▲) **Scriere cuneiformă sumeriană, datând din secolul XXVI î.H., British Museum, Londra**

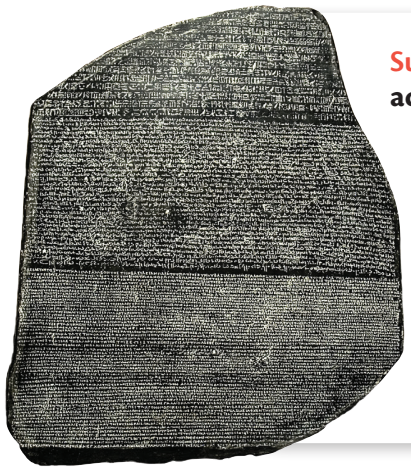

Sursa 3 (◂) Piatra de la Rosetta, inscripționată în 196 î.H. în Egipt, acum la British Museum, Londra

Piatra cuprinde trei secțiuni ce conțin **același text**, în trei scrieri diferite. Secțiunile de sus și mijloc cuprind texte în limba egipteană, scrise cu hieroglife și, respectiv, cu scriere **demotică** – o variantă de scriere egipteană. Secțiunea de jos este scrisă în limba **greacă**. Deoarece limba greacă veche era cunoscută savanților, descoperirea pietrei de la Rosetta le-a permis să descifreze atât hieroglifele, cât și scrierea demotică. Textul cuprindea un decret care anunța regulile venerării conducătorului egiptean ca zeu.

- De ce crezi că textul a fost inscripționat în cele trei forme de scriere?

Scrierea egipteană oficială, numită **hieroglifică**, a apărut în secolul XXXII î.H. și se baza pe aproape 1 000 de semne care redau atât idei, cât și sunete. Scrierea hieroglifică era rezervată pentru a decora **pereții templelor**, mormintele regale și stelele cu decrete faraonice.

Treptat, scrierea hieroglifică a fost adaptată pentru scrierea de mână pe pergament, lemn sau papirus. Urmașii vechilor egipteni vorbesc și acum o limbă asemănătoare cu vechea egipteană.

1. De ce crezi că o limbă se schimbă de-a lungul timpului?
2. Devine ea mai simplă sau mai complicată pe măsură ce o învață mai mulți oameni? Argumentează de ce.

Sursa 4 (▲) Reproducere contemporană după scrierea hieroglifică egipteană

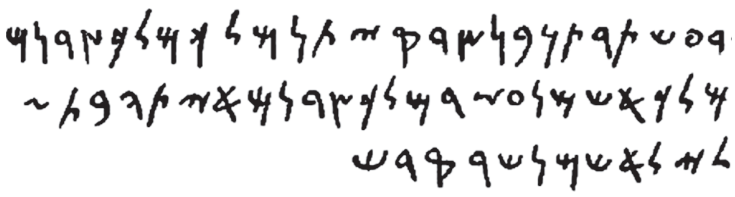

Sursa 5 (▲) Scriere în alfabetul fenician din secolul IV î.H., aparținând regelui Bodashtart din Sidon (Liban)

Fenicienii sunt primii care scriu cu un alfabet, adică o scriere în care atât consoanele, cât și vocalele sunt reprezentate de către **un singur simbol**. În limba feniciană se scria de la dreapta spre stânga, la fel ca în limbile semite de azi.

Datorită comerțului intens desfășurat de fenicieni în tot Orientul Antic, scrierea lor a fost **împrumutată** de alte popoare și adaptată pentru limba lor vorbită. Alfabetul fenician este strămoșul alfabetelor grec, latin, chirilic (slavon), arab și evreiesc.

Cuvântul *alfabet* vine de la primele două litere din limba greacă: *alpha* și *beta*, care sunt preluate din literele feniciene *aleph* și *bet*.

- Imaginează-ți că ești negustor în Orientul Antic și faci comerț frecvent cu fenicienii. Explică în scris, în 3-4 propoziții, de ce ai vrea să înveți limba și alfabetul lor.

Sursa 6 (▲) Scriere contemporană chineză tip *hanze*, realizată pe lemn

Celelalte civilizații și-au dezvoltat sisteme proprii de scriere. În China, scrierea a apărut în mileniul II î.H. În scrierea chineză, simbolurile au înțeles atât de cuvânt vorbit, cât și de sens logic, pentru că limba avea multe cuvinte similare ca pronunție. Chinezii au scris inițial pe lemn de bambus și apoi pe hârtie.

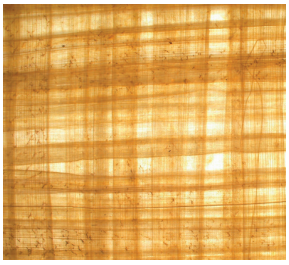

Sursa 7 (◀) (▲) Borcan de ceramică pentru păstrarea manuscriselor (stânga) și papirus privit prin microscop (sus)

Sursa 8 (▶) Statuie cu scrib șezând, Egipt, mileniul III î.H., acum la Muzeul Luvru, Paris

- Precizează profesia din ziua de azi care crezi că se aseamănă cel mai mult cu munca scribilor antici.

Primele biblioteci cu lucrări și texte din Orientul Antic erau rafturi de tăblițe de lut ars sau depozite de urne ceramice. Acestea păstrau suluri de pergament sau papirus pentru a le feri de umezeală, soare sau căldură.

- Cine crezi că vizita biblioteca în Orientul Antic? De ce?

Inventarea scrisului a permis utilizarea inscripțiilor ca garanție a caracterului oficial al unor obiecte sau drepturi. Cel mai bun exemplu pentru inscripții care dau valoare oficială unor obiecte îl reprezintă **inventarea monedei**.

Fiind realizate inițial doar din metale prețioase, monedele aveau inscripții (scris și imagini) care arătau că provin de la un conducător.

Sursa 9 (▲) Monede lydiene din *electrum* (dreapta), datând de la începutul secolului al VI-lea î.H., și daricul persan de aur, datând din jurul anului 420 î.H. (stânga)

- Alcătuiește un text de maximum o pagină, în care să explici de ce a fost nevoie să fie inventată moneda.

DICȚIONAR

Daric = moneda de aur oficială a Imperiului Ahemenid, numită după *Regele Regilor* Darius I (522–486 î.H.).

Electrum = aliaj de aur și argint folosit în primele monede.

Papirus = material asemănător cu hârtia, obținut din miezul (tulpina) trestiei de papirus.

Pergament = suprafață de scris obținută din piele de animale răzuită, bătătorită și uscată.

Scrib = tip de funcționar antic care notează documente sau copiază și transcrie informații.

Stelă = coloană de piatră cu inscripții publice, folosită și ca piatră funerară.

APLICAȚII

1. **DEZBATERE**. Organizați pe grupe de elevi o dezbatere în care o grupă susține nevoia ca toți oamenii din lume să scrie în același alfabet sau scriere, iar cealaltă grupă să fie pentru păstrarea fiecărui sistem de scriere.
2. **PROIECT.** Imaginează-ți un nou sistem de scriere cu litere sau pictograme. Exemplifică prin 2-3 propoziții, însoțite de traducere.

STUDIU DE CAZ

Epopeea lui Ghilgameș

Amintește-ți care erau cele mai importante civilizații din Mesopotamia.

Cea mai veche poveste păstrată până în ziua de azi în forma sa scrisă este *Epopeea lui Ghilgameș*, datând din secolul XXI î.H. **Ghilgameș** ar fi fost un rege al orașului-stat **Uruk**, domnind cândva între secolele XXVIII–XXVI î.H. El a fost **venerat ca zeu** după moartea sa, iar legendele și poveștile au devenit epopee.

Epopeea descrie soarta lui Ghilgameș, regele aspru al Urukului. Zeii nemulțumiți îl trimit pe sălbaticul Enkidu ca să-l pedepsească pe rege pentru cruzimea sa. Dar Ghilgameș îl învinge pe Enkidu și cei doi se împrietenesc. Poemul descrie **lupta eroului cu soarta** inevitabilă, cu voința zeilor și cu forțele supranaturale în încercarea de a deveni nemuritor.

Sursa 1 (▲) Tăblița a XI-a din *Epopeea lui Ghilgameș*, sec. IX–VII î.H., Muzeul Semitic Harvard, SUA

Aproape jumătate din cele 3 600 de versuri originale ale poemului s-au păstrat pe 12 tăblițe de lut ars. Restul au fost distruse ori s-au pierdut.

Textul epopeei a supraviețuit în biblioteca regelui assirian Assurbanipal, în versiunea sa akkadiană, în secolul al VII-lea î.H. Numeroase variante au fost traduse și păstrate de-a lungul secolelor în societățile antice mesopotamiene.

- Exprimă-ți opinia, în 2-3 propoziții, despre cauza păstrării textului.

Sursa 2 (▲) Statuie asiriană simbolizând personajul Enkidu din *Epopeea lui Ghilgameș*, datând din sec. VIII î.H., aflată la Muzeul Luvru din Paris, Franța

Sursa 3 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Cel care a văzut totul până la marginea lumii,
Cel care a știut totul și a cunoscut totul,
Ghilgameș, a pătruns totodată și taina tuturor lucrurilor.
El s-a împărtășit din toată înțelepciunea lumii;
A văzut ceea ce era tăinuit și a cunoscut ceea ce a rămas ascuns oamenilor.
A dat în vileag vremile dinaintea Potopului.
A trudit și a suferit străbătând Drumul cel Lung.
A săpat pe o stelă toate frământările sale.
El a fost cel care a poruncit să se ridice zidul Urukului-celui-Împrejmuit și sfânta piață a sacrului Eanna [...]”.

Epopeea lui Ghilgameș, Tăblița I

1. Precizează trei merite ale lui Ghilgameș, ca rege.
2. Numește un alt tip de text în care întâlnim povestea eroului care călătorește pentru a descoperi secrete.

APLICAȚIE

Alcătuiește un text de 1-2 pagini în care să comparați *Epopeea lui Ghilgameș* cu unul sau mai multe basme românești. Include cel puțin două asemănări și două deosebiri referitoare la personaje și întâmplări.

Care crezi că este cea mai veche lege scrisă?

STUDIU DE CAZ

Codul lui Hammurabi

Amintește-ți la ce folosea birocrația în Babilon.

Cea mai veche **lege scrisă** care a rămas în forma sa inițială este codul regelui babilonian **Hammurabi**, datând din jurul anului 1750 î.H. El s-a păstrat pe tăblițe de lut ars și stele de piatră de pe cuprinsul regatului său, sugerând că a fost și aplicat supușilor.

Codul se află la originea mai multor principii de drept care se păstrează până astăzi, precum **decretul**, respectarea unui contract, salarii corecte în funcție de munca depusă, regulile de moștenire, introducerea de amenzi și pedepse după principiul **talionului**, cât și prezumția de nevinovăție și judecata pe bază de dovezi.

Sursa 1 (▲) ***Codul lui Hammurabi*, stelă și tăbliță de lut cu scriere cuneiformă din secolul XVIII î.H. din Babilon, aflate la Muzeul Luvru din Paris, Franța**

Codul lui Hammurabi a fost preluat de vechii perși și utilizat, cu unele modificări, până la cucerirea macedoneană (în 330 î.H.).

Sursa 2 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„[...] dacă un om liber scoate ochiul unui alt om liber, să i se scoată lui ochiul, [...] dacă rupe osul unui om liber, să i se rupă lui osul [....] și să plătească o mina; [...] dacă un om scoate ochiul sau rupe osul unui sclav, să plătească proprietarului o jumătate de mina [...]".

Fragment din *Codul lui Hammurabi*

1. Ce crezi că urmărea Hammurabi prin principiul „ochi pentru ochi"?
2. Explică în scris, în 3-4 propoziții, de ce despăgubirea pentru un sclav era jumătate din cea pentru un om liber.

DICȚIONAR

Decret = ordin al conducătorului suprem (monarh) cu valoare imediată de lege.

Mina = unitate de măsură mesopotamiană pentru metale prețioase.

Talion = legea răzbunării, „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte".

APLICAȚII

1. PROIECT. Imaginează-ți că ești liderul unui oraș-stat antic și trebuie să dai un nou cod de legi. Realizează un proiect în care să incluzi minimum 10 reguli, incluzând pedepsele pentru încălcarea fiecăreia. Include și o explicație de o jumătate de pagină despre importanța legilor în societate.

2. DEZBATERE. Organizați pe grupe de elevi o dezbatere în care o grupă susține nevoia ca pedepsele să fie aspre pentru ca legile să fie respectate, iar cealaltă grupă susține nevoia ca pedepsele să fie blânde, pentru ca oamenii să nu se revolte.

Recapitulare

Completează spațiile libere cu expresiile și cuvintele potrivite din lista de mai jos.

Majoritatea civilizațiilor antice au apărut pe lângă mari _____, ce permiteau practicarea agriculturii și a _____. Zona din Orient cea mai densă în orașe-state a fost așa-numita „Semilună _____". Locuințele erau construite, în Orientul Antic, din materiale aflate la îndemână: piatră, stuf și _____ din lut. Lemnul era destul de rar. Credințele religioase ale oamenilor au dus la construcția templelor și a _____, care erau de fapt morminte ale faraonilor egipteni. Societățile antice erau urbanizate. Primele orașe au apărut în Mesopotamia, în jurul anului 3 000 î.H.

Cel mai longeviv și mai prosper dintre orașele din Mesopotamia a fost _____. Acesta era construit pe malul fluviului _____.

Din cauza concurenței pentru apă și _____, între popoarele Orientului Antic izbucneau deseori războaie.

După o perioadă de războaie între mai multe state chineze, a avut loc unificarea acestora sub conducerea lui Qin Shi Huang Di, care s-a proclamat împărat. Acesta a început construirea _____, pentru a apăra China de invaziile populațiilor din nord. Între invențiile chinezești se numără _____, hârtia și praful de pușcă.

La rândul lor, evreii s-au remarcat prin faptul că au creat prima religie _____. Cel care a primit Legea („Cele 10 Porunci") de la însuși Dumnezeu a fost profetul _____. Organizați inițial în 12 triburi, evreii au fost unificați de către regele _____. Apogeul statului evreu a fost atins în vremea regelui _____, cel care a construit și Marele Templu din _____.

Una dinte cele mai importante creații ale Orientului Antic a fost scrierea. Sisteme proprii de scriere au apărut în China, Mesopotamia, Egipt, Fenicia. Cea mai veche scriere cunoscută este cea _____. Primul alfabet din lume a fost creat de _____. Scrierea a ajutat la păstrarea și transmiterea unor _____ și la dezvoltarea cunoașterii. Între creațiile transmise datorită scrierii se numără *Epopeea lui Ghilgameș* și *Codul lui Hammurabi*. *Epopeea lui Ghilgameș*, apărută în orașul-stat Uruk din Mesopotamia, este o _____ despre un rege-erou care-și dorește să devină _____. *Codul lui Hammurabi* este o culegere de _____ . Codul este cea mai veche lege scrisă cunoscută.

Listă de cuvinte și expresii

Babilon	comerț	fenicieni	Ierusalim	Moise	monoteistă	poveste
busola	David	fertilă	informații	Marele Zid Chinezesc	nemuritor	Solomon
cărămizi	Eufrat	fluvii	legi		piramide	sumeriană
						terenuri

Axă cronologică a Orientului Antic

Apariția civilizației sumeriene	Construcția piramidei lui Keops	Fondarea Babilonului	Epopeea lui Ghilgameș	Codul lui Hammurabi	Primele monede	Cucerirea Ierusalimului de către babilonieni	Unificarea Chinei
cca. 4 500 î.H.	sec. XXVI î.H.	cca. 2 300 î.H.	sec. XXI î.H.	cca. 1 750 î.H.	cca. 750 î.H.	586 î.H.	221 î.H.

Evaluare

Organizează

I. Plasează pe o axă, în ordinea desfășurării, următoarele evenimente istorice: a) Domnia lui Nabucodonosor în Babilon; b) Domnia lui David în Israel; c) Domnia lui Qin Shi Huang Di în China; d) Inventarea scrierii sumeriene; e) Apariția *Codului lui Hammurabi*.

II. Asociază creațiile și invențiile de mai jos cu popoarele care le-au creat.

A	B
1. Hârtia	**a.** fenicienii
2. Primul alfabet	**b.** evreii
3. Prima religie monoteistă	**c.** indienii
4. Cifrele arabe	**d.** chinezii
5. Scrierea hieroglifică	**e.** egiptenii

III. Completează diagrama de mai jos, astfel încât să reiasă asemănările și diferențele dintre *Epopeea lui Ghilgameș* și *Codul lui Hammurabi*. Folosiți termenii propuși.

a) lege; b) poveste; c) Mesopotamia
d) tăbliță de lut; e) Luvru; f) erou
g) judecată; h) Uruk; i) Babilon

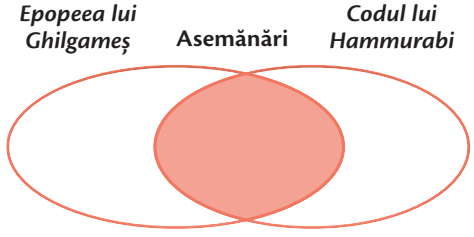

Spune-ți părerea

Exprimă-ți opinia cu privire la piramidele egiptene, în 3-4 propoziții. Crezi că era necesară realizarea unei asemenea construcții pentru a deveni mormântul unui faraon? De ce crezi că egiptenii procedau în acest fel?

IV. Completează rebusul de mai jos, pe baza definițiilor oferite. Veți putea afla pe coloana **A-B** una dintre cele mai importante creații ale umanității, apărută în Orientul Antic.

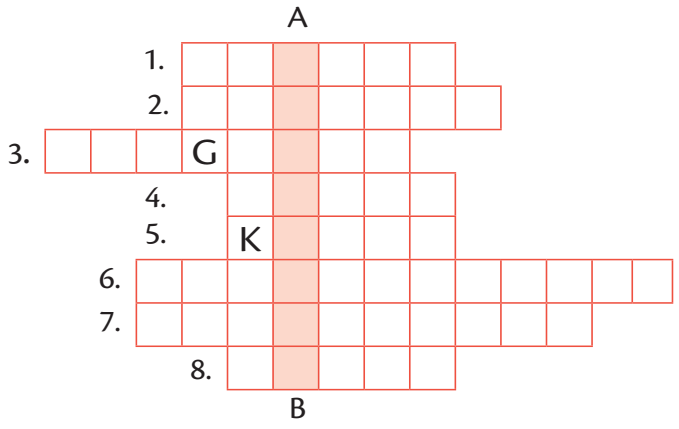

1. Invenție chinezească ce ne ajută la orientarea în spațiu
2. Cele 10 porunci
3. Construcție piramidală în trepte ce cuprindea mai multe temple și clădiri administrative, în Mesopotamia
4. Principalul element de identificare a popoarelor
5. Faraon egiptean care a construit cea mai mare piramidă
6. Scriere creată de egipteni
7. Scrierea sumeriană
8. Rege care i-a unificat pe evrei

Aplică

Identifică pe hartă spațiile corespunzătoare Mesopotamiei, Egiptului, Feniciei și Persiei. Printează fișa de pe manualul digital și hașurează spațiile pentru fiecare popor.

AUTOEVALUARE

SUBIECT	ORGANIZEAZĂ: 50 de puncte	SPUNE-ȚI PĂREREA: 20 de puncte	APLICĂ: 20 de puncte	OFICIU: 10 puncte
Punctaj maxim	I. 5 x 2 = 10 puncte II. 5 x 3 = 15 puncte III. 9 x 1 = 9 puncte IV. 8 x 2 = 16 puncte	20 de puncte	4 x 5 = 20 de puncte	
Punctajul tău				TOTAL:

Unitatea 4

Civilizația greacă și sinteza elenistică

Monedă cu chipul lui Alexandru Macedon

Partenonul din Atena

Femei cretane

În această unitate vei învăța:

- Cu ce se ocupau vechii greci
- Cum erau organizați politic
- Cum a apărut democrația
- Cum i-au învins grecii pe perși
- Cum s-a răspândit cultura greacă în lume
- Ce am moștenit de la civilizația vechilor greci

Istoria de lângă noi

clic

Descoperă în manualul digital o hartă cu muzee, exponate, situri arheologice și monumente din România, reprezentative pentru tema unității.

Mediul natural și ocupațiile grecilor

Amintește-ți cele două tipuri de societăți agricole.

Venind dinspre câmpiile Eurasiei, **triburile grecești** s-au așezat în zona Peninsulei Balcanice și a mărilor Egee, Ionică și Mediterană, începând cu sfârșitul mileniului III î.H. Ei au ocupat și asimilat mai vechea **civilizație miceniană**. De la micenieni au preluat o mare parte din vocabular, civilizația urbană, instituții, zei și navigația pe mare.

Migratorii greci au trebuit să se adapteze la o regiune **muntoasă**, cu ținuturi „ondulate" și o climă caldă. Verile uscate și iernile ploioase permiteau o agricultură concentrată mai ales pe cultivarea **măslinilor** și a viței-de-vie, completată cu creșterea turmelor de capre sau oi pentru lână, carne și lapte. Zăcămintele de metale, piatră, marmură și lut le-au permis grecilor să dezvolte numeroase **meșteșuguri** ridicate la rang de artă în lumea antică (ceramică, sculptură, orfevrărie).

Pe lângă accesul la pescuit, deschiderea către mare i-a împins pe greci spre **comerț** la distanță pentru a obține produse noi de care duceau lipsă (cereale, metale, blănuri, lemn) și pentru a le vinde pe cele care erau din abundență, precum uleiul de măsline, ceramica sau vinul.

Sursa 1 (▲) Livadă de măslini, Grecia (imagine contemporană)

Sursa 2 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Vecinătatea mării este plăcută unui oraș, dacă avem în vedere numai prezentul; dar, cu vremea, ajunge de fapt neplăcută. Comerțul pe care îl înlesnește marea, ispita câștigului ce-l oferă și negustorii pe care îi atrage din toate părțile strică moravurile locuitorilor, le dau un caracter îndoielnic și viclean și alungă buna credință și încrederea din legăturile ce le au sau între ei, sau cu străinii. Avem un leac împotriva neajunsului acestuia în fertilitatea pământului, ce poate produce pentru toate trebuințele vieții; și cum, de altfel, terenul este accidentat, este evident că nu poate produce deodată un număr mare de bucate și din belșug fiecăruia."

Platon, *Legile*

1. Precizează un avantaj și un dezavantaj ale vecinătății mării, așa cum reiese din sursă.
2. De ce consideră Platon că nu pot fi toți grecii la fel de bogați?

Diferitele triburi grecești s-au așezat pe tot cuprinsul Greciei, în insulele Mării Egee și pe țărmul Asiei Mici și, deși vorbeau dialecte diferite, împărțeau aceeași limbă, cultură și religie.

Locuințele grecilor, construite adesea din piatră sau **chirpici**, erau modeste, fiind organizate în jurul unei curți interioare, imitând organizarea orașului în jurul **agorei**, locul în care se desfășura viața publică a cetății. Pereții interiori erau decorați cu picturi sau tapiserii cu motive religioase, pentru a atrage **protecția zeilor** asupra casei și familiei.

Locuințele bogate ale orașelor grecești, denumite *oikos*, aveau pereții realizați din piatră zidită cu mortar și livezi adiacente îngrijite de servitori și **sclavi**. Tavanul era susținut de grinzi de lemn și acoperișul era făcut, de obicei, din ierburi uscate sau, pentru nobilii greci, din țiglă din piatră sau lut ars.

Casele conțineau mai multe camere de dormit, cu paturi simple de lemn, acoperite cu perne din pene sau lână. Pentru grecii bogați, dormitorul principal era cea mai mare, mai luxoasă și mai curată cameră, inaccesibilă majorității sclavilor. Aceștia ocupau o cameră cu bănci simple de lemn pentru odihnă sau pentru a desfășura sarcini precum gătitul sau țesutul. Majoritatea sclavilor domestici erau **femei**, sclavii bărbați mergând alături de capul familiei prin oraș pentru a-l ajuta. Locuința grecilor avea și o baie alimentată cu apă, dotată cu o toaletă primitivă și o cadă pentru spălat.

Sursa 3 (▲) Oglindă din bronz, 460 î.H.; Muzeul de Artă Walters, Baltimore, SUA

Sursa 4 (▲) Reconstituire după o locuință greacă (*oikos*)

- Identifică și notează pe caiet cel puțin trei deosebiri dintre locuința greacă și cea mesopotamiană, de la pagina 29.

Sursa 5 (▸) Livadă de măslini în Insula Creta, Grecia

Una dintre cele mai **profitabile** ocupații pentru greci era creșterea și prelucrarea măslinelor pentru obținerea uleiului. Folosit pentru gătit, iluminat, conservarea altor alimente, pentru igienă sau chiar ca medicament, uleiul grecesc de măsline era exportat în amfore la distanță, către alte civilizații din zona Mediteranei și chiar mai departe.

- Menționează cel puțin un motiv pentru care străinii erau interesați să cumpere uleiul de măsline grecesc.

Sursa 6 (◂) Cercei de aur din secolul V î.H.

Artiștii aurari greci realizau podoabe bogat ornamentate cu motive religioase. Acestea erau foarte apreciate atât de greci, cât și de partenerii lor comerciali din toată lumea.

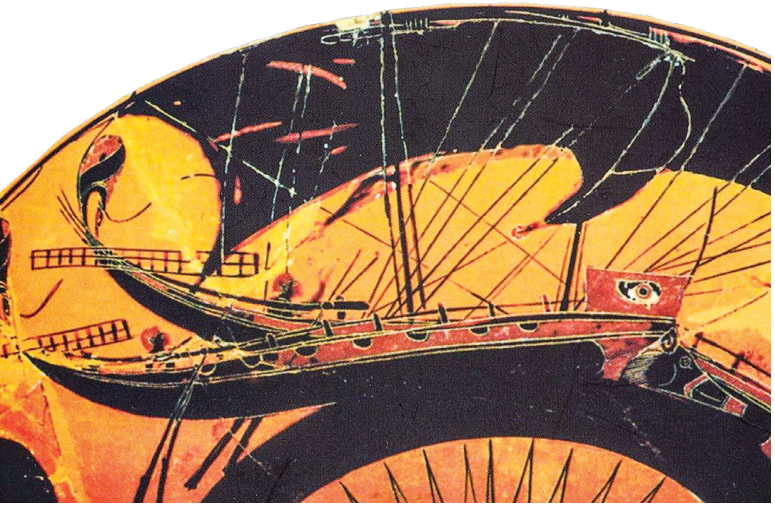

Sursa 7 (▲) Ceramică greacă din perioada 530-510 î.H. reprezentând o navă cu vele, aflată la Muzeul Luvru, Paris

Comerțul grecilor cu celelalte civilizații învecinate le-a permis să pună bazele unor ocupații și meșteșuguri în funcție de **nevoile** cumpărătorilor străini, dar și de nevoile societății grecești din ce în ce mai prospere. Negustorii vindeau străinilor lână sau haine scumpe, bijuterii, arme, vin, ulei de măsline și ceramică, dând de lucru acasă păstorilor de oi, țesătorilor, metalurgilor, țăranilor, olarilor și artiștilor greci. Astfel, pe măsură ce societatea greacă prospera mulțumită comerțului, locuitorii cetăților grecești își permiteau să cumpere alte produse venite de peste mări, stimulând și mai mult comerțul.

- Crezi că divizarea politică a grecilor a fost sau nu benefică pentru comerț? Argumentează de ce.

DICȚIONAR

Agora = piață publică în orașele grecești antice unde se aflau principalele instituții și unde se țineau adunările publice.

Chirpici = material de construcție modelat sub formă de cărămizi, făcut din lut și paie, uscat la soare și nears.

Orfevrărie = tehnica prelucrării metalelor prețioase (aur și argint) pentru obținerea de podoabe și obiecte de artă.

APLICAȚII

1. **Joc de rol.** Împărțiți-vă în două grupe de elevi. Primul grup va fi compus din nobili greci, iar celălalt din greci obișnuiți. Realizați câte o descriere de o pagină a vieții de zi cu zi a fiecărei categorii. La sfârșit, identificați cel puțin 2-3 diferențe între cele două categorii.
2. **Proiect.** Realizează un proiect de 1-2 pagini despre importanța uleiului de măsline în Grecia Antică.

STUDIU DE CAZ

Ceramica: între utilitate și artă

Amintește-ți la ce foloseau inițial cuptoarele.

Pentru vechii greci, ceramica avea un rol folositor în depozitarea alimentelor, transportarea lor pe distanțe mari, cât și pentru gătit. Grecii pictau cea mai mare parte a ceramicii care nu era expusă focului cu desene elaborate din viața de zi cu zi, scene mitologice sau cu persoane reale care au trăit înaintea lor. Astfel, amfore, cupe de băut, platouri, ulcioare și vase deveneau opere de artă și piese de mobilier.

Sursa 1 (▸) Amforă redând culesul măslinelor, datând din 520 î.H., descoperit la Volci, Italia

Amforele înalte erau folosite pentru a depozita atât mâncare (fructe, pește uscat, semințe), cât și ulei de măsline, vin sau miere. Erau nu doar bogat ornamentate cu picturi pe exterior, dar și lăcuite pentru rezistență la umezeală.

Grecii îmbinau rolul util al ceramicii cu posibilitatea folosirii ei ca o pânză de pictură pe care să își exprime simțul artistic. Astfel, nu doar conținutul vaselor de ceramică le conferea valoare, ci și exteriorul lor.

Sursa 2 (▲) *Hercule înnebunind*, scenă din tragedia lui Euripide pe ceramică attică din perioada 350-320 î.H.; Muzeul de Istorie din Madrid

- De ce crezi că vechii greci pictau scene din piesele de teatru pe ceramică?

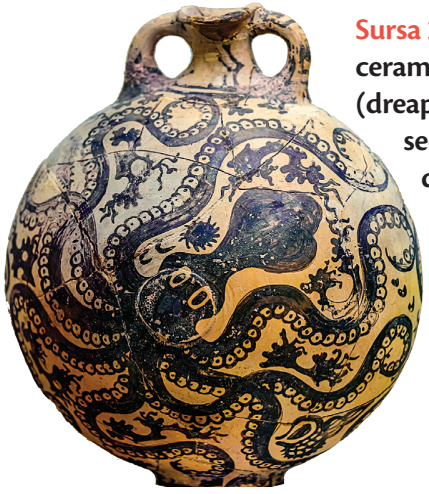

Sursa 3 (▸) (◂) Vas cu capac de ceramică din perioada 2600-1200 î.H. (dreapta); ulcior pictat (stânga), sec. XV î.H., Muzeul Arheologic din Heraklion, Grecia

- Ce fel de produse crezi că erau păstrate în aceste vase?

APLICAȚIE

Alcătuiește un text de aproximativ o pagină în care să explici ce alte metode de depozitare ar fi folosit vechii greci dacă nu s-ar fi inventat ceramica. Explică cum ar fi fost diferită viața lor.

Cum crezi că-i influența religia pe vechii greci în viața de zi cu zi?

Adevăr și legendă: miturile grecilor

Amintește-ți ce roluri aveau zeii în Orientul Antic.

Deși grecii nu erau uniți într-un singur stat, aceștia împărtășeau aceeași religie, cu mici diferențe de la o regiune la alta. Vechii greci credeau că zeii lor locuiau pe Muntele Olimp din Grecia Centrală.

Olimpienii, cum li se spunea, erau a treia generație de zeități, după generația lui Uranus și a fiilor săi, **Titanii**, conduși de Cronos. Olimpienii erau **12** în total, conduși de regele zeilor, **Zeus**. Atât Zeus cât și ceilalți zei și zeițe aveau fiecare atributele și domeniile proprii peste care conduceau, și pentru care oamenii li se închinau și le adresau rugăciuni și sacrificii.

Poveștile despre viața zeilor au fost transmise oral, evoluând de-a lungul timpului, înainte să fie culese și transpuse în scris de către primii autori greci precum **Hesiod**, care a scris despre originea zeilor (*Theogonia*). *Legendele Olimpului* prezentau divinitățile grecești ca pline de **defecte umane** precum invidia, mânia, răzbunarea, egoismul și minciuna. Zeii și semizeii din Olimp personificau felul de a fi al vechilor greci, într-o variantă exagerată pentru a le servi drept exemplu. Eroii și oamenii obișnuiți din legende se confruntau cu temperamentul zeilor și cu soarta care le fusese decisă de zei, care se răzbună adesea pe muritori.

Sursa 1 (▲) (▼) *Zeus o răpește pe Europa* (sus); statuia lui Zeus, sec. IV î.H., Muzeul Vaticanului, Roma (jos)

Conform legendei, Europa ar fi fost fiica unui rege fenician. Îndrăgostit de ea, Zeus s-ar fi transformat într-un taur și ar fi răpit-o pentru a o duce în Insula Creta.

- Menționează două trăsături ale lui Zeus care reies din această legendă.

Sursa 2 (◀) *Prometeu aducând focul oamenilor*, tablou de Heinrich Fueger, 1817

Conform legendelor, titanul Prometeu a fost pedepsit de ceilalți zei pentru că a furat focul din Olimp și l-a adus oamenilor.

- De ce crezi că vechii greci vedeau focul ca pe un dar de la zei? Exprimă-ți opinia în 3-4 propoziții.

DICȚIONAR

Ahei = nume general dat grecilor de către Homer.
Cnemide = bucăți de armură pentru picioare.
Erou = personaj cu trăsături extraordinare care trăiește și moare în căutarea onoarei, uneori fiu al unui zeu.
Semizei = zei mai mici; ființe muritoare sau nemuritoare cu un părinte zeu.

Sursa 3 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Feciori ai lui Atreu și voi, ceilalți ahei cu-frumoase-cnemide! Fie ca zeii cu sălașul în Olimp să vă îngăduie năruirea Troiei și teferi să vă întoarceți pe pământul strămbun. Dar, rogu-vă, înapoiați-mi fiica și primiți-mi darurile de răscumpărare, plecându-vă cucernic în fața lui Apollo...".

Homer, *Iliada*

- De ce crezi că vechii greci îi considerau pe zei responsabili de război?

În legendele grecești, zeii se implică direct în viața oamenilor, ajutându-i pe cei care îi venerează și certându-se între ei din cauza oamenilor. *Iliada* descrie că, în timpul Războiului Troian, majoritatea zeilor olimpieni intervin, fie de o parte, fie de cealaltă a conflictului, cu intenția de a-l prelungi sau a-l încheia cât mai curând.

- Ce alți zei ai grecilor mai cunoști? Precizează în scris minimum doi zei sau zeițe grecești antice și atributele lor speciale.

Descoperirea de către arheologi, în 1868, a unor ruine presupuse a fi cele ale cetății Troia a dus la reconsiderarea *Iliadei*.

Printre explicațiile supranaturale, versurile poemului conțin și detalii despre evenimente și persoane istorice reale. Se estimează că războiul aheilor cu Troia ar fi avut loc în secolul al XII-lea î.H.

Legendele vechilor greci erau compuse și transmise mai departe sub formă de versuri, în **poeme** epice scrise cu ritm și uneori cu rimă. Astfel, muzicalitatea textului permitea **memorarea** acestuia mai ușor, dar lăsa loc de modificări și exagerări de-a lungul timpului. Cel mai cunoscut autor de poeme epice grecești este **Homer**, un presupus poet orb care a dictat cele două poeme (*Iliada* și *Odiseea*), care au fost transmite mai departe până în prezent. Dacă la început cele două poeme prezentau numai fapte istorice reale, cu timpul acestea au devenit încărcate de legendă și supranatural, fiind tratate mai mult ca opere literare decât ca texte istorice.

Sursa 4 (▲) ***Procesiunea Calului Troian*, tablou de Giovanni Domenico Tiepolo, 1773**

Iliada prezintă situația cetății **Troia** (*Ilion*), aflată în război cu o alianță de orașe grecești. Răpirea Elenei (soția regelui Spartei) de către Paris, fiul regelui troian (Priam) duce la declanșarea conflictului. În războiul de zece ani dintre cele două tabere, zeii nu numai că se implică, dar sunt considerați și responsabili pentru declanșarea lui.

Eroii din cele două tabere sunt personaje cu abilități și personalități puternice, care luptă pentru onoarea poporului lor. Războiul e câștigat de greci printr-un fals cadou (*Calul Troian*), după care distrug Troia.

Sursa 5 (◀) Ruinele cetății Troia, Turcia de azi

APLICAȚIE

Alcătuiește un text de 1-2 pagini, în care să îți spui părerea despre rolul zeilor în viața de zi cu zi a vechilor greci.

Polisul – apariția și organizarea internă

Amintește-ți cum erau organizate orașele-stat mesopotamiene.

Vechii greci nu erau organizați în state întinse sau imperii mari, ci în **polisuri** sau cetăți asemănătoare orașelor-state din Orient. Cetățile grecești apar începând cu secolul VIII î.H., când clanurile și triburile se organizează, fortificând așezările vechi cu ziduri de apărare.

Locuitorii noilor orașe separă treptat zonele de locuit de spațiile sacre și de agora. În afara zidurilor, fiecare polis avea **chora** proprie. Majoritatea polisurilor au trecut de la o conducere de tip monarhic la **arhonți** aleși care conduceau în numele cetățenilor.

Sursa 1 (▲) Harta principalelor polisuri din Grecia și Asia Mică

Fiecare polis era **independent** și avea propria sa monedă și chiar zeul propriu care patrona peste oraș. Cetățeni ai orașului erau doar bărbații liberi născuți din părinți cetățeni. Femeile și sclavii erau excluși, la fel și străinii care veneau să facă comerț.

- Analizează harta și scrie pe caiet numele a cel puțin cinci polisuri grecești.

Sursa 2 (▲) Monede din Theba, sec. V î.H.; scutul beotian (stânga) și chipul lui Hercule purtând pielea leului ucis (dreapta)

Fiecare polis bătea monedă cu simbolurile reprezentative pentru cetate.

DICȚIONAR

Arhonte = conducător ales din rândul aristocrației cetății (elitei bogate).

Chora = zona rurală din afara cetății; pământul era divizat între cetățenii polisului.

APLICAȚIE

Dezbatere. Împărțiți-vă în două grupe de elevi și organizați o dezbatere în care o grupă să susțină de ce era mai bine să trăiești într-un oraș-stat, iar cealaltă să susțină avantajele locuirii într-un mare imperiu condus de un monarh.

De ce crezi că au plecat vechii greci să întemeieze colonii în alte ținuturi?

Procesul de colonizare

Amintește-ți care era rolul mării în viața vechilor greci.

În perioada 800-480 î.H., polisurile grecești din Marea Egee au întemeiat **colonii** pe țărmuri străine de pe cuprinsul Mării Mediterane și Mării Negre. La inițiativa comunității polisului, o parte a cetățenilor plecau din cetate și organizau o **cetate nouă** (colonie), construind orașul și împărțindu-și prin loterie pământul chorei preluat de la locuitorii autohtoni ai regiunii.

Grupuri întregi de cetățeni, majoritatea săraci sau excluși din viața politică a societății **metropolei** (cetății-mamă), alegeau să plece pentru a întemeia un nou oraș din cauza accesului limitat la pământul arabil din jurul polisurilor.

Coloniile create erau orașe-stat noi, **independente**, care, deși aveau o relație specială cu metropola, puteau să ia parte la alianțe împotriva intereselor cetății-mamă. Coloniile erau principalele piețe de desfacere pentru produsele metropolei și își puteau crea propriile colonii.

Fiind create pe pământ străin, coloniile ajungeau să desfășoare comerț și schimburi de idei cu **barbarii**, răspândind civilizația greacă, valorile, religia și limba lor în rândul populațiilor vecine. Grecii au preluat, de asemenea, o serie de idei și obiceiuri de la popoarele vecine cu care făceau comerț. Ei le transmiteau, apoi, în restul lumii grecești.

- Precizează ce mediu natural preferau grecii pentru a-și stabili coloniile. Argumentează în scris, în 2-3 propoziții.

Sursa 1 (▾) Harta zonelor locuite și colonizate de greci în Europa, Asia și Africa

DICȚIONAR

Barbari = nume dat de greci celor care nu vorbeau limba greacă; de la sunetul repetitiv „bar-bar”, cum credeau grecii că sună limba străinilor.

APLICAȚIE

Alcătuiește un text de maximum o pagină, în care să îți spui părerea despre importanța comerțului liber și a schimbului de idei între polisuri.

De ce crezi că spartanii s-au organizat diferit de ceilalți greci?

Sparta

Amintește-ți cum erau mediul și relieful Greciei antice.

Cetatea **Sparta**, numită și Lacedemonia, era un stat bazat pe o organizare politică și socială strict **militară**. Societatea spartană era foarte divizată, singurii care primeau dreptul de cetățenie fiind **spartiații**. Bărbații spartani se ocupau doar cu armata, lăsând treburile administrative, comerțul, agricultura și celelalte ocupații pentru **perieci** (oameni liberi fără statut de cetățeni) și **hiloți**. Aceștia din urmă erau sclavi ai statului, proveniți din populațiile cucerite din regiune și alcătuiau cea mai mare parte a populației cetății. Dacă periecii serveau în armata Spartei ca trupe auxiliare, hiloților le era interzis să poarte arme, fiind considerați un pericol de revoltă.

Sursa 1 (▲) Hartă cu poziția Spartei în lumea greacă

Sparta era situată pe malul drept al râului Eurotas, în Sudul Greciei, dominând regiunea Laconia din Peninsula Peloponez.

- Observă distanța dintre Sparta și mare. Spune-ți părerea despre felul în care poziția geografică a influențat ocupațiile locuitorilor.

DICȚIONAR

Agoge = sistemul de învățământ militar pentru băieți al Spartei.

Austeritate = mod de viață modest și econom.

Auxiliari = trupe de ajutor, mai puțin instruite.

Falangă = formațiune militară de sulițași cu scuturi care mărșăluiau în formație pentru a izbi armata adversă.

Sistemul politic din Sparta era unul **monarhic**, cu doi regi numiți *basilei*. Aceștia se revendicau urmași ai semizeului **Heracle** (*Hercule*). Dar puterea acestora nu era nelimitată, fiind supravegheată de cinci magistrați (*efori*), numiți de **Adunarea Generală** (*Apella*) a tuturor spartiaților de peste 18 ani. Apella alegea și **Sfatul Bătrânilor** (*Gerousia*), compus din 28 de bărbați cu vârsta de peste 60 de ani. Apella și Gerousia puteau iniția și opri legi, limitând puterea regilor.

Educația spartiaților începea la vârsta de 7 ani și se concentra pe cultivarea **respectului** față de autoritate și loialitatea față de stat a viitorilor cetățeni. Încă de la naștere, băieții deveneau proprietatea statului și erau îngrijiți de către hiloți până când deveneau „adulți", la 15 ani. Profesorii (numiți *eireni*) predau tehnici de luptă și adesea aplicau pedepse fizice cu un băț pentru a-i obișnui pe elevi cu durerea. Aceștia trebuiau să fie disciplinați și tăcuți.

Accentul era pus pe condiția fizică și sport, spartiații practicând un joc similar cu rugby, dar cu puține reguli și mult mai violent. De la vârsta de 12 ani învățau să folosească sulița și scutul pentru a forma **falanga** grecească. Și femeile spartane primeau o educație bazată pe condiție fizică (dans și gimnastică).

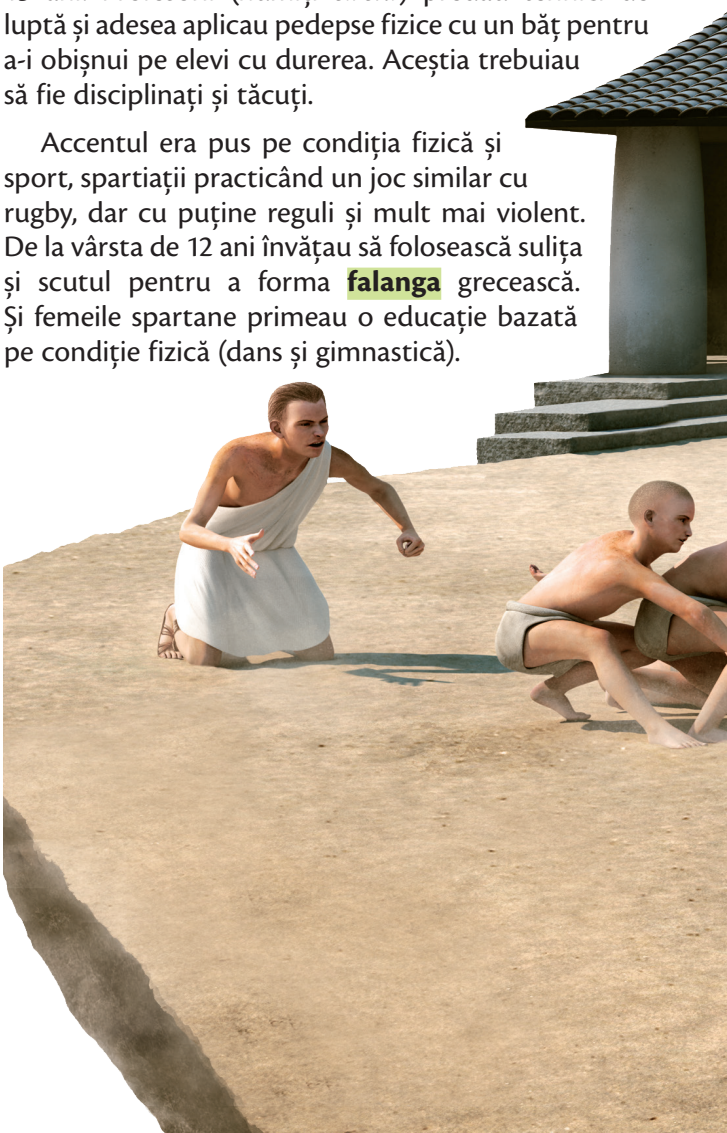

Sursa 2 (▸) *Licurg al Spartei*, pictură de Jacques-Louis David, sec. XVIII, Muzeul de Artă din Blois, Franța

Licurg a fost un **legiuitor** al Spartei din secolul VIII î.H. care, conform legendei, ar fi dat spartanilor legile pe care se organiza statul. Legile ar fi fost bazate pe indicațiile Oracolului zeului Apollo de la Delfi care cerea „egalitate, pregătire militară și austeritate". Legile sale ar fi dus la apariția educației spartane din agoge și împărțirea pământului între cetățeni.

- De ce crezi că Licurg a întrebat Oracolul despre cum să reformeze legile Spartei?

Sursa 3 (▾)
O zi în agoge (reconstituire)

APLICAȚIE

Alcătuiește un text de maximum o pagină, în care să îți exprimi și argumentezi părerea despre sistemul de conducere politică din Sparta. Explică în 2-3 propoziții prin ce se deosebește Sparta de o monarhie din Orient.

De unde crezi că provine cuvântul „democrație”?

Atena

Amintește-ți care erau principalele polisuri grecești.

Atena era un oraș-stat din regiunea Attica, numit după **zeița Atena**, protectoarea orașului. După ce a fost condusă mult timp de către **tirani** (conducători care se impun prin forță și sunt autoritari), în secolul VI î.H., reformele lui **Solon** și **Clistene** au condus spre un sistem politic nou – **democrația**. În cadrul acestui sistem, puterea aparținea poporului de rând (*demosul*), care vota legile și își alegea conducătorii.

Atena era împărțită în mai multe clase sociale: **demosul** (bărbații liberi, născuți din părinți cetățeni), **metecii** (străini liberi, fără cetățenie) și **sclavii**. Pe măsură ce au crescut nevoile militare ale Atenei, influența vechii aristocrații a scăzut, în favoarea cetățenilor obișnuiți (demosului).

Demosul se reunea în **Adunarea Cetățenilor** (numită *Ecclesia*). Aici, ei discutau și votau legile pregătite de cei 500 de membri ai **Sfatului Cetății** (*Boulé*), după principiul „jumătate plus unu” din voturi. **Arhonții** (sau magistrații) erau aleși anual printr-un sistem de loterie pentru un mandat fix de un an.

Sursa 1 (▸) Desen cu monede ateniene din 490 î.H.

Pe o față a monedei era reprezentată zeița Atena, cu coiful, iar pe cealaltă, bufnița, simbol al înțelepciunii.

Atena a devenit un mare centru comercial și o putere maritimă în Estul Mării Mediterane.

- Cum crezi că au ajuns atenienii să bată monedă? Unde a apărut prima dată moneda?

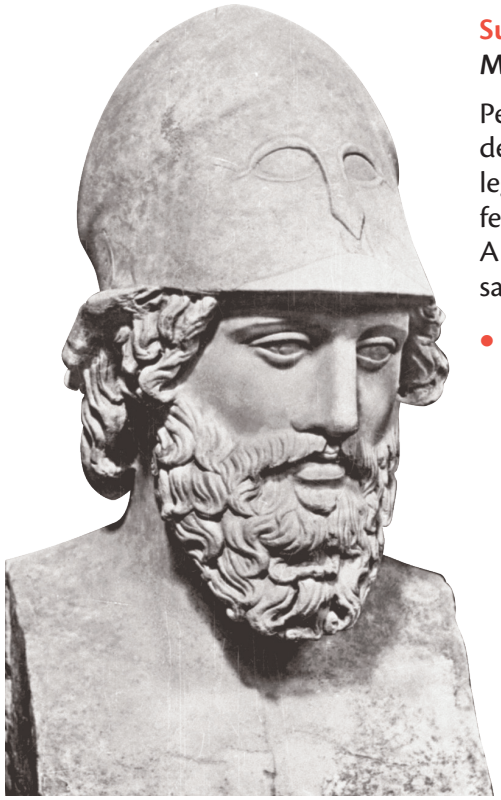

Sursa 2 (◂) Statuia lui Pericle (reproducere), Muzeul Vaticanului, Roma

Pericle a condus Atena, având diferite funcții, între 461 și 429 î.H., devenită perioada de apogeu a cetății. Ajuns strateg, el a reorganizat legile și statutul magistraților, care primeau de acum o **plată zilnică**, la fel ca aceia care se ocupau de îngrijirea flotei și de alte treburi publice. A promovat modelul de conducere democratică, dând Adunării responsabilitatea votării tuturor legilor.

- De ce crezi că instaurarea democrației a adus prosperitate Atenei?

DICȚIONAR

Aristocrație = sistem de conducere politică în care puterea aparține exclusiv unei clase privilegiate (nobilimea).
Strateg = magistrat cu rol în conducerea militară a cetății.

APLICAȚIE

PROIECT. Realizează un proiect de 1-2 pagini, în care să compari democrația de astăzi cu democrația ateniană. Identifică cel puțin două asemănări și trei deosebiri.

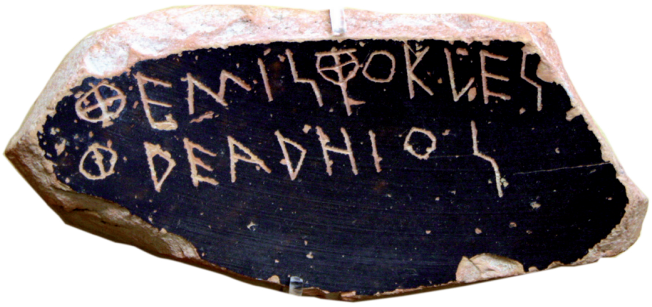

Sursa 3 (◂) Ostracon (ciob) cu numele lui Temistocles, 480 î.H.

Pentru a evita acumularea de putere de către un singur om și a preveni tirania, atenienii votau secret **ostracizarea** (exilarea) temporară a unor cetățeni, în general pe 5 sau 10 ani.

Sursa 4 (▾) Academia lui Platon (reconstituire)

Școala de filosofie concepută de **Platon** în 388 î.H. și-a luat numele de la „Academos", grecul în grădinile căruia se întruneau elevii și profesorul. În livezile de măslini de la marginea orașului, Platon răspundea la întrebări și le preda studenților săi retorică, argumentație și elocință.

- Identifică în scris minimum trei deosebiri dintre educația spartană și cea ateniană.

În Academie se preda nu numai filosofie, dar și astronomie, medicină și matematică celor care aveau timp liber și doreau să învețe în plus față de educația oferită de stat sau de profesorii obișnuiți.

Ce popor crezi că locuia în Dobrogea, la venirea grecilor?

Histria, Tomis și Callatis

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți care au fost cauzele colonizării.

Pentru greci, Marea Neagră a fost favorabilă, dovadă fiind numele pe care i l-au dat: *Pontus Euxeinos* („Marea Primitoare"). În epoca marii colonizări, grecii au întemeiat pe țărmurile acesteia o mulțime de colonii și de centre comerciale (*emporia*).

Pe țărmul românesc al Mării Negre, în Dobrogea de astăzi, au fost întemeiate colonii precum **Histria**, **Tomis**, **Callatis**. Acestea desfășurau un comerț intens, atât cu cetățile din patria-mamă, Grecia, cât și cu geții care trăiau în satele din zonă.

Histria (sau *Istria*) a fost întemeiată în sec. VII î.H., de coloniști veniți din **Milet** (Asia Mică). În sec. V î.H. devenise cea mai importantă colonie greacă de pe țărmul dobrogean al Mării Negre. Numele cetății vine de la **Istros** – cum numeau grecii Dunărea –, care se varsă în mare la circa 90 km mai spre nord.

Ca mai toate coloniile grecești, Histria avea ca principală activitate **comerțul**, însă erau prezente și meșteșugurile, pescuitul și agricultura (în chora cetății). Arheologii au descoperit ateliere de producere a sticlei și ceramicii, de prelucrare a fierului și a metalelor prețioase.

În sec. V, Histria a bătut monedă proprie, care avea o largă circulație pe țărmul Mării Negre și pe cursul Dunării, fiind folosită și de **geto-daci**. Orașul avea o zonă sacră, unde existau temple închinate lui Zeus, Afroditei, lui Apollo „Tămăduitorul", lui Dionyssos „Dătătorul de Roade" și altor zei.

Histria a început să decadă în sec. III-II î.H., atât din cauza războaielor din zonă, cât și a închiderii treptate a golfului unde era așezată cetatea.

Sursa 1 (▲) Ruine ale cetății Histria. Coloană cu capitel ionic

Elemente ale arhitecturii grecești au fost preluate ulterior și de romani.

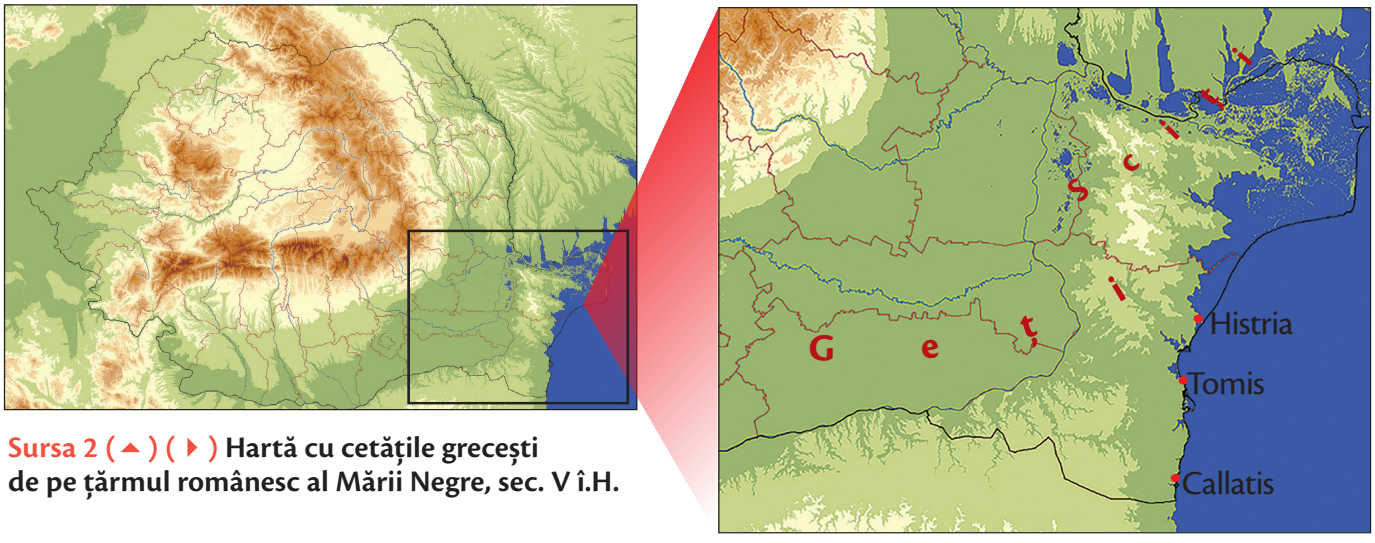

Sursa 2 (▲) (▶) Hartă cu cetățile grecești de pe țărmul românesc al Mării Negre, sec. V î.H.

În urma acestui fenomen natural, corăbiile mai mari nu mai puteau ajunge în portul cetății, comerțul fiind îngreunat.

Callatis a fost întemeiată probabil în sec. VI î.H., de coloniști dorieni veniți din **Heracleea Pontică**. Cunoaște o rapidă prosperitate, iar în sec. IV î.H. emite monedă proprie. În sec. III î.H., devine cea mai puternică dintre coloniile dobrogene, luptând cu Byzantionul pentru controlul asupra Tomisului. Ruinele cetății sunt parțial sub apele mării și sub actualul oraș Mangalia, fiind greu de cercetat.

Tomis a fost a treia colonie greacă, ca importanță. Fondată probabil în sec. VI î.H., ca punct comercial, începe să se dezvolte abia din sec. III î.H., fără a atinge nivelul Callatisului. Abia în epoca romană va cunoaște cu adevărat prosperitatea. Ruinele coloniei grecești au fost acoperite de construcțiile din epoca romană, apoi de actualul oraș Constanța.

Grecii din coloniile vest-pontice aduceau din Grecia vase și bijuterii frumoase, ulei de măsline, marmură pentru construcții și vinuri. O parte dintre aceste produse erau livrate geților, la schimb cu alte produse. Grecii au avut un rol important în răspândirea civilizației la popoarele din zonă. O serie de elemente ale culturii grecești (scrierea, moneda, tehnicile ceramice și metalurgice) au fost preluate și de geto-daci.

În sec. I î.H., Histria și celelalte cetăți grecești intră sub influența romană.

Sursa 5 (▲) Prima monedă histriană, apărută în sec. V î.H.

În stânga, cele două capete inversate simbolizează fie divinitatea protectoare a cetății, zeul Apollo, fie zeul fluviului Istros. Se credea, în acea vreme, că Dunărea are două guri de vărsare: una în Marea Adriatică, alta în Marea Neagră. În dreapta se observă vulturul cu delfinul în gheare, simbol prezent constant pe monedele histriene.

Sursa 3 (▶) Fragment de ceramică de la Histria

Ceramica produsă în Grecia se găsea și la Histria. Cum explici acest fapt?

Sursa 4 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„În privința celor necesare vieții, ținuturile pontice ne dau vite și sclavi în număr foarte mare și de o calitate mărturisită de toți ca excelentă. Dintre articolele de lux, ne procură din belșug miere, ceară, pește sărat. În schimb, primesc din prisosul regiunilor noastre ulei și tot felul de vinuri; cu grâu fac comerț uneori dându-ne la vreme cuvenită, alteori luând de la noi."

Polibiu, *Istorii*,
lucrare scrisă în sec. II î.H.

1. Numește cinci mărfuri pe care grecii le obțineau din zona Pontului Euxin.
2. Numește trei mărfuri pe care cetățile din Grecia le aduceau către cetățile pontice, pentru a face schimb.
3. Ce crezi că însemna schimbul de grâu „la vreme cuvenită"?

APLICAȚII

Portofoliu. Realizează un portofoliu de 1-2 pagini cu fotografii și descrieri, despre una dintre cetățile Histria, Tomis și Callatis.

Joc de rol. Împărțiți-vă în două echipe: o echipă va fi delegația unei cetăți grecești, iar cealaltă va reprezenta triburile barbare învecinate. Fiecare echipă alcătuiește o listă de 3-4 propuneri comerciale pe care le prezintă celeilalte echipe. La sfârșit, negociați între voi „tratatul comercial".

De ce crezi că au vrut perșii să cucerească Grecia?

Războaiele medice

Amintește-ți ce regate și imperii s-au succedat în Asia Mică.

Imperiul Persan ajunsese încă de la începuturile sale în vecinătatea lumii grecești prin cucerirea Lydiei, regatul căruia i se supuseseră **cetățile Ioniene** de pe coasta Asiei Mici.

Grecii din Ionia au decis să se revolte împotriva perșilor, în 499 î.H., încurajați de atenieni. În 498 î.H., cu ajutorul **Atenei** și al cetății **Eretria**, ionienii au cucerit și incendiat orașul Sardes, capitala satrapului Lydiei. Ca răzbunare, perșii regelui **Darius** au distrus Miletul și Eretria. Flota persană a debarcat apoi pe Câmpia **Maraton**, la 42 de km de Atena, sperând să atragă revolta cetăților supuse de atenieni.

Perșii au fost înfrânți în bătălie și au organizat o a doua expediție în Grecia în 480 î.H., sub conducerea fiului lui Darius, **Xerxes**. Sub conducerea Spartei și a Atenei, o alianță de cetăți grecești a reușit să respingă expediția de cucerire a perșilor și chiar să-i alunge cu totul din Europa. După bătălia eroică a spartanilor la **Termopile**, Atena a fost evacuată și arsă de perși, dar armatele grecești au câștigat pe mare la **Salamina** și apoi pe uscat la **Plateea**, în 480 și 479 î.H. Apoi, grecii au trecut la contra-atac, încercând să-i elibereze pe ionieni de perși, dar spartanii au ieșit din alianță, mulțumiți de rezultat.

Pacea cu Imperiul Persan a păstrat autonomia internă a ionienilor, dar a divizat lumea greacă și a dus la stagnarea Imperiului Persan.

Sursa 2 (▾) Imperiul Persan și lumea greacă în 490 î.H.

Sursa 1 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Toți ceilalți îi împărtășeau părerea [lui Aristagoras, tiranul Miletului], propunând să se răscoale, dar logograful Hecataios nu-i lăsa, la început, să se ridice cu război împotriva regelui perșilor, înșirând toate semințiile peste care domnea Darius și puterea lui armată; dar pentru că nu-i înduplecă, le dădu, în al doilea rând, sfatul să lucreze măcar în așa fel ca să ajungă ei stăpânii mării [...]. Aristagoras [...] statornici în Milet egalitatea în drepturi, pentru ca milesienii de bunăvoie să i se alăture la răscoală [...] apoi porni el însuși cu o triremă spre Lacedemonia, pentru că avea nevoie să-și găsească o aliată puternică...".

Herodot, *Istorii*

1. Identifică în scris cum s-au pregătit milesienii pentru revolta împotriva perșilor.
2. De ce a renunțat Aristagoras la tiranie și a oferit drepturi egale milesienilor?

DICȚIONAR

Satrap = conducător al unei provincii persane; adesea fostul rege al provinciei înainte de cucerirea persană.

APLICAȚIE

PROIECT.

Realizează un proiect de 1-2 pagini, în care să compari civilizația greacă cu cea persană. Proiectul trebuie să cuprindă cel puțin trei deosebiri și părerea ta despre cele două civilizații.

De unde crezi că vine proba sportivă numită „maraton”?

STUDIU DE CAZ

Bătălia de la Maraton

Amintește-ți care erau cele mai puternice polisuri ale lumii grecești.

Debarcând în golful Maraton în 490 î.H., perșii urmăreau să reinstaureze pe fostul tiran atenian Hippias și să obțină trădarea celorlalte cetăți și **distrugerea Atenei**.

Pentru a evita orice trădare din partea spionilor și agenților persani din cetate, trupele grecești au plecat în întâmpinarea perșilor spre țărm. Ele cuprindeau 9 000 de soldați atenieni alături de 1 000 de plateeni, plus sclavii pe care i-au eliberat în grabă pentru luptă.

Atenienii sperau să amâne bătălia, în așteptarea ajutorului spartan care, însă, nu a mai venit. Fuga continuă a armatei ateniene pentru a intercepta inamicul persan a contribuit la tradiția alergării „maratonului”.

Sursa 1 (▲) Câmpia Maraton de lângă Atena, în prezent

Tumulul (movila) din mijloc reprezintă un mormânt colectiv al soldaților greci care au căzut în bătălia cu perșii. Proba sportivă denumită „maraton” a fost instituită ca omagiu adus alergătorului atenian Pheidippide (Filipides), care ar fi alergat întâi de la Atena la Sparta pentru a cere ajutor și apoi de pe câmpul de bătălie înapoi la Atena, pentru a anunța victoria grecilor la Maraton.

Sursa 2 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Și cum Maratonul era locul cel mai potrivit din Attica pentru desfășurarea cavaleriei și cel mai apropiat de Eretria, Hippias, fiul lui Pisistrate, i-a condus în acel loc. Atenienii, când primiră aceste vești, porniră și ei spre Maraton, ca să se apere. În fruntea lor se aflau zece strategi; al zecelea era Miltiades [...] Atenienii se aruncară în iureș năvalnic asupra dușmanilor [...]. Perșii, când îi văzură pe atenieni dând năvală, se pregătiră să-i întâmpine; dar când băgară de seamă cât de puțini sunt și că totuși aleargă spre ei în goană, fără cavalerie și fără arcași, îi socotiră pe atenieni de-a dreptul nebuni și cu totul pierduți [...] Atenienii, însă, [...] primii dintre toți elenii pe care îi cunoaștem, au pornit în iureș împotriva dușmanilor și, totodată, ei cei dintâi și-au ținut firea când au văzut îmbrăcămintea medă și pe bărbații care au purtat-o; până atunci elenilor le era teamă și de numele mezilor.”

Herodot, *Istorii*

1. Cum era organizată armata greacă?
2. Care e explicația lui Herodot pentru victoria atenienilor?

Sursa 3 (▲) Imagine de pe un vas de băut grecesc, reprezentând duelul dintre un hoplit grec (dreapta) și un *nemuritor* persan (stânga), sec. V î.H.

APLICAȚIE

Alcătuiește un text de 1-2 pagini, în care să îți spui părerea despre faptele alergătorului Pheidippide. De ce crezi că era important ceea ce a făcut? Ce ai fi făcut în locul său, ca mesager?

Cum crezi că i-a influențat pe greci victoria împotriva perșilor?

Războiul peloponeziac

Amintește-ți cum erau organizate Sparta și Atena.

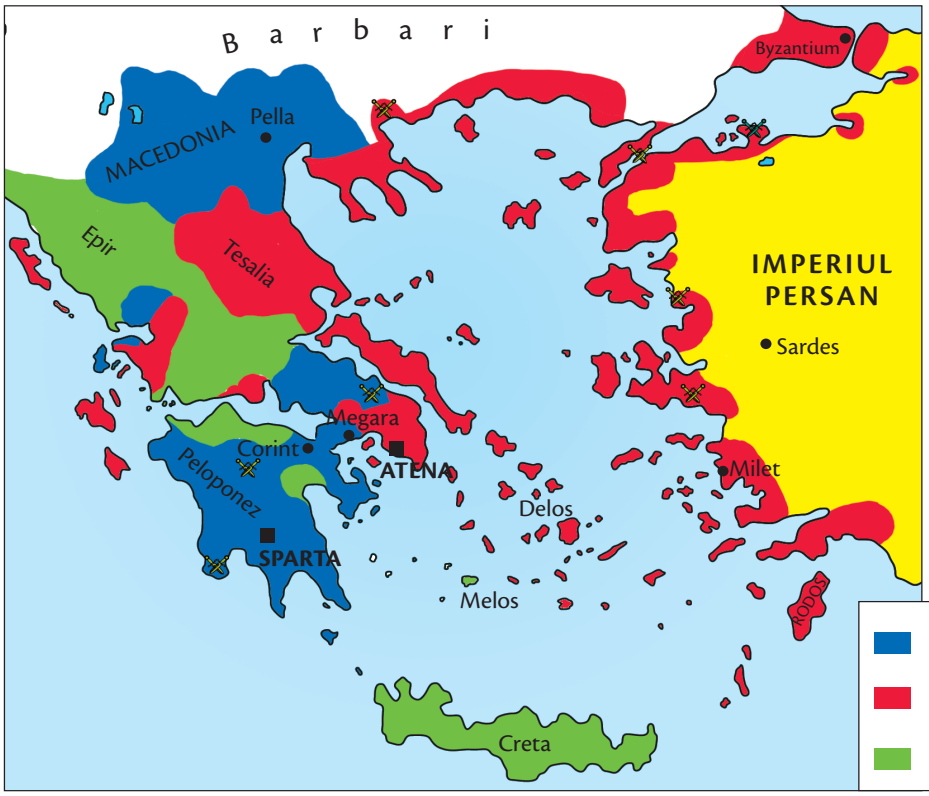

Sursa 1 (◂)

Harta taberelor militare din Războiul Peloponeziac, 431 î.H.

De partea Atenei era **Liga de la Delos**, formată din peste 200 de cetăți din insule și Ionia, decise să continue lupta împotriva perșilor. De partea Spartei erau cetățile oligarhice din Peloponez, grupate în **Liga Peloponeziacă**, între care mai importante erau Corint și Elis.

- Ce interese crezi că i-a unit pe grecii din cele două tabere?

Ca urmare a victoriei împotriva perșilor, Atena și-a consolidat sistemul democratic și a construit o flotă egală cu cea a tuturor celorlalte cetăți grecești împreună. Între timp, Sparta și-a atras sau învins vechii inamici din Peloponez, asigurându-și supremația în regiune.

Deși cele două alianțe erau considerate defensive, ambele cetăți se pregăteau de război, din dorința de a-și impune nu doar **hegemonia** asupra lumii grecești, ci și pentru a impune propriul model de organizare politică.

1. Precizează cele două modele politice ale Spartei și Atenei.
2. Compară în scris modul de organizare al Spartei și cel al Atenei, identificând cel puțin două diferențe dintre cele două sisteme.

DICȚIONAR

Hegemonie = stare de superioritate militară și politică asupra altora.
Oligarhie = conducerea politică aflată în mâinile „celor puțini” (nobili sau bogați).

Sursa 2 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Lacedemonienii convocară pe toți aliații ce aveau a se plânge de atenieni [...]. Lacedemonienii, după ce au ascultat învinuirile și răspunsul atenienilor, i-au poftit pe toți să părăsească adunarea și s-au sfătuit între ei. Cei mai mulți erau de aceeași părere: atenienii sunt vinovați și războiul trebuie început imediat [...]. Au votat lacedemonienii ruperea păcii și războiul, nu fiindcă erau dânșii așa de încredințați de vorbele aliaților, ci pentru că se temeau să nu ajungă prea puternici atenienii pe care-i vedeau deja stăpâni pe o mare parte din Elada”.

Tucidide, *Războiul peloponeziac*

- Menționează o cauză a deciziei spartanilor de a rupe pacea cu atenienii.

Cele două alianțe s-au luptat din Italia de Sud și până pe coastele Asiei Mici, încercând să elimine aliați importanți ai celuilalt și să captureze resurse importante.

Rezultatul conflictului a fost influențat de mai mulți factori, între care moartea lui Pericle, izbucnirea unei epidemii de ciumă în Atena, trădarea atenianului Alcibiade și intervenția persanilor în favoarea spartanilor.

Abandonată de unii aliați și epuizată după ani de război, Atena a fost înfrântă. Spartanii le-au impus inamicilor o conducere politică tiranică, eliminând democrația ateniană.

Sursa 4 (◂)
Tucidide (460-400 î.H.)

A fost un strateg al Atenei care a scris prima lucrare de istorie militară, consacrând denumirea de „război peloponeziac". Tipul său de istorie este considerat „științific", spre deosebire de stilul „jurnalistic", aproape literar al lui Herodot.

- De ce crezi că a scris Tucidide despre războiul în care era implicat?

Sursa 5 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„În Grecia, lacedemonienii, sfârșind războiul peloponeziac, au dobândit – cu învoirea tuturor – hegemonia pe pământ și pe mare [...]. Răsturnând democrațiile, Sparta voia să guverneze cetățile prin oligarhie. I-a silit pe cei învinși să plătească biruri; și cu toate că lacedemonienii mai înainte vreme nu se foloseau de monedă, cetatea lor strângea acum, anual, mai mult de o mie de talanți de pe urma impozitului."

Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*

- Precizează o măsură impusă de spartani după câștigarea războiului.

Sursa 3 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„[Atenienii]: [...] sperăm că voi, decât să vă gândiți să ne influențați spunând că nu v-ați alăturat lacedemonienilor, deși sunteți colonia lor, sau că nu ne-ați făcut niciun rău, să urmăriți ceea ce e realizabil, păstrând în minte adevăratele sentimente ale noastre și ale voastre; pentru că știți la fel de bine că, așa cum merge lumea, dreptatea e luată în vedere doar între cei cu putere egală, în timp ce cei puternici fac ce vor și cei slabi îndură ceea ce e necesar...".

Tucidide, *Războiul peloponeziac, Dialogul Melian*

În 416 î.H., în timpul unui armistițiu între Atena și Sparta, atenienii au trimis corăbiile și armata pe Insula Melos, colonie spartană, pentru a-i forța să li se alăture. Melienii au rezistat asediului și au cerut să li se recunoască neutralitatea în conflict. Răspunsul atenienilor a fost decisiv, respingând neutralitatea melienilor. Au ucis toți bărbații și i-au luat ca sclavi pe restul melienilor, recolonizând cetatea.

- De ce crezi că au respins atenienii neutralitatea cetății Melos? Ce argument au oferit?

Sursa 6 (▾) ***Discursul funerar al lui Pericle din 430 î.H.*** **(după o pictură de Philipp Foltz, din 1852)**

APLICAȚIE

Joc de rol. Imaginați-vă fiecare că sunteți strategul Tucidide și considerați că războiul cu Sparta nu este o idee bună. Realizați un discurs de maximum o pagină, în care să convingeți cetățenii Atenei să evitați războiul. Țineți cuvântări în fața clasei și votați cele mai convingătoare discursuri.

Cum crezi că s-a răspândit civilizația greacă în afara lumii grecești?

Alexandru Macedon și civilizația elenistică

Amintește-ți cum s-au terminat războaiele medice.

Sursa 1 (▲) Alexandru Macedon luptând cu Darius al III-lea la Issos, mozaic de secol I î.H., Napoli, Italia

Urmările războiului peloponeziac au lăsat lumea greacă **divizată**, epuizată militar și economic. Înfrângerea Atenei a permis **regatului macedonean**, aflat în Nord-Vestul Greciei, să se impună în fața diferitelor orașe-state grecești, sub conducerea lui **Filip al II-lea**. Acesta a unit pe greci în Liga de la Corint, o alianță menită să răzbune expedițiile persane din Grecia. Filip a fost asasinat, însă, înainte să înceapă expediția. **Imperiul Persan** recuperase cetățile ioniene, dar se afla în criză, din cauza numeroaselor revolte și a luptei pentru putere.

Fiul lui Filip, **Alexandru** (care a domnit între anii 336 și 323 î.H.), a învins decisiv armatele persane ale regelui Darius al III-lea, distrugând Imperiul Persan și continuând cuceririle până în India, spre marginile „lumii cunoscute".

În drumul expediției sale, Alexandru a fondat 70 de orașe noi, dintre care în jur de 20 i-au purtat numele – Alexandria. Cea mai cunoscută cetate este cea din Egipt, unde se presupune că ar fi fost îngropat Alexandru Macedon după moartea sa, la numai 32 de ani.

Orașul a devenit unul dintre cele mai înfloritoare, găzduind celebra Bibliotecă din Alexandria.

Sursa 2 (▲) Imperiul lui Alexandru Macedon și traseul expedițiilor sale militare

Sursa 3 (◂) Monedă de aur din secolul II î.H., purtând chipul regelui bactrian Eucratides I, Afganistanul de azi

Imperiul lui Alexandru a inclus o serie de teritorii din Orient, moștenitoare ale unor culturi vechi și bogate în tradiții artistice, religioase și științifice. Astfel, filosofia și ingeniozitatea greacă au fost îmbogățite prin amestecul cu culturile mesopotamiană, egipteană și indiană.

- Menționează în scris cel puțin două invenții care au provenit din Orientul Antic.

La moartea lui Alexandru, imperiul se împarte între generalii săi: Ptolemeu devine rege în Egipt, Seleucus în Siria și Persia, iar Antigonos în Grecia și Macedonia. Regatele create de urmașii lui Alexandru vor prospera și vor contribui la dezvoltarea culturii și civilizației grecești, absorbind culturile locale și dând naștere unei noi civilizații: cea **elenistică**.

- De ce crezi că imperiul lui Alexandru nu a rămas unit după moartea sa?

Sursa 4 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„La Susa, Alexandru se ocupă și de nuntă [...]. La toate aceste căsătorii, ceremonia a fost făcută după ritul persan: mirii s-au așezat mai întâi pe câte un scaun [...], iar după ce au băut, au apărut și miresele, care s-au așezat fiecare lângă mirele ei. Aceștia le-au luat în brațe și le-au sărutat, după exemplul regelui, întrucât toate căsătoriile s-au oficiat laolaltă [...], Alexandru le-a înzestrat pe toate [perechile], apoi a dat ordin să se întocmească o listă a tuturor macedonenilor care se căsătoriseră cu femei din Asia; și cu toate că numărul lor s-a ridicat la mai mult de zece mii, toți au primit de la el zestre."

Arrianus, *Expediția lui Alexandru Macedon în Asia*

- De ce crezi că i-a încurajat Alexandru pe soldații săi să ia soții din Asia?

Influența greacă în Asia a creat nu doar popoare, regate și instituții noi, dar a introdus cultura, limba și ideile grecești până în inima Asiei. Comerțul le-a permis apoi meșterilor din toată lumea greacă să construiască orașe, palate și temple din sudul Italiei și până la curtea împăratului chinez.

- De ce crezi că au preluat regii orientali limba și cultura greacă?

Sursa 5 (▴)
Statuia zeului Serapis, Egipt, sec. IV î.H.

La inițiativa conducătorilor, sau în mod natural, în lumea elenistică au apărut o serie de zei noi, îmbinând trăsături, nume și ritualuri orientale cu cele grecești.

- Numește un zeu al grecilor cu care seamănă Serapis. Precizează o trăsătură fizică atribuită amândurora.

APLICAȚIE

Realizează un text de 1-2 pagini, în care să compari personalitățile lui Darius al III-lea și Alexandru Macedon. Folosește datele din manualul digital.

De ce crezi că era atât de importantă arta pentru greci?

Frumos și cunoaștere în lumea greacă

Amintește-ți care era principala activitate economică a grecilor.

Grecii au însoțit schimbul intens de mărfuri din timpul călătoriilor pe mare cu schimbul reciproc de informații, cunoștințe, idei și invenții. În timpul perioadei de dezvoltare economică din sec. VII-V î.H., comerțul și meșteșugurile au putut asigura **prosperitatea** necesară ridicării unor construcții impresionante (temple, teatre, monumente publice) și plata unor artiști valoroși care să le înfrumusețeze.

Concurența și patriotismul au făcut ca fiecare cetate să se străduiască să întreacă prin frumusețe și grandoare celelalte cetăți. Spiritul liber și deschis spre nou a adăugat inspirație și dorința de a inova. Așa s-a ajuns la o extraordinară dezvoltare a artelor și științelor, iar Grecia a devenit cea mai avansată dintre civilizațiile antice.

Nevoia de frumos specifică omului s-a manifestat în lumea greacă îndeosebi în arhitectură și sculptură, însă un rol important au avut și arta mozaicului, pictura și orfevrăria.

În arhitectură s-au manifestat trei stiluri, diferite între ele prin aspect general și prin modul de realizare a capitelurilor coloanelor: stilurile **doric** și **ionic**, în perioada clasică, și cel **corintic**, în perioada elenistică.

Templele grecilor uimesc și astăzi prin ingeniozitatea soluțiilor tehnice, prin meticulozitatea și grija cu care au fost înfrumusețate, prin armonia proporțiilor. O inovație deosebită este introducerea **cariatidelor**. Atenienii au fost primii care au dorit să transforme coloanele în opere de artă de sine stătătoare.

Pe lângă rolul religios, templele aveau și un rol civic: adăposteau listele cetățenilor și tezaurul cetății. Frumusețea lor creștea faima orașului în ochii străinilor.

doric ionic corintic

Sursa 1 (▲) Capiteluri realizate în stilurile doric, ionic și corintic

- Care dintre stiluri vi se pare cel mai simplu? Dar cel mai elaborat?

Sursa 2 (▲) Cariatidele Erechteionului, templu de pe Acropola din Atena

Cariatidele reprezentau servitoare ale zeiței Atena, care purtau pe cap coșuri cu ofrande pentru zeiță.

Sursa 3 (◀) Statuetă de tip „Tanagra”, sec. II î.H., Muzeul Luvru, Paris

- Precizează activitatea reprezentată de această statuie.

Sculptura a atins un nivel înalt prin operele lui Myron (*Discobolul*), Fidias (*Statuia lui Zeus din Olimpia*), Praxiteles (*Hermes cu Dionisos copil*), Alexandros din Antiohia (*Venus din Milo*) cei mai mari sculptori cunoscuți ai Antichității.

Grecii prețuiau și pictura, însă nu o considerau o artă independentă, ci un auxiliar al arhitecturii, sculpturii și ceramicii. Erau realizate fresce pe pereții templelor sau ai caselor particulare. Statuile din marmură și statuetele din ceramică (numite „statuete de Tanagra", după locul unde au fost descoperite prima dată) erau și ele pictate.

Vasele din lut pictate ale grecilor erau adevărate opere de artă. Erau decorate cu motive florale și geometrice, cu scene din mitologie, din războaie sau din viața de zi cu zi.

Dorința de frumos era dublată de dorința de cunoaștere. Grecii sunt creatorii a ceea ce numim „școală", adică locul unde un profesor transmite elevilor săi un set de cunoștințe și deprinderi, în mod sistematic și organizat. Cuvinte precum *Gimnaziu*, *Liceu*, *Academie*, *Muzeu*, pe care le folosim astăzi, își au originea în Grecia Antică.

Începuturile cunoașterii științifice au fost impulsionate de filosofie (iubire de învățătură, de cunoaștere). Încă din sec. VI î.H. au apărut învățați care încercau să explice ce este Universul și cum a fost creat, ce sunt legile, cum ar trebui să se organizeze și să trăiască oamenii. Filosofi precum Socrate, Platon, Aristotel au creat o bază pentru apariția unor științe care au avut o deosebită dezvoltare în perioada elenistică (sec. IV-III î.H.).

Sursa 4 (▸) *Venus (Afrodita) din Milo*, celebră statuie greacă realizată de Alexandros din Antiohia; Muzeul Luvru din Paris

- Menționează rolul Afroditei în mitologia greacă.

clic

Descoperă în manualul digital câteva construcții uimitoare ale grecilor antici.

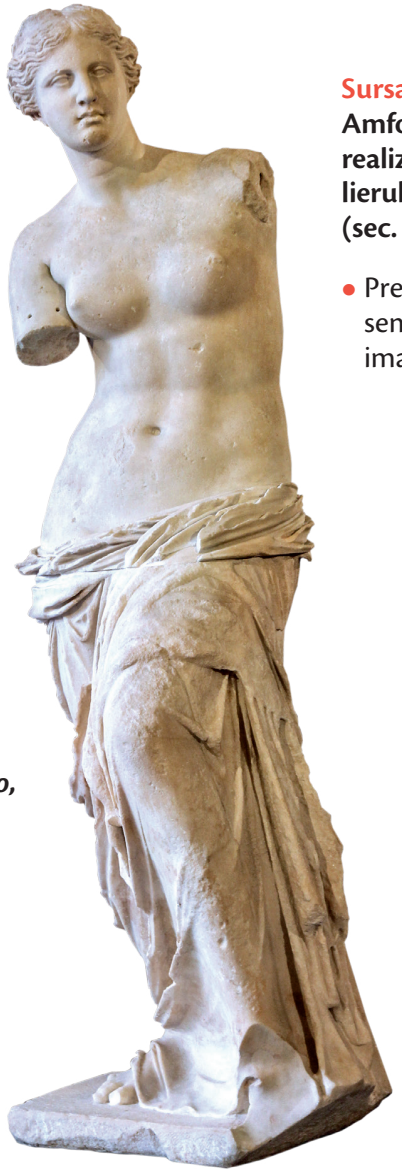

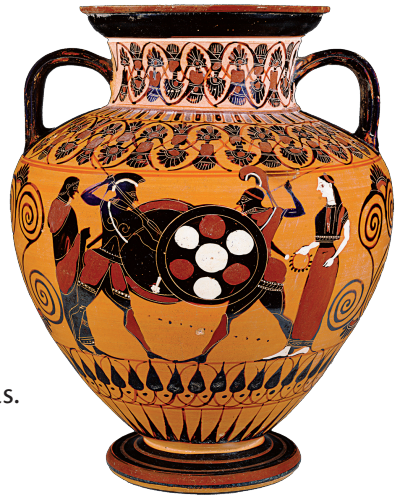

Sursa 5 (▸) Amforă greacă realizată în atelierul lui Exekias (sec. VI î.H.)

- Precizează semnificația imaginii de pe vas.

DICȚIONAR

Capitel = partea de sus a unei coloane.
Cariatidă = statuie reprezentând o femeie, care susține structura unei construcții, asemenea unei coloane.

APLICAȚII

1. **Portofoliu.** Realizează un portofoliu cu imagini ale unor monumente arhitectonice din Grecia Antică, organizat pe cele trei stiluri: doric, ionic și corintic.
2. **Joc de rol.** Imaginează-ți un dialog între un atenian și un spartan, aliați în Bătălia de la Plateea. Fiecare își prezintă laudativ cetatea. Notați 4-5 replici, apoi interpretați.

De ce era Acropola considerată „zona sacră” a cetății?

Acropola ateniană

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți care era rolul civic al templelor.

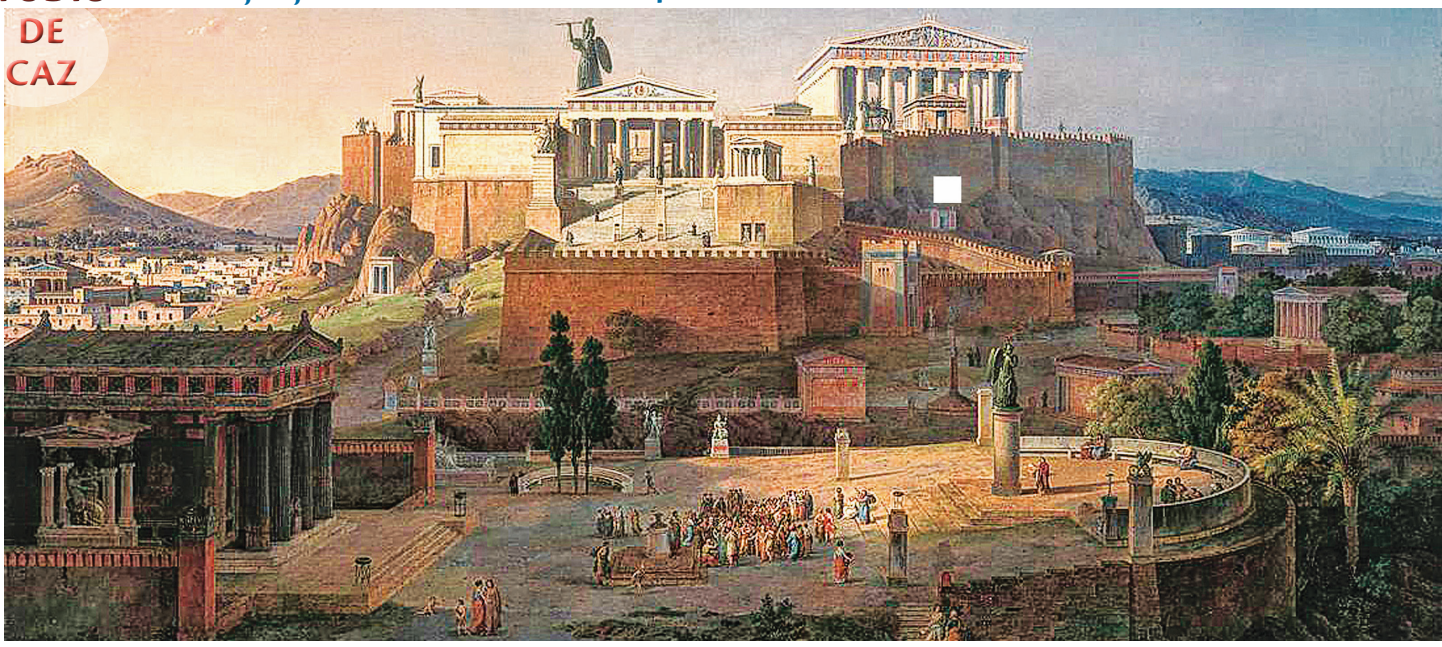

Sursa 1 (▲) Reconstituire virtuală a zonei Acropolei din Atena, așa cum probabil arăta în Antichitate

Inițial, **Acropola** era o fortăreață situată pe o înălțime (*akro* = înalt; *polis* = cetate), unde grecii se refugiau când erau invadați. Ulterior, după formarea *polis*-urilor, a devenit „zonă sacră”, unde erau ridicate cele mai frumoase temple. Fiecare cetate greacă avea acropola sa.

Înălțimea la care erau construite templele sublinia **poziția zeilor** față de oameni. Templele erau, totodată, cele mai bogate locuri din cetate, datorită ofrandelor aduse zeilor, depozitate în încăperile lor.

Acropola din Atena întrecea cu mult în frumusețe acropolele altor cetăți. Se înălța deasupra orașului, pe stânca înaltă de 156 m. Majoritatea templelor de pe Acropolă erau **închinate Atenei**, zeița Înțelepciunii, protectoarea orașului.

Între acestea, **Partenonul** (Templul Atenei *Partenos*, *Fecioara*) era cel mai mare și mai vizibil. Construit prin îmbinarea stilurilor doric (în exterior) și ionic (în interior), adăpostea tezaurul statului și o statuie a zeiței. Poate fi admirat și azi de către cei care vizitează Atena.

Un alt edificiu impresionant era *Erechteionul*, construit pe locul unde grecii credeau că zeița Atena a sădit măslinul primit în dar de la atenieni. Intrarea este alcătuită din coloane ionice, iar în partea opusă se află un balcon cu celebrele cariatide.

Alte construcții ale Acropolei ateniene erau Templul *Atenei Niké* („Victorioasa”), *Calcoteca* (unde se păstrau ofrandele prețioase aduse zeilor) și *Propileele* (porticul de la intrarea pe Acropole).

Statuia Atenei *Promahos* („Luptătoare în primele rânduri”), înaltă de 10 m, realizată de Fidias, trona deasupra întregului complex. Strălucirea coifului și a vârfului lăncii, poleite cu aur, se vedea de departe, chiar și de pe mare.

Sursa 2 Erechteion, Atena

• Precizează stilul arhitectonic în care este construit templul.

APLICAȚII

1. DESCOPERĂ. Caută pe Internet o imagine actuală a Acropolei din Atena. Află câți turiști vizitează anual acest loc.

2. Dacă ai fi ghid turistic, care ar fi cele mai importante cinci informații pe care le-ai comunica vizitatorilor Acropolei? Scrie-le pe caiet.

STUDIU DE CAZ

Jocurile Olimpice

Amintește-ți care erau zeii vechilor greci.

Orașele grecești închinau zeilor protectori anumite sărbători, prin cântece, dansuri, sacrificii ritualice și **întreceri sportive**. Acestea erau evenimente la care participa doar comunitatea locală.

Existau însă și evenimente *panelenice*, destinate grecilor din Elada și din colonii. Întreaga lume greacă însuma circa 1 500 de orașe în sec. IV-III î.H. Evenimentele destinate tuturor grecilor erau Jocurile Pitice de la Delphi, închinate lui Apollo, cele Istmice din Corint, dedicate lui Poseidon, Jocurile Nemeice, din Nemeea, prin care era cinstit Hercule și, cele mai importante, Jocurile Olimpice din **Olimpia**, în cinstea lui **Zeus** „Olimpianul" („cel Slăvit").

Grecii numărau anii începând de la primele Jocuri Olimpice (776 î.H.). Cuvântul „**Olimpiadă**" desemna intervalul de **patru ani**, dintre jocuri. Evenimentul sportiv dura **cinci zile**, din care prima zi era rezervată înscrierii sportivilor care doreau să concureze, iar ultima, **premierii** învingătorilor. Probele erau alergările, luptele libere, lupta cu pumnii (boxul), *pentatlonul* și cursele de care.

În cea mai importantă probă, pentatlonul, concurenții încercau să se dovedească cei mai buni la cinci întreceri: alergarea, aruncarea discului, aruncarea suliței, săritura în lungime și luptele.

Câștigătorii primeau o cunună din ramuri de măslin și o cupă cu ulei din livada sacră a templului zeiței Atena. Însă, cel mai important, deveneau faimoși. Sensul religios al jocurilor era foarte important; în timpul lor, erau sacrificați 100 de boi în cinstea lui Zeus.

Cât timp se desfășurau Jocurile Olimpice, grecii **încetau războaiele** dintre ei. Uneori le reluau după încheierea jocurilor, alteori pacea era mai durabilă.

Jocurile Olimpice au fost interzise în sec. IV d.H., de către împăratul roman creștin Teodosios cel Mare. Au fost reluate în Epoca Modernă, fără a fi păstrată latura religioasă a acestora.

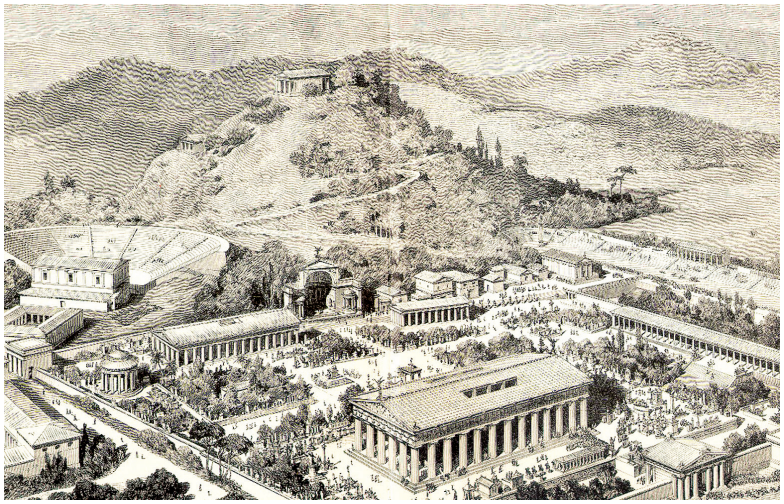

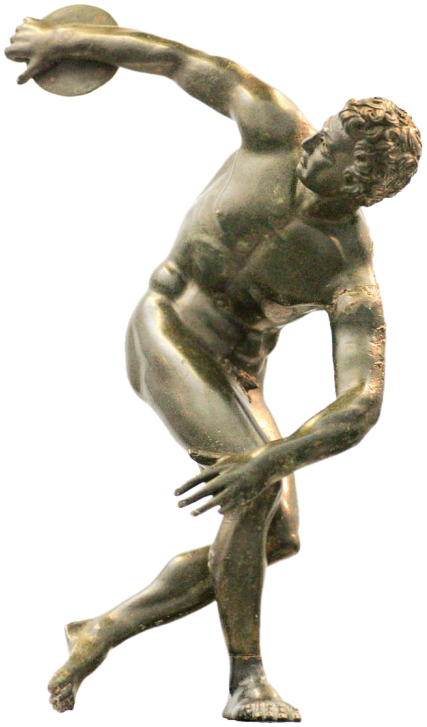

Sursa 1 (▲) *Discobolul*, copie a celebrei sculpturi din bronz a lui Myron (sec. V î.H.), care s-a pierdut

Aruncarea discului era una dintre probele pentatlonului.

- Numește o probă sportivă din zilele noastre care seamănă cu aruncarea discului.

Sursa 2 (◀) Reconstituire a Templului lui Zeus din Olimpia

La Olimpia aveau loc Jocurile Olimpice, pe terenurile amenajate în jurul templului.

- De ce crezi că se încheia pacea între cetățile grecești în timpul Jocurilor Olimpice?

APLICAȚIE

Analizează, într-un text de o jumătate de pagină, sensul devizei Jocurilor Olimpice antice, care s-a păstrat până în zilele noastre: „Mai rapid, mai înalt, mai puternic!"

STUDIU DE CAZ

Moștenirea lumii grecești

Amintește-ți care a fost rolul prosperității economice în dezvoltarea artelor și științelor.

Prin realizările lor, grecii au îmbogățit civilizația universală. Ei nu sunt doar creatorii democrației, jocurilor sportive și filosofiei, ci și ai teatrului și majorității științelor.

Teatrul își are începuturile în ceremoniile dedicate zeului Dionisos. Treptat, a devenit un fenomen independent, apropiindu-se de forma sa din zilele noastre. Autori greci precum Eschil, Sofocle și Euripide au creat „tragedii" (*tragos* = „cântecul țapilor"), iar Aristofan, comedii (*comos* = „cortegiu vesel"). Doar bărbații puteau fi actori. Ei purtau măști de femei, de înțelepți sau de nebuni, în funcție de rolul interpretat. Festivalurile de teatru erau pentru greci unele dintre cele mai plăcute evenimente.

Cunoașterea științifică

Prosperitatea perioadei grecești „clasice" și mai apoi a celei elenistice a impulsionat în mod deosebit cultura. Științe precum Istoria, Geografia, Fizica, Aritmetica, Geometria își au începuturile în Grecia clasică sau în perioada elenistică, pornind de la modul în care grecii abordau cunoașterea și filosofia.

Grecii au fost primii care au cercetat sistematic și au scris despre trecutul unor comunități (istoricul Herodot) și mediul geografic (Strabon, autorul lucrării *Geografia*).

Arhimede, unul dintre întemeietorii fizicii, a explicat de ce corpuri mari, precum o corabie, nu se scufundă, așa cum face o mică piatră. Euclid, Pitagora și Thales au enunțat teorii recunoscute universal în **matematică**, iar Eratostene a demonstrat că Pământul este rotund și a calculat destul de exact circumferința acestuia.

Medicul **Hipocrat** a creat o adevărată școală de medicină în Insula Cos și a lăsat un jurământ pe care absolvenții de Medicină îl rostesc în zilele noastre la terminarea studiilor.

Sursa 1 (▲) Teatrul din Delphi

Teatrele grecești erau amenajate în aer liber, folosindu-se pantele munților. Erau astfel construite, încât replicile actorilor să fie bine auzite și de pe ultimul rând. Dovada popularității acestei arte stă în mulțimea teatrelor (exista câte unul aproape în fiecare cetate) și în mărimea lor (teatrul din Epidaur avea 14 000 de locuri).

Sursa 2 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Jur pe Apollo Vindecătorul, pe Asclepios, pe Hygheea, pe Panaceea și pe toți zeii și zeițele pe care îi iau ca martori, că voi îndeplini acest jurământ și porunca lui, pe cât mă ajută forțele și rațiunea: [...] Voi folosi tratamentul să-i ajut pe bolnavi după forțele și rațiunea mea, dar niciodată cu gând de daună sau violență. Nici nu voi prescrie niciodată vreo otravă cuiva, chiar dacă mi se cere, și nici nu voi da sfat pentru asta [...]."

Jurământul lui Hipocrat

1. Identifică ce trebuiau să facă medicii în Grecia Antică și ce promiteau să nu facă.
2. De ce crezi că medicii făceau jurământul în fața zeilor?

Descoperă în manualul digital lista cu denumiri ale unor materii școlare care provin din limba greacă și sensul lor inițial.

Recapitulare

Completează spațiile libere cu expresiile și cuvintele potrivite din lista de mai jos.

Civilizația greacă a luat naștere în Peninsula _____. Relieful de aici este predominant _____. Accesul la mare i-a determinat pe greci să se ocupe cu _____. Grecii se ocupau și cu agricultura. Cultivau _____, viță-de-vie și cereale. Între meșteșuguri, un rol important îl avea olăritul. Grecii își decorau vasele cu motive florale, geometrice, cu scene din viața cotidiană sau din _____. Forma de organizare a grecilor a fost _____, care era un oraș-stat independent economic și politic. În cadrul orașelor grecești, cele mai importante erau zonele sacre, numite _____, și piața publică, numită _____.

În sec. VIII-V î.H. a avut loc procesul de colonizare. Cauzele colonizării au fost insuficiența _____, înmulțirea populației și oportunitatea de a face comerț cu alte _____.

Războiul peloponeziac a avut loc între Sparta și Atena, fiecare având aliați în rândul cetăților grecești. Câștigătoare a fost _____, însă întreaga lume greacă a ieșit slăbită din acest conflict.

Ca urmare, cetățile grecești au intrat sub dominația _____, conduși de Filip al II-lea. Fiul său, Alexandru Macedon, a fost un conducător excepțional.

Dintre cetățile grecești, cele mai importante erau Sparta și Atena. Sparta avea o foarte bună organizare _____. Cetățenii Spartei se ocupau doar cu _____, lăsând pe seama _____ și _____ agricultura și meșteșugurile. Educația copiilor spartani se baza pe _____ militare.

În Atena, după mai multe reorganizări, s-a instaurat un regim politic _____. Cel mai important lider al Atenei a fost _____, prim-strateg al cetății în sec. V. Atenienii iubeau arta, _____ și oratoria. Copiii atenieni erau educați în _____ unde învățau să scrie, să citească, să recite versuri și să socotească. Cele mai importante războaie ale grecilor au fost cele cu perșii (războaie _____) și războiul peloponeziac. În războaiele cu perșii, grecii au reușit să învingă deoarece au fost _____. Cele mai importante bătălii au fost la _____, Termopile, Salamina și Plateea.

El a cucerit Imperiul _____ și Egiptul, formând, la rândul său, un imperiu. Între culturile greacă, persană și egipteană s-a realizat o sinteză, rezultând o cultură nouă, numită _____. Civilizația greacă și-a pus amprenta asupra civilizației universale, fiind cea mai strălucitoare dintre civilizațiile antice.

În arhitectura greacă s-au manifestat trei stiluri: doric, _____ și corintic. Grecii au fost creatorii _____ și ai multora dintre științele de astăzi. Primul istoric a fost grecul _____. Tot grecii au inițiat Jocurile Olimpice, închinate lui _____.

Listă de cuvinte și expresii

Acropole	elenistică	Maraton	Pericle	Sparta
agora	filosofia	măslini	perieci	școli
antrenamente	Herodot	medice	Persan	teatru
Balcanică	hiloți	militară	Polis	terenuri
comerț	Ionic	mitologie	popoare	uniți
democratic	macedoneni	muntos	războiul	Zeus

Axă cronologică a Greciei Antice

Războiul Troian	*Marea Colonizare Greacă*	Revolta Ioniană	Expediția lui Darius în Grecia	Bătălia de la Maraton	Războiul Peloponeziac	Cucerirea Persiei de către Alexandru Macedon	Moartea lui Alexandru Macedon
sec. XII î.H.	sec. VIII-VI î.H.	499 î.H.	492 î.H.	490 î.H.	431-404 î.H.	330 î.H.	323 î.H.

Evaluare

Organizează

I. Ordonează cronologic următoarele evenimente:

a) Războiul peloponeziac
b) Războaiele medice
c) Prima ediție a Jocurilor Olimpice
d) Războiul Troian
e) Crearea Imperiului Macedonean

II. Completează pe caiet denumirea stilului arhitectonic căruia îi aparțin capitelurile din imagine:

Spune-ți părerea

Alcătuiește un text scurt (o jumătate de pagină) în care să îți exprimi părerea cu privire la modul în care se realiza educația la Atena și la Sparta. Compară cele două tipuri de educație. Care crezi că era mai bun? Argumentează-ți alegerea.

Aplică

I. Indică pe harta alăturată locurile unde sunt situate Atena și Sparta.

II. Alcătuiește o descriere a războaielor medice, folosind planul de mai jos:

a) Precizează secolul în care s-au desfășurat evenimentele
b) Menționează rivalii aflați în război
c) Precizează care au fost principalele evenimente din timpul războaielor
d) Numește două personalități implicate și funcția/calitatea acestora
e) Numește învingătorul

III. Așază termenii enumerați mai jos într-unul din cele trei spații, astfel încât să reiasă asemănările și deosebirile dintre Atena și Sparta:

a) democrația; b) austeritatea; c) limba;
d) marea; e) monarhia; f) oratoria
g) războiul; h) religia; i) știința; j) uscatul

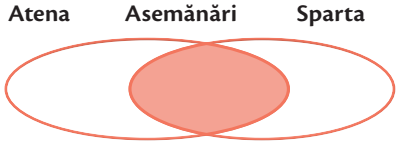

IV. Completează rebusul, folosind definițiile de mai jos. Vei afla pe coloana **A-B** numele unui mare sculptor grec.

1. Zeița frumuseții
2. Stil arhitectonic din epoca clasică
3. Autor al sculpturii *Venus din Milo*
4. Stil arhitectonic din epoca elenistică
5. Autor al sculpturii *Hermes cu Dionisos copil*
6. Sculptură a lui Myron care reprezintă un atlet care aruncă discul

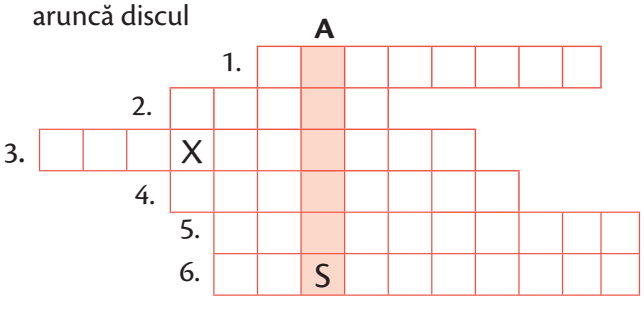

B

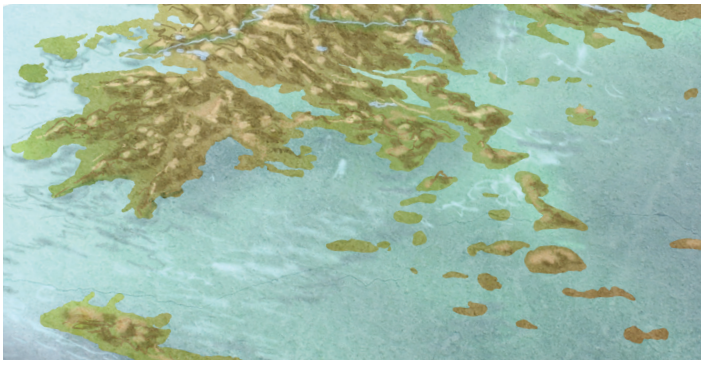

AUTOEVALUARE

SUBIECT	ORGANIZEAZĂ: 50 de puncte	SPUNE-ȚI PĂREREA: 10 puncte	APLICĂ: 30 de puncte	OFICIU: 10 puncte
Punctaj maxim	I. 5 x 2 = 10 puncte II. 3 x 6 = 18 III. 10 x 1 = 10 IV. 6 x 2 = 12	10 de puncte	2 x 5 = 10 de puncte 5 x 4 = 20 de puncte	
Punctajul tău				TOTAL:

Unitatea

5 Lumea romană

Forul roman. Arcul de triumf al lui Septimius Severus (stânga), ruinele templului lui Saturn (dreapta)

Arcul de triumf al lui Constantin cel Mare și Colosseumul

În această unitate vei învăța:

- Cum s-a născut „Cetatea Eternă”
- Cum au creat romanii un mare imperiu
- Despre viața cotidiană, armata, religia, orașele romane

Istoria de lângă noi

clic

Descoperă în manualul digital o hartă cu muzee, exponate, situri arheologice și monumente din România, reprezentative pentru tema unității.

De ce crezi că Roma este numită „Cetatea Eternă”?

Fondarea Romei

Amintește-ți câteva realizări ale romanilor, despre care ai învățat în clasa a IV-a.

Legenda

Romanii credeau că cetatea lor, de care erau foarte mândri, a fost întemeiată de gemenii **Romulus** și **Remus**, crescuți de o lupoaică.

Aceștia ar fi fost fiii zeului Marte și ai Rheei Silvia, fiica regelui Numitor din Alba Longa, descendent al troianului Eneas, unul dintre puținii supraviețuitori ai Războiului Troian.

Fiica regelui Numitor, Rhea Silvia, i-ar fi născut pe cei doi gemeni în închisoare, deoarece între timp tatăl său fusese înlăturat de pe tron de propriul frate, Amulius. Temându-se că într-o bună zi o să-i ia tronul, Amulius a poruncit ca cei doi copii să fie omorâți. Ostașului căruia i-a fost încredințată această sarcină i s-a făcut însă milă de copii și i-a abandonat într-un coș, pe malul fluviului **Tibru**.

Alăptați de o lupoaică ce-și pierduse puii, gemenii au fost găsiți de un păstor, Faustulus, care i-a crescut ca pe fiii săi. Gemenii au devenit doi tineri puternici și curajoși. După ce au aflat de la Faustulus cine sunt de fapt, ei l-au repus pe bunicul lor, Numitor, pe tronul cetății Alba Longa.

Deoarece cetatea era aglomerată, au primit de la rege permisiunea și sprijinul pentru a construi, alături de alți tineri din Alba Longa și din împrejurimi, o nouă cetate, pe locul unde au fost alăptați de lupoaică.

A fost construită astfel Roma, însă între cei doi frați a izbucnit un conflict în momentul în care s-a pus problema cine să fie rege. Au consultat voința zeilor, cu ajutorul preoților auguri. Remus a pierdut, deoarece a văzut pe cer doar șase vulturi, iar fratele său, 12. Romulus a devenit primul rege al Romei.

Sursa 1 (▲) *Lupoaica cu puii* – simbol al civilizației romane

Legenda întemeierii Romei a influențat spiritul romanilor. Convinși că primul lor rege a fost fiul zeului Marte și că laptele lupoaicei a contribuit la vigoarea neamului lor, romanii au devenit mari războinici și cuceritori.

În cinstea originilor legendare, au ridicat numeroase statui care reprezentau lupoaica alăptându-i pe cei doi gemeni.

Sursa 2 (◀)
Fluviul Tibru, la Roma, în zilele noastre

clic

Poți vedea, în manualul digital, macheta celor șapte coline pe care s-a format Roma.

Adevărul istoric

Civilizația Romei Antice stă la baza civilizației europene, alături de cea a Greciei. Romanii au contribuit la organizarea politică și administrativă, la sistemul juridic, în artă, literatură și organizare militară. Multe limbi europene de astăzi, inclusiv limba română, s-au născut prin evoluția limbii latine – limba romanilor.

Peninsula Italică era locuită în sec. VIII î.H. de mai multe neamuri, unele înrudite între ele. Poporul roman s-a format prin contribuția **latinilor**, a **sabinilor** și a **etruscilor**.

Sursa 3 (▲) Populațiile din Peninsula Italică în sec. VIII î.H.

Analizează harta pentru a obține informații, urmând pașii de mai jos:

1. Identifică Roma și popoarele învecinate.
2. Stabilește în ce parte a Peninsulei Italice se află Roma și observă distanța la care se află față de mare.
3. Precizează numele poporului care locuia în sudul Peninsulei Italice și în Insula Sicilia.

DICȚIONAR

Auguri = preoți ce preziceau viitorul pe baza unor semne, între care și zborul păsărilor.

Marte = zeul războiului la romani.

Sursa 4 (▲) Forul roman astăzi

clic

Forul era centrul social și politic al orașului, unde se aflau instituții publice, temple, monumente etc.

Sursa 5 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„... ori de câte ori îmi venea în minte patria mea, mi se perindau prin fața ochilor toate priveliștile acestea: și colinele și câmpiile, și Tibrul, și împrejurimile [...]. Nu fără rost și temei zeii și oamenii au ales aceste tărâmuri pentru întemeierea orașului, aceste coline de unde respiri un aer atât de curat, atât de sănătos, un fluviu atât de binefăcător pe care se aduc roadele țărilor de la mijlocul pământului, unde se fac transporturile pe corăbiile maritime, un oraș în vecinătatea mării, bucurându-se de toate foloasele, nefiind nici prea apropiat de mare, ca să fie amenințat de primejdia năvălirii străinilor ce vin cu flotele lor. Un oraș care se află chiar în mijlocul regiunilor Italiei, un loc creat parcă anume ca să fie prielnic pentru creșterea orașului."

Titus Livius, *De la fundarea Romei*
(lucrare scrisă în perioada 26 î.H.-17 d.H.)

1. Transcrie pe caiet citatul care se referă la relieful regiunii unde se află Roma.
2. Identifică în text un avantaj al prezenței Tibrului în vecinătatea Romei.
3. Ce părere are autorul despre așezarea Romei la o anumită distanță față de mare?

APLICAȚIE

JOC DE ROL. Imaginează-ți un dialog între Romulus și Remus, în momentul în care s-a pus problema cine să fie rege. Pentru a intra în lumea personajelor, citește integral legenda, pe Internet.

Statul roman: expansiunea

Amintește-ți ce populații locuiau în Peninsula Italică.

În primele secole ale existenței sale, Roma s-a dezvoltat și s-a consolidat. Prima formă de organizare a fost **monarhia** (753-509 î.H.). Regele conducea alături de Senat, instituție alcătuită din cei mai de seamă **patricieni** (nobili romani). În această perioadă, cetatea este înconjurată de ziduri puternice, iar populația crește. Se dezvoltă meșteșugurile și comerțul. Însă unii dintre regi au abuzat de puterea lor. De aceea, ultimul rege a fost alungat și s-a decis schimbarea formei de guvernare.

În noul regim, **Republica** (509-27 î.H.), conduceau doi **consuli**, aleși anual de Senat. Ei puteau fi realeși. În caz de război, unul dintre ei primea puteri sporite timp de șase luni, fiind proclamat **dictator**. În perioada Republicii, Roma începe să se extindă, cucerind teritoriile învecinate. Însă romanii nu au fost doar învingători. Ei au pierdut câteva bătălii, în timpul războaielor pentru cucerirea Italiei (sec. IV-II î.H.), în fața samniților și a grecilor, însă de fiecare dată au reușit să revină și să câștige. În urma înfrângerilor, au învățat să lupte mai organizat și să ridice tabere fortificate.

Cele mai grele războaie au fost însă cele trei **războaie punice**, purtate cu cartaginezii (punii), în sec. III-II î.H. Cea mai mare înfrângere militară din istoria romanilor a avut loc la Canae, în fața cartaginezilor conduși de Hannibal. Dar, și de această dată, romanii au reușit să se refacă. În cele din urmă, au distrus Cartagina (146 î.H.) și i-au luat toate teritoriile: nordul Africii, Spania, Sicilia.

Învățăm direct din izvoare istorice

„Neînțelegerile între cele două popoare, urmate de acuzații reciproce, izbucniseră de la sprijinul acordat Tarentului de locuitorii Cartaginei [...] Cartaginezii, deosebit de puternici încă din vechime, și romanii, al căror stat se afla în deplină expansiune, se priveau unii pe alții cu suspiciune. Dorința de a poseda mereu tot mai mult, sădită în sufletele multor oameni, mai ales când toate le merg din plin și, pe de altă parte, neîncrederea îi împinseră spre începerea ostilităților [...] În aparență, lupta părea că se duce pentru Messina și Sicilia, dar, în fapt, fiecare știa că războiul astfel pornit însemna o luptă îndârjită pentru apărarea propriei patrii”.

Cassius Dio, *Istoria romană*
(text scris în jurul anului 200 d.H.)

Sursa 1 (▲) *„Furcile caudine“*, gravură, 1890

Învinși la Caudium de samniți, romanii au fost puși să treacă pe sub furci, în râsetele și strigătele batjocoritoare ale învingătorilor.

- Exprimă-ți opinia: au acceptat romanii înfrângerea, sau umilința i-a determinat să-și mobilizeze energiile și să revină pentru a câștiga?

Sursa 2 (▲) Expansiunea statului roman

- Analizează harta și identifică adversarii Romei: samniți, Tarent, Cartagina. Care era mai îndepărtat?

Sursa 3 (◀)

- Pornind de la textul dat, precizează trei cauze ale izbucnirii conflictului dintre romani și cartaginezi.

Statul roman: apogeul

Amintește-ți „secretul” puterii romane.

Romanii au atins apogeul în sec. I î.H.-II d.H.

Iulius Cezar a cucerit Gallia și a invadat Britania. Nepotul său, Octavian Augustus, a integrat Egiptul. Octavian este primul împărat roman. El a cumulat toate funcțiile importante din stat, transformând Republica în **Imperiu**. Spre deosebire de consulii din perioada Republicii, care erau aleși anual, împărații păstrau puterea toată viața și o transmiteau copiilor lor, formând **dinastii**.

Octavian Augustus a avut o domnie lungă (27 î.H.-14 d.H.) și liniștită, cu puține războaie și cu multe realizări. El a lăsat un sfat scris urmașului său, Tiberiu: granițele Imperiului să rămână așa cum sunt, să nu se întreprindă noi cuceriri.

Unul dintre ultimii mari împărați romani a fost **Traian**. El a cucerit Dacia (106 d.H.), o țară bogată în aur și argint, în păduri și terenuri bune pentru agricultură.

În sec. II d.H., Imperiul Roman se întindea din Britania până în Egipt și din Armenia până la Oceanul Atlantic. Provinciile erau legate prin drumuri din piatră. Orașe frumoase și prospere împânzeau imperiul. Informațiile circulau rapid, prin sistemul de poștă. Podurile și apeductele erau adevărate „minuni“ ale arhitecturii utilitare.

Realizările civilizației romane îi fascinau pe barbari, iar Imperiul părea indestructibil. Și totuși, el era vulnerabil, așa cum avea să se dovedească în secolele următoare.

clic

Împărații Octavian Augustus și Traian au trăit la 100 de ani unul de altul. Observă în manualul digital două statui care îi reprezintă. Identifică două asemănări, în privința atitudinii și a uniformei, și două deosebiri.

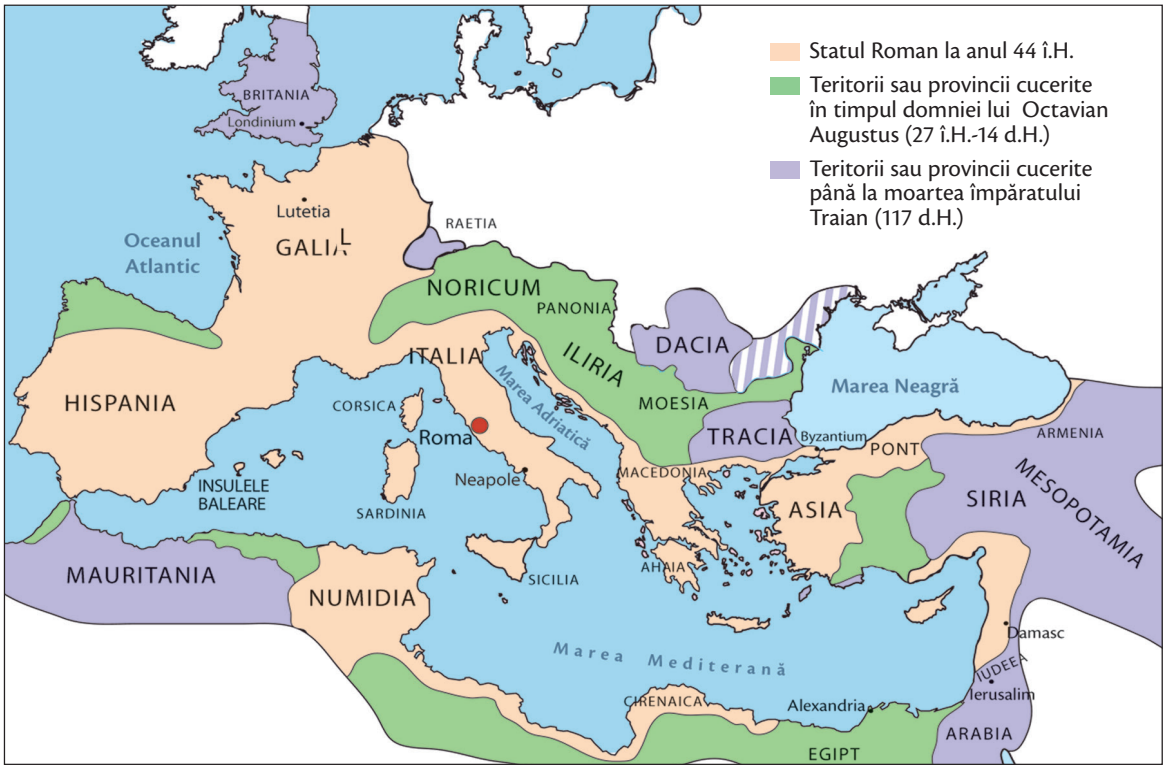

Sursa 1 (▸)
Harta Imperiului Roman la apogeu (117 d.H.)

- Analizează harta și numește patru dintre ultimele teritorii cucerite de romani.

DICȚIONAR

Apogeu = maximă dezvoltare.
Împărat = conducător al unui imperiu; numele vine de la titlul *imperator*, acordat de romani comandanților militari.

APLICAȚIE

Dezbatere. Imaginați-vă că sunteți patricieni, în Senatul roman. Împărțiți-vă în două grupuri: primul grup va aduce argumente în favoarea pornirii unui nou război de cucerire, celălalt grup va aduce argumente împotriva acestui fapt.

Care crezi că au fost cauzele decăderii Imperiului Roman?

Statul roman: decăderea și dispariția

Amintește-ți cum erau „barbarii”.

Ca în cazul oricărui imperiu din istorie, a urmat **decăderea treptată**, întinsă pe aproape 300 de ani, și dispariția. Primele semne ale decăderii au apărut în sec. III, atunci când au avut loc mai multe **războaie civile**, între legiuni care doreau să-și impună propriul comandant la conducerea Imperiului. Profitând de situație, **barbarii** au început să atace pentru a jefui orașele romane. Imperiul începe să renunțe la teritoriile greu de apărat. Este și cazul Daciei, abandonată pentru o mai bună apărare pe linia Dunării. Podul construit de Traian la Drobeta este dărâmat, pentru a nu fi folosit de barbari spre a ataca Imperiul.

Cel care a încercat să pună capăt crizei a fost împăratul **Dioclețian**. În anul 284 d.H., acesta a decis ca Imperiul să fie condus de doi împărați care să-și împartă rezolvarea problemelor, îndeosebi militare. Unul se ocupa de provinciile din Răsărit, celălalt, de cele din Apus.

În anul 395, împăratul Teodosios cel Mare împarte Imperiul celor doi fii ai săi. Deși oficial Imperiul își păstra unitatea, în realitate, s-a **împărțit** definitiv în două: Imperiul Roman de Răsărit, cu capitala la **Constantinopol**, și Imperiul Roman de Apus, cu capitala la **Ravenna**. Cele două imperii vor avea destine total diferite.

Imperiul Roman de Apus a fost desființat în anul 476 d.H., când Roma a fost ocupată de barbarii goți. Însemnele imperiale au fost trimise la Constantinopol. Civilizația romană dispărea, însă o bună parte a ei a supraviețuit și s-a transformat în cadrul altor state: Imperiul Roman de Răsărit (Imperiul Bizantin), Imperiul Carolingian, republicile italiene medievale etc.

Deși grav afectat de invazii, orașul Roma a supraviețuit datorită autorității morale a **Papei**, care își avea aici reședința. Orașul a continuat să fie „Centrul Lumii”, primind și supranumele *Cetatea Eternă*.

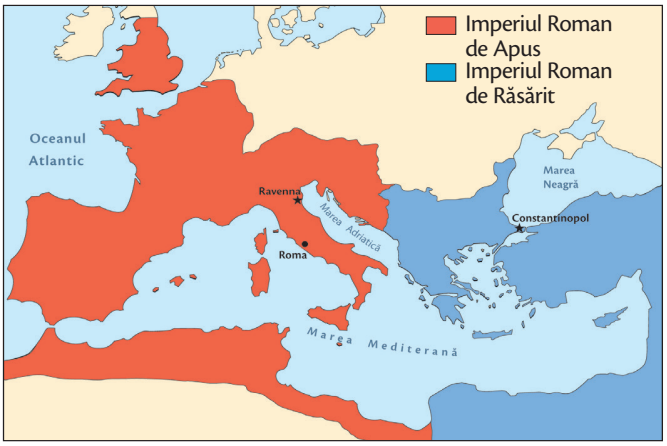

Sursa 1 (▲) Hartă a Imperiului Roman de Apus și a Imperiului Roman de Răsărit (395)

- Observă harta și stabilește în care dintre cele două imperii intrau provinciile locuite de greci.

Sursa 2 (▲) *Genseric jefuiește Roma*, pictură de Karl Briullov, sec. XIX

1. Care dintre cauzele dispariției Imperiului Roman de Apus crezi că este reprezentată în această pictură?
2. Identifică un personaj important reprezentat în pictură.

DICȚIONAR

Goți = popor migrator de origine germanică; barbari, din punctul de vedere al romanilor.
Papa = episcop al Romei, ulterior cap al Bisericii Catolice; se bucura de o mare autoritate morală, inclusiv printre popoarele barbare care, la sfârșitul Antichității, s-au creștinat.
Război civil = război între două armate ale aceluiași stat.

APLICAȚII

1. Realizează fișa biografică a unei personalități menționate în lecție, folosind modelul fișei biografice din manualul digital.
2. **DEZBATERE.** Cum s-ar fi putut evita dispariția Imperiului Roman de Apus? După identificarea unor soluții alternative, dezbateți care ar fi fost cea mai bună.

Armata romană

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți un film istoric în care ai văzut soldați romani.

La începuturile sale, Roma avea ca soldați **oameni simpli**, cu diferite meserii, chemați la luptă în caz de război. Își procurau singuri armele, echipamentul și calul. Ei luptau pentru patria lor, dar nu aveau o pregătire specială ca soldați. Abia în perioada Republicii, începând din sec. IV î.H., soldații erau soldați de meserie, adică **profesioniști** care primeau un salariu de la stat, hrană, echipament și alte beneficii. Ei se ocupau doar cu antrenamentele și cu războaiele.

Începând cu domnia lui Octavian Augustus, soldații romani nu au mai avut dreptul de a se căsători. Dacă un bărbat era deja însurat, căsătoria era anulată înainte de a deveni soldat. Abia după „lăsarea la vatră" (încheierea serviciului militar, după 40 de ani) aveau dreptul de a se căsători, primeau pământ și o pensie. Interdicția a fost ridicată după cca 200 de ani, în timpul împăratului Septimius Severus.

Sursa 1 (▲) Formație tip „țestoasă" (reconstituire)

- Precizează care era scopul acestei formațiuni de luptă.

Armata romană era alcătuită din **legiuni**.

O legiune număra între 4 200 și 6 400 de soldați, în funcție de perioadă. Fiecare legiune avea 10 cohorte, iar fiecare cohortă avea 6 centurii. Centuriile erau conduse de centurioni (ofițeri), cu diferite ranguri. O centurie avea inițial 100 de soldați, ulterior numărul acestora reducându-se la 60.

Augustus a redus numărul legiunilor de la 60 la 28, la care se adăugau trupele auxiliare (*alae* și cohorte).

- Exprimă-ți opinia cu privire la interzicerea căsătoriei pentru soldați. Ce urmare crezi că a avut pentru puterea armatei romane?

Armamentul era compus dintr-o suliță de doi metri, o sabie cu două tăișuri (*gladius*), pumnalul, arcul și praștia. Pentru apărare, erau echipați cu cască (coif), scut din bronz sau lemn, întărit cu metal, cuirasă din bronz sau cămașă de zale.

- Numește două arme de atac și una de apărare aflate în dotarea unui soldat roman.

- Ce consecință crezi că a avut profesionalizarea armatei romane?

Sursa 2 (◀)
Legionarul roman, desen

Descoperă în manualul digital, fișa *Armata romană*, numărul total al soldaților romani și cum erau motivați aceștia (valoarea salariului, premiile și decorațiile primite, cultivarea onoarei militare).

Cum crezi că ar fi arătat o zi din viața ta dacă trăiai în Roma, în urmă cu două mii de ani?

Viața cotidiană în lumea romană

Amintește-ți cum era împărțită societatea romană.

Romanii erau foarte diferiți între ei, iar viața lor zilnică depindea de vârstă, categoria socială din care făceau parte (patrician, client, plebeu sau sclav), mediul de locuire (în Roma sau la periferia Imperiului), sexul pe care-l aveau. Totuși, existau și lucruri comune: valorile tradiționale, religia, obiceiurile, sărbătorile.

Valorile tradiționale („virtuțile") cultivate de romani erau integritatea morală, înțelepciunea, buna creștere, demnitatea, puterea de a ierta, loialitatea, tenacitatea în a atinge scopurile, hărnicia, pietatea (venerația arătată zeilor), stăpânirea de sine.

Familia era foarte importantă pentru romani. În cadrul ei, rolurile erau clar stabilite.

În familia patriciană, **bărbatul** se ocupa de administrarea averilor: ferme agricole, imobile, bani. Nu se ocupa direct de munca la fermă, ci numea un administrator (*vilicus*) pe care doar îl controla. Patricianul doar stabilea relații de afaceri pentru a-și valorifica producția. Se ocupa și de politică: mergea la ședințele Senatului (dacă era senator) sau în adunarea populară (*curia*). Pentru relaxare, politică și discuții cu prietenii mergea la terme (băile publice romane) sau în for.

Femeile se ocupau de casă și de copii. Dădeau ordine sclavilor din casă astfel încât să asigure curățenia, hrana, îngrijirea casei (*domus*) și educarea copiilor. În perioada monarhiei și a republicii, autoritatea tatălui asupra soției și copiilor era totală. El își putea ucide soția sau copiii dacă îl dezonorau, sau îi putea vinde ca sclavi. Însă situațiile de acest fel erau totuși rare. Începând din sec. I î.H., femeile au început să aibă mai multe drepturi, inclusiv de a divorța și de a-și recupera zestrea. Femeile puteau să iasă singure din casă, să meargă în vizite sau la cumpărături, să-și însoțească soțul la ospețe sau la festivaluri.

DICȚIONAR

Categorie socială = condiție dată de avere și ocupație.

Client = om liber, însă cu puține bunuri; depindea economic de un patrician.

Curia = adunare populară a cetățenilor dintr-un oraș, sau a unui trib (în Roma monarhică); într-un anumit sens, și Senatul era considerat o curie.

Oratoria = arta de a ține discursuri publice, vorbind frumos și convingător.

Periferie = margine.

Plebeu = la origine, străin așezat pe lângă Roma; se putea ocupa cu un meșteșug sau cu negoțul.

- Menționează o asemănare și o deosebire între obiceiurile femeilor romane și cele ale femeilor din zilelor noastre.

Sursa 1 (▲) Împăratul roman Hadrian (117-138 d.H.), bust din marmură descoperit în ruinele unui templu din Grecia; aflat azi la Muzeul Național din Atena

El este cel care a introdus „moda bărbii" în Roma antică, în sec. II d.H.

Sursa 2 (▲) Portretul unei tinere femei romane, sec. II d.H. Muzeul Vechi, Berlin

Pentru a fi frumoasă, o femeie romană purta bijuterii, folosea ulei de migdale amestecat cu funingine pentru a evidenția sprâncenele și ochii, drojdie de vin pentru buze mai roșii. Praful de cretă era utilizat pentru a acoperi riduri, pistrui sau alunițe.

Copiii erau în general iubiți, răsfățați, dar și disciplinați. Educația lor avea ca scop însușirea unor deprinderi și cunoștințe practice și integrarea în societate. Majoritatea copiilor cetățenilor romani mergeau la școală.

Școala primară dura de la 7 la 12 ani. Un dascăl de profesie (*ludi magister*), plătit de părinți, îi învăța pe copii să scrie, să citească și să socotească, să repete pe de rost și să recite texte literare. Deseori se abuza de pedepsele corporale. Familiile bogate nu își trimiteau copiii la școala populară, ci îi încredințau unui pedagog, de obicei un sclav al casei specializat în educarea copiilor. Doar puțini copii continuau să studieze și după 12 ani. Cei care o făceau învățau limbile latină și greacă, studiau scrierile autorilor clasici și oratoria.

La împlinirea vârstei de 17 ani, tânărul era dus în for unde era înscris pe listele cetățenilor și primea *toga virila* (toga bărbătească). Obținea dreptul de a se căsători, de a vota și de a face serviciul militar.

Jocurile copiilor erau foarte variate și atractive: construirea de căsuțe din bucăți de lemn, jocul cu moneda (ghicirea părții pe care cade), jocul cu titirezul, rostogolirea unui cerc cu ajutorul unui băț, jocul cu nucile (un joc de dexteritate ce presupunea aruncarea nucilor la țintă), jocurile cu diferite tipuri de mingi, aruncate și prinse cu mâna, lupta cu săbii de lemn, imitarea oamenilor mari („de-a soldații", „de-a senatorii"), „baba-oarba".

Un autor foarte apreciat de romani, Platon, considera că este bine ca părinții să-i încurajeze pe copii să joace jocuri cu reguli bine stabilite, pentru ca aceștia să se deprindă a respecta legile, când vor fi adulți.

APLICAȚIE

Joc de rol. Simulați în clasă jocul „de-a senatorii". Imaginați-vă că în Senat se discută despre educația copiilor romani. Ce măsuri ați propune?

Sursa 3 (▸)
Viața la Roma (reconstituire)

1. Numește un mijloc de transport folosit de romani.
2. Identifică patru mărfuri vândute în magazinele romane.

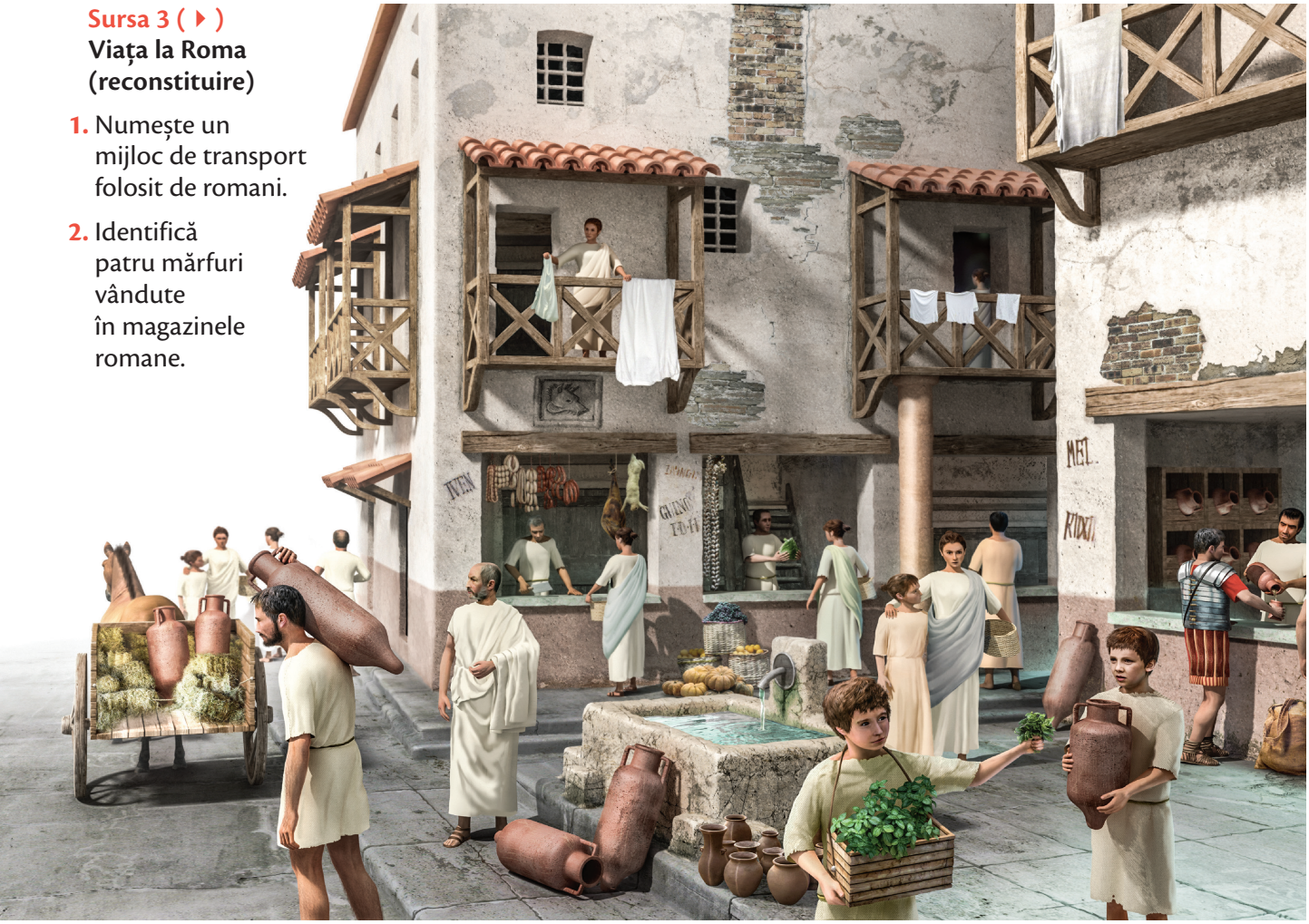

Ți-ar plăcea să faci o călătorie în timp pentru a vizita Roma Antică?

Orașul și monumentele publice

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți care era rolul forului în orașul roman.

Orașele romane erau fascinante nu doar pentru oamenii din acea vreme, ci și pentru noi, cei de astăzi. Legate între ele de o rețea de drumuri foarte bune, unele practicabile încă, cele peste o mie de orașe din Imperiul Roman aveau anumite elemente caracteristice: ziduri și turnuri de apărare, temple închinate zeilor, canalizare, apeducte care le alimentau cu apă, terme, for. Cele mai importante orașe, capitalele provinciilor, aveau amfiteatre pentru jocuri (lupte între gladiatori și alte spectacole).

Însă toate orașele provinciale păleau în fața frumuseții și grandorii Romei. Înfrumusețată, rând pe rând, de regi, consuli și împărați, Roma era supranumită *Caput mundi* („Capătul Lumii"), *ombilicus mundi* („centrul Lumii") sau, pur și simplu, *L'Urbs* („Orașul"). Se spunea că „toate drumurile duc la Roma". Alte denumiri aveau în vedere amplasarea orașului („Orașul celor șapte coline") sau caracterul peren al acestuia („Cetatea Eternă").

Sursa 1 (▲) Apeductul din Segovia (provincia romană Hispania)

Apa circula printr-o conductă situată în partea cea mai de sus a construcției.

Conducta era astfel înclinată încât apa să cadă în mod natural.

Lung de 15 km, cu o înălțime maximă de 29 de metri (în zona din imagine), construit din piatră, fără mortar, apeductul a alimentat orașul Segovia cu apă, neîntrerupt, din jurul anului 100 d.H., când a fost construit, până în 1884.

● Calculează cât timp a funcționat apeductul.

Forul roman era centrul social și politic al Romei și, totodată, zona cea mai frumoasă. Aici se înălțau temple grandioase, clădirea Senatului și ale diferitelor curii, clădiri cu rol administrativ și juridic.

Oamenii veneau aici pentru a face cumpărături, pentru a afla noile legi, pentru a discuta politică și afaceri. A fost construit începând cu sec. VI, pe locul unei mlaștini care separa colinele Palatin și Capitoliu.

Mulți conducători romani s-au simțit datori să contribuie la înfrumusețarea acestuia, astfel încât a devenit cu adevărat o culme a rafinamentului artistic.

Viața cotidiană în lumea romană: familia și virtuțile romane; educația; jocurile. Studiu de caz: Orașul și monumentele publice (forul, apeductele, termele etc.)

În **Circus Maximus** (Circul cel Mare) încăpeau cca 250 000 de spectatori (un sfert din populația Romei în perioada imperială). Avea peste 600 de metri lungime și aproape 200 de metri lățime.

Circus Maximus a început să fie utilizat încă din sec. VI î.H. A fost mărit și amenajat de Cezar și de o serie de împărați. Ultima cursă cu carele trase de cai a avut loc în anul 549 d.H. Ulterior a fost abandonat, iar marmura și materialele sale au fost refolosite pentru diferite construcții.

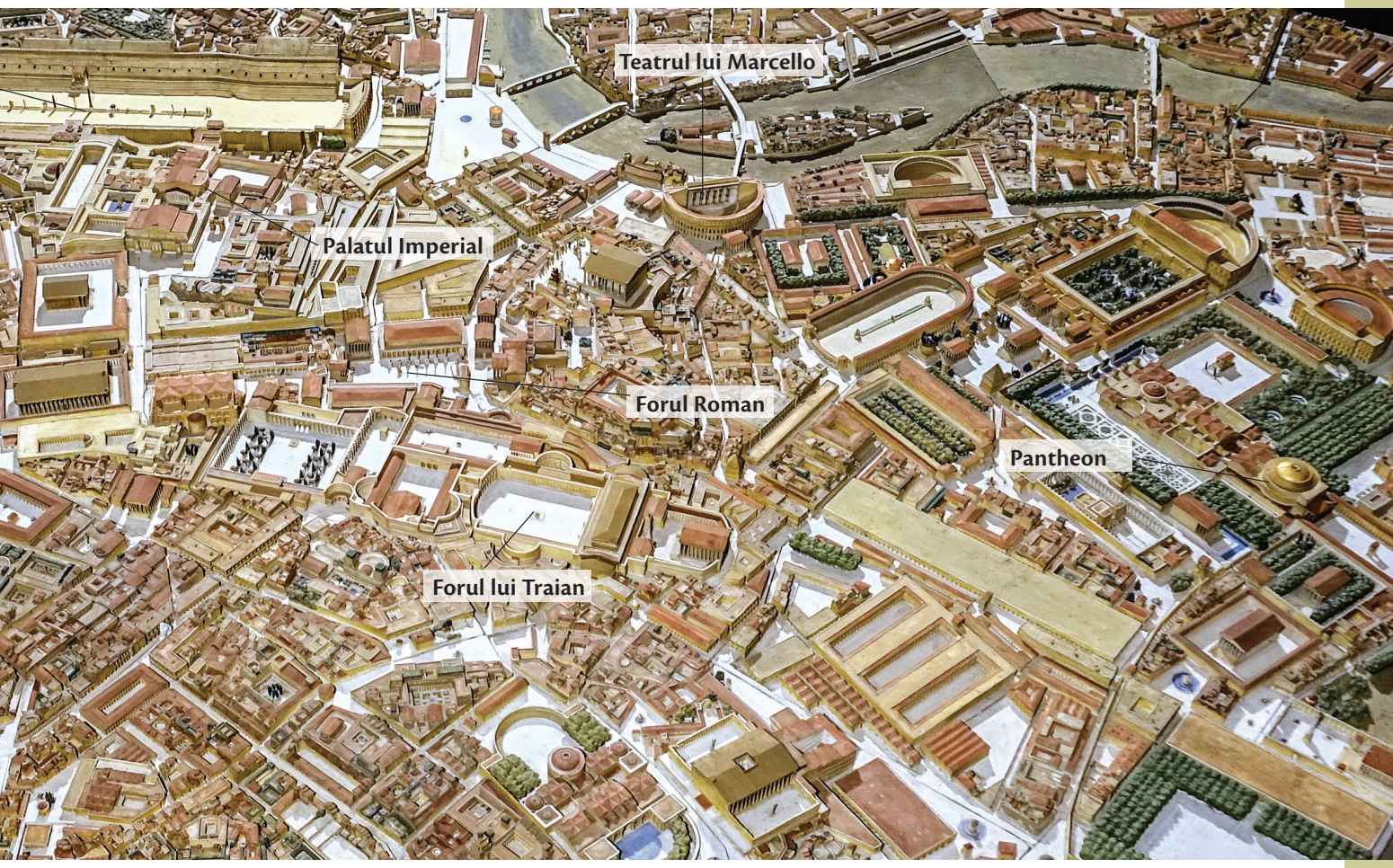

Sursa 2 (▲) Centrul Romei Antice, sec. IV (reconstituire)

Termele erau locurile preferate ale romanilor. Aici mergeau pentru a face baie, însă tot aici socializau, încheiau afaceri, își făceau prieteni noi. Puteau face masaj, exerciții fizice, puteau servi masa, se puteau tunde. Unele terme aveau biblioteci.

Realizări arhitectonice excepționale, termele aveau un sistem de încălzire prin podea și pereți, deosebit de ingenios. Acesta permitea încălzirea apei din *caldarium* (bazin cu apă caldă), *tepidarium* (bazin cu apă călduță). Exista și un bazin cu apă rece (*frigidarium*), pentru înviorare.

Termele erau decorate cu mozaicuri, fresce, coloane din marmură de cea mai bună calitate. În Roma erau și terme pentru oameni bogați, și unele, mai modeste, pentru cei mai săraci.

În general, femeile mergeau la terme dimineața, iar bărbații, după-amiaza.

Cele mai vestite terme din Roma au fost cele construite de împăratul Caracalla. Acestea acopereau o suprafață cât două terenuri de fotbal. Au fost concepute pentru a servi 1 600 de persoane, însă deseori publicul era mai numeros.

APLICAȚIE

Joc de rol Azi aveți șansa de a „ieși” în Oraș. Aveți de ales între *Colosseum*, *Circus Maximus*, *Termele lui Caracalla* și *Forul roman*. Formați patru grupuri. Fiecare grup va vizita doar unul dintre obiective. La sfârșit, membrii fiecărui grup își povestesc impresiile.

Tu ai văzut vreodată imagini cu erupția unui vulcan? O poți descrie?

Pompei, orașul îngropat de viu

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți harta Peninsulei Italice.

Orașul Pompei era situat la cca 250 km de Roma. Distanța putea fi parcursă pe uscat sau pe mare. Pe uscat, cu trăsura, în trei zile. Pe mare, în două zile, dacă vremea era bună. Era un oraș în care mulți patricieni romani aveau vile luxoase. Golful Neapolelui se deschidea în fața orașului, oferind o priveliște frumoasă. În spate, maiestuos, muntele vulcanic Vezuviu.

În anul 79 d.H., **vulcanul Vezuviu** a erupt, acoperind Pompei cu cenușă și resturi vulcanice. Totul s-a petrecut pe 24 august, la prânz, în câteva ore. Locuitorii au simțit inițial un cutremur violent, apoi au auzit un tunet înspăimântător și au văzut străfulgerări de foc. Din vârful muntelui s-a ridicat un nor uriaș de fum și cenușă care s-a lăsat peste oraș, acoperindu-l. Mulți oameni nu au avut timp să fugă. Au murit asfixiați de gaze fierbinți și toxice și de cenușa care s-a așezat peste ei și peste casele lor.

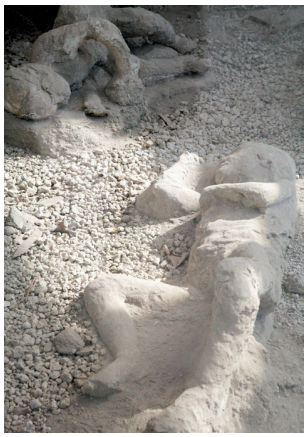

Sursa 1 (◂) Mulajele a doi copii

Forma trupurilor omenești s-a păstrat în cenușa întărită. Arheologii au descoperit 1 150 de trupuri carbonizate.

Pentru istorici, Pompei reprezintă un izvor foarte important de informații despre civilizația romană, deoarece clădirile, obiectele, trupurile umane au fost foarte bine conservate sub stratul de cenușă vulcanică.

Sursa 2 (▸) Stradă din Pompei

1. Cum crezi că s-au format șanțurile de pe drum?
2. Precizează rolul celor trei pietre din imagine.

Sursa 3 (◂)
Mozaic din Pompei

Analizează imaginea și stabilește:

1. Ocupația persoanelor din imagine.
2. Obiectele folosite de aceștia.

APLICAȚIE

Ești ghid pentru un grup de turiști veniți să viziteze ruinele orașului antic Pompei. Alcătuiește o fișă de o pagină cu cele mai importante informații pe care dorești să le transmiți vizitatorilor.

Câți spectatori crezi că asistau la luptele între gladiatori din Colosseum?

Colosseum și gladiatorii

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți care erau principalele distracții ale romanilor.

Spre deosebire de greci, care iubeau jocurile sportive și teatrul, romanii preferau confruntările dure, adesea sângeroase, dintre gladiatori.

Gladiatorii erau, de obicei, sclavi care luptau între ei sau cu fiarele sălbatice, pentru distracția publicului. Dacă la început luptele erau individuale și simple, spectacolele au evoluat în timp, ajungându-se la adevărate bătălii, cu arme și strategii variate. La cererea împăraților, erau „montate" spectacole care reconstituiau bătălii celebre din trecutul Romei, terestre sau navale.

Deși cinematografia a acreditat imaginea unor lupte foarte sângeroase, în care mureau foarte mulți oameni, în realitate nu era așa. Puțini gladiatori mureau în lupte. Erau antrenați să nu-și aplice lovituri mortale. Mulți oameni cred că publicul comanda dacă cel învins să fie omorât sau nu, indicând cu degetul mare în sus sau în jos. Însă cei mai mulți istorici cred că acest semn nu a existat deloc, fiind tot o „invenție" a cinematografiei contemporane.

Amfiteatre pentru lupte existau în majoritatea orașelor-reședințe de provincii, însă cel mai mare și mai cunoscut este Amfiteatrul Flavian (***Colosseum***) din Roma. Construit în perioada 73-80 d.H., la inițiativa împăratului Vespasian, amfiteatrul putea găzdui peste 50 000 de spectatori. Aceștia erau apărați de soare sau ploaie de o copertină retractabilă.

Sursa 2 (▲) ***Secutorul Astyanax învingându-l pe retiarul Kalendio*, mozaic din sec. III d.H., Muzeul Național din Madrid**

Existau peste 10 tipuri de gladiatori, în funcție de armele cu care luptau. Retiarul lupta cu un trident, o plasă și un pumnal. Secutorul avea coif, scut și o sabie scurtă (*gladius*).

- De unde crezi că vine numele „gladiator"?

Sursa 1 (▲) **Amfiteatrul Flavian (*Colosseum*) astăzi**

Accesul se făcea prin 80 de intrări, pentru a se evita aglomerația. Spectatorii primeau bilete sub formă de bucăți de ceramică pe care era indicată secțiunea și rândul unde trebuiau să se așeze.

Sursa 3 (▲) **Sistemul de coridoare de sub arena Colosseumului**
Acestea permiteau accesul animalelor sălbatice și al luptătorilor.

APLICAȚIE

Dezbatere cu tema „Interzicerea luptelor între gladiatori". Împăratul Constantin cel Mare a interzis, în sec. IV, luptele între gladiatori. Erau considerate imorale, neconforme cu credința creștină care câștiga tot mai mulți adepți. Împărțiți în două grupe, aduceți argumente pentru sau împotriva acestei măsuri.

Tu știi dacă numele lunii martie din calendar are legătură cu zeul Marte?

Zeii și templele romanilor

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți care erau virtuțile romane. Pietatea se număra printre ele?

Religia romanilor era **politeistă**, asemănătoare cu a grecilor. La începutul istoriei lor, romanii își imaginau zeii ca puteri spirituale, fără a le atribui o înfățișare anume. După contactul cu civilizația greacă au început să-și reprezinte zeii sub diferite înfățișări.

Cel mai important zeu era **Jupiter** *Optimus Maximus* („cel mai bun și cel mai mare"), zeul luminii și tatăl zeilor, stăpânul fulgerului și al tunetului, căruia i se înălțau **temple** în toate orașele romane. În funcție de ocupație, vârstă, sex, diferite nevoi, romanii se închinau unei multitudini de zeități. Cele mai importante erau Junona, soția lui Jupiter, zeița nașterilor și a căsătoriilor, Saturn, zeul muncilor agricole, care aducea roadele pământului, Venus, zeița fertilității, dragostei și frumuseții, Marte, zeul renașterii naturii și al războiului, Minerva, zeița înțelepciunii, Neptun, zeul mărilor, Vulcanus, zeul focului și al meșteșugurilor, Mercur, zeul comerțului și al călătoriilor, Pluto, zeul morților, Apollo, zeul vindecărilor, al profețiilor și inspirației artistice, Vesta, zeița fecioară, protectoarea focului din cămin și a căminului.

În casele romanilor pioși exista un **altar** sau un colț sacru unde se înălțau rugăciunile către lari (zeii casei) și ceilalți zei importanți.

Sursa 2 (▲) Templul lui Bachus din Baalbek. Bachus era zeul vinului, al veseliei, al petrecerilor

- Menționează o diferență între acest templu și Pantheonul din Roma.

APLICAȚIE

Realizează o colecție de imagini cu temple ale zeităților romane mai importante. Folosește surse on-line, introducând în motorul de căutare cuvinte după modelul: „Templul lui Jupiter". Caută cel puțin o imagine a unui templu pentru fiecare zeitate.

Sursa 1 (▲) Pantheonul din Roma, templu închinat tuturor zeilor

Ridicat în prima fază în sec. I î.H., a fost refăcut și i s-a adăugat cupola în vremea împăratului Hadrian (sec. II d.H.)

Structura sa arhitectonică este până astăzi intactă, fiind cea mai bine conservată construcție antică. În Antichitate era împodobit, pe exterior, cu numeroase mozaicuri și fresce.

Elementul caracteristic este cupola din beton, cu un diametru de 43 de metri.

De obicei, romanii construiau temple în onoarea unui singur zeu. Însă acest templu este unic și prin faptul că a fost închinat tuturor zeilor. În fiecare firidă din interiorul templului se afla statuia unui zeu roman.

Sursa 3 (▲) Templul lui Hercules din Roma, situat pe malul Tibrului, era o construcție circulară, frumos împodobită.

Erou și semizeu din mitologia greacă, Hercules a fost adoptat și de romani.

Tu știi de ce au fost persecutați creștinii timp de aproape 300 de ani?

Creștinismul

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți cum se numea zona locuită de evrei, în Antichitate.

Religia creștină a apărut în urmă cu aproximativ două mii de ani, în Iudeea, teritoriu aflat la acea dată în componența Imperiului Roman. Un om pe nume **Iisus** a fost răstignit pe cruce la Ierusalim și, conform mărturiei ucenicilor săi, a înviat după trei zile.

Creștinii îl consideră Fiul lui Dumnezeu și Unsul lui Dumnezeu („Hristos" sau „Mesia", cel Trimis pentru a-i mântui pe oameni). Învățăturile cele mai importante ale lui Iisus sunt dragostea față de Dumnezeu și față de oameni, inclusiv față de cei care ne fac rău, smerenia, milostenia, viața curată, credința în viața de veci. Creștinismul a preluat și cele 10 porunci ale evreilor.

Apariția și **răspândirea creștinismului** au produs o mare schimbare în societatea romană. Creștinismul era religia unui singur Dumnezeu și nu făcea deosebire între oameni, considerând că toți sunt egali: bogații și săracii, patricienii și sclavii, romanii și barbarii, femeile și bărbații.

Aceste lucruri nu au fost la început acceptate de către romanii din clasele superioare. În plus, creștinii refuzau să se închine la zeii tradiționali și să-i considere pe împărați zei. De aceea, creștinii erau învinuiți pentru epidemiile, dezastrele naturale, înfrângerile în războaie. Ca urmare, creștinii au suferit în primele secole mari persecuții, fiind obligați să-și practice religia în ascuns.

În ciuda acestor prigoniri, numărul creștinilor a crescut. De partea noii religii au trecut treptat patricieni și oameni influenți. O schimbare radicală a avut loc în urma **Edictului de la Milano** (313), decret prin care împăratul **Constantin cel Mare** acorda creștinismului statutul de religie oficială, egală cu religia tradițională romană. Creștinismul devine singura religie oficială sub împăratul Teodosios cel Mare (Edictul de la Tesalonic, 380), care interzice cultele păgâne și Jocurile Olimpice.

Între primele schimbări aduse de creștinism societății romane se numără interzicerea luptelor între gladiatori și a transformării datornicilor în sclavi, îmbunătățirea condiției sclavilor și femeilor, apariția unor instituții de binefacere pentru săraci: spitale, azile, orfelinate.

clic

Marchează pe harta din manualul digital zona de răspândire a creștinismului.

Sursa 1 (▼)

„Drept aceea, duceți-vă și faceți ucenici din toate neamurile, botezându-i în Numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Și învățați-i să păstreze tot ce v-am poruncit. Și iată că Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârșitul veacului".

Noul Testament, Evanghelia după Matei

- Menționează porunca pe care Iisus o dă apostolilor săi.

Sursa 2 (▲) ***Martirii creștini. Ultima rugăciune.*** **Pictură de Jean Leon Gerome, din sec. XIX, reprezentând persecuțiile anticreștine din sec. I-III.**

- Care crezi că a fost efectul acestor persecuții?

Sursa 3 (◀) **Catacombele lui Calixtus, de lângă Roma**

Catacombele erau, de fapt, cimitire subterane, săpate în stâncă. Creștinii se ascundeau aici în perioada persecuțiilor, pentru a se ruga.

APLICAȚIE

Realizează o axă cronologică pe care să marchezi principalele evenimente din istoria primelor secole creștine. Folosește informațiile din manualul digital.

Ce crezi că a însemnat romanizarea?

Romanizarea

Amintește-ți câteva popoare cucerite de romani.

Drumurile romane și marea asigurau **comunicarea** între Roma, capitala Imperiului, și toate provinciile. Pe aceste căi circulau negustori cu mărfuri, legiuni, persoane care călătoreau în diferite scopuri. Acestea răspândeau invenții, ordine imperiale, legi, diferite scrieri. Un sistem de poștă făcea ca mesajele să circule rapid dintr-o parte în alta a imperiului. Drumurile mai importante erau marcate la fiecare 1 000 de metri cu borne kilometrice (*miliaria*). La distanță de o zi de mers, călătorii puteau găsi hanuri unde să înnopteze, hrană pentru ei și pentru animale, informații despre drumuri. Limba latină populară era limba universală, în care se puteau înțelege oamenii din zecile de popoare cucerite de romani.

Civilizația romană s-a extins odată cu cucerirea unor noi teritorii. Ea însemna un anumit mod de a construi orașe și de a locui în ele, o anumită organizare a fermelor agricole, tehnologia exploatării minelor, știința de a construi drumuri, poduri și apeducte, ziduri de apărare, temple, terme, amfiteatre etc.

Majoritatea popoarelor cucerite au ajuns să admire civilizația romană, care era superioară celei proprii. În două-trei generații, acestea au ajuns să-și abandoneze propria identitate și să adopte limba, religia, legile, numele romane, modul de viață roman. Acest fenomen s-a numit **romanizare**.

Popoarele care nu s-au romanizat aveau fie o religie mult diferită (evreii), fie o civilizație superioară sau comparabilă cu cea romană (grecii și egiptenii).

Dispariția Imperiului Roman de Apus nu a însemnat și dispariția numeroasei populații romanice de pe cuprinsul fostului imperiu. Aceasta se întindea din Dacia până în Spania, din Britania până în nordul Africii. În multe zone, romanicii i-au asimilat pe barbarii migratori, formând noi popoare.

clic

Poți aprofunda rolul orașelor în cadrul romanizării, folosind fișa din manualul digital.

Sursa 1 (▲) *Via Appia*, drum roman

Romanii au construit drumuri bune și trainice. Pe unele dintre ele se poate circula și astăzi. *Via Appia* lega Roma de Brundisium și Tarentum din sudul Italiei. Din aceste orașe-porturi se putea lua corabia spre Grecia sau Dalmația și de acolo, mai departe, spre alte zone ale Imperiului.

1. Numește materialul din care a fost construit drumul din imagine.
2. Menționează două utilizări posibile ale acestui drum.

Sursa 2 (▲) Mozaic descoperit într-un oraș roman din Nordul Africii, Muzeul Bardo, Tunisia

Corabie romană (triremă) care brăzda *Mare Nostrum* (Marea Mediterană, așa cum era numită de romani) sau Marea Neagră.

- Numește două forțe care puteau ajuta corabia să se deplaseze.

APLICAȚIE

Scrie-ți părerea despre importanța infrastructurii de comunicații (drumuri, porturi) pentru răspândirea civilizației romane, în cadrul unui scurt text.

Recapitulare

Completează spațiile libere cu expresiile și cuvintele potrivite din lista de mai jos.

Roma a luat naștere în _____. Peninsulei Italice. Primul rege al Romei a fost _____.

Din punctul de vedere al organizării, statul roman a trecut de la _____ la republică în anul 509 î.H.

În perioada republicii, romanii și-au extins teritoriul în urma mai multor războaie, între care cele mai importante au fost cu samniții, grecii din Tarent și _____.

Cezar a cucerit _____ pentru romani.

Categoriile sociale în Roma erau patricienii, _____, sclavii și _____ .

În sec. I î.H., statul roman s-a reorganizat, devenind imperiu.

Primul împărat a fost _____. Extinderea Romei a continuat în perioada Imperiului, atingând _____ în sec. II d.H.

Unul dintre ultimii mari împărați romani a fost _____, care a cucerit Dacia. Majoritatea popoarelor cucerite au cunoscut un proces de _____.

Pentru a se spăla și pentru relaxare, romanii mergeau la _____.

Religia romanilor era _____, iar zeul suprem era _____.

În sec. I d.H. a apărut o nouă religie, care a schimbat societatea romană, și anume _____.

În anul 79 d.H., în urma erupției vulcanului _____, orașul Pompei a fost acoperit de cenușă vulcanică.

Forța statului roman, armata, era alcătuită din _____. Viața cotidiană în Roma Antică depindea de sex, vârstă și _____.

În Roma s-a dezvoltat o adevărată industrie a distracțiilor, cele mai importante atracții fiind _____ și _____.

Listă de cuvinte și expresii

apogeul	clienți	Gallia	plebei	Romulus
Cartagina	*Colosseum*	Jupiter	politeistă	terme
centrul	condiția socială	legiuni	monarhie	Traian
Circus Maximus	creștinismul	Octavianus	romanizare	Vezuviu

Axă cronologică a Romei Antice

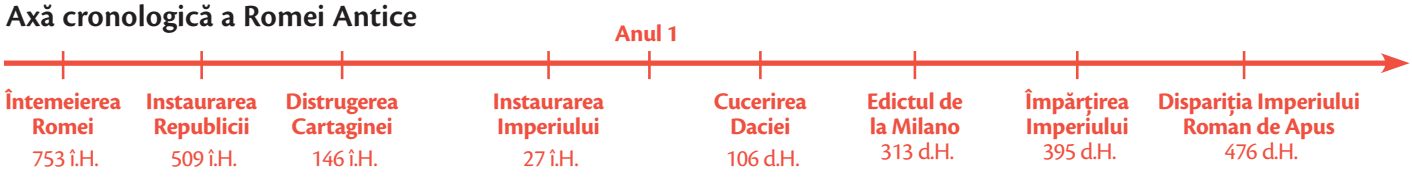

Evaluare

Organizează

I. Stabilește corespondența între coloanele **A** și **B**.

A	B
1) Republica	**a)** 27 î.H.-476 d.H.
2) Monarhia	**b)** 509-27 î.H.
3) Imperiul	**c)** 753-509 î.H.

II. Rezolvă pe caiet rebusul de mai jos, pentru a afla pe coloana **A-B** instituția care lua cele mai importante decizii în perioada Republicii:

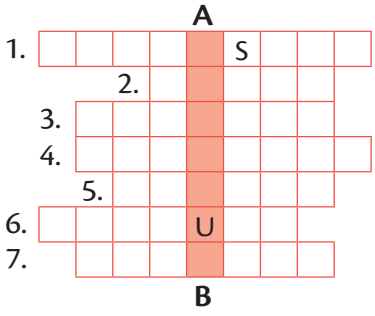

1. Arenă pentru gladiatori
2. Loc unde romanii se relaxau
3. Popor care i-a trecut pe romani pe sub „furcile caudine”
4. Primul împărat roman
5. Zeul semănăturilor și al agriculturii
6. Unitate militară romană
7. Peninsula unde era situată Roma

III. Alcătuiește fraze care să exprime un adevăr istoric, folosind cuvintele:

a) *for*
b) *sclav*
c) *centurion*
d) *creștinism*

IV. Stabilește dacă enunțurile de mai jos reprezintă cauze sau consecințe ale dispariției Imperiului Roman de Apus. Găsește-le locul în schema desenată.

a) atacurile popoarelor migratoare
b) decăderea civilizației
c) formarea unor noi popoare
d) războaiele civile

Spune-ți părerea

Dacă ai fi fost împăratul Imperiului Roman de Apus în anul 476 d.H., cum ai fi evitat dispariția acestuia? Identifică două soluții.

Aplică

I. Alcătuiește o compunere de circa 15-20 de rânduri, cu tema *O zi din viața unui copil roman*, în care să utilizezi și următoarele cuvinte, în ordinea aleasă de tine:

tata, școala, nucile, ludi magister, cercul, strada, jucăria, mama, sclavii

II. Marchează pe axa cronologică de mai jos următoarele date:

1. 753 î.H. – întemeierea Romei
2. 50 î.H. – Cezar cucerește Gallia
3. 106 d.H. – cucerirea Daciei de către Traian
4. 395 d.H. – împărțirea Imperiului Roman în Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit
5. 476 d.H. – dispariția Imperiului Roman de Apus

AUTOEVALUARE

SUBIECT	ORGANIZEAZĂ: 50 de puncte	SPUNE-ȚI PĂREREA: 10 puncte	APLICĂ: 30 de puncte	OFICIU: 10 puncte
Punctaj maxim	I. 3 x 3 = 9 puncte II. 7 x 3 = 21 de puncte III. 4 x 2 = 8 puncte IV. 4 x 3 = 12 puncte	10 puncte	I. 10 x 2 = 20 de puncte II. 5 x 2 = 10 puncte	
Punctajul tău				TOTAL:

Unitatea 6

Geto-dacii

Sarmizegetusa Regia; zona sacră

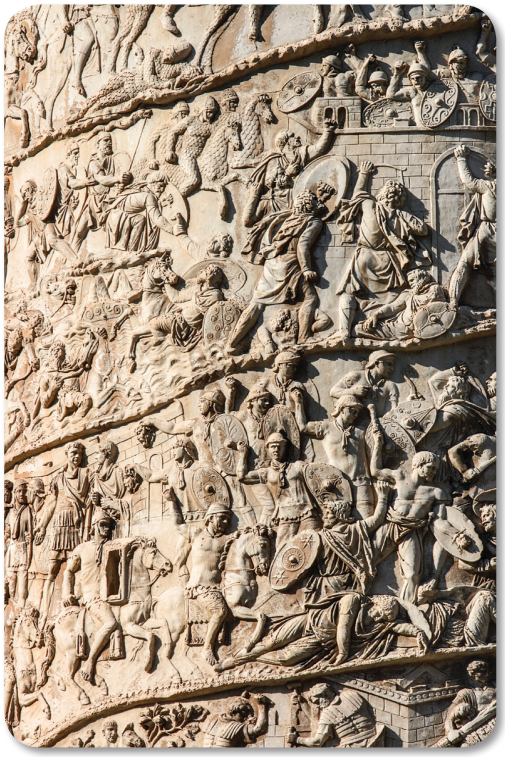

Detaliu de pe Columna lui Traian, Roma

Columna lui Traian, Roma

În această unitate vei învăța:

- Cine au fost geto-dacii
- Ce rol au avut Burebista și Decebal
- Cum s-au desfășurat războaiele daco-romane

Istoria de lângă noi

clic

Descoperă în manualul digital o hartă cu muzee, exponate, situri arheologice și monumente din România, reprezentative pentru tema unității.

Care crezi că este legătura între geți și daci?

Geții și dacii – rânduieli, obiceiuri, credințe

Amintește-ți câteva informații despre geto-daci, din clasa a IV-a.

Geto-dacii sunt cei mai îndepărtați strămoși ai românilor. Ei făceau parte din marele neam al tracilor. Trăiau în Nordul Dunării, în zona Munților Carpați, pe actualul teritoriu al României. Deși erau triburi diferite, geții și dacii se asemănau prin limba vorbită și prin unele elemente de cultură materială (un anumit mod de a face unelte, arme, vase). Dacii locuiau în zona Transilvaniei și a Banatului, iar geții, în Câmpia Română și Dobrogea.

Triburile geto-dacilor au intrat în contact cu alte civilizații, cu care au făcut schimb de mărfuri, invenții și cunoștințe. Dintre „vecini", cei mai importanți au fost grecii din coloniile de pe țărmul Mării Negre și romanii. De la aceste popoare mediteraneene, geto-dacii au preluat scrisul, moneda, roata olarului, cunoștințe în domeniul metalurgiei, ceramicii, construcției de cetăți.

Din cauza faptului că geto-dacii nu au avut o scriere proprie, ne-au rămas puține informații despre modul de viață, organizarea socială, religia și evenimentele din istoria lor. Cele mai importante surse de informații despre strămoșii noștri sunt autorii greci Herodot și Strabon și autorul roman Cassius Dio. Lui Herodot îi datorăm o caracterizare a geților rămasă celebră. Potrivit istoricului grec, aceștia ar fi fost „cei mai viteji și mai drepți dintre traci".

Sursa 1 (▲) Hartă cu Sud-Estul Europei în sec. II î.H.

Precizează în ce parte se află spațiul locuit de geto-daci, față de Macedonia și Grecia (pentru a răspunde, utilizează denumirea unui punct cardinal).

Sursa 2 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„După indieni, neamul tracilor este cel mai mare dintre toate popoarele; și dacă ar avea o singură conducere și ar fi uniți în cuget, ei ar fi, după părerea mea, de neînfrânt și cu mult cei mai puternici dintre toate semințiile pământului. Dar unirea lor e cu neputință și nu-i chip să se înfăptuiască, de aceea ei sunt slabi."

Herodot, *Istorii* (lucrare scrisă în sec. V î.H.)

1. Transcrie din text o informație referitoare la neamul tracilor.
2. Precizează cauza pentru care tracii nu sunt un neam mai puternic.

Sursa 3 (◀)

Coif dacic din aur masiv, descoperit la Coțofenești, jud. Prahova; datează din sec. IV î.H. Cântărește 770 g; era folosit în cadrul unor ceremonii

- Ce rang crezi că avea cel care purta acest coif?

Atât dacii, cât și geții, se ocupau cu **agricultura**, meșteșugurile și comerțul. Între meșteșuguri se numărau prelucrarea metalelor și a pieilor de animale, olăritul, țesutul. Dacii extrăgeau aur din nisipul râurilor și din mine, în zona Munților Apuseni. Acesta era prelucrat de meșteri care realizau bijuterii.

Geto-dacii locuiau în case din chirpici și lemn și în bordeie, grupate în sate. Așezările mai mari, unde-și aveau conducătorii reședința, se numeau dava (exemple: Argedava, Petrodava, Sucidava, Tamasidava). Acestea erau întărite cu ziduri de apărare construite din pământ, lemn, piatră sau cărămidă.

Capitala unuia dintre triburi, **Sarmizegetusa**, devenită capitala întregii Dacii, era o cetate așezată în Munții Orăștiei. Aceasta avea ziduri puternice din piatră, palate, sanctuare, ateliere, rezervoare de apă, depozite de cereale.

Categoriile sociale ale geto-dacilor erau nobilii (*tarabostes*) și oamenii de rând (*comati*). Existau și sclavi, însă aceștia erau puțini.

Religia geto-dacilor era politeistă. Zeul suprem era **Zalmoxis** (sau Zamolxis). Despre alți zei ai geto-dacilor avem informații puține și nesigure. Știm că unul dintre marii preoți, Deceneu, a avut un rol important în creșterea puterii geto-dacilor în vremea lui Burebista.

Sursa 6 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Trimiterea solului se face astfel: câțiva dintre ei, așezându-se la rând, țin cu vârful în sus trei sulițe, iar alții, apucându-l de mâini și de picioare pe cel trimis la Zamolxis, îl leagănă de câteva ori și apoi, făcându-i vânt, îl aruncă în sus peste vârfurile sulițelor. Dacă în cădere omul moare străpuns, rămân încredințați că zeul le este binevoitor, dacă nu moare, atunci îl învinuiesc pe sol, hulindu-l că este un om rău; după ce aruncă vina pe el, trimit pe un altul. Tot ce au de cerut îi spun solului cât mai e în viață”.

Herodot, *Istorii* (lucrare scrisă în sec. V î.H.)

1. Numește zeul la care geto-dacii trimiteau soli în felul descris de Herodot.
2. Ce părere aveți despre această metodă de a trimite „mesaje”?

Sursa 4 (▲) Brățări dacice din aur masiv, lucrate de meșteri daci, probabil în sec. II î.H.-I d.H.; Muzeul Național de Istorie a României, București

Fiecare brățară cântărește 800-900 de grame.

- Dacă ai fi fost meșter aurar în Dacia, de unde ai fi putut procura aurul pentru a face astfel de brățări?

Sursa 5 (▶) Vas din argint și aur de tip *rhyton*, descoperit la Poroina, jud. Mehedinți; se află la Muzeul Național de Istorie a României, București

Datează din sec. IV-III î.H. A fost comandat de un rege dac sau de un mare preot unui atelier elen. Înfățișează teme mitologice, probabil zeități.

- Scrieți-vă, în două-trei propoziții, părerea despre faptul că dacii foloseau un astfel de vas.

DICȚIONAR

Bordei = locuință săpată în pământ, acoperită cu paie sau stuf.

Sol = trimis; ambasador; cel care duce un mesaj din partea unui conducător.

clic

Pentru un tur virtual al capitalei Sarmizegetusa Regia, accesează manualul digital.

APLICAȚIE

Realizează o colecție de imagini cu obiecte din aur și argint provenite de la daci: vase, coifuri, bijuterii etc.

Tu știi care a fost primul rege care i-a unit pe daci?

Burebista

Amintește-ți care erau popoarele situate în vecinătatea dacilor.

Știm că geto-dacii erau organizați în triburi conduse de regi. Cel mai mare dintre regii geto-daci a fost **Burebista**. În jurul anului 82 î.H. el a unificat toate triburile geto-dacilor și a supus unele dintre popoarele învecinate, precum și cetățile grecești de pe țărmul Mării Negre. Burebista a fost sprijinit în acțiunea sa de marele preot **Deceneu**.

Sarmizegetusa, cetate din Munții Orăștiei, a devenit capitala statului dac.

Strabon spune că Burebista „a înălțat" neamul geților „prin exerciții, abținere de la vin și ascultare de porunci, încât în câțiva ani [...] a ajuns să fie temut și de romani".

★	Capitala lui Burebista
●	Oraș/cetate
———	Limita maximă a regatului dac
BOII	Trib celtic
BURI	Trib dacic/tracic
IAZIGI	Trib scit/sarmat
BASTARNI	Trib germanic

Sursa 1 (▲) Harta statului geto-dac condus de Burebista (sec. I î.H.)

Un alt izvor istoric, o inscripție din Dionissopolis, îl numea „cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Tracia".

Din aceeași inscripție aflăm că Burebista intenționa să-l sprijine pe Pompei împotriva lui Cezar, în cadrul războiului civil dintre cei doi conducători romani.

Câștigător, Cezar pregătea o invazie în Dacia, pentru a-l pedepsi pe Burebista.

A fost însă asasinat în anul 44 î.H. în Senatul roman. Tot în aceeași perioadă moare și Burebista. Statul creat de el se destramă. Rămâne însă un nucleu statal cu centrul în Munții Orăștiei, unde au domnit succesiv regi precum Deceneu, Comosicus, Scorilo, Duras.

Sursa 2 (◀)
Statuie de dac aflată pe Arcul lui Constantin din Roma, Italia

- Notează în caiet două caracteristici ale dacilor: una fizică, alta referitoare la un obiect vestimentar.

1. Numește 5 triburi incluse în statul lui Burebista.
2. Notează pe caiet denumirea a patru cetăți grecești de pe țărmul mării, supuse de Burebista.
3. Precizează două granițe naturale ale statului dac.

APLICAȚII

1. Mergeți în excursie la Sarmizegetusa Regia. Realizați o fișă de prezentare a cetății, cu cele mai importante informații, după modelul oferit de manualul digital.
2. **SPUNE-ȚI PĂREREA.** De ce crezi că dacii au construit capitala în munți? Exprimă-ți opinia în 2-3 propoziții.

Războaiele daco-romane

Amintește-ți ce resurse naturale prețioase aveau dacii.

În sec. I d.H., romanii cuceresc teritoriile din sudul Dunării, ajungând vecini cu dacii. Cele două popoare încep să se cunoască între ele. Relațiile comerciale din perioadele de pace sunt intercalate însă cu perioade de conflict. Dacii treceau Dunărea și jefuiau teritoriile romane, iar romanii năvăleau la nordul Dunării, capturau grupuri mari de oameni și-i transformau în sclavi.

Cel care și-a propus cucerirea Daciei a fost împăratul **Traian** (98–117). Acesta dorea să exploateze zăcămintele de aur și argint ale Daciei, să elimine un adversar tot mai puternic și să obțină un avanpost strategic față de celelalte neamuri barbare din zonă. Nu în ultimul rând, dorea să arate Senatului și poporului roman că era un împărat capabil. Pentru a cuceri Dacia, Traian a adus cca 150 000 de soldați.

Sursa 1 (◂)
Scenă de luptă între daci și romani, Columna lui Traian, Roma

În partea de sus apare un zeu care aruncă fulgere asupra dacilor.

- Ce zeu crezi că este? Dacă este nevoie, caută indicii la pagina 86.

Sursa 2 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Era foarte priceput în ale războiului și iscusit la faptă, știind să aleagă prilejul pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Abil în a întinde curse, era viteaz în luptă, știind a se folosi cu dibăcie de o victorie și a scăpa cu bine dintr-o înfrângere, pentru care lucru el a fost mult timp un potrivnic de temut al romanilor”.”

Cassius Dio, *Istoria romană*, sec. III d.H.

- Precizează, pe baza textului, trei calități atribuite lui Decebal.

clic

Descoperă în manualul digital detalii despre Monumentul de la Adamclisi, Podul de la Drobeta și Columna lui Traian.

Sursa 3 (▴) Monumentul *Tropaeum Traiani* de la Adamclisi

Înalt de aproape 40 de metri, acesta a fost dedicat lui *Mars Ultor* („Marte Răzbunătorul”). Construcția avea și un rol de propagandă: neamurile barbare trebuiau să vadă puterea Imperiului și ce se întâmplă cu cei care i se opun.

1. De ce crezi că monumentul era dedicat zeului Marte?
2. De ce zeul Marte era numit „Răzbunătorul”?

Traian a cucerit Dacia în urma a două mari războaie. În timpul primului război (101-102) au avut loc două sângeroase bătălii, amândouă câștigate de romani: una la *Tapae* (trecătoarea Poarta de Fier a Transilvaniei, pe valea râului Bistra) împotriva lui Decebal, alta la *Adamclisi* (Sudul Dobrogei de azi), împotriva unei coaliții a populațiilor din zonă constituite la îndemnul lui Decebal. În cinstea victoriei de la Adamclisi, meșterul Apolodor din Damasc a ridicat, din ordinul lui Traian, un impunător monument.

După primul război, romanii deja stăpâneau o parte din Dacia, de-a lungul Dunării. Pregătind reînceperea luptelor, Traian a ordonat ridicarea unui pod de piatră peste Dunăre, la Drobeta, pentru transportul soldaților, al echipamentelor și proviziilor.

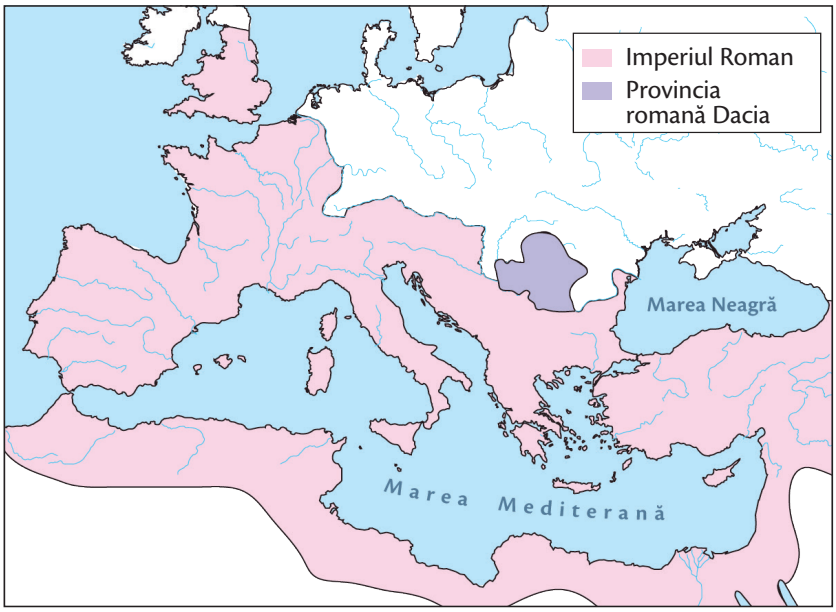

Sursa 4 (▲) Harta Imperiului Roman după cucerirea Daciei

- Compară mărimea provinciei romane Dacia cu mărimea Imperiului Roman. Scrie observația într-o singură frază.

Sursa 5 (▼) Monedă emisă de Traian în cinstea cuceririi Daciei; pe avers (stânga) este chipul împăratului

- Care dintre personajele de pe revers crezi că este Dacia? De ce crezi că este prezentată astfel?

În iarna anilor 105 și 106 a avut loc al doilea război. Dacii au opus o rezistență înverșunată pentru a-și apăra capitala, Sarmizegetusa. Aceasta a fost însă cucerită.

Dacia a fost transformată în **provincie romană** în anul 106. Victoria a fost sărbătorită de romani timp de 123 de zile. Traian a înălțat o columnă la Roma, pe care a decorat-o cu scene din timpul războaielor. Și-a adăugat supranumele *Dacicus* („învingătorul dacilor") și a emis monede speciale în cinstea acestei victorii.

În provincia romană Dacia au fost aduși coloniști, s-au construit orașe și sate noi, au fost deschise mine. Două legiuni păzeau provincia. Dacii care au supraviețuit războiului s-au romanizat treptat. Din amestecul coloniștilor romani cu dacii s-a format poporul român.

clic

Poți vedea în manualul digital harta cu evoluția provinciei romane Dacia între 106 și 271 d.H.

APLICAȚII

1. **Joc de rol.** Unul dintre colegi este Decebal, celălalt, Traian. Imaginați-vă o negociere între cei doi, înainte de începerea războiului. Amândoi ar dori să găsească o soluție pașnică!
2. **Turul galeriei.** Realizează o expoziție cu imagini ale monumentelor ridicate de Traian în legătură cu războaiele cu dacii: Monumentul de la Adamclisi, Podul de la Drobeta, Columna lui Traian.
3. **Proiect.** Realizați, în echipe de minim 4 elevi, un proiect în care să prezentați Monumentul de la Adamclisi.

Recapitulare

Completează spațiile libere cu expresiile și cuvintele potrivite din lista de mai jos.

Geții și dacii trăiau în nordul _____, în zona Munților _____.

Erau organizați în _____ conduse de regi.

Cel mai important rege din sec. I î.H. a fost _____.

Geto-dacii locuiau în sate și în așezări întărite numite _____.

Se ocupau cu agricultura, _____ și comerțul.

Prelucrau fierul și _____, din care făceau bijuterii.

Unul dintre scriitorii antici care ne-au lăsat informații importante despre geto-daci a fost _____.

Zeul lor suprem era _____.

Capitala statului dac, _____, era situată în Munții Orăștiei.

Romanii au cucerit Dacia, deși rezistența dacilor conduși de _____ a fost înverșunată.

Dacia a fost transformată în _____ romană.

Dacii care au supraviețuit războaielor au fost _____.

În sec. I d.H., Imperiul Roman a ajuns în vecinătatea Daciei.

Împăratul _____ și-a propus cucerirea Daciei.

În timpul celor două războaie daco-romane, cele mai importante bătălii au avut loc la *Tapae* și la _____.

Listă de cuvinte și expresii

Adamclisi	Carpați	Dunării	provincie	Traian
aurul	dava	Herodot	romanizați	triburi
Burebista	Decebal	meșteșugurile	Sarmizegetusa	Zalmoxis

Axă cronologică a geto-dacilor

Evaluare

Organizează

I. Marchează pe axa cronologică de mai jos următoarele date:

a) 82 î.H. b) 44 î.H. c) 101 d.H. d) 106 d.H. e) 271 d.H.

II. Stabilește corespondența între coloanele A și B.

A	B
1. anul în care începe primul război daco-roman	**a.** 44 î.H.
2. anul probabil al morții lui Burebista	**b.** 98 d.H.
3. cucerirea Daciei de către romani	**c.** 101 d.H.
4. anul în care își începe domnia Traian	**d.** cca 82 d.H.
5. formarea statului dac condus de Burebista	**e.** 106 d.H.

III. Pentru a stabili deosebirile și asemănările dintre daci și romani, așază în diagrama de mai jos cuvintele:

a) Zalmoxis
b) Jupiter
c) religia politeistă
d) imperiu
e) regat

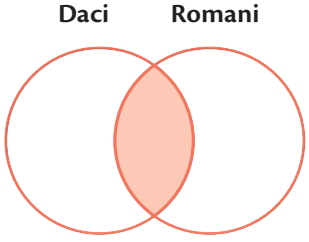

Spune-ți părerea

Dacă ai fi fost unul dintre sfetnicii lui Decebal, ce l-ai fi sfătuit să facă în fața invaziei romane?

Aplică

I. Alcătuiește fraze care să exprime un adevăr istoric, folosind cuvintele:

a) *geți* **b)** *chirpici* **c)** *Tapae*
d) *comati* **e)** *Sarmizegetusa*

II. Pe baza rebusului alăturat, deja completat, alcătuiește definiții corespunzătoare fiecărui cuvânt, de la **1** la **10** și de la **A** la **B**.

A

		1.	C	A	R	P	A	Ț	I		
2.	T	A	R	A	B	O	S	T	E	S	
		3.	A	D	A	M	C	L	I	S	I
				4.	D	A	V	A			
5.	C	O	L	U	M	N	A				
6.	B	U	R	E	B	I	S	T	A		
7.	S	A	R	M	I	Z	E	G	E	T	U	S	A
8.	D	E	C	E	B	A	L				
		9.	I	S	T	R	U				
				10.	H	E	R	O	D	O	T

B

IV. Stabilește dacă enunțurile de mai jos reprezintă cauze sau consecințe ale cuceririi Daciei de către romani. Găsește-le locul în schema desenată.

a) Rezervele de aur și argint ale Daciei
b) Strategia Imperiului față de neamurile barbare
c) Forța armatei romane
d) Romanizarea Daciei
e) Formarea poporului român

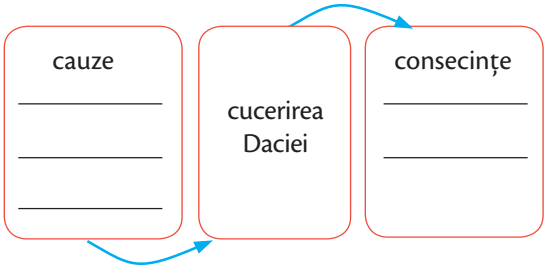

AUTOEVALUARE

SUBIECT	ORGANIZEAZĂ: 50 de puncte	SPUNE-ȚI PĂREREA: 10 puncte	APLICĂ: 30 de puncte	OFICIU: 10 puncte
Punctaj maxim	I. 5 x 3 = 15 puncte II. 5 x 3 = 15 puncte III. 5 x 2 = 10 puncte IV. 5 x 2 = 10 puncte	10 puncte	I. 5 x 2 = 10 puncte II. 10 x 2 = 20 de puncte	
Punctajul tău				TOTAL:

Unitatea 7

Civilizația islamică

Astrolab arab

Domul Stâncii din Ierusalim

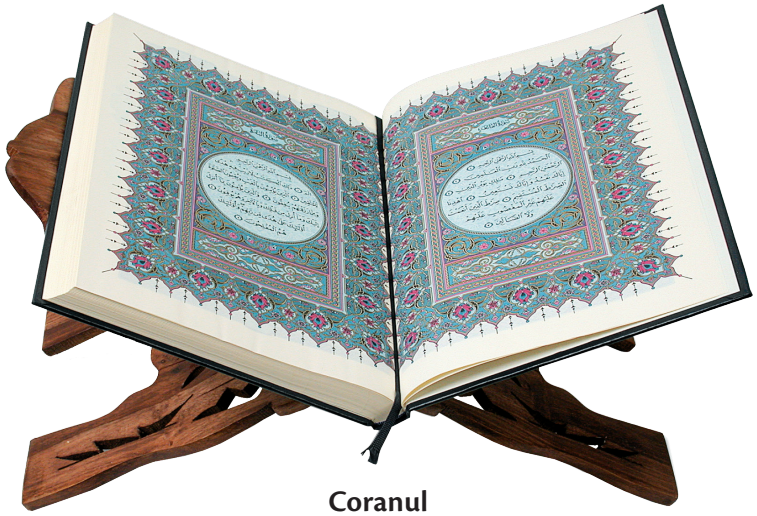

Coranul

În această unitate vei învăța:

- Cum a apărut și s-a răspândit Islamul
- Care sunt locurile sfinte ale Islamului
- Cu ce s-a remarcat civilizația islamică
- Cum se roagă musulmanii

Istoria de lângă noi

clic

Descoperă în manualul digital o hartă cu muzee, exponate, situri arheologice și monumente din România, reprezentative pentru tema unității.

De ce crezi că se aseamănă Islamul cu religia creştină şi cu Iudaismul?

Islamul – credința, apariția şi expansiunea sa

Amintește-ți ce au în comun creştinismul şi religia evreilor.

Islamul este o religie monoteistă fondată de către **Muhammad** (sau Mohamed) în secolul al VII-lea d.H. Adepții, denumiți musulmani, reprezintă 25% din populația globului. Ei îl venerează pe Allah ca divinitate unică, iar cartea lor sfântă este **Coranul**.

Cine a fost Muhammad?

Muhammad s-a născut la Mecca (în Arabia Saudită de astăzi) în anul 570. Conform tradiției islamice, în anul 610, Arhanghelul Gavriil i-ar fi dezvăluit că a fost ales ca profet al cuvântului lui Allah. Momentul este numit *revelația*, în tradiția musulmană. Muhammad a fugit în orașul Medina de persecuția propriului trib care-i respingea mesajul religios. Fuga sa (numită în arabă „Hegira") marchează începutul calendarului musulman.

El ar fi vizitat **Ierusalimul**, unde ar fi primit îndemnul să răspândească mesajul divin în rândul creștinilor și evreilor. La moartea sa, musulmanii s-au împărțit în **suniți** și **șiiți**, fiecare susținând pe altcineva ca urmaș al Profetului. Șiiții considerau că urmașul trebuia să fie din familia lui Muhammad (ginerele său, Ali), pe când sunniții credeau că acesta trebuia să fie ales de comunitate.

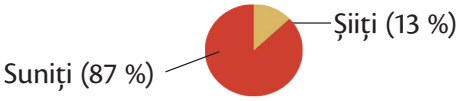

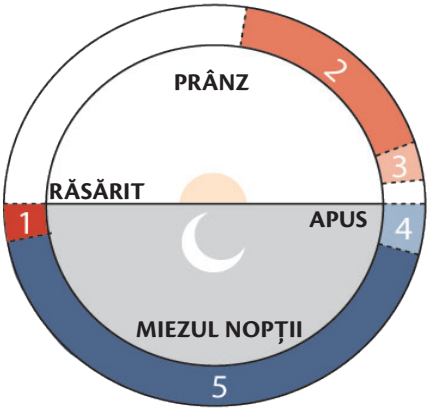

Sursa 1 (▲) Cele cinci rugăciuni zilnice ale credincioșilor musulmani

1. Pornind de la imaginea de mai sus, identifică în ce momente ale zilei se țin rugăciunile musulmane?
2. De ce crezi că musulmanii foloseau mișcările Soarelui și ale Lunii pentru a marca timpul?

Sursa 2 (▼) Expansiunea Islamului în sec. VII-VIII

● Enumeră în scris cel puțin trei regiuni cucerite de musulmani în această perioadă.

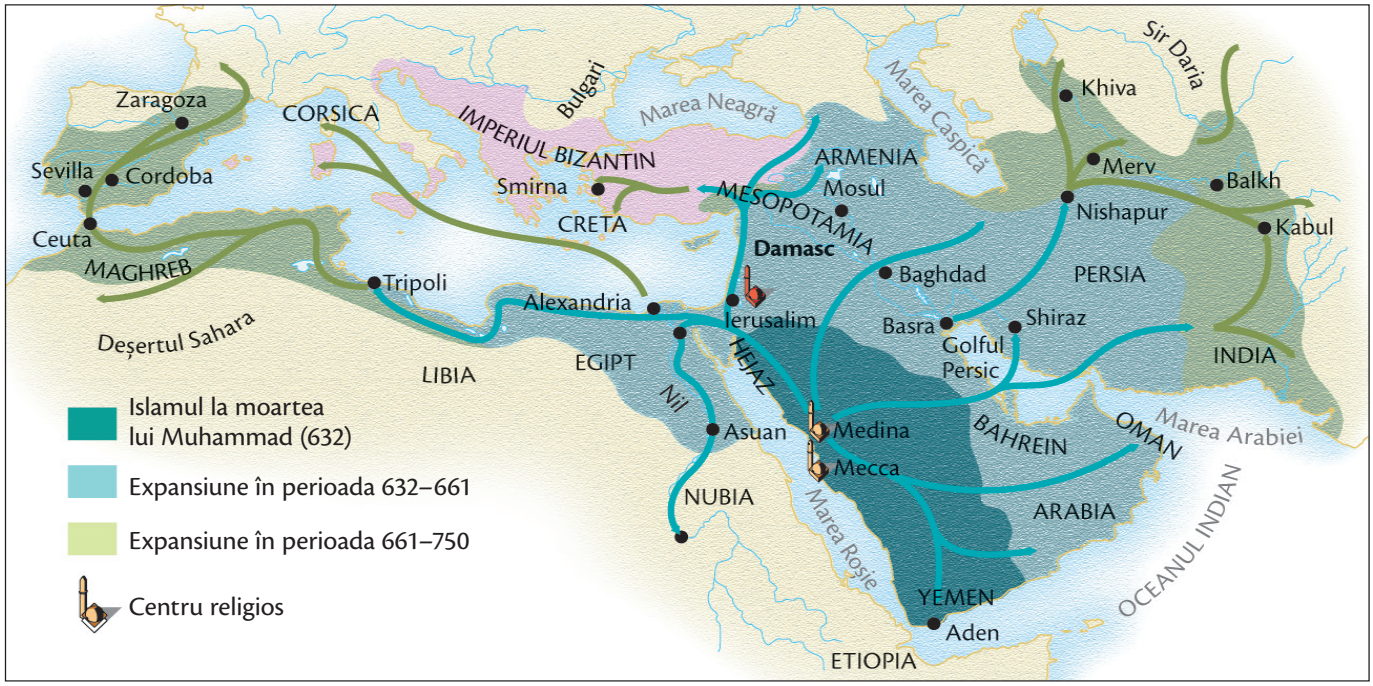

Cei cinci „Stâlpi” ai credinței musulmane

1. Profesiunea de credință: „Nu există alt zeu în afară de Allah și Muhammad este profetul său”.
2. Rugăciunile trebuie spuse în cinci momente diferite ale zilei, cu fața spre Mecca.
3. Postul trebuie ținut în luna Ramadan, când credincioșii trebuie să se abțină de la mâncare și băutură de la răsăritul la apusul soarelui.
4. Milostenia: este obligatoriu ca musulmanii să doneze din avuția lor săracilor.
5. Pelerinajul la Mecca trebuie făcut cel puțin o dată în viață de către fiecare musulman, în luna a 12-a a calendarului islamic.

Moscheile reprezintă locuri destinate rugăciunii, învățării Coranului și adunării comunității musulmane pentru slujba (rugăciunea) de vineri seara. Moscheea este inspirată din casa profetului Muhammad și are o nișă semirotundă care arată direcția spre Mecca. Moscheile au curți interioare pentru adunarea credincioșilor și **minarete**, turnuri de unde **muezinul** cheamă credincioșii la rugăciune.

Credincioșii musulmani trebuie să se roage de cinci ori pe zi, la orele stabilite de imam.

Coranul este compus din 114 capitole sau „sure” și conține detalii despre însușirile lui Allah, rolul profetului Muhammad, profeții din trecut (Adam, Noe, Avraam, Moise și Iisus), Judecata de Apoi, îndrumări cu privire la familie și căsătorie.

Coranul este scris în arabă și este citit și recitat în această limbă de către toți credincioșii musulmani, întrucât cuvântul lui Allah revelat lui Muhammad nu poate fi tradus cu exactitate în altă limbă.

Sursa 3 (▾) Kaaba de la Mecca, Arabia Saudită

Ea reprezintă cel mai sfânt monument al Islamului și conține o piatră neagră (un meteorit) care ar fi fost descoperită de profetul biblic Avraam.

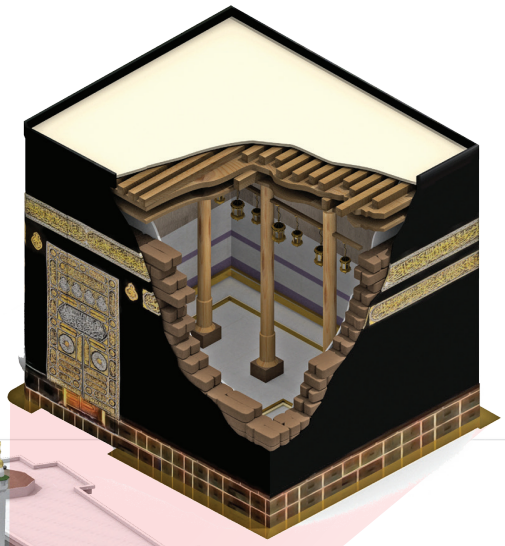

Sursa 4 (▸) Moscheea al-Haram din Mecca, Arabia Saudită

Moscheea al-Haram este cel mai mare edificiu religios musulman din lume, construit la Mecca în jurul Kaabei („Casa lui Allah”).

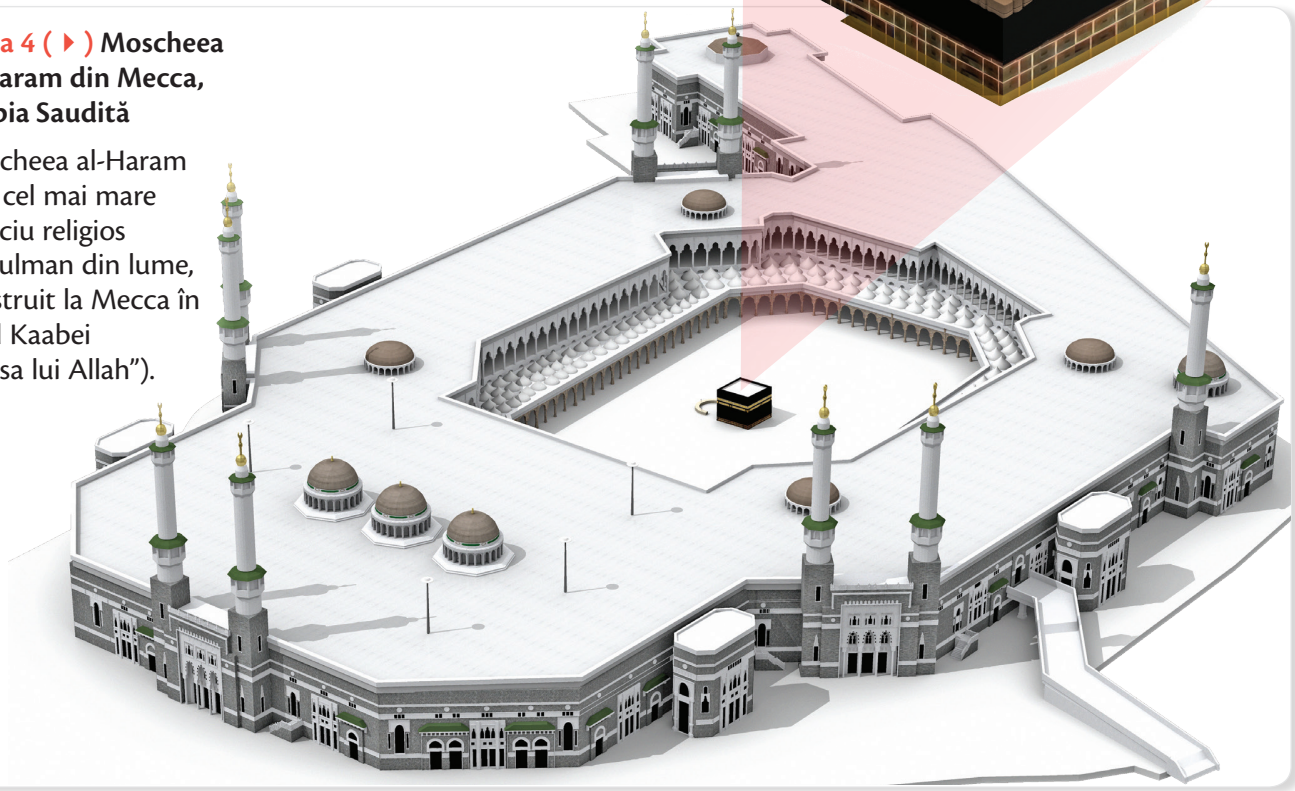

Ce a dat Islamul civilizației universale?

Lumea islamică a intrat în contact cu cea europeană atât prin conflict, cât și prin comerț, aducând statelor europene invenții, idei și obiceiuri nu doar din spațiul musulman, ci și din regiunile africane sau asiatice cu care musulmanii erau în legătură.

Astfel, mulțumită musulmanilor, în Europa au ajuns praful de pușcă și hârtia din China, „cifrele arabe" (de fapt, preluate de arabi de la indieni) și cafeaua din Etiopia. Europenii au redescoperit filosofia greacă și au învățat medicină, aritmetică și algebră (din arabul „al-jabr") de la gânditorii arabi medievali.

Sursa 5 (▾) Harta transmiterii „cifrelor arabe" către Europa

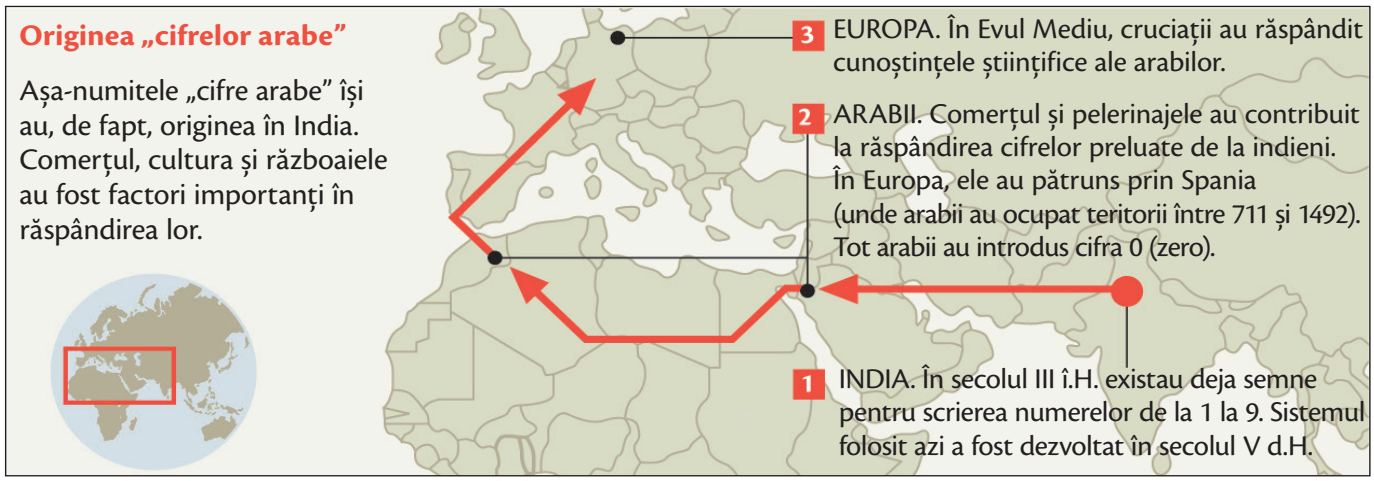

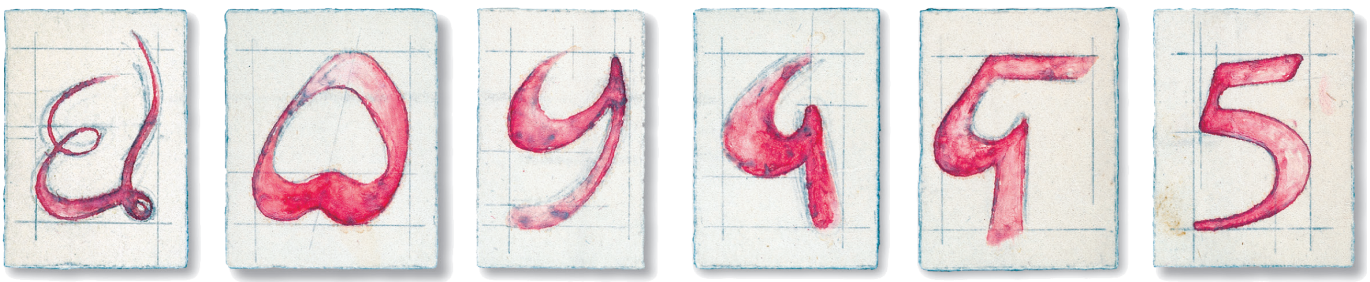

Sursa 6 (▴) Evoluția cifrei „cinci", de la simbolul arab la cel european

- Pe baza imaginii de mai sus, precizează câte modificări au avut loc de la cifrele arabe originale la cele de astăzi.

Învățații musulmani din Persia au preluat, în secolul VIII, numerele indiene și le-au simplificat pentru a realiza calcule matematice complicate, dând naștere ideii de „cifră", ca un simbol care compune un număr.

În limba arabă, *sefr*" înseamnă „zero".

Cifrele arabe simplificate au ajuns în Europa din Africa de Nord, aduse de negustorii europeni în secolul al XII-lea.

Arabii, însă, au păstrat varianta nesimplificată a cifrelor, pe care o folosesc și astăzi.

DICȚIONAR

Imam = lider al comunității musulmane care conduce rugăciunile dintr-o moschee.
Muezin = cel care recită din *Coran* și cheamă credincioșii la rugăciune din minaretul moscheii.

APLICAȚII

1. Alcătuiește un text de o jumătate de pagină, în care să incluzi 3-4 asemănări între creștinism și Islam.
2. **PORTOFOLIU.** Realizează un portofoliu de 1-2 pagini despre una dintre invențiile sau descoperirile lumii musulmane.

Recapitulare

Completează spațiile libere cu expresiile și cuvintele potrivite din lista de mai jos.

Islamul este o religie _____ apărută în Peninsula Arabă în secolul al _____-lea. Fondatorul acesteia, Muhammad, este considerat de către credincioșii musulmani _____ al unicului _____, Allah.

_____ lui Muhammad din Mecca la _____ simbolizează începutul calendarului musulman și poartă numele de _____.

Cartea sfântă a musulmanilor, _____ , este scrisă în limba _____. Credincioșii musulmani trebuie să respecte cele cinci principii sau _____ ai credinței islamice.

Pe lângă profesiunea de _____, ținerea postului în luna _____, _____ la Mecca, musulmanii trebuie să respecte rugăciunile și să ofere _____ săracilor.

Credincioșii sunt chemați de cinci ori pe zi pentru _____ de către _____. Cel care conduce lăcașul de cult se numește _____.

Cel mai sfânt loc pentru musulmani este _____, despre care se crede că a fost construit de către _____ și fiul său, Ismail.

Listă de cuvinte și expresii

arabă	credință	imam	milostenie	moschee	Ramadan	zeu
Avraam	fuga	Kaaba	monoteistă	pelerinaj	rugăciuni	VII
Coranul	Hegira	Medina	muezin	profet	stâlpi	

Axă cronologică a civilizației islamice

Nașterea lui Muhammad	Revelația lui Muhammad	„Hegira”	Moartea lui Muhammad	Cucerirea Peninsulei Iberice de către musulmani	Preluarea cifrelor „arabe” de către europeni
570	610	622	632	711	sec. XII

Evaluare

Organizează

I. Încercuiește cuvintele, din lista de mai jos, care denumesc invenții transmise de arabi europenilor:

a) metalurgia

b) roata

c) hârtia

d) praful de pușcă

e) scrierea

II. Așază în diagramă caracteristicile enumerate, astfel încât să reiasă diferențele și asemănările dintre religiile creștină și islamică.

Caracteristici:

- O singură divinitate
- Întemeietorul este considerat profet
- Întemeietorul este considerat Fiul lui Dumnezeu
- Arabia
- Palestina
- *Biblia*
- *Coranul*
- Postul

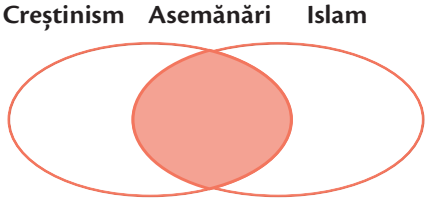

III. Completează rebusul de mai jos, pe baza definițiilor, pentru a afla pe coloana **A-B** numele lăcașului de cult islamic.

1. Lider al comunității islamice, care conduce ritualurile religioase
2. Cartea sfântă a Islamului
3. Credincioși islamici (plural)
4. Orașul Sfânt al Islamului
5. Întemeietorul religiei islamice
6. Cel care cheamă credincioșii la rugăciune, din minaret
7. Una dintre obligațiile credincioșilor islamici, ce trebuie realizată măcar o dată în viață

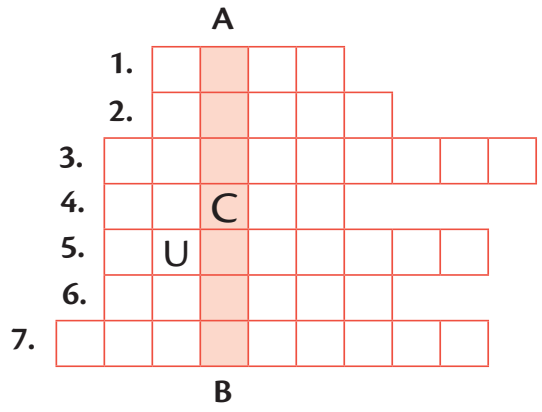

Spune-ți părerea

Exprimă-ți părerea (în 4-5 propoziții) cu privire la înlocuirea cifrelor romane cu cele arabe (indiene), în Europa medievală.

Aplică

I. Alcătuiește propoziții care să exprime un adevăr istoric, folosind cuvintele din lista de mai jos:

a) Hegira

b) Medina

c) Minaret

d) Imam

e) Kaaba

II. Având în vedere asemănările dintre religiile creștină și islamică, alcătuiește un mic text (4-5 propoziții) cu privire la relațiile care ar trebui să existe între creștini și musulmani.

AUTOEVALUARE

SUBIECT	ORGANIZEAZĂ: 50 de puncte	SPUNE-ȚI PĂREREA: 10 puncte	APLICĂ: 30 de puncte	OFICIU: 10 puncte
Punctaj maxim	I. 5 x 4 = 20 de puncte II. 8 x 2 = 16 puncte III. 7 x 2 = 14 puncte	10 puncte	I. 5 x 2 = 10 puncte II. 2 x 10 = 20 de puncte	
Punctajul tău				TOTAL:

Unitatea 8

Europa medievală

Regele Angliei, Richard Inimă de Leu și regele Franței, Filip al II-lea August

Castelul San Marino

Castelul Krak des Chevaliers

În această unitate vei învăța:

- Cum s-au format popoarele europene
- Care erau cele mai importante state
- Despre castele, cavaleri și cruciade
- Cum era viața cotidiană în Evul Mediu
- Despre catedrale și universități

Istoria de lângă noi

clic

Descoperă în manualul digital o hartă cu muzee, exponate, situri arheologice și monumente din România, reprezentative pentru tema unității.

Dacă auzi la întâmplare o limbă europeană, poți preciza din ce familie face parte?

Formarea popoarelor europene

Amintește-ți cauzele dispariției Imperiului Roman de Apus.

Dispariția Imperiului Roman de Apus (476 d.H.) a fost momentul semnificativ pentru sfârșitul civilizației antice și nașterea lumii medievale. Însă transformările care au dus la apariția noii lumi s-au întins pe durata mai multor secole (III-VI d.H.), iar cel mai important factor al schimbării a fost **migrația popoarelor barbare**.

Primele popoare care au migrat au fost cele germanice, din nordul Europei. În căutare de pășuni mai bune, sau împinse de alte popoare, acestea au început să migreze încă din sec. II, spre sud, est și vest.

Un mare impact a avut invazia **hunilor** veniți din Asia (sec. V). Aceștia au năvălit asupra **goților** (germanici), forțându-i să-și caute refugiu în Imperiu. O parte a goților (vizigoții) a devastat întinse regiuni din Italia, Gallia și Spania. La fel s-au comportat și celelalte popoare barbare care au intrat în teritoriile romane.

După primul contact între migratori și romanici, de obicei violent, a urmat o perioadă de conviețuire, apoi, în câteva sute de ani, populațiile s-au amestecat și au format popoare noi.

În Răsărit, migrația cea mai importantă a fost cea a **slavilor**. Unele triburi slave au migrat către centrul Europei (ducând la formare popoarelor polonez, ceh și slovac), iar altele au invadat Imperiul Roman de Răsărit și au ocupat spații întinse în Peninsula Balcanică (au rezultat bulgarii, sârbii, croații, muntenegrenii, slovenii).

Sursa 1 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Populații nenumărate și peste măsură de crude au pus stăpânire pe Gallia. Întreaga provincie este devastată de vandali, saxoni, burgunzi, alamani. Orașele care n-au fost încă devastate sunt pustiite fie de sabie, fie de foamete."

Sfântul Ieronim, *Scrisori*, începutul sec. V

1. Numește patru populații migratoare care au invadat Gallia.
2. Transcrie din text o caracterizare făcută de autor barbarilor.
3. Menționează un alt fenomen care, alături de atacuri, a contribuit la devastarea așezărilor.

Sursa 2 (▾) Harta migrațiilor în sec. II-V d.H.

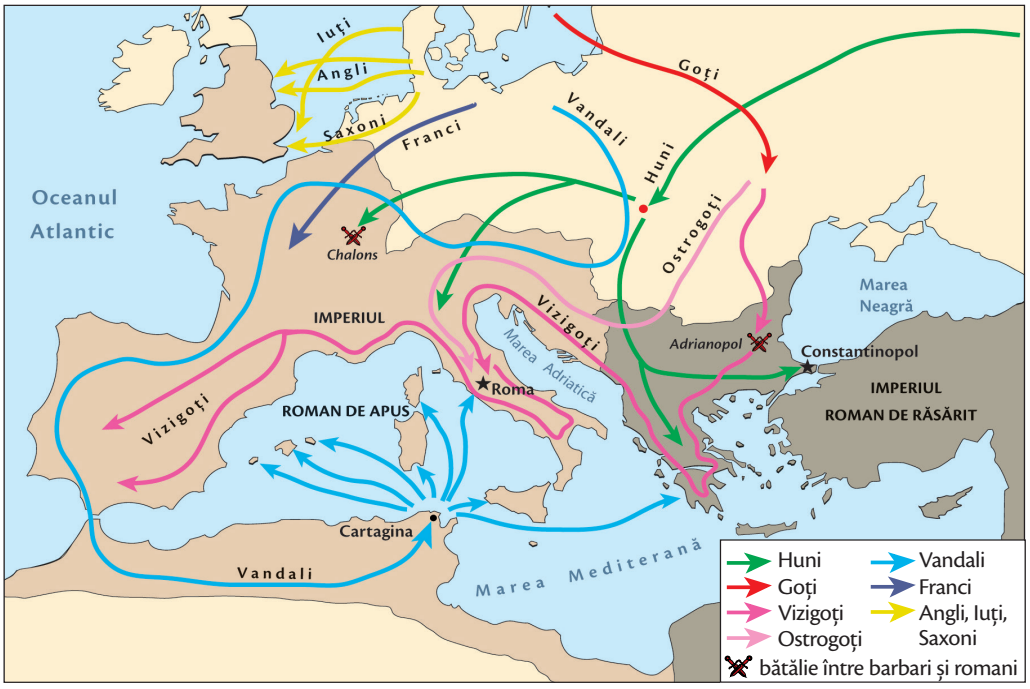

1. Urmărește traseul de migrație al vizigoților și al vandalilor. Numește trei provincii romane prin care aceștia au trecut.
2. Scrie pe caiet numele a trei popoare care au migrat în Britania.
3. Scrie pe caiet numele poporului care a migrat în provincia romană Gallia.

clic

În manualul digital poți vedea originea și clasificarea neamurilor barbare migratoare.

Migrațiile s-au încheiat în sec. XI în Vestul Europei și în sec. XIII în Estul continentului.

Dintre migrațiile mai târzii, cele mai importante au fost cele ale normanzilor (vikingilor), maghiarilor și mongolilor.

În sec. IX-X, plecând din zona Mării Baltice, **normanzii** au explorat țărmurile și fluviile Europei, ajungând până în America de Nord. Au deschis noi drumuri comerciale, au fondat state precum Rusia Kieveană, Regatul Siciliei, ducatul de Normandia, și au cucerit Anglia.

Maghiarii (numiți și unguri) au venit din Asia în sec. IX și s-au așezat în Câmpia Panonică, unde au întemeiat un regat. Ei s-au extins către est, ocupând Transilvania locuită de români. În anul 1000, regele lor, Vaic, s-a creștinat, luându-și numele Ștefan. Întregul popor i-a urmat exemplul. Maghiarii au adoptat, pe lângă religia creștină, și modul de organizare feudal, specific Europei acelor vremuri.

Mongolii au realizat cea mai distrugătoare dintre invazii (1241), devastând jumătatea estică a Europei, însă nu au contribuit semnificativ la etnogeneza europeană. La sfârșitul invaziei, o parte din ei au rămas în Europa și au întemeiat un stat, Hanatul Hoardei de Aur, situat în Nordul Mării Negre și al Munților Caucaz. De aici, ei au întreprins în secolele următoare expediții de jaf asupra popoarelor învecinate, inclusiv a românilor.

Sursa 3 (▼) Principalele familii de popoare europene

Romanice	Germanice	Slave
român	german	rus
italian	danez	ucrainean
francez	suedez	polonez
spaniol	norvegian	ceh
portughez	olandez	slovac
	englez	sloven
		sârb
		croat
		bulgar

Sursa 4 (◀)
Migrațiile normanzilor (vikingilor)

- Compară harta alăturată cu o hartă a Europei din zilele noastre (din manualul digital). Numește trei state care se află azi în zona de origine a normanzilor.

APLICAȚII

1. Realizează o axă cronologică a migrațiilor, folosind datele din manualul digital.
2. Alcătuiește un portofoliu cu tema *Vikingii și migrațiile lor*, în care să cuprinzi imagini reprezentative, hărți, fragmente din documente istorice.

Popoarele romanice. Etnogeneza românească

Amintește-ți ce s-a întâmplat cu popoarele cucerite de romani.

Poporul român și limba română fac parte din familia popoarelor romanice, respectiv, a limbilor romanice. Acestea s-au format pe o parte a fostului teritoriu al Imperiului Roman, în Sudul și Vestul Europei.

Popoarele romanice au în comun faptul că vorbesc limbi asemănătoare, formate prin evoluția din **limba latină**. Însă ele se și deosebesc, iar la acest lucru a contribuit faptul că popoarele cu care s-au amestecat romanii sunt diferite. Spre exemplu, poporul francez s-a format din gali, romani și migratori germanici (franci și alamani), în timp ce poporul spaniol s-a format din celtiberi, romani și germanici (vizigoți).

Poporul român s-a format în mod asemănător, tot prin suprapunerea a trei straturi de populație: substratul geto-dacic, stratul latin (romanic) și adstratul slav.

La baza procesului a stat **romanizarea** geto-dacilor, desfășurată în principal în sec. II-III. Pe teritoriul Daciei, romanizarea s-a produs prin venirea unei populații (coloniști) vorbitoare de limbă latină din Imperiul Roman și prin amestecul acesteia cu geto-dacii. Geto-dacii și-au însușit, treptat, identitatea romană (limba, religia, obiceiurile). Acest lucru nu s-a întâmplat brusc, ci în decursul mai multor generații, cât timp Dacia a fost provincie romană (106-271).

În acest proces de romanizare, cel mai mult a contat superioritatea civilizației romane. Faptul că romanii știau să construiască orașe, drumuri, poduri, apeducte, terme, că aveau legi scrise, școli, temple și o mai bună organizare a vieții i-a determinat pe daci să-și dorească să se integreze în lumea romană, adoptând stilul de viață al acestora.

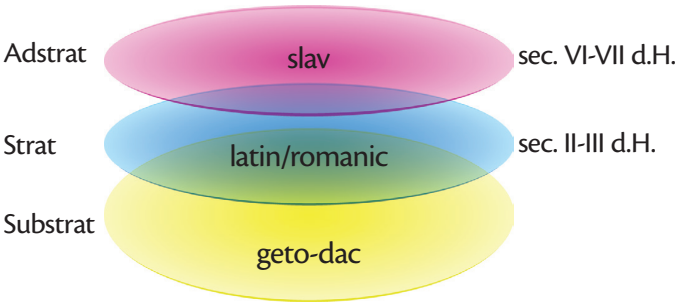

Sursa 1 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Cea mai strălucită dovadă a acestui popor [român], de unde se trage, este limba lui, care era adevărată latină, stricată, ca și italiana... Întreaga temelie a vorbirii până astăzi se ține de limba latină și o parte din cuvinte stau neschimbate [...] o parte însă, mai mică, și substantive și verbe, au în sine împrumuturi din toate limbile vecine, dar mai mult din cea slavă, iar mai puțin din limbile ungurească și turcească."

Miron Costin, *Cronica țărilor Moldovei și Munteniei*, lucrare scrisă în sec. XVII

1. Precizează limba din care provine limba română.
2. Numește limba din care limba română are cele mai multe împrumuturi.

DICȚIONAR

Etnogeneză = procesul de formare a unui popor.

Sursa 2 (▾) Formarea popoarelor romanice

Substrat	Strat	Adstrat (migratori)	Poporul care s-a format
latin, etrusc	romanic	germanic (goți, longobarzi)	italian
galic	romanic	germanic (franci, burgunzi, alamani)	francez
celtiberic	romanic	germanic (vizigoți, suebi)	spaniol
lusitan	romanic	germanic (vizigoți, suebi)	portughez
geto-dacic	romanic	slav	român

1. Precizează o diferență între popoarele francez și portughez, în funcție de straturile din care s-au format.
2. Menționează două diferențe între poporul român și celelalte popoare romanice.

După abandonarea Daciei de către romani, în timpul crizei din sec. III, populația romanică rămasă la nordul Dunării a asimilat resturile populațiilor migratoare care au trecut pe acest teritoriu (sec. III-VII).

Dintre migratori, doar slavii au avut o contribuție mai importantă la etnogeneza românească. Aceștia au venit în sec. VI-VII, dinspre N-E Europei, și s-au așezat în număr mare în Peninsula Balcanică, la sud de Dunăre. Cei rămași la nordul Dunării au fost asimilați de romanici și au contribuit astfel la formarea poporului român.

Majoritatea istoricilor consideră că odată cu asimilarea slavilor, în sec. VII-VIII, s-a finalizat și procesul de formare a poporului român și a limbii române.

Spre deosebire de majoritatea popoarelor europene, care au o dată „oficială" de creștinare, despre poporul român se spune că „s-a născut creștin". Aceasta deoarece **creștinismul** s-a răspândit la nordul Dunării și în Dobrogea încă din primele secole creștine, iar populația din care s-a născut poporul român era deja creștină. Latinitatea și creștinismul au fost principalele elemente pe baza cărora s-a constituit identitatea națională românească.

Limba română s-a format în același timp cu poporul român, având la bază limba latină populară. Conform lingviștilor, structura gramaticală și majoritatea cuvintelor din vocabularul de bază al limbii române (60%) sunt de origine latină. Alte 18-20% din cuvinte sunt de origine slavă, iar restul provin din alte limbi: dacă (cca 200 de cuvinte), turcă, maghiară etc.

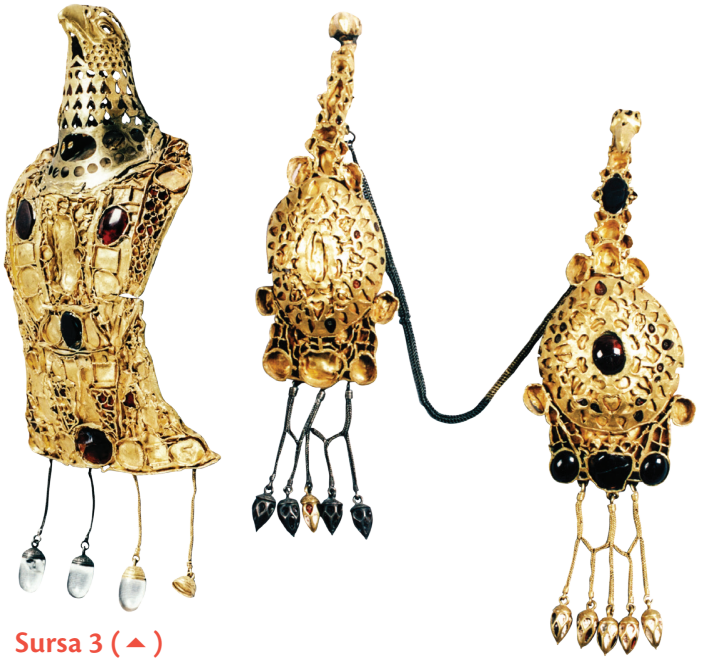

Sursa 3 (▲)

Piese din Tezaurul de la Pietroasele, cunoscut și sub denumirea de „Cloșca cu puii de aur"; Muzeul Național de Istorie a României, București

Alcătuit din 22 de piese de aur, unele încrustate cu pietre prețioase, tezaurul a fost ascuns în anul 378 de regele vizigot Athanaric, speriat de venirea hunilor, la poalele dealului Istrița din județul Buzău. Nu l-a recuperat niciodată, deoarece a fost învins de huni și s-a refugiat în Imperiul Roman, unde a murit la puțin timp (381).

Tezaurul a fost găsit întâmplător, în anul 1837, de către doi țărani care căutau piatră. În prezent, 12 dintre piesele tezaurului, cântărind 19 kg, se află la Muzeul Național de Istorie a României, din București.

APLICAȚIE

Imaginează-ți că în timpul unei călătorii cu familia prin Europa cunoști pe cineva interesat de România. Ce-i vei spune despre cum s-au format poporul român și limba română? Scrie informațiile de bază într-un text de 5-6 propoziții.

Care crezi că a fost rolul Bisericii în perioada migrațiilor?

Europa creștină în mileniul I

Amintește-ți numele împăratului care a declarat creștinismul religie oficială.

Urmările migrațiilor au fost foarte importante. Orașele romane au fost distruse, unele dintre ele pentru totdeauna. Populația a scăzut dramatic, iar locuitorii s-au retras în zone rurale. Nivelul de civilizație s-a redus drastic. Din cauza nesiguranței drumurilor, comerțul a încetat aproape cu totul, iar producția de bunuri s-a redus foarte mult. Foametea și epidemiile făceau ravagii.

Au rămas însă anumite elemente ale civilizației romane: limba, religia creștină, dreptul (legile), ideea de stat, ca organism public ce reglementează viața oamenilor, și exemplul unui „imperiu universal", care cuprinde mai multe popoare în cadrul său. Spre deosebire de Antichitatea greco-romană, în Evul Mediu, statul nu mai este văzut însă ca domeniu public, ci ca un bun personal al monarhului.

Pe fostul teritoriu al Imperiului Roman de Apus, dar și în restul Europei, s-au format **regate barbare**. Unele au avut o existență efemeră, altele au evoluat și există și astăzi. Factorul unificator al acestora, elementul care a stat la baza civilizației europene, alături de moștenirea culturală greco-romană, a fost **creștinismul**.

Între sec. V și XII, toate popoarele europene s-au creștinat. Cel mai devreme s-au creștinat popoarele germanice care au migrat în Imperiul Roman, iar cel mai târziu, popoarele scandinave din Nordul Europei. Odată creștinate, popoarele barbare au încetat jafurile și au adoptat un sistem de organizare în care Biserica avea un rol important.

Sursa 1 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„După aceea, Vladimir a poruncit să se dea de știre în întregul oraș (Kiev): «cei care mâine nu se vor afla pe malul apei – toți: bogați și săraci, negustori ori oameni pricepuți – vor fi dușmanii mei». Auzind aceste cuvinte, poporul a venit cu grăbire, bucurându-se și zicând: «De n-ar fi ceva bun, cneazul nostru și boierii nu l-ar împărtăși». A doua zi, Vladimir s-a dus împreună cu preoții pe malurile Niprului, unde se adunase mulțime de oameni. Au coborât cu toții în apă, în vreme ce preoții rosteau rugăciunile. După ce poporul a fost botezat, fiecare s-a retras la casa lui. Iar Vladimir s-a bucurat că poporul său l-a cunoscut pe Dumnezeu"

Creștinarea rușilor, după Nestor, *Cronica vremurilor de demult*, sec. XII

1. Numește conducătorul care a avut inițiativa creștinării rușilor; precizează funcția acestuia.
2. Menționează care a fost motivul creștinării majorității rușilor, așa cum reiese din text.
3. Exprimă o opinie cu privire la această modalitate de creștinare.

Sursa 2 (◀)

Harta regatelor barbare la 530

- Notează în caiet numele a patru regate barbare constituite în fostele teritorii romane.

DICȚIONAR

Dogmatică = ceea ce ține de învățătura Bisericii.

Efemer = trecător.

Epidemie = răspândire a unei boli care se transmite de la un om la altul.

Excomunicare = excludere din Biserică.

Schismă = ruptură, separare.

Biserica creștină a fost singura instituție stabilă în perioada migrațiilor. Ea a asigurat echilibrul în societate și a sprijinit factorul politic. Se considera că regii sunt aleși de Dumnezeu să conducă poporul, să-l apere cu sabia în mână și să-i asigure bunăstarea, în timp ce Biserica se ocupa de mântuirea sufletelor credincioșilor.

La început, Biserica a avut o influență negativă asupra științei și artei, deoarece a avut tendința de a nega tot ce fusese creat în perioada păgână. Însă tot ea a salvat o parte a moștenirii antice (manuscrise, documente) și a transmis mai departe scrierea. Timp de câteva sute de ani, oamenii Bisericii erau singurii care știau carte, iar mănăstirile au fost singurele centre de cultură. Totodată, Biserica a îmblânzit comportamentul luptătorilor, canalizându-l spre țeluri nobile. Așa au apărut cavalerii.

Biserica creștină avea, în Europa, doi conducători mai importanți: Papa de la Roma și patriarhul de la Constantinopol. Ambii au fost, un timp, subordonați puterii unor regi sau împărați. Însă Papii au reușit, începând din sec. XI, să se desprindă de această influență.

Momentul semnificativ pentru acest proces este umilința îndurată de împăratul german Henric al IV-lea în fața Papei Grigore al VII-lea. Cei doi au intrat în conflict din cauza dorinței fiecăruia de a numi episcopii din Imperiul Romano-German. Papa l-a excomunicat pe împărat, iar supușii acestuia nu-l mai ascultau. Pentru a obține iertarea și anularea excomunicării, împăratul s-a prezentat plin de umilință în fața Papei, la Canossa.

Pretențiile de supremație ale Papilor, precum și unele diferențe dogmatice, au dus la ruperea Bisericii creștine în două: Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă. Acest eveniment, petrecut în anul 1054, este cunoscut sub numele de **Marea Schismă**. Biserica Catolică („universală") este condusă de un Papă, iar Biserica Ortodoxă (biserica „dreptei-credințe") este alcătuită din mai multe biserici, egale între ele, conduse de patriarhi.

clic

Descoperă în manualul digital cronologia creștinării popoarelor europene și diferențele dintre Bisericile Catolică și Ortodoxă.

Sursa 3 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„S-a luat hotărârea ca toți preoții stabiliți în parohii... să primească acolo unde locuiesc ei înșiși tineri învățăcei... și să se străduiască, hrănindu-le spiritul ca buni părinți, să-i pregătească prin psalmi, să-i ocupe cu lecturi divine, să-i învețe legea Domnului, pentru a-și pregăti demni succesori și pentru a primi de la Domnul răsplata eternă".

Rezoluția Conciliului de la Vaison, anul 529

1. Precizează ce categorie preluase rolul de profesor, în sec. VI.
2. Menționează două categorii de cunoștințe care trebuiau „predate".
3. Transcrie din text cuvintele care indică răsplata primită de „profesori".

Sursa 4 (▲) ***Încoronarea regelui Franței, Filip al II-lea August*** **(imagine din lucrarea** ***Marile Cronici ale Franței,*** **realizată în sec. XV)**

Biserica avea un rol important în legitimarea monarhilor. Încoronarea acestora avea loc în prezența unor episcopi sau chiar a Papei. Doar în acest fel poporul îi recunoștea pe monarhi ca adevărați conducători.

APLICAȚIE

Joc de rol. Imaginează-ți un dialog cu 2-3 replici între Papa Grigore al VII-lea și împăratul german Henric al IV-lea.

STUDIU DE CAZ

Creștinarea francilor. Carol cel Mare

Amintește-ți din ce categorie de popoare făceau parte francii.

Francii se așază în Gallia în sec. V, cu acordul autorităților romane. Ei îi sprijină pe romani împotriva hunilor, în bătălia de la Chalons (Câmpiile Catalaunice, 451). După dispariția Imperiului Roman de Apus, regele francilor, **Clovis**, mărește întinderea statului franc, purtând lupte cu vizigoții și alamanii. Clovis se creștinează în anul 496 și determină trecerea la creștinism a întregului popor. Episcopii încep să joace un rol important în stat.

La început, comunitățile de franci și de romani trăiau separat, se conduceau după legi diferite și vorbeau limbi diferite. Treptat, ele s-au amestecat, formând un popor nou (francez), cu o limbă nouă. Limba latină a continuat să fie folosită în Biserică și administrație.

Cel mai important suveran al statului franc este **Carol cel Mare** (768–814). Acesta poartă lupte împotriva germanilor, longobarzilor și arabilor din Spania, lărgind considerabil granițele statului. Ia naștere astfel cel mai puternic și mai întins imperiu din perioada medievală timpurie.

În condițiile existenței la Constantinopol a unui suveran femeie, împărăteasa Irina, Carol este încoronat la Roma drept „împărat al romanilor" (anul 800). Conform dreptului germanic, doar un bărbat putea fi monarh. Carol obținea o recunoaștere a puterii sale, oferind Papei Leon al III-lea protecția împotriva longobarzilor.

Sursa 2 (▾) Harta Imperiului francilor la 814

1. Notează numele a trei imperii ce existau în anul 814 în Europa și zona mediteraneană.
2. Numește trei regiuni ale Imperiului Carolingian.

După moartea lui Carol, puterea statului slăbește din cauza creșterii puterii marilor nobili și a atacurilor vikingilor. Imperiul este împărțit între nepoții lui Carol, în trei state (843). Două dintre ele au devenit Franța, respectiv, viitorul Imperiu Romano-German. Al treilea, care cuprindea și nordul Italiei, nu a supraviețuit ca stat.

Sursa 1 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„În preasfânta zi a nașterii Domnului, [...] papa Leon i-a pus pe cap coroana și întregul popor al romanilor l-a aclamat: «Lui Carol augustul, încoronat de Dumnezeu, marelui și pașnicului împărat al romanilor, viață și biruință». Iar după aclamații papa i s-a închinat potrivit obiceiului principilor antici și [...] l-a chemat împărat și august."

Eginhard, *Viața lui Carol*, text din sec. IX

1. Numește personajul care l-a încoronat pe Carol și ziua în care s-a petrecut acest eveniment.
2. Explică în 3-4 fraze semnificația titlului de „împărat al romanilor".

clic

Descoperă în manualul digital semnificația coroanei și principalele repere cronologice ale istoriei statului franc.

APLICAȚIE

Alcătuiește fișa biografică a lui Carol cel Mare, folosind informațiile din manualul digital.

STUDIU DE CAZ

Imperiul Bizantin

Amintește-ți când și de ce a fost împărțit Imperiul Roman.

Imperiul Roman de Răsărit (numit și Imperiul Bizantin) nu a dispărut la sfârșitul Antichității, așa cum s-a întâmplat cu Imperiul Roman de Apus. Principalele cauze ale menținerii acestuia au fost poziția mai ferită din calea migratorilor și sistemul de apărare foarte bun al capitalei, **Constantinopol**. Orașul era protejat din trei părți de mare și dintr-o parte de ziduri puternice.

Orașele din Imperiul Roman de Răsărit au continuat să prospere, iar comerțul și meșteșugurile s-au dezvoltat, aducând venituri statului. Un puternic impuls a avut țesutul, după aducerea viermilor de mătase din China (sec. VI). În Evul Mediu, Constantinopol era cel mai mare și mai frumos oraș din spațiul creștin.

Imperiul era condus de un împărat, considerat urmaș legitim al împăraților romani. O importanță deosebită a avut împăratul **Iustinian** (527–565). El a recucerit o parte a fostelor teritorii romane – nordul Africii de la vandali, Italia de la ostrogoți, sudul Spaniei de la vizigoți – care vor fi pierdute însă după moartea sa. Cele mai importante realizări ale lui Iustinian au fost noile coduri de legi și construirea Bisericii **Sfânta Sofia** din Constantinopol.

Treptat, din sec. VII, imperiul se grecizează, deoarece populația greacă era majoritară. **Limba greacă** înlocuiește latina ca limbă de stat. Începând cu Heraclius, împărații vor renunța la titlul roman de *Caesar Augustus* pentru cel grecesc de *Basileos*.

Elementul definitoriu pentru Bizanț a fost creștinismul în forma răsăriteană (ortodoxă). **Patriarhul** era a doua figură în stat ca importanță, după împărat. Timp de secole, Constantinopolul a fost capitala religioasă a popoarelor creștine din Estul Europei.

Din sec. XII, imperiul începe să decadă. Declinul este grăbit de atacurile turcești dinspre Asia Mică și de cucerirea de către cruciații occidentali (1204). Sfârșitul este pecetluit prin cucerirea Constantinopolului de către turci, în 1453.

Sursa 1 (▲) Sfânta Sofia din Constantinopol. Inițial biserică, apoi moschee, astăzi muzeu.

Capodoperă arhitecturală ridicată sub domnia lui Iustinian, reprezenta un model pentru întreaga lume ortodoxă. Cupola, cu diametrul de 33 m, se ridică la înălțimea de 54 m, dând construcției un aspect impresionant.

- Numește o construcție celebră din Roma, care putea servi lui Iustinian drept inspirație pentru construirea Sfintei Sofia. Caută indicii la pag. 86.

Sursa 2 (▲) Mozaic în care este reprezentat împăratul Iustinian, cu suita sa. Bazilica San Vitale din Ravenna, Italia.

1. Precizează rolul personajului din stânga împăratului.
2. Numește o putere reprezentată în partea dreaptă a împăratului.

APLICAȚIE

Proiect. Realizează un proiect de circa 6-8 pagini despre orașul Constantinopol. Poți include fotografii, informații, fragmente din izvoare istorice.

Cum crezi că își petrecea ziua un copil de vârsta ta, în Evul Mediu?

Viața cotidiană în Evul Mediu (I)

Amintește-ți ce s-a întâmplat cu populația orașelor, după ce acestea au fost distruse de migratori.

O **familie** de țărani din Europa medievală era alcătuită nu doar din părinți și copii, ci și din rude de diferite grade: bunici, unchi, nepoți, copii orfani rămași de la diferite rude, femei văduve. Majoritatea familiilor locuiau, de regulă, într-o casă situată pe moșia unui nobil.

Nobilul era interesat să aibă brațe de muncă pentru cultivarea pământului. În schimb, asigura protecția țăranilor, cu mica sa armată de cavaleri. În cazul unei invazii, țăranii se puteau ascunde în castelul nobilului.

Pentru **munca** în gospodărie erau folosiți și copiii. Pe măsură ce creșteau, primeau sarcini mai importante. Nu existau școli, iar țăranii nu știau carte.

Casa țăranului medieval avea, de obicei, o singură cameră, în care erau introduse, în anotimpul rece, și animale din gospodărie, pentru a menține căldura. Oamenii dormeau pe saltele de paie acoperite cu pături. Într-o parte a casei se găsea o vatră, sursă de căldură și loc unde se pregătea mâncarea.

Casele erau construite din materiale aflate la îndemână: lemn și chirpici în zonele de câmpie, lemn sau piatră în zonele de munte.

Sursa 1 (▾) Casa unui țăran în Evul Mediu (reconstituire)

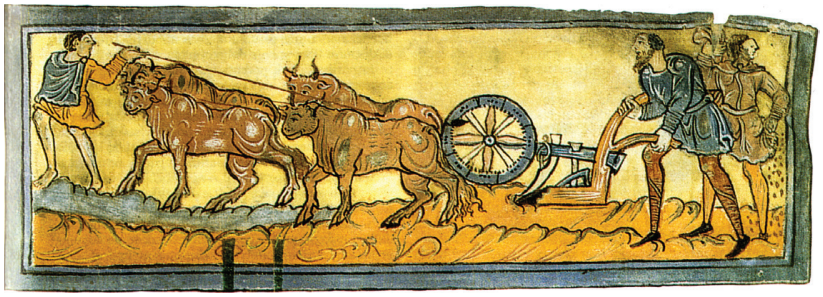

Sursa 2 (▲) Tapiserie din sec. XI care înfățișează muncile agricole; Biblioteca Britanică, Londra

Satele erau mici. Cele mai multe aveau câteva zeci de case. Nu existau magazine. Cele necesare – vase din lut, unelte din metal, roți pentru căruță – erau procurate direct de la meșterii care le lucrau. Țesăturile se făceau aproape în fiecare casă, în lunile de iarnă.

Hrana era obținută în gospodărie: pâine din grâu, orz sau secară, ouă, legume (năut, ceapă, mazăre), fructe, produse lactate, pește, animale vânate, uneori carne, miere. Sarea era singurul condiment. Piperul era foarte rar și scump. Se putea găsi doar pe masa oamenilor bogați.

Veșmintele țăranilor erau croite simplu și erau din lână sau cânepă. Era utilizată și pielea animalelor. Încălțămintea consta în saboți din lemn, opinci sau cizme din piele, croite rudimentar.

Speranța de viață era scăzută: aproximativ 30 de ani. Cine depășea 45 de ani era considerat bătrân. Multe femei mureau din cauza unor probleme legate de naștere. De asemenea, numeroși copii mureau înainte de a împlini un an. Bolile făceau ravagii, mai ales din cauza condițiilor de igienă precare și a lipsei de cunoștințe privind cauzele diferitelor boli.

Sursa 3 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Într-o zi, vulpoiul Renart a venit la gardul gospodăriei unui țăran bogat să vadă ce se găsește prin ogradă.
Era aici cam tot ce vrei:
Rațe, găini și cocoșei,
Claponi și gâște, și gâscani,
Precum se văd la bogătani.
Avea, nu-i fie de deochi,
O casă mare, plină ochi,
Jupân Constant. Găseai la el
De-ale mâncării fel de fel.
Afli-n cămară carne sărată,
Și cu costiță afumată,
Slănină din belșug, și șunci [...]
Pomi roditori în jur tot cresc
Și-n stupi albinele roiesc.
Ograda-i grijuliu ferită
Cu pari țepoși de stejar tare
Și-un gard de mărăcini, mai mare...”

Romanul vulpii, sec. XII

1. Numește un animal domestic, nemenționat în text, care constituia o sursă importantă de hrană.
2. Numește trei păsări ce se găseau în ograda unui țăran medieval. Cum puteau fi ele valorificate?
3. Ce aliment dulce putea consuma „jupân Constant”?
4. Descrie în două-trei propoziții cum era gardul gospodăriei.

DICȚIONAR

Clapon = cocoș mare.

Jupân = aici cu sensul de stăpân; om bogat.

APLICAȚIE

Realizează un text de o jumătate de pagină, cu titlul *O zi din viața unui copil în Evul Mediu*.

Cum crezi că se producea făina în Evul Mediu?

Viața cotidiană în Evul Mediu (II)

Amintește-ți care era cea mai importantă obligație a țăranului față de nobil.

Agricultura era principala ocupație a oamenilor în perioada medievală. Pământul era cea mai importantă posesiune. În epoca invaziilor, era singurul bun care nu putea fi distrus sau luat. De aceea, proprietatea asupra pământului determina situația socială. Cine avea pământ era om liber; cine nu, era un om dependent.

Țăranii care aveau pământ în proprietate, chiar dacă nu foarte mult, erau liberi. Ei aveau obligații doar față de rege și Biserică. Însă aceștia erau foarte puțini. Cei mai mulți țărani erau dependenți, adică trăiau pe **domeniul** unui nobil (senior), muncind pământul acestuia. Din produsele obținute, o parte era păstrată pentru familia țăranului, iar altă parte revenea nobilului.

Țăranii dependenți aveau obligații față de senior și față de Biserică. Ei se puteau căsători numai cu acordul nobilului și doar cu cineva de pe moșia acestuia.

Pentru a lucra pământul, oamenii foloseau unelte rudimentare: plugul tras de boi sau de cai, seceri, sape. Începând din sec. XI, au avut loc progrese tehnice care au dus la creșterea producției.

Din sec. XII este introdusă și **moara** de vânt, alături de cea de apă, care exista încă din Antichitate.

Sursa 2 (▲) Moară de apă

Într-o economie agrară, producătoare de cereale, morile erau foarte importante. Pentru a măcina, acestea aveau nevoie însă de o forță. În Antichitate au existat morile cu apă. Din sec. XII apare în Europa moara de vânt. Apa sau vântul puneau în mișcare un mecanism care făcea ca, prin rotirea unei roți mari din piatră deasupra unei roți stabile, boabele să fie sfărâmate și transformate în făină. Până la apariția morilor, boabele erau zdrobite manual, cu ajutorul unei pietre.

- Compară moara de vânt cu moara de apă, notând un avantaj și un dezavantaj.

Sursa 1 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Adolf, conte de Holstein, a început a reclădi castelul Segeberg și a-l înconjura cu un zid de piatră. Dar regiunea era pustie. El a trimis mesageri în toate regiunile, în Flandra, în Olanda, la Utrecht, în Westfalia și în Frisia și a invitat pe cei care nu aveau pământ să vină acolo cu tot cu familii. Le-a promis că le va da pământ bun, întins și roditor și, de asemenea, pășuni bune pentru a crește vite... Ascultând această chemare, o mulțime foarte mare din diferite regiuni a pornit la drum cu tot cu familiile lor și cu bunurile lor."

Helmond din Bosau, *Cronica Slavilor* (lucrare scrisă în sec. XII)

1. Transcrie din text expresia care arată motivul pentru care Adolf a chemat țărani din alte regiuni pe domeniul său.
2. Precizează două avantaje oferite de conte.

Sursa 3 (▲) Moară de vânt, sec. XII–XIII, Franța

Este îmbunătățit sistemul de înhămare și înjugare a animalelor. Astfel, a crescut eficiența lucrărilor agricole la care se foloseau animale de tracțiune. Suprafețele cultivate cresc prin lucrări de defrișare, desecare, îndiguire, desțelenire. Prin cultivarea unor suprafețe mai întinse, se obțin producții mai mari. Același efect îl are și introducerea rotației culturilor o dată la trei ani (asolament trienal).

Pentru extinderea suprafețelor cultivate și popularea unor ținuturi pustii, începând din sec. XI are loc un proces de colonizare, coordonat de nobili și principi.

Activitățile economice de pe un domeniu medieval erau menite să asigure necesitățile nobilului și nevoile elementare ale țăranilor. Comerțul era slab dezvoltat, astfel încât economia medievală a fost caracterizată ca fiind una „închisă".

Deși societatea medievală a însemnat, în cele mai multe domenii, un regres față de Antichitate, totuși au existat și unele **progrese tehnice** superioare celor din Antichitate. Un exemplu este prelucrarea metalelor: meșteșugarii medievali au reușit să obțină aliaje mai eficiente și mai rezistente decât cele obținute de romani. Acest lucru a determinat și dezvoltarea meșteritului.

Locul unde se desfășura viața socială era **biserica** satului. Oamenii erau foarte religioși. Slujbele săptămânale, sărbătorile religioase și evenimentele familiale (nunți, botezuri, înmormântări) erau ocaziile cu care oamenii se întâlneau. Alte ocazii erau târgurile (iarmaroacele) regionale, la care participau oameni din mai multe sate care doreau să schimbe mărfuri.

DICȚIONAR

Desecare = secarea unei mlaștini.
Desțelenire = ararea unui teren cu buruieni în vederea cultivării
Îndiguire = protejarea împotriva inundațiilor, cu diguri, a unor suprafețe cultivate.
Pârloagă = teren necultivat, pe care cresc buruieni.

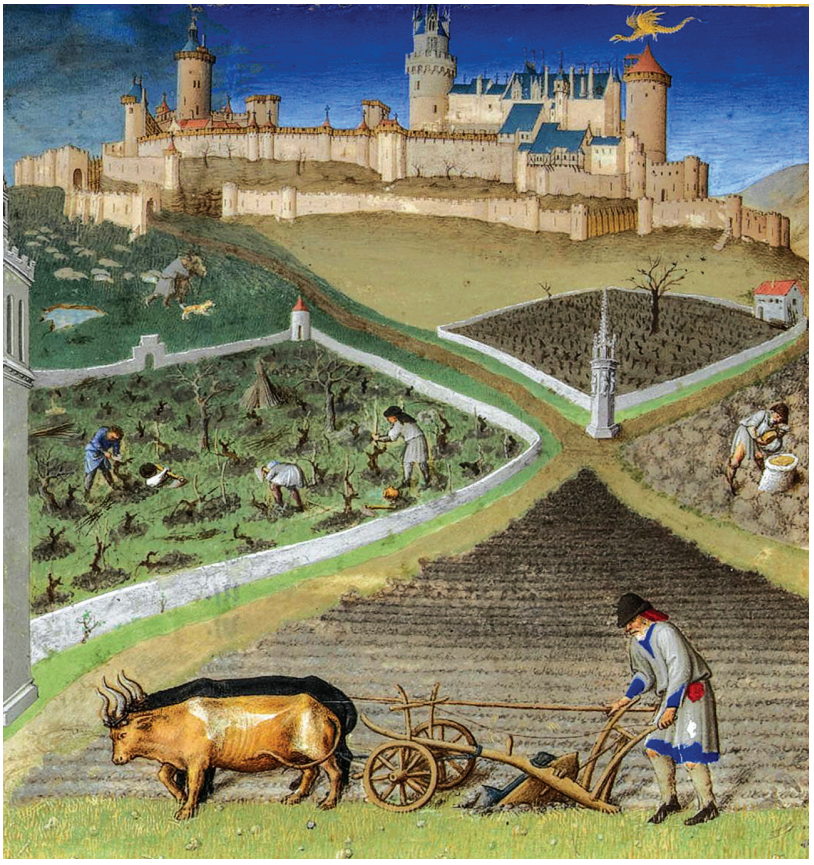

Sursa 4 (▲) Filă cu titlul *Cele mai îmbelșugate clipe ale Ducelui de Berry*, dintr-un calendar (luna martie), sec. XV

• Notează pe caiet două activități agricole reprezentate în imagine.

Sursa 5 (▼) Asolamentul trienal

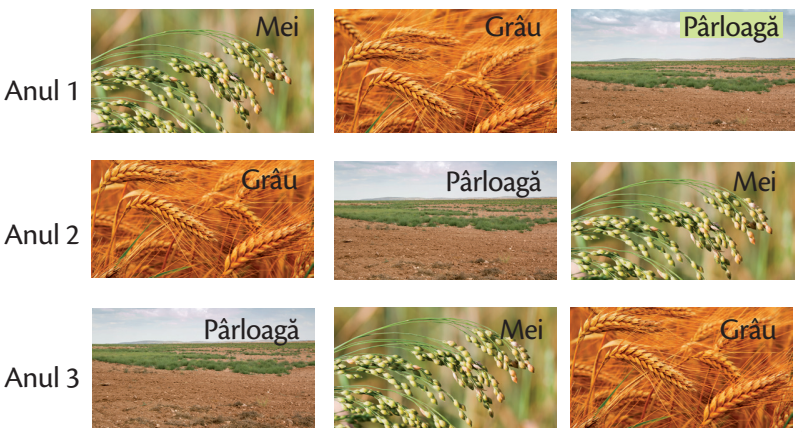

APLICAȚIE

Folosind datele din manualul digital, realizează un grafic al evoluției populației în Evul Mediu.

Ți-ar fi plăcut să locuiești într-un castel medieval?

Domeniul feudal

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți cine era proprietarul pământului și al familiilor de țărani.

În Evul Mediu, Europa era organizată într-un **sistem feudal**. În cadrul acestuia, monarhul era considerat stăpânul întregului pământ și al locuitorilor unei țări. Deoarece nu putea administra direct toată țara, el împărțea suprafețe întinse de pământ unor nobili, sub formă de **feude** (domenii feudale). În schimb, nobilii ofereau monarhului loialitate și resurse militare. La rândul lor, nobilii care primeau feude de la rege puteau oferi domenii mai mici altor nobili, pentru a dispune de un număr de oameni loiali și de forță militară.

Prin acest sistem, relația de supunere și de loialitate față de un stat, existentă în Antichitate, a fost înlocuită cu o relație de loialitate și protecție personală. Sistemul feudal a apărut în sec. VIII și a atins maturitatea în sec. XIII. El a avut o formă standard în Europa occidentală, dar s-a manifestat, cu mici diferențe, în toată Europa.

Cel care oferea un domeniu feudal era numit **senior**, iar cel care primea devenea **vasalul** („omul") acestuia. Legătura de vasalitate era consfințită în cadrul unei ceremonii speciale, în care vasalul jura credință seniorului, iar acesta îi oferea un simbol al feudei. Un senior putea avea mai mulți vasali. Puterea lui era indicată de întinderea propriei moșii, administrată direct, și de numărul de vasali.

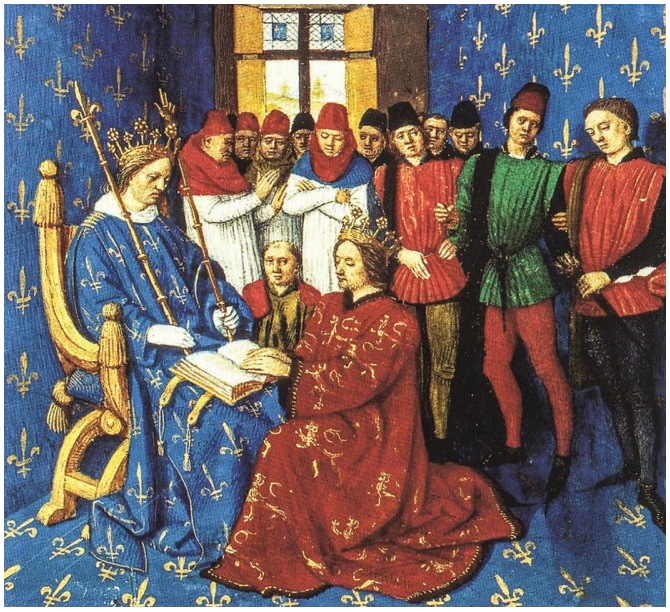

Sursa 1 (▲) ***Ceremonia vasalității*, imagine din *Marile Cronici ale Franței*, Jean Fouquet, sec. XV**

Sursa 2 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„În primul rând, ei au depus omagiu în felul următor: contele îl întreba pe fiecare dacă el vrea să devină omul său, fără rezervă, și acesta răspundea: «Eu vreau!», apoi își împreuna mâinile sale între cele ale contelui, ei se legau apoi prin sărut. În al doilea rând, acela care depusese omagiu făgăduia credința sa, declarând contelui următoarele: «Eu promit pe credința mea de a fi din acest moment credincios contelui Guillaume și de a-l apăra contra tuturor, cu bună credință și fără înșelătorie». În al treilea rând, el jura pe moaștele sfinților, apoi contele, cu varga pe care o ținea în mână, le dădea învestirea tuturor celor care-i făgăduiseră credință, îi depuseseră omagiul și rostiseră un jurământ."

Galbert de Bruges, *Istoria morții lui Carol cel Bun*, 1127

- Enumeră în scris trei etape care se regăsesc în acest ceremonial.

De cele mai multe ori, feuda însemna pământ și țărani care munceau pământul, dar putea fi și un oraș, veniturile dintr-o vamă, o pădure etc.

Activitatea pe domeniu era astfel organizată încât să asigure toate resursele necesare acelui domeniu. Fiecare nobil încerca să-și producă singur bunurile de care avea nevoie. Așa se face că un domeniu avea, de regulă, pământ arabil, vii, livezi, pășuni, mori pentru măcinat cerealele, ateliere de tâmplărie, fierărie, olărit, țesut, tăbăcării (ateliere de prelucrare a pieilor de animale), păduri pentru lemn și pentru vânătoare, iazuri cu pești.

Domeniul era împărțit în două categorii de terenuri: rezerva feudală (*sesia*), ale cărei produse reveneau în totalitate nobilului, și loturile țăranilor (*mansi*). Loturile și gospodăriile țăranilor erau proprietatea nobilului. Țăranii erau proprietari doar ai uneltelor și animalelor de muncă.

Obligațiile principale ale țăranilor erau de a munci rezerva feudală, de a oferi nobilului censul (darea în bani) și dijma (darea în produse și animale din propria gospodărie).

Centrul domeniului feudal era castelul nobilului care stăpânea moșia. Acesta era construit astfel încât să fie greu de cucerit și destul de mare încât să cuprindă între zidurile sale toată armata de servitori, grajdurile, magaziile de provizii etc. Locuința propriu-zisă a nobilului era donjonul, un turn cu mai multe etaje.

Pe domeniul său, nobilul era administrator, judecător și șef militar (apăra domeniul cu armata sa).

APLICAȚII

1. Joc de rol. Reconstituiți în clasă ceremonia depunerii unui omagiu feudal, așa cum este descrisă de Galbert de Bruges.

2. Completează schema *Ierarhia medievală*, folosind date din fișa de lucru.

clic

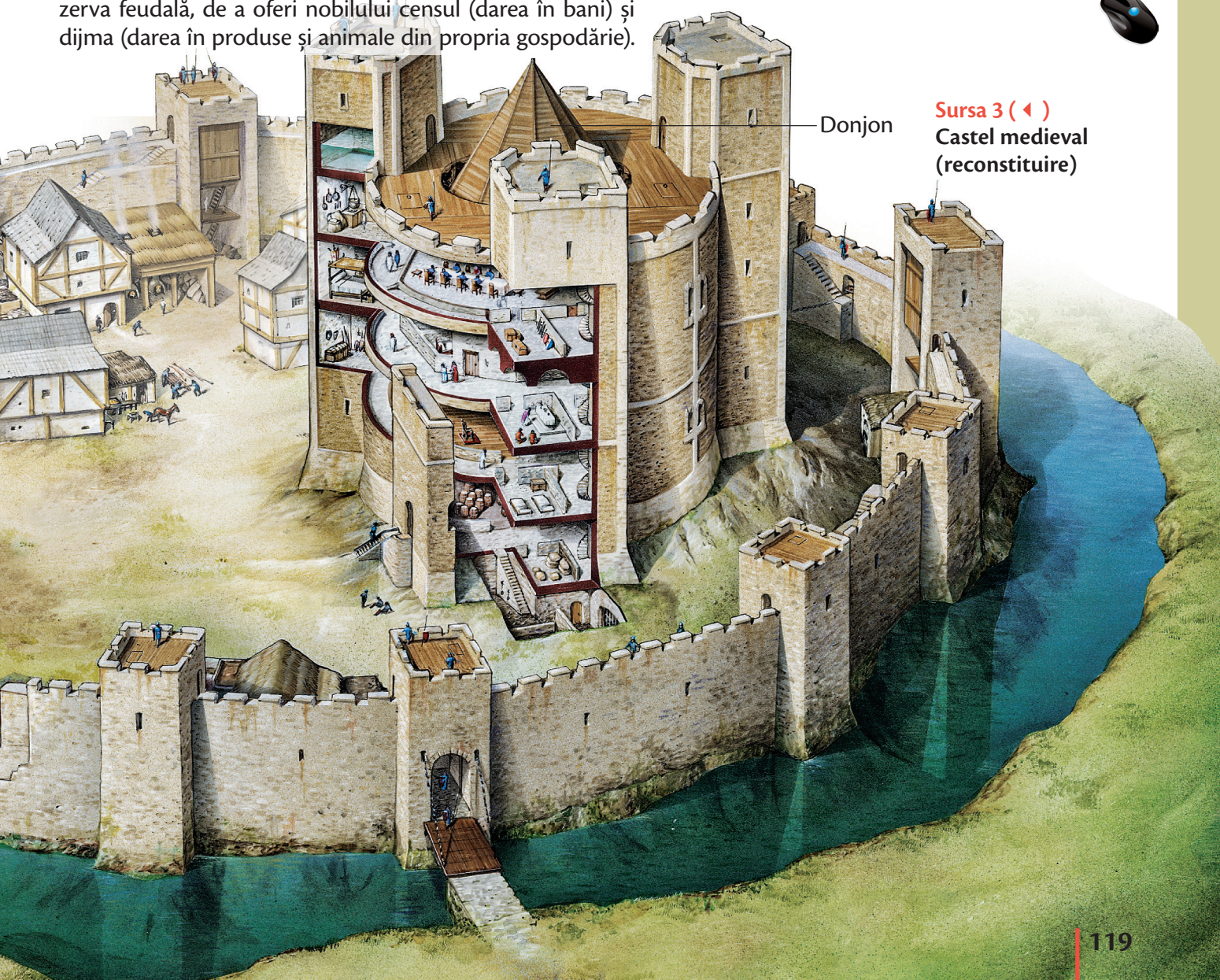

Sursa 3 (◂)
Castel medieval (reconstituire)

Ce crezi că însemna să fii cavaler în Evul Mediu?

STUDIU DE CAZ

Cavalerism și onoare

Amintește-ți care era principala obligație a unui vasal, în schimbul unei feude.

Cavalerii erau războinicii Evului Mediu. Numele lor vine de la faptul că luptau călare (*cavalus* = cal, în limba latină). Ocupațiile lor erau luptele propriu-zise și activitățile menite să le mențină și să le dezvolte capacitatea de a lupta: antrenamentele, vânătoarea și întrecerile cavalerești, numite turniruri.

În principal, cavalerii erau de două feluri: cei care aveau titluri nobiliare și feude și cei care, nefiind nobili, slujeau la curtea unui senior.

În Franța cavalerii erau, de regulă, și nobili, însă în Spania și Germania majoritatea erau doar cavaleri, fără a poseda feude.

Existau și cavaleri rătăcitori, fără stăpân, în căutare de aventuri. Ei erau gata să participe la războaie între feudali de partea celui care-i oferea ceva în schimb, sau să plece în **cruciadă**.

În epoca invaziilor, caracterizată prin nedreptate și violență, Biserica a încercat să îmblânzească obiceiurile războinicilor și să le canalizeze potențialul militar spre țeluri nobile: apărarea celor slabi și a Bisericii, promovarea adevărului, dreptății și loialității.

Sursa 1 (▸) Reprezentarea unui turnir, în *Codex Manesse*, Heidelberg, începutul sec. XIV. În imagine, loja domnițelor și cavaleri care luptă.

- Descrie în 2-3 propoziții, în scris, spectatorii și atitudinea acestora.

Sursa 2 (▾) Miniatură din sec. XII care îi reprezintă pe Richard Inimă de Leu, regele Angliei (stânga) și pe Saladin, sultanul Egiptului (dreapta)

Existau norme ale **onoarei** cavalerești, care presupuneau ținerea cuvântului dat, interdicția de a ataca un adversar neînarmat sau prin surprindere, respectarea femeilor, curajul în luptă, respectarea celorlalți cavaleri, inclusiv a unei provocări la duel.

Pentru a deveni cavaler, existau mai multe condiții și etape de urmat. Putea fi cavaler cineva care era fiu de nobil sau de cavaler. De la vârsta de 7-8 ani mergea la curtea unui senior, unde învăța **meșteșugul armelor**. La 18–20 de ani era învestit cavaler, în cadrul unei ceremonii publice. Aceasta era precedată de o „purificare" prin veghe, post, spovedanie și împărtășanie.

Ceremonia de învestire avea două figuri importante. Un preot sau un episcop îl binecuvânta și „sfințea" armele cu formula „Binecuvântează, Doamne, armele robului tău ca să devină apărător al bisericilor, văduvelor, orfanilor contra urgiei păgânilor". Însă cel mai important era seniorul. Acesta, care-i era și naș, îl pregătise să devină cavaler. Acum îi oferea armele și calul. În cadrul ceremoniei, după ce-i încingea sabia, seniorul îi aplica o palmă după ceafă însoțită de îndemnul „Fii viteaz!" Cavalerul urma să-l slujească pe senior toată viața.

Sursa 3 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Se ascultă slujba făcută de episcopul Renier... [Seniorul] îl acoperă cu o cămașă de zale mai strălucitoare decât 20 de făclii, cu un coif decorat cu pietre prețioase roșii și-i încinge sabia de oțel [...] Nașul ridică mâna, îl lovește puternic în ceafă și zice: „Mergi, nepoate! Fie ca Domnul să-ți dea îndrăzneală, forță și vitejie, credință față de senior și victorie asupra necredincioșilor..."

Fragmentul „Jurământul lui Vivian" din *Cântecul Marchizul cu nasul tăiat*, compus de un autor medieval anonim

- Numește trei obiecte care făceau parte din echipamentul unui cavaler.

clic

Descoperă în manualul digital care erau tipurile de arme și de armuri ale cavalerilor.

Faptele cavalerilor erau prezente în cântece, poezii, legende. În Franța exista un gen muzical, *chansons de geste* (cântece de gestă), care preamărea vitejia unor cavaleri. Cea mai cunoscută creație este *Cântecul lui Roland*.

În perioada cruciadelor s-au născut ordinele cavalerilor-călugări: templieri, ioaniți, teutoni.

Sursa 4 (▲) Cavaleri teutoni

Sursa 5 (▶)
Cavaler medieval pe cal

Armura unui cavaler putea cântări cca 20-25 kg. Pentru a urca pe cai, dacă nu erau destul de puternici sau de tineri, unii cavaleri erau ridicați cu o macara primitivă.

- Precizează un avantaj și un dezavantaj ale folosirii acestui tip de armură.

APLICAȚIE

Realizează o expoziție tematică în sala de clasă, cu imagini reprezentative despre cavalerii medievali. Invită-ți colegii de la alte clase pentru a le prezenta expoziția.

Cât crezi că dura drumul cavalerilor, din Europa în Palestina?

STUDIU DE CAZ

Cruciadele – prima expansiune europeană

Amintește-ți care erau idealurile cavalerești.

Cruciadele au fost expediții războinice ale europenilor occidentali care aveau ca scop eliberarea **Țării Sfinte** (Palestina, cu orașul Ierusalim) de sub ocupația musulmanilor.

În sec. VII, arabii cuceresc Palestina de la bizantini. În sec. VIII invadează Europa, cuceresc Spania, dar sunt înfrânți de bizantini (în estul Europei) și de franci (în vest).

În acest timp, între europeni și musulmani, pe lângă războaie, au existat și relații pașnice, îndeosebi comerciale. Negustorii și pelerinii care mergeau la Locurile Sfinte povesteau despre bogățiile fabuloase din Orient. În sec. XI, o altă putere musulmană, turcii selgiucizi, ocupă Palestina și atacă teritoriile bizantine. Bizantinii lansează către catolici chemări la sprijin, în numele credinței creștine. Aceste solicitări au constituit pretextul declanșării cruciadelor.

Cauzele reale au fost sentimentul religios și speranța mântuirii, promisă de Papă, creșterea populației europene, spiritul de aventură al cavalerilor și dorința acestora de a primi feude și de a deveni faimoși, intenția Papei de a-și mări puterea în lumea creștină.

În anul 1095, în cadrul Conciliului de la Clermont, **Papa Urban al II-lea** lansează un apel general la cruciadă. Răspund mulți cavaleri și principi, care în 1096-1099 reușesc să cucerească Țara Sfântă și zonele învecinate și să înființeze aici state după modelul feudal european: regatul Ierusalimului și principatele de Edessa și Antiohia, comitatul de Tripoli. Prima cruciadă lua sfârșit cu succes pentru creștini.

Timp de aproape un secol, Țara Sfântă a aparținut creștinilor. În acest timp, au luat naștere ordinele cavalerilor-călugări (templieri, ioaniți, teutoni), care își propun să asigure securitatea, ajutorarea săracilor și apărarea Locurilor Sfinte împotriva musulmanilor.

Noțiunea de „război sfânt” o aveau, însă, și musulmanii. Pentru ei, Ierusalimul este locul de unde Mahomed a fost ridicat la Cer. În 1187, sultanul egiptean **Saladin** cucerește Ierusalimul și alte cetăți apărate de creștini. Următoarele cruciade vor avea ca scop revenirea Palestinei sub controlul creștinilor, însă acest lucru nu se va mai întâmpla. În plus, una dintre cruciade, a IV-a, a fost deturnată împotriva creștinilor ortodocși. În cadrul acesteia a fost cucerit și jefuit Constantinopolul (1204).

Sursa 1 (◂)

Krak des Chevaliers, un castel fortificat ridicat de cruciați, în sec. XII, în Siria

Cruciadele au avut și **urmări** negative, și pozitive. Între cele negative se numără amplificarea ostilității dintre creștini și musulmani, dar și a celei dintre ortodocși și catolici, reafirmarea spiritului expansionist musulman și a doctrinei Războiului Sfânt (*Djihad*). Urmările pozitive au fost creșterea schimburilor comerciale și culturale cu Orientul, lărgirea cunoașterii geografice, dezvoltarea mijloacelor de transport.

clic

Sursa 2 (▾)

Hartă cu rutele cavalerilor cruciați

Drumul cavalerilor, din Europa până în Palestina, putea dura câteva luni.
Ei se deplasau călare, însoțiți de căruțe cu provizii, pe uscat.
Marea Mediterană era traversată cu corăbiile, pe care le închiriau de la negustorii venețieni și genovezi.

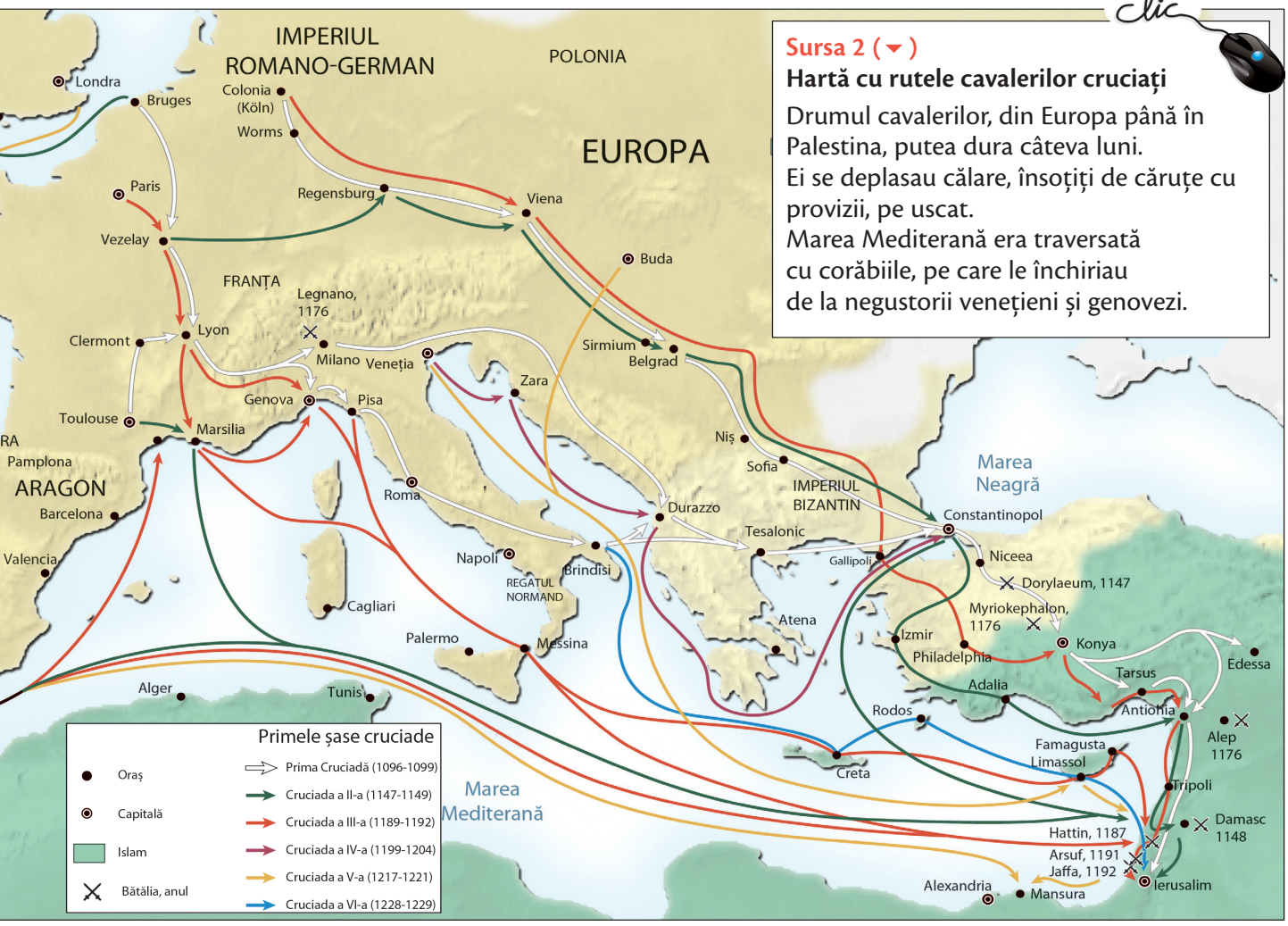

Sursa 3 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Prefer să-mi pun viața în pericol pentru a elibera Locurile Sfinte, decât să comand Universului. Veniți, fii ai lui Hristos, și mă veți vedea în fruntea voastră! [...] Crucea care va străluci pe armele și stindardele voastre [...] vă va aminti fără încetare că Iisus Hristos a murit pentru voi și că trebuie să muriți pentru El."

Apelul Papei Urban al II-lea către cruciați, 1095

- Transcrie pe caiet argumentul cu care Papa încerca să-i convingă pe creștini să plece în cruciadă.

clic

Descoperă mai multe informații despre cavalerii templieri în manualul digital.

DICȚIONAR

Pretext = fals motiv, invocat pentru declanșarea unei acțiuni dorite, dar greu de justificat.

APLICAȚIE

Realizează un text de 1-2 pagini cu tema *Cauze și consecințe ale cruciadelor*. Organizează informațiile în trei secțiuni: *cauze, consecințe pozitive, consecințe negative.*

Cum crezi că era viața unui orășean față de cea a unui țăran?

STUDIU DE CAZ

Orașul medieval – spațiu al libertății

Amintește-ți ce s-a întâmplat cu orașele la sfârșitul Antichității.

La sfârșitul Antichității, unele orașe romane au dispărut pentru totdeauna, transformându-se în ruine. Altele au continuat să fie locuite, dar și-au restrâns foarte mult activitatea, iar numărul de locuitori a scăzut dramatic.

Începând din sec. XI, în Europa are loc o înviorare a vieții urbane. Apar noi orașe, iar cele vechi încep să se dezvolte. La acest lucru au contribuit mai mulți factori: încetarea invaziilor, dezvoltarea comerțului, creșterea populației și a producției agricole. **Noile orașe** au apărut la intersecția unor drumuri comerciale, pe lângă mănăstiri, castele nobiliare sau reședințe episcopale.

În Evul Mediu, orașele depindeau de un mare nobil, de un episcop sau de rege. În schimbul protecției militare, orașele plăteau seniorului sume de bani provenite din impozite. Din sec. XI, în Italia și Germania apare mișcarea comunală, prin care multe orașe se emancipează de sub autoritatea feudalilor, fie prin răscumpărare, fie prin revoltă, devenind libere.

Orășenii aveau un grad mai mare de libertate decât țăranii. Meșteșugarii și negustorii se asociau în **bresle** (corporații) și ghilde. Fiecare categorie de meseriași își avea breasla proprie (exista o breaslă a fierarilor, una a olarilor etc.).

Cea mai importantă categorie socială urbană era cea a **patricienilor**, alcătuită din cei mai bogați negustori și din fruntașii breslelor. Alături de meșteșugari și negustori, care alcătuiau majoritatea locuitorilor, în orașe mai trăiau clerici (preoți, călugări), liber-profesioniști (medici, farmaciști, avocați, contabili, profesori), dar și oameni fără ocupație, săraci care trăiau din mila publică sau din furt.

Orașele medievale erau înconjurate cu ziduri și turnuri de apărare. Centrul spiritual era catedrala, iar cel economic și social era piața, ambele situate în centrul orașului. Exista și o clădire administrativă (**primăria**), în care, de multe ori, se afla și judecătoria.

Străzile erau înguste și întortocheate. Inițial, doar străzile principale erau pavate cu piatră, iar gunoiul se arunca la întâmplare. În urma unor epidemii, în sec. XII–XIII, străzile sunt amenajate și se impun reguli mai stricte de igienă.

Sursa 1 (▾)
Oraș medieval (reconstituire)

Orașele erau numite în Occident cu termenul *burg* sau variante ale acestuia.

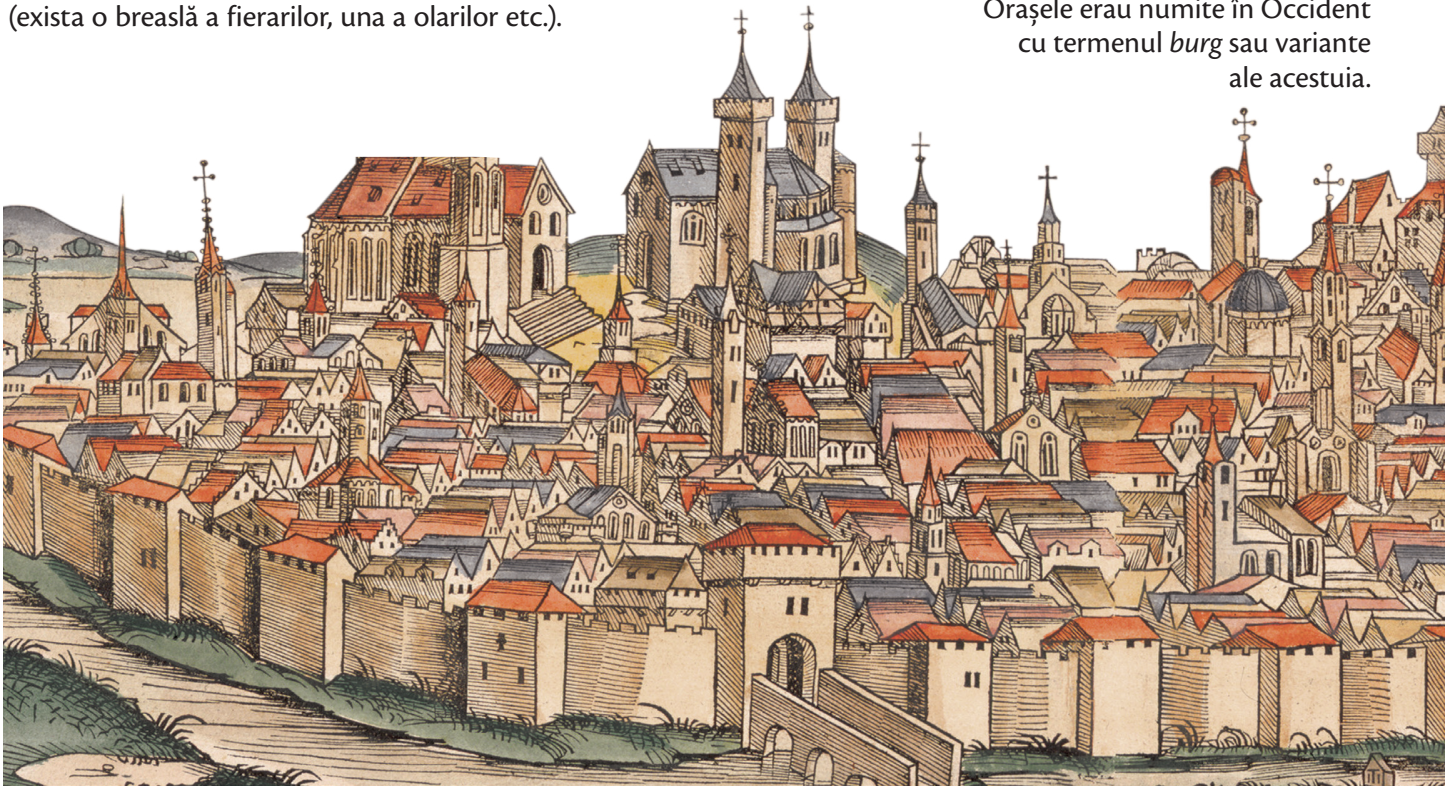

Viața cotidiană în Evul Mediu: familia, așezările, alimentația, sărbătorile, economia și tehnologia, credința și biserica, proprietatea, libertatea și dependența; Studiu de caz: Orașul medieval – spațiu al libertății; orașele italiene și orașele germane

Cele mai dezvoltate orașe din Europa, în perioada medievală, erau orașele italiene și cele germane.

Orașe italiene precum Genova, Veneția, Padova, Florența, Pisa, Bologna, Milano au prosperat pe seama comerțului cu Orientul Apropiat și a meșteșugurilor din atelierele proprii. Prosperitatea economică a dus și la dezvoltarea culturii. Nu întâmplător, primele universități din Europa au apărut în Italia.

Unele orașe germane desfășurau un comerț intens în Marea Baltică și Marea Nordului: Lübeck, Hamburg, Bremen. Acestea s-au asociat pentru a-și apăra mai bine interesele, formând **Liga hanseatică** (sec. XII). Alte orașe germane erau importante centre politice (Frankfurt era sediul Dietei Imperiale) sau sedii episcopale (Köln).

Sursa 2 (◂) Casă datând din Evul Mediu, Franța

- Realizează o prezentare, în 3-4 propoziții, a căsuței medievale din imagine și a străzii. Exprimă o opinie cu privire la acestea.

Sursa 3 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Nimeni nu poate fi țesător de lână la Paris dacă nu cumpără dreptul de a exercita meșteșugul de la rege. Niciun țesător de lână, nici altcineva, nu poate și nu trebuie să aibă atelier de țesut în interiorul Parisului, dacă nu știe să lucreze cu mâna sa, dacă nu este fiu de meșter. Fiecare țesător de lână din Paris poate avea în casa sa două războaie de țesut mari și unul mic. Fiecare fiu de meșter țesător, atâta timp cât se află în grija tatălui său și a mamei sale... poate să aibă două războaie mari și unul mic în casa tatălui său, dacă știe să facă meșteșugul cu propria mână. Fiecare țesător de lână poate avea în casa sa un ucenic, nu mai mult. Oricine este țesător în Paris, dacă are tarabă în hale pentru a vinde pânza, în fiecare an, pentru fiecare tarabă, este obligat să plătească regelui o taxă."

Etienne Boileau, *Cărțile meseriilor. Statutul țesătorilor din Paris*, 1268

1. Menționează două condiții pentru ca un țesător să-și poată practica meseria, în Paris, în sec. XIII.
2. Precizează modul în care se învăța meseria de țesător, în Evul Mediu.
3. Calculează numărul maxim de războaie de țesut pe care le putea avea o familie de țesători, dacă în acea familie existau doi fii care știau să practice meșteșugul.
4. Exprimă o opinie, în 3-4 propoziții, cu privire la interdicția de a deține un număr mai mare de războaie de țesut. De ce crezi că exista această limitare?

Află mai multe despre Veneția din manualul digital.

DICȚIONAR

Dietă = organism care alegea împăratul Germaniei.

Emancipare = eliberare.

APLICAȚIE

Organizați o excursie la Sighișoara, cel mai bine conservat oraș medieval din România. Alcătuiește un jurnal cu informații, impresii.

Ce discipline crezi că se studiau în universități, în Evul Mediu?

Catedrale și universități

STUDIU DE CAZ

Amintește-ți ce instituție era responsabilă de educația copiilor, în Evul Mediu.

În orașe, dezvoltarea economiei și sentimentul religios au dus la construirea unor catedrale grandioase, care deveneau centre ale vieții urbane și monumente reprezentative ale orașelor. Până în sec. XII, catedralele erau construite, în general, în stilul denumit **romanic**. Acesta era caracterizat prin ziduri masive, deschideri mici, ferestre și uși cu partea de sus de forma unui arc rotund.

În sec. XII-XIII, apare în construcția catedralelor un nou stil, denumit stilul **gotic**. Acesta se caracterizează prin arcul frânt (ogivă), arce butante și ferestre largi, împodobite cu vitralii.

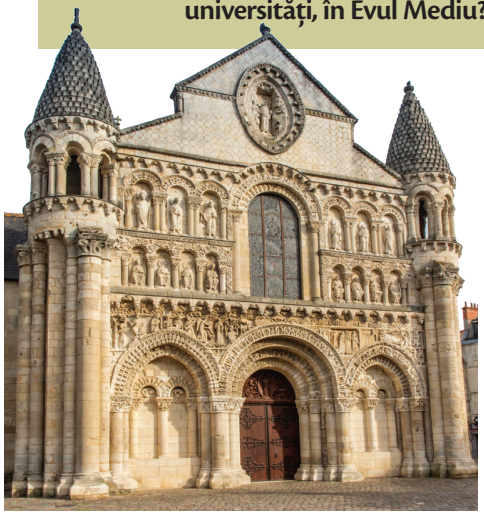

Sursa 1 (▲) Catedrala romanică din Poitiers, Franța

Catedralele gotice erau construite după un plan în formă de cruce și erau foarte înalte, având adesea peste 100 de metri. Acest lucru era posibil datorită fundațiilor solide, de până la 10 metri adâncime, și sistemului de arcuri frânte. Arcul frânt (ogival), care a înlocuit arcul rotund romanic, a fost o inovație tehnologică foarte importantă. Prin felul în care distribuie spre sol greutatea clădirii, el sporește soliditatea acesteia. În plus, creează impresia de eleganță și suplețe.

După acest model au fost construite, în sec. XII-XIV, numeroase catedrale din Europa Centrală și de Vest.

Blocurile de piatră erau tăiate cu mare precizie, cu dălți speciale, apoi erau fixate cu mortar. Pe măsură ce clădirea se înălța, blocurile erau ridicate cu scripeți.

Elementele unei catedrale gotice

Nava centrală este axa bisericii, în jurul căreia sunt dispuse toate celelalte spații.

Contraforții sunt stâlpi exteriori care se îmbină cu zidurile și oferă stabilitate și rezistență clădirii.

Vitraliile sunt realizate din bucăți de sticlă colorate, care compun scene religioase. Dau interiorului catedralei o înfățișare luminoasă și solemnă. Multe catedrale gotice au ferestre cu vitralii de formă rotundă, denumite rozete sau rozase.

Arcurile butante, înclinate, au rolul de suporturi laterale, care susțin partea înaltă a navei.

Turnul central are o funcție decorativă și contribuie, prin greutatea sa, la fixarea construcției.

Sursa 2 (▼) Catedrală gotică (reconstituire)

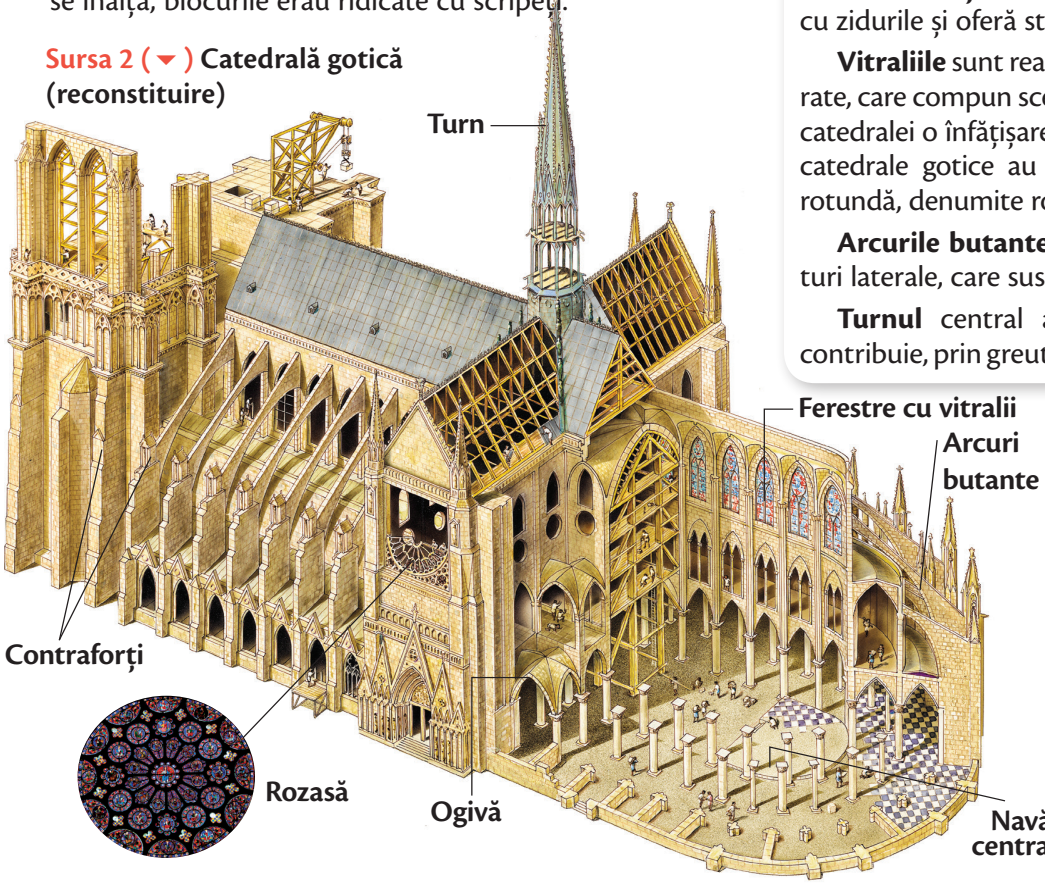

În sec. XI-XIII, Europa cunoaște o perioadă de expansiune și prosperitate. Comerțul ia avânt, iar orașele se dezvoltă. Burghezia este interesată de dezvoltarea unui învățământ care să asigure oameni pregătiți pentru diferite profesii: contabili, avocați, juriști, medici, arhitecți etc.

Existau deja școli, pe lângă catedrale și mănăstiri, însă în acestea se învățau doar noțiuni elementare. Odată cu dezvoltarea societății, era nevoie de o creștere a nivelului de pregătire. Ca urmare, în sec. XI-XII apar primele **universități**, mai întâi în Italia, apoi în Spania, Franța, Anglia și alte țări europene.

Unele au fost create de asociații ale studenților care căutau profesori (la Bologna, Italia), altele, de către corporații ale profesorilor (Paris, Franța). Universitatea din Oxford (Anglia) a fost înființată de profesori veniți de la Paris, pentru studenții englezi care nu puteau studia în Franța.

În universități se studiau gramatica, logica, arta vorbirii, matematica, astronomia, dreptul, muzica.

În cadrul unei lecții, profesorul afișa sau citea un text și punea întrebări. Urmau dezbaterile, în care erau utilizate argumente. Elevii își notau întrebările și răspunsurile.

Studenții locuiau în universitate, în locuințe colective situate în apropierea sălilor de curs. Deși nu exista o vârstă minimă, de obicei studenții aveau între 14 și 20 de ani.

Mulți profesori erau preoți sau călugări.

„Caietele" erau din foi de pergament îndoite în patru. Pergamentul era obținut din piei de animale (vițel, miel).

Profesorul își preda lecțiile dintr-un loc privilegiat, care îi sublinia autoritatea. Cunoștințele și ideile sale nu erau puse la îndoială.

Exista și un „gardian" care menținea ordinea și disciplina și care îl asista pe profesor.

La sfârșitul cursurilor exista o ceremonie de absolvire, în cadrul căreia absolvenții primeau roba și toca.

APLICAȚIE

Realizează o fișă cu asemănări și deosebiri între stilurile romanic și gotic. Folosește pentru aceasta structura fișei model din manualul digital.

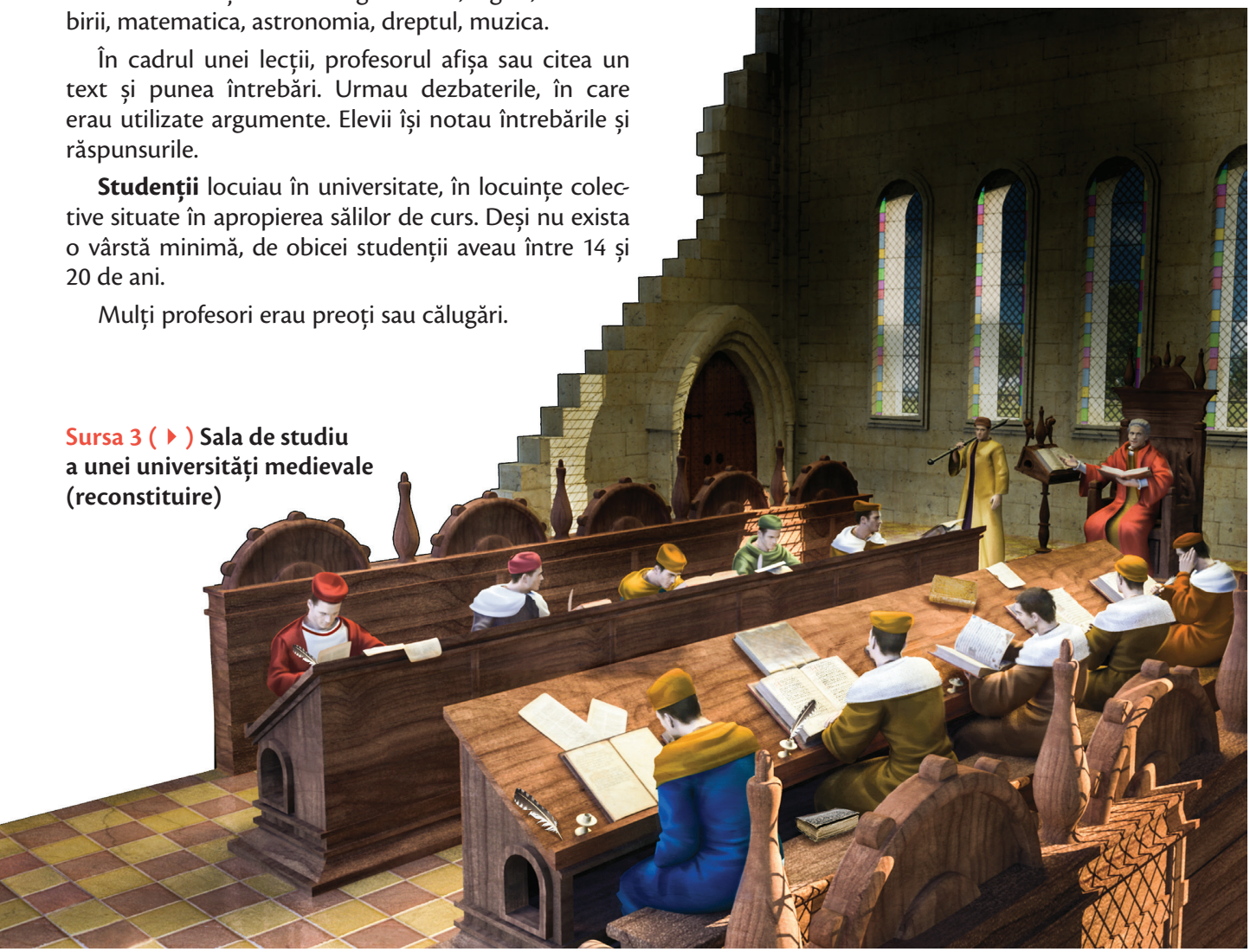

Sursa 3 (▸) Sala de studiu a unei universități medievale (reconstituire)

Care crezi că a fost cauza Războiului de 100 de ani, dintre Anglia și Franța?

Statele medievale din Apusul Europei

Amintește-ți ce s-a întâmplat cu Imperiul Carolingian, după moartea lui Carol cel Mare.

În sec. IX-XI, statele Europei apusene au fost afectate de **fărâmițarea feudală**. Odată cu domeniul, monarhii acordau și imunitate marilor feudali. Aceștia erau ca niște adevărați regi pe domeniul primit: împărțeau dreptatea, adunau impozitele, aveau putere militară. Dețineau controlul total asupra unor întinse teritorii și deseori deveneau nesupuși față de rege care, la rândul lui, depindea prea mult de armatele vasalilor și de credința acestora.

Această situație a ținut până prin sec. XI, când în unele țări (Franța, Anglia, Spania) a început să se producă fenomenul de **centralizare politică** și de unificare teritorială.

Centralizarea politică și crearea monarhiilor feudale este vizibilă mai ales în Franța și Anglia. În aceste state, regii reușesc să se impună în fața marilor feudali, având sprijinul burgheziei și pe al Bisericii.

Dezvoltarea schimburilor comerciale și a orașelor a dus la slăbirea puterii nobilimii, deoarece domeniile feudale nu mai reprezentau singura sursă de bogăție și de războinici.

Sursa 1 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„În aceste vremi Aldebert, contele de Périgord, [...] porni război împotriva orașului Poitiers și obținu biruința. Cucerind în urma unui asediu și Tours, acesta i se supuse. [...] În timp ce îl asedia Aldebert, regele Hugo sau Robert, fiul său, nu îndrăzniră deloc să-i declare război, ci îl întrebară: «Cine te-a făcut conte?» Iar Aldebert îi întrebă, la rândul său: «Cine v-a făcut pe voi regi?»”

Adémar de Chabannes, *Cronici*, cca 1030

- Exprimă o opinie cu privire la raportul dintre rege și conte, având în vedere statutul lor în ierarhia feudală și informațiile din text.

Sursa 2 (◂)
Harta Europei în anul 1080

- Notează pe caiet numele a trei state din Europa Occidentală.

Cu banii primiți de la orașe, monarhii puteau să-și constituie armate proprii și să nu mai depindă de armatele feudalilor, furnizate pe principiul vasalic. Un alt fapt care a dus la întărirea puterii centrale a fost impunerea **monarhiei ereditare** (transmiterea coroanei de la tată la fiu).

În Spania, centralizarea politică a fost însoțită de eliberarea de sub stăpânirea arabă (***Reconquista***). Unificarea statală a avut loc prin căsătoria moștenitoarei tronului Castiliei, Isabela, cu moștenitorul tronului Aragonului, Ferdinand (1479). În 1492, armatele reunite ale celor două state eliberează Granada, ultimul teritoriu aflat sub stăpânire arabă.

În zone precum Germania și Italia, fărâmițarea feudală avea să se mențină și să se transforme în fărâmițare politică.

Imperiul Romano-German

Imperiul Carolingian a fost împărțit prin Tratatul de la Verdun (843) în trei părți, corespunzătoare în linii mari cu Franța, Italia și Germania de azi. Cele trei părți reveneau nepoților lui Carol cel Mare: Carol Pleșuvul, Lothar și Ludovic.

În cazul Germaniei, teritoriul era împărțit în ducate precum Bavaria, Saxonia, Franconia, Suabia. Asupra acestora Ludovic și regii care i-au urmat pe tron nu aveau putere reală.

Cel care a reușit să-și impună autoritatea și să lărgească hotarele statului a fost **Otto I cel Mare** (936-973). Acesta a cucerit regatul Burgundiei, ducatul Lorenei, nordul și centrul Italiei. Spre Răsărit, a ocupat teritorii locuite de slavi, organizând provincii de graniță denumite mărci. În 962 a fost încoronat, la Roma, ca împărat al „Sfântului Imperiu Roman de neam germanic".

Pentru împărații care i-au urmat lui Otto cel Mare în primele două secole, menținerea stăpânirii asupra nordului Italiei a fost importantă. Astfel, ei puteau justifica titlul de „împărat roman". Însă, din sec. XIII, puterea împăraților scade, iar imperiul este divizat în principate teritoriale (laice și ecleziastice). Împăratul **Rudolf I de Habsburg** (1240-1273) renunță la stăpânirea asupra Italiei și se concentrează asupra Germaniei și mai ales asupra Austriei, domeniul familiei sale.

Starea de fărâmițare statală a fost oficializată prin Bula de Aur din 1356, promulgată de împăratul Carol al IV-lea de Luxemburg (1346-1378). Aceasta stabilea că împăratul urma să fie ales de un colegiu de 7 principi electori.

Până în Epoca Modernă, Germania a rămas împărțită în mai multe state, iar împăratul avea doar o putere simbolică.

clic

Poți învăța cum se realizează fișa unui eveniment istoric analizând fișa *Tratatul de la Verdun,* din manualul digital.

Sursa 3 (▲) *Împăratul Otto I cel Mare*; vitraliu din Catedrala Sf. Maria din Strasbourg, Franța

DICȚIONAR

Bulă = decret al unui monarh sau al papei.
Ecleziastic = bisericesc.
Fărâmițare feudală = împărțirea puterilor unui monarh către feudali.
Imunitate (feudală) = acordarea de puteri depline feudalilor, astfel încât monarhul nu mai avea control asupra domeniului cedat; feudalul devenea „imun" în fața puterii monarhului.
Reconquista = recucerire (în limba spaniolă).

APLICAȚIE

Realizează fișa evenimentului *Proclamarea lui Otto I cel Mare ca împărat*. Ulterior o veți putea prezenta colegilor.

Franța

Societatea feudală a cunoscut în Franța manifestarea ei deplină. Regii care i-au succedat lui Carol cel Mare au acordat feude și imunități, apoi au fost siliți să accepte puterea marilor nobili.

Din sec. XI situația începe să se schimbe, iar regii încep centralizarea puterii. **Hugo Capet** impune principiul monarhiei ereditare, asociindu-și fiul la tron. Astfel, nobilimea nu mai putea influența, ca până atunci, alegerea unui rege.

În sec. XIII, regii Filip al II-lea August și Filip al IV-lea cel Frumos refac domeniul regal, alăturând teritoriului din jurul Parisului zone care aparțineau până atunci marii nobilimi. În 1302 sunt convocate pentru prima dată **Stările Generale** (reprezentanții orașelor, Bisericii, nobilimii), pentru a sprijini financiar războiul cu Flandra.

Stabilitatea și prosperitatea câștigate în sec. XI–XIII sunt însă pierdute în timpul **Războiului de 100 de ani** (1337–1453), cu Anglia. Pornit ca o dispută dinastică (regii Angliei au pretins tronul Franței), războiul a însemnat pentru Franța pierderea unor mari bătălii (la Crécy, Poitiers, Azincourt) și a controlului asupra unei bune părți a teritoriului francez, instabilitate și nesiguranță pentru locuitori. Aproape de a fi înfrântă în acest război, Franța este salvată de fiica unor țărani din Lorena, Jeanne (Ioana) D'Arc, care mobilizează populația la luptă și acordă sprijin regelui Carol al VII-lea pentru izgonirea englezilor din țară.

În secolele următoare, Franța va deveni una dintre marile puteri europene. Prin instituirea unor impozite permanente, statul a avut la îndemână sume mari cu care a putut întreține o armată puternică.

Sursa 4 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Ioana [...] le-a trimis englezilor o somație printr-o scrisoare care conținea în esență următoarele: englezii să binevoiască să ridice asediul și să se întoarcă la ei, în regatul Angliei, dacă nu, îi va sili să plece cu armele și împotriva voinței lor. În luna mai, ziua 27 din anul 1429, îmi aduc aminte că s-a dat asaltul asupra fortificației; s-a răspândit știrea că Ioana a fost rănită de o săgeată [...] Ea i-a încurajat pe ostași ca să nu se retragă încă; a apucat stindardul ei și l-a înfipt în marginea șanțului [de apărare al cetății]; în fața ei, englezii au început numaidecât să tremure de spaimă; ostașii regelui [Franței] au recăpătat curaj și au pornit să atace fortificația fără să întâlnească cea mai mică împotrivire; fortificația a fost luată, și englezii au trebuit să fugă."

Depoziția martorului Jean Luillier-tatăl, în procesul de reabilitare a Ioanei D'Arc, 1456

1. Precizează data bătăliei descrise în text.
2. Menționează două gesturi prin care Ioana D'Arc a mobilizat ostașii francezi.

Sursa 5 (◂) Franța în timpul Războiului de 100 de ani.

- Notează pe caiet numele a trei bătălii din acest război.

Granițele regatului Franței
Teritorii aflate sub autoritatea delfinului (Carol al VII-lea)
Posesiuni ale regelui Angliei
Teritorii controlate de englezi
Posesiuni ale ducelui de Burgundia
Teritorii controlate de burgunzi
Posesiuni ale regelui Angliei în 1360
Bătălii

Anglia

Din sec. V până în sec. XI, Anglia s-a aflat sub stăpânirea anglo-saxonilor. Aceștia au constituit inițial șapte regate, unite efemer în sec. IX de către Alfred cel Mare.

În sec. XI, Anglia este inclusă într-un mare regat nordic, condus de regele danez Knut cel Mare (1016–1035). Acesta cuprindea Danemarca, Anglia și Norvegia de astăzi.

Anglia redevine independentă în 1042, însă o nouă invazie este aproape. În 1066, sub conducerea lui **Wilhelm** (William), supranumit Cuceritorul, normanzii din nordul Franței invadează Anglia și o cuceresc. Wilhelm îi deposedează pe nobilii anglo-saxoni de feude, pe care le oferă propriilor căpetenii. El pune bazele unei monarhii centralizate, continuând să stăpânească și teritorii din Franța.

Apogeul statului medieval englez este atins în timpul lui **Henric al II-lea Plantagenet** (1154-1189), care organizează administrativ, juridic și financiar întregul regat.

Următorii monarhi nu au reușit să-și mențină autoritatea. Regele Richard Inimă de Leu pleacă în cruciadă, lăsând regatul sub conducerea fratelui său, Ioan Fără Țară. Acesta, un rege slab, a fost silit de către nobili să emită *Magna Carta Libertatum* (Marea Cartă a Libertăților). Acest document acordă drepturi și privilegii clerului, nobilimii și burgheziei. Deși limitează puterea regală, într-o epocă în care o autoritate centrală puternică era necesară, *Magna Carta* limita abuzurile de putere, fiind primul document european care recunoștea anumite drepturi ale oamenilor (însă doar din categoriile privilegiate). Totodată, pe baza prevederilor Cartei, se va constitui **Parlamentul englez**.

Puterea regală slăbește și din cauza înfrângerii în Războiul de 100 de ani (1337–1453), purtat împotriva Franței pentru stăpânirea posesiunilor personale ale regilor englezi, situate pe continent. La încheierea acestuia, izbucnește un alt război, de această dată intern, pentru tron, între familiile Lancaster și York (**Războiul celor două Roze**, 1455–1485). Acesta adâncește criza politică existentă la sfârșitul Evului Mediu.

Sursa 6 (▾)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Prin Carta noastră de față, în numele nostru și al urmașilor noștri, am confirmat pe veci libertatea Bisericii engleze [...] Să nu se stabilească răscumpărări de serviciul militar și ajutorințe în regatul nostru decât cu sfatul comun al regatului nostru [...] Și orașul Londra să-și păstreze toate libertățile vechi și scutirile sale de vamă atât pe uscat, cât și pe ape. În afară de acestea vrem să îngăduim ca toate celelalte orașe, târguri și porturi să-și păstreze toate libertățile și toate privilegiile de scutire [...].

Niciun om liber să nu fie prins sau închis sau lipsit de bunurile sale, sau pus în afara legii sau exilat sau vătămat în vreun alt chip; nici nu vom merge împotriva lui, nici nu vom trimite pe nimeni împotriva lui, decât în temeiul judecății legiuite a egalilor săi și potrivit legii țării."

Magna Carta Libertatum, 12 iunie 1215

1. Numește o instituție căreia i se confirma statutul.
2. Numește o categorie socială care beneficia de prevederile acestui document.
3. Precizează două drepturi ale omului pe care regele se angajează să le respecte.

Sursa 7 (◂) *Regele Ioan Fără Țară semnează Magna Carta*, ilustrație din *Cronica Angliei*, de James William Edmund Doyle (1864)

DICȚIONAR

Ajutorințe = impozite și taxe.
Cartă = Nume dat în Evul Mediu unui act care consemna drepturi și libertăți pentru anumite clase sau categorii sociale.
Somație = atenționare.

APLICAȚIE

Realizează un proiect cu tema *Richard Inimă de Leu, regele cavaler.* Folosește informații din surse online.

Tu știi care este semnificația titlului de „domn”?

STUDIU DE CAZ

Lumea românească. Statele medievale românești

Amintește-ți cum, când și unde s-a format poporul român.

Din cauza continuării invaziilor până în sec. XIII, în Răsăritul Europei statele s-au format mai târziu. Este și cazul statelor medievale românești Țara Românească și Moldova, apărute în sec. XIV. Conduse de domni, acestea au avut o existență constantă, din ele formându-se, în Epoca Modernă, România.

Țara Românească a fost întemeiată de **Basarab I.** Inițial, acesta a acceptat suzeranitatea regelui maghiar Carol Robert de Anjou. Ulterior, între cei doi a izbucnit un conflict, pentru stăpânirea Banatului de Severin. În anul 1330, regele maghiar a pornit cu armata împotriva lui Basarab. Însă Basarab l-a zdrobit la Posada (9-12 nov. 1330), întărindu-și poziția față de acesta.

Urmașii lui Basarab pe tron au consolidat statul. Nicolae Alexandru (1352–1364) a înființat Mitropolia Țării Românești la Curtea de Argeș, prima capitală a țării.

Vladislav (Vlaicu), 1364-1377, a bătut monedă, ca însemn al suveranității și ca măsură practică pentru stimularea schimburilor comerciale și pentru adunarea impozitelor.

Mircea cel Bătrân (1386-1418) a întins granițele țării până la Marea Neagră, prin integrarea Dobrogei. Tot el a organizat **Sfatul Domnesc** și **Oastea Țării** și a respins primele atacuri ale turcilor otomani. Mircea s-a alăturat cruciadei pornite de unele state europene împotriva turcilor și a participat la Bătălia de la Nicopole (1396). Creștinii au suferit însă o înfrângere categorică în fața sultanului Baiazid.

Un alt domn care s-a opus expansiunii otomane a fost Vlad Țepeș (1456-1462).

Sursa 1 (▲) Ruinele cetății domnești din Târgoviște și Turnul Chindiei

Turnul a fost construit în timpul domniei lui Vlad Țepeș (1456-1462) și avea o înălțime de 27 de metri.
În anumite perioade din sec. XV-XVI, Târgoviște a fost capitala Țării Românești. A fost atestată ca a doua capitală a țării încă din 1396, dar abia în vremea lui Vlad Țepeș devine principala capitală.

- Menționează două scopuri posibile pentru care a fost construit Turnul Chindiei.

Sursa 2 (◀) Țările Române și Imperiul Otoman spre sfârșitul sec. XV

- Exprimă o opinie cu privire la mărimea Țării Românești și a Moldovei față de statele vecine și în special față de Imperiul Otoman.

Imperiul Otoman
Ungaria
Țări aflate sub suzeranitate otomană

Moldova a luat naștere la puțin timp după Țara Românească și în condiții relativ asemănătoare. În jurul anului 1350, regalitatea maghiară organizează la est de Carpați o „marcă de apărare" împotriva tătarilor. În fruntea mărcii este pus un voievod român din Maramureș, Dragoș, credincios regelui maghiar.

În jurul anului 1360, un alt român maramureșean, **Bogdan**, „rebel" față de regele Ungariei Ludovic I de Anjou, trece munții în fruntea unei oști, îi înlătură pe urmașii lui Dragoș și este proclamat domn al țării. El își întărește puterea învingând o oaste maghiară trimisă să-l înlăture.

Urmașii lui Bogdan la tron vor consolida statul și domnia. Petru al II-lea Mușat (1375–1391) bate monedă, Roman I (1392–1394) întinde hotarele până la Nistru și Marea Neagră, iar sub Alexandru cel Bun (1400–1432) se dezvoltă economia și este recunoscută Mitropolia țării de către Patriarhia de la Constantinopol.

Rolul Mitropoliei și al mitropolitului, atât în Țara Românească, cât și în Moldova, era nu doar de a organiza viața Bisericii, ci și de a legitima domnii la înscăunare, prin ungere cu mir. Se considera că, astfel, harul lui Dumnezeu coboară asupra lor și-i sfințește.

Ca și Țara Românească, Moldova se va confrunta, începând cu sec. XV, cu expansiunea turcească. Acesteia i se va opune **Ștefan cel Mare** (1457–1504), domnul cu cea mai lungă și mai strălucită domnie din Evul Mediu românesc.

Sursa 4 (▲) Ruinele Cetății de Scaun a Sucevei, capitala Moldovei în sec. XIV–XVI

Construită de Petru Mușat al II-lea la sfârșitul sec. XIV, Cetatea Sucevei a fost întărită de Alexandru cel Bun și de Ștefan cel Mare, în sec. XV.
Cetatea avea forma unui patrulater regulat, cu lungimea de 40 m și lățimea de 36 m. Zidurile, întărite cu turnuri de apărare, aveau o grosime de cca 2 m și o înălțime de 6-8 m, fiind construite din pietre legate cu mortar și o umplutură din cărămidă, bârne de stejar și piatră. Pe latura de est a fost săpat un șanț de apărare cu o adâncime de cca 10 m. În interiorul cetății se aflau magazii de provizii, dormitoarele domnești, baia domnească, un paraclis și o închisoare.

● Care crezi că este rolul podului din partea dreapta a imaginii?

Sursa 3 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„Marele și singur stăpânitor, din mila lui Dumnezeu domn, Io Roman voievod, stăpânind Țara Moldovei de la munte, până la mare"

Titulatura lui Roman I, domn al Moldovei

„Io Mircea mare voievod și domn, din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpânind și domnind peste toată Țara Ungrovlahiei și al părților de peste munți [...] încă și până la Marea cea Mare și stăpânitor al Cetății Dârstorului"

Titulatura lui Mircea cel Bătrân, domn al Țării Românești

1. Transcrie formula, prezentă în ambele texte, care arată cu ce drept au dobândit Roman, respectiv, Mircea, calitatea de „domn".
2. Precizează un alt titlu care apare în cele două titulaturi, pe lângă cea de domn.
3. Exprimă o opinie cu privire la gradul de asemănare între cele două titulaturi.

DICȚIONAR

Domn = titlu purtat de conducătorii Țării Românești și Moldovei, în Evul Mediu. Vine din „dominus", care în limba latină însemna „stăpân absolut".
Io = Prescurtare a numelui biblic „Ioan", cu sensul „Cel ales de Dumnezeu".
Mitropolie = Instituție bisericească cu rol de coordonare pentru un anumit teritoriu.
Sfat Domnesc = instituție consultativă și executivă; avea atribuția de a-l sfătui pe domn atunci când acesta o cerea, dar și de a-i duce la îndeplinire poruncile. Era alcătuit din boieri. Sfatul Domnesc din Țara Românească și cel din Moldova aveau o structură asemănătoare.
Ungrovlahia = nume sub care apare Țara Românească, în unele izvoare medievale.
Voievod = conducător cu atribuții militare.

APLICAȚIE

Portofoliu. Organizați o excursie la Târgoviște sau la Cetatea Sucevei și alcătuiți un portofoliu cu informații și imagini ale obiectivului vizitat.

Tu știi ce sunt sașii și care este originea lor?

STUDIU DE CAZ

Diversitate culturală în lumea românească

Amintește-ți cine erau maghiarii.

Orașele Cluj și Brașov

Spre deosebire de Țara Românească și Moldova, care erau state românești independente, **Transilvania** a fost cucerită de maghiari (sec. IX-XI) și a fost organizată ca voievodat în cadrul regatului maghiar. Voievodul Transilvaniei era vasalul regelui Ungariei.

Transilvania a devenit un teritoriu de o mare **diversitate** etnică și culturală. Pe lângă **românii** care locuiau țara din timpuri străvechi și care erau cei mai numeroși, regalitatea maghiară a colonizat în Transilvania **secui** (triburi înrudite cu maghiarii) și **sași** (populație de origine germană). În timp ce românii erau ortodocși, sașii, secuii și maghiarii erau catolici.

Pentru a fi aduși din Germania, sașii au primit pământ și anumite libertăți și privilegii. Ei au contribuit la dezvoltarea economică a Transilvaniei, în timp ce secuii aveau un rol preponderent militar.

Sursa 1 (▲) Pictură de Egidius van der Rye (1617), după o gravură a lui Joris Hoefnagel din sec. XVI

Orașul Cluj este numit aici Coloswár în maghiară și Clausenburg în germană (astăzi Koloswár, respectiv, Klausenburg), în limbile locuitorilor maghiari și germani ai orașului.

Sursa 2 (▲) Centrul istoric din Brașov (Kronstadt în limba germană, Brassó în maghiară), cu Biserica Neagră

Construită în sec. XIV-XV, Biserica Neagră era considerată „cea mai mare biserică dintre Viena și Constantinopol”, având lungimea de 89 m, lățimea de 38 m și înălțimea de 65 m. A primit numele „neagră” de la culoarea zidurilor, înnegrite în urma unui incendiu. Deservea comunitatea catolică din oraș.

Printre cele mai importante orașe din Transilvania s-au numărat Clujul și Brașovul. Construite în sec. XIII, acestea erau locuite de sași, maghiari și români. Erau importante centre meșteșugărești și comerciale. Organizați în bresle, locuitorii aveau obligații față de regele Ungariei, cele două orașe fiind declarate „orașe libere regale”. Pe lângă plata unor impozite, datorau regelui un anumit număr de ostași. În ambele orașe sunt atestate bresle ale fierarilor, țesătorilor, morarilor, berarilor, croitorilor și șelarilor.

Pe lângă Cluj și Brașov, alte orașe importante din Transilvania erau Sibiu, Sighișoara, Mediaș, Bistrița și Orăștie. Întemeiate de sași, acestea erau, de asemenea, orașe multiculturale.

APLICAȚIE

Portofoliu. Alcătuiește un portofoliu cu imagini ale unor case tradiționale săsești din Transilvania. Sub coordonarea profesorului, folosiți surse on-line, tastând pe un motor de căutare cuvintele „Arhitectură săsească. Imagini”.

Recapitulare

Completează spațiile libere cu expresiile și cuvintele potrivite din lista de mai jos.

După dispariția Imperiului Roman de Apus, în Europa a început Epoca _____. Prin amestecul dintre romanici și populațiile _____ au luat naștere popoarele de azi ale Europei. Poporul român este format dintr-un substrat geto-dacic, un strat latin și un adstrat _____. În contact cu romanicii, popoarele barbare au îmbrățișat religia _____. Cea mai importantă instituție din Evul Mediu, pe lângă stat, era Biserica. Ea a conservat o parte a moștenirii culturale greco-romane și a transmis mai departe _____. În 1054, Biserica s-a împărțit în două: Biserica Ortodoxă și Biserica _____. Acest eveniment s-a numit Marea _____.

Statele cele mai importante din prima parte a Evului Mediu au fost Imperiul Roman de Răsărit, numit și _____, și Imperiul Carolingian, întemeiat de _____.

Organizarea economică și socială a Evului Mediu avea la bază domeniul feudal. Având drept centru castelul feudal, domeniile erau acordate de monarhi marilor nobili.

La rândul lor, marii nobili împărțeau o parte din domeniul primit unor nobili mai mici. Cel care dădea un domeniu era _____, iar cel care-l primea era _____. Cea mai importantă obligație, în schimbul unui domeniu, era cea militară (de a-l sluji cu armele pe senior).

Populația orașelor era organizată în _____, în funcție de meseria practicată. Dezvoltarea economică a orașelor, la sfârșitul Evului Mediu, a dus la construcția frumoaselor catedrale și la apariția _____, ca instituții de învățământ. Stilurile în care au fost construite catedralele au fost: stilul romanic și stilul _____.

Tot spre sfârșitul Evului Mediu se încheagă statele feudale, cele mai importante, în jumătatea vestică a Europei, fiind: Imperiul Romano-German, Anglia și _____.

Statele medievale românești s-au constituit în sec. _____. Țara Românească a fost întemeiată de _____, iar Moldova, de _____.

Cele mai importante evenimente militare ale Evului Mediu au fost cruciadele. Scopul principal al acestora a fost eliberarea _____ de sub ocupația _____. În Evul Mediu, cea mai importantă activitate economică era _____. Din sec. XI începe să crească producția de cereale, datorită extinderii suprafețelor cultivate și progreselor _____. Orașele medievale, mici și sărăcăcioase la început, se dezvoltă din sec. _____. Ocupațiile cele mai importante ale burghezilor erau _____ și comerțul.

Listă de cuvinte, expresii și simboluri

agricultura	bresle	Franța	migratoare	senior	universități
Basarab I	Carol cel Mare	gotic	musulmană	slav	vasal
Bizantin	Catolică	Medievală	Schismă	tehnice	XI
Bogdan	creștină	meșteșugurile	scrierea	Țara Sfântă	XIV

Axă cronologică Europa Medievală

Creștinarea lui Clovis	Domnia lui Iustinian	Încoronarea lui Carol cel Mare	Marea Schismă	Începutul Cruciadelor	Întemeierea statelor medievale românești	Căderea Constantinopolului
496	527-565	800	1054	1095	1330-1360	1453

Evaluare

Organizează

I. Stabilește corespondența între coloanele *A* (monarhi europeni) și *B* (state europene unde au domnit).

A	B
1. Ioan Fără Țară	**a)** Spania
2. Filip al IV-lea cel Frumos	**b)** Franța
3. Ferdinand de Aragon	**c)** Anglia

II. Așază denumirile popoarelor de mai jos în tabel, în funcție de familia din care fac parte: *bulgar, ceh, francez, olandez, polonez, portughez, sârb, spaniol, suedez, ucrainean*

Popoare romanice	Popoare germanice	Popoare slave

III. Fiecare dintre enunțurile de mai jos reprezintă fie o cauză, fie o consecință a cruciadelor. Completează cu aceste enunțuri schema *cauze–consecințe*:

a. Creșterea populației Europei
b. Creșterea rivalității dintre ortodocși și catolici
c. Creșterea schimburilor comerciale
d. Dezvoltarea mijloacelor de transport
e. Dorința de mântuire
f. Spiritul de aventură

IV. Organizează într-o diagramă după modelul alăturat asemănările și deosebirile dintre formarea poporului român și formarea celorlalte popoare romanice, având în vedere:

a) Perioada de timp în care s-au format; **b)** substratul; **c)** stratul; **d)** adstratul; **e)** locul de formare (în ce parte a Europei)

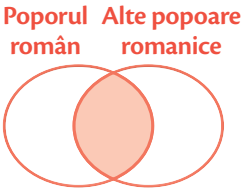

Spune-ți părerea

Imaginează-ți că ai fi fost membru al Conciliului de la Clermont, unde Papa Urban al II-lea a lansat chemarea la cruciadă. Ce l-ai fi sfătuit pe Papă să facă: să lanseze apelul sau să renunțe? Argumentează alegerea.

Aplică

I. Alcătuiește o compunere de o pagină despre viața cotidiană în Evul Mediu, folosind și cuvintele din lista de mai jos. Subliniază-le în textul compunerii (dacă e nevoie, poți schimba forma cuvintelor): *castel, colonizare, defrișare, igienă, moară, nobil, țăran.*

II. Imaginează-ți că ești ghid turistic și vizitezi un oraș european. Alcătuiește o fișă în care să precizezi pentru cele două catedrale din imagine, următoarele informații:

Secolul/secolele_____
Stilul _____
Două caracteristici _____
_____

Secolul/secolele_____
Stilul _____
Două caracteristici _____
_____

AUTOEVALUARE

SUBIECT	ORGANIZEAZĂ: 50 de puncte	SPUNE-ȚI PĂREREA: 10 puncte	APLICĂ: 30 de puncte	OFICIU: 10 puncte
Punctaj maxim	I. 3 x 2 = 6 puncte II. 10 x 1 =10 puncte III. 6 x 3 = 18 puncte IV. 8 x 2 = 16 puncte	10 puncte	I. 7 x 2 =14 puncte II. 4 x 4 =16 puncte	
Punctajul tău				TOTAL: